

Драгиша Калезић  
Адреса беше моја



Драгиша Калезић

# АДРЕСА БЕШЕ МОЈА

роман

„ФИЛИП ВИШЊИЋ“, 2007.

*"Човек не може живети без трајног  
поуздања у нешто неуништиво у себи."*

Ф. Кафка

## ***ПРОЛОГ НА БУЊИШТУ***

*Постојало је време кад је на градским буњиштима докон човек могао наћи свакаквих списа, почев од описа годишњих доба и државних празника, истргнутих из ђачких тека, па до таквих покајничких признања властитих недела или оптужби на рачун других (својих ближњих, пре свага) за које би се могло рећи да ни ђаволу у сну не би могли на памет пасти. Било је ту, дакако, и опсежнијих исповести у форми романа, тако да је докони претраживач, ако је био имало амбициозан, уз нешто дораде могао направити књижевно име.*

*И дан-данас се на великим градским буњиштима могу наћи различити предмети, који су избачени из употребе пред силовитом најездом моде и пребрзо "уписани" у шкарт. Дешавало се да неко дође и до смотуљка девизних новчаница или скупоценог накита - иметка који је његов малерозни власник толико вешто сакрио од потенцијалних лупежа да је и сам себе заварао, па се скривено приликом чишћења стана обрело на страни шкарта. Може се наћи и веома вредних штампаних ствари - књига и часописа - на разним светским језицима, али од писаног готово ништа што би иоле заслуживало пажњу. (Људи данас своје ране лече друкчије, не поверавају их папиру.)*

*Ја сам се на највећој градској депонији једног поподнева обрео из чисте радозналости, сам самцијат... Ништа нисам тражио, јер ми - слава Богу - ништа није ни потребно, али је само Провиђење одлучило да буквално нагазим на позамашан рукопис неког чудака који је покушао да једну митску идеју о мушко-женским половинама које упорно траже једна другу провуче кроз прљаву тинктуру наше свакодневице. (Ту гротескну слику, као што је многимма знано, Платон развија у "Гозби", знаменитом дијалогу о љубави, и то баш кроз уста генијланог спредача Аристофана.) Међусобно тражење митских половина праћено је неодољивом жудњом за целовитошћу или би можда било исправније рећи носталгијом за изгубљеним јединством, будући да су дотичне половине некад биле једно, па су их господари неба и земље, уплашени њиховом слепом снагом, самодовољношћу и дрскошћу располутили на двоје, мушко и женско, и тако учинили да се оне током живота међусобно траже. (Богови су увек знали како да доскоче смртницима за њихова непочинства, а кад би неко од смртних прегао да доскочи њима, рђаво би прошао у коначном обрачуна. То смо нажалост сметнули с ума.)*

*Наш литерата-сневач, позитивно луд човек, пошао је од става да пука жеља - Велика жива жеља - може каткад одиграти судбоносну улогу у људском животу, па се потајно препустио сну о апсолутној љубави, а из тог његовог сна испилио се други човек, њему сличан до те мере да је та сличност била кобна не само по њих двојицу већ и по трећу особу која је у игри на "све или ништа" најгоре прошла.*

*Рукопис који сам са понешто стрепње решио да предочим читаоцу није завршен, а местимично је и незнатно оштећен. Као*

*приређивач посегао сам за тим да та оштећења поправим, тамо где је то било могуће без огрешења о изворност текста. Делове који ми нису били сасвим јасни оставио сам недирнутим, с надом да ће врли читалац изаћи на крај с њима лакше од приређива.*

*Д.. К.*

# 1.

"Мој стан је био моја љуштура, моја футрола, у којој сам се скривао од целог човечанства", каже *Човек из подземља*, а Човек из подземља је миш који има свој властити свет, посве друкчији од света у коме су смештени други и у коме, с мање или више успеха, покушавају да што дуже опстану. У прилог овој смелој тврдњи спреман сам да наведем проверен и проверљив податак да је и мој стан постао моја љуштура, футрола, загушљива прашњава сандучина, али руку на срце и најпоузданије скровиште које већ поодавно делим са око две хиљаде пробраних књига, портретима мојих родитеља који висе о две црне кукице изнад радног стола, три албума фотографија, двадесетак уметничких слика размештених по прљавим зидовима, хрпом писама унакрст превезаном ластишима којима је моја покојна мајка везивала чарапе, десетак дебелих свезака са картонским корицама пресвученим грубим скајем у разним бојама, црвоточним и прашњавим старим намештајем, густим пауковим мрежама разапетим по ћошковима и дуж полица с књигама, живим и мртвим мувама, ноћним лептирима, мрким бубашвабама и другим примерцима бескиченог света... Ту је и *кућни дух* ког досад нисам успео да видим, али сам га чуо. А и г-ђа Илонка ме редовно обилази, чак више од тога... Но и поред свега повремено ми бива досадно, а и походе ме ружни снови...

(Не знам како сам успео да *испослујем* свој сопствени свет, свет заточеника, нити морам знати; битно је да га имам... Знам само толико

да заточеништво нисам изабрао да бих из ко зна каквих побуда био *изолован од друштва*. Једноставно на то сам с временом бивао принуђен, јер она уверења која сам стекао и којих сам се држао више нису на снази, *одавно нису*. Друштвена клима се коренито променила и ја, по инерцији, тражим начин на који бих се како-тако одржао још који дан. Провирујем кроз *полуосветљен* прозор на тај пространи, шаролики и бездушни свет, с презиром и завишћу уједно... Помишљао сам каткад, углавном кад мало попијем, да напустим склониште и *отиснем се на пучину* па шта буде, али су ми многе године прошле у одлагању, ослабили су ми рефлекси да бих се у том тзв. *стварном свету* могао одржати. Сигурније је, ипак, да малчице смањим завист према њему, а за толико појачам презир, али како да то учиним кад му завидим из све снаге, прснућу од зависти, јер он врви, звера, удара час напред час назад, вришти, псује, пљује и скандира данас овој химери, сутра оној, а ја се вртим у месту, отурен од њега – начет болешћу, смркнут, непризнат... И кад запловим у "ноћне валове", следује ми једино да *навучем ролетну до краја*, али не смем... Још не смем.)

Кад сам одлучио да о свему овоме оставим *запис*, иако то нико живи од мене не очекује, не би ли једног светлог дана све што се каткад и мени самом чинило измишљеним постало најзад стварно, дуго нисам био начисто како да то учиним, али сам се најзад досетио и решио питање лакше и једноставније но сам се надао.

Причајући доброћудном фра Петру трагичну историју несрећног султана Цема, у Андрићевој *Проклетој авлији*, Ђамил у једном тренутку каже да је Цем "мислио хладно о својој несрећи и гледао је јасно и немилосрдно, онако како човек може да је сагледа само кад је, скривен и невиђен, чује из туђих уста." Да бих доиста сагледао своју



несрећу трезвено и хладно требало би, дакле, да је испричам у трећем лицу и у перфекту, али сам одустао од тога. Такав поступак је, сматрао сам и сматрам, сасвим оправдан у случају законитог наследника престола једног огромног царства и (пре)ученог човека уз то, као год и њему подобних, али не и кад је у питању људска живуљка сасвим маргинална, која једино у своје име може рећи шта је боли или показати прстом на болно место, а каткад ни толико...

У мом животу је предвидљиво све што је битно, знатнија одступања нису могућа – жрвањ времена меље преостало једнолично мливно упорно и полако, устаљеним темпом. Меље ли, меље... Ниоткуд да се испречи нешто што би, бар привремено, изазвало малчице пометње у том врло добро уходаном механизму; ниоткуд... А пометња би ми свакако добродошла да на брзу руку променим понешто од оног што ми понајвише смета, као што лупеж кога упорно држе на оку искористи тренутак невиделице да здипи стварчицу коју је пре тога добро ошачовао. Али тог нечег дуго жељкованог нема. Моје жиће је испарцелисано и прокњижено; то ми је што ми је, такво ми је какво ми је и трајаће док траје. - "Је л` јасно?", пита ме све живо и неживо на шта год поглед свратим. – "Наравно да је јасно", одговарам, а хтео бих да ми не буде јасно - то бих уистину хтео. Они који су у ту смесу умешали своје прсте, извукли су их на време и опрали руке тако педантно да нису оставили никакве трагове. *Они горе, мислим!*... У ствари трућам, јер *горе* нема никог ког бих могао окривити, а богме ни *доле* – сам исплетох замку у коју сам се ухватио, доказах што хтедох, мада то више није важно јер је цела ствар већ испала из игре и попримила механичку закономерност понављања. Пођимо најпре од очигледног: сваког боговетног јутра чека ме у огледалу мој *тужни лик*,

за дан ближи гробу... Дакако ја и даље мислим да сам жив и да нисам сасвим сам и пуст. Или да увек могу учинити да ме више не буде, ако ми је до тога! Али мени је било до нечег много узвишенијег за што сам потајно слутио да не могу имати. И баш зато што сам слутио. (Ја ћу ово порицати одлучно кад буде дошло до обрачуна, ако буде; морам се бранити како знам и умем.)

Лик мој бледуњави са тешким капцима и подбулим подочњацима чека ме сваког боговетног јутра, сваког трена, у великом овалном огледалу са широким браон оквиром, али докле год не станем пред огледало не могу у то бити сигуран. И налазим да је то добро. Покушао сам да ојачам ту претанку нит неизвесности тако што се неколико дана нисам појављивао пред огледалом. Три пуна дана! Пролазио бих поред њега више пута дневно као поред каквог уличног излога који ми магнетски привлачи поглед, суздржавајући се да се не осврнем. И при том сам - морам одмах признати ма колико то изгледало понижавајуће, чак и сулудо - сладострасно уживао у нарастању неизвесности у погледу исхода предстојеће одлучујуће провере. Или, ако више волите, наслађивао сам се амбициозном помишљу да ме тамо неће дочекати овај мој крути лик, већ неко његово мекше издање нејасних контура, нешто између ја и не-ја, што би ми допустило да гмизнем раменима, осокољен, те да ону ролетну са јединог прозора који је осветљен (и то само до пола) - уздигнем до краја. Али при том сам добро знао да од тога нема ништа... Све ће, напротив, бити као што је и било - једино нараста моје нестрпљење да што пре прекинем с тим театралним хватањем смлављене свести у замку за будале... Огледало ћути и прима све што му се понуди и то исто враћа; није оно ту да би иком ишта казало ни утешно ни неутешно, већ да би сваком омогућило да се

на нултој тачки изравно сретне са својим правим физичким ликом - намерно или случајно, свеједно. (Зашто ми је потребан тај сусрет са својим ликом, шта ми он значи, да ли се и колико за њ припремам - огледала се то не тиче.) Оно је ту, на месту на ком је а не на неком другом, зато што ја хоћу да буде тако, и само је утолико зависно од моје воље. А ако ми не одговара његов скандалозно тачни "запис" о мом изгледу, мораћу се онда сам постарати да га побољшам: да свом лику нешто додам или одузmem пре него што ступим пред Његово круто и слеђено величанство. Оно ће тај додатак без сумње аутоматски увести у регистар. Узгред не смем заборавити ни за тренутак да свака срџба на то неутрално средство посредовања између мене и других иде мени самом на штету, прави ме смешним. Слика стоји те стоји, и стајаће док год њен сопственик не затвори очи или не разбије огледало.

– Извесну утеху је могуће потражити у начину "читања" виђеног – чујем глас однекуд иза леђа. – Док истражујеш свој лик у огледалу, можеш малко зажмурити да би у њему препознао нешто постојано, чему време није нимало наудило, дочим свима другима то обавезно измиче. Као и у случају кад прелиставаш албуме с фотографијама и помно ишчитаваш снимке свог лика, настале пре много година. Другима наравно није стало до тога да се удубљују, поготово не на твој начин, ако доиста искрено хоће да остану то што су – *други*. Тамо где се сви питају ко је господин што седи, други с лева или трећи здесна, теби је јасно да си то ти и ишчуђаваш се како они то не виде. Да ли ћеш искористити привилеговани положај и непоколебљиво остати при своме, твоја је особна ствар... Као и то да ли ћеш се усудити да им "отвориш" очи.

– Слаб је тај марифетлук – одговарам. – Слаб и отрцан...

А шта би се десило, питао сам се не једном, помало парадно, кад бих прилазећи овалном огледалу уместо самог себе доиста угледао неког другог, непознатог или, још горе – неког познатог? Још кад би ми се тај отуда обратио, на неки фин начин, и ставио ми до знања следеће: "Господине, толико сте прижељкивали да се нешто помери у утврђеном реду ствари, јер забога дојудио вам је много пута понављани сусрет са својим ликом при сваком приступу огледалу... Од сада ћете бити то што видите до нове уредбе." Кад бих то чуо, нисам сигуран да бих остао на ногама. Зар за дуже време ("до нове уредбе") или, можда, никад више да не видим себе, ма колико се сам себи не допадао?! Хвала најлепше, ја бих хтео мало овако, мало онако, ништа дефинитивно.

(Ово огледало у мом узаном предсобљу у којем се годинама сусрећем са својим властитим ликом, пратећи његово постепено, упорно и незадрживо пропадање, припадало је мом покојном оцу, дугогодишњем самотњаку и пружном раднику... Више пута сам га искоса посматрао док се бријао наспрам њега, наквашена лица, без сапуна - насуво такорећи. – "Овако иде брже, мада помало боли", говорио је. Једном згодом, свестан тога да га посматрам, насмејао се и рекао да је веома чудно што му је пало у део да живи и брије се баш у ово ружно доба, у околностима које не разуме и на које није успео да се привикне... Онда сам га упитао да ли жали што није рођен пре век, два, чак више векова, или што то није померено у неко будуће време, рецимо кад, по принципу *вечног враћања истог*, на ред дође поновно откривање Америке или друга владавина Јосипа Броза. Одговорио је некако из залета, не уочивши у први мах моју заједљиву бомбицу: "Прије, наравно, јер ко је уграбио да се роди – уграбио је, изгледа; биће

све горе, кунем ти се, синко, свијет се квари незадрживо у сваком свом дијелу, пропада сам од себе, чак и ми *пружни* фушеримо: ако већ свој рад не можемо да добро наплатимо, гледамо да нам дан што лакше мине. Ко би гођ данас узвикнуо *Рађајте се и множите се*, макар тај сједио Богу уз кољено, побрка би грдно. Много нас је, накотили смо се превише, па и стога не ваљамо ништа. Онда се осмехнуо и додао: "А ти се мани политике, нема с њом шале."

...

Илонка, моја комшинка, синоћ је превазишла себе. Потегла је неку недопадљиву причу као што често чиним, а она ће: "Божји човече, тече август месец, хризантеме су кренуле, а ти се упорно вртиш око гробних тема..."

Лежао сам разголићен на отоману и у себи се подсмевао исповести једне матроне из неког старог италијанског филма који сам управо гледао на телевизији, кад је Илонка упала. (Потегла је за кваку и ушла, јер сам био заборавио да закључам врата.) Нацифрана матрона се поверавала својој млађој пријатељици како је доживела много финих тренутака под старе дане. "Мора бити да јој је муж одапео", приметио сам обраћајући се гошћи, "шта би друго било." И после се показало да сам био у праву.

А умро је, сиромашак, јер је у одлучујућем тренутку био неопрезан, мада му је благовремено скренута пажња да не чини то што је учинио. Својој мајци погледао је у очи баш кад је умирала, сметнувши с ума опомену да умирућима – поготову ако су нам драги – не смемо гледати у очи јер они упију нашу слику и понесу је да не би били сами тамо... А моћ слике је магична – повуче за собом и оног

кога представља. Што је објект здравији и јачи опире се дуже, али да одоли не може никако.

То изгледа, и јесте, страшно, али тако је негде удешено. Противречје љубави!... Кажу да и ствари којима се умирући највише служио, до којих је највише држао, убрзо почињу да пропадају ако он пред саму смрт на њих баци поглед...

Илонка је стајала наспрам мене лицем у лице, гледала ме као да ме први пут види, што ме је натерало да на брзу руку скрпим какво-такво образложење за стање у ком ме је затекла, али се она окрену и изађе без речи. Док сам је пратио погледом забезекнуо сам се колику је дућку припртила! Откуда Илонки толика задњица, Господе на небесима који стојиш иза свега? Ти који све знаш, наравно да знаш и то. А онда ми паде на ум упозорење једног старог заводника, који је носио на души стадион жена, да неке ствари, поготово оне које се тичу женског света, ваља у принципу држати подаље од коментара. Јер и кад би ми пошло за руком да проникнем у тајну Илонкине дућке, она се од тога неће смањити...

Сутрадан сам је љубазно позвао на кафу и дочекао је парадно обучен и закопчан до грла као неки питомац. Приметила је да изгледам доста неуубедљиво, те да ме није видела у "царевом новом оделу", мање би од мене очекивала. Тј. нека друга на њеном месту... "Опет сам се посвађала с кевом", похита да промени тему. "Постала је несносна... Напала ме је што јој нисам купила цигарете. Кажем јој да унапред не могу знати шта јој треба, има језик и може да говори..." - "Што ме не питаш кад ујутру идеш у куповину?", она ће мени. "Ја је увек питам, а она се правда да њен мозак почиње да ради тек после десет сати. А кад јој то поновим, разбесни се и стане да ме вређа. Јутрос ми вели: "Мој

не ради, али је тужно кад смо обе спале на тај твој плићак... На мене вичеш, а овамо кад разговараш преко телефона са било ким, сва се преподобиш... "Је л` знаш, Цицо, бре, неко ново средство за чишћење ламината? ... И шта ти ја знам. А што потањиш глас, благи Боже! Наспремала четрдесет у кошару, стара дерепица, а овамо изиграва некакву невестицу." Насмејала сам се од јада. Она је врло маштовита кад је гневна. (А то *дерепица* чула је од бабе Ђуке, неке вражје Црногорке која је била пуна и препуна којекаквих пећинских речи... Мама је иначе много тога попримила од колониста Црногораца. У почетку је, због нечага, говорила *Црнокорци*, а неки су то чули, или су се правили да чују, као *Црнокурци*, па су стали да праве спрдњу на њен рачун... ("Ако ти није црн, нема шта да тражиш код госпе Јудите", говорио је неки Томо Нешков, бандера од човека.). Рекох да моја Јудита уме бити духовита кад је љута. А никад није љута због оног што наведе као разлог, у овом случају због цигарета (има она увек резерве), већ због нечег другог што наизглед и не може бити повод за љутњу... Јуче ја улазим у кућу, а она ти узела да плете... "Браво, мама, сто година ти не гине...", кажем јој. Она отури плетиво, окрену се к мени, нагло скиде наочари и разрогачи очи да ме боље осмотри, па након подуже паузе рече с пригушеним бесом: "Хтела бих бар једну више од сто, на твоју жалост, али нећу... Дошла сам до краја пута." (Ове године пуни седамдесет пету, мада она каже да има једну мање.)

И док сам се нервозно вртела по кући тражећи шминку, она одвали у свом маниру да ли, можда, нисам планирала да се удомим удајом за бандоглавог песника са трећег спрата. "Није ме запросио, мајко", одговорих кратко. \_ "Је ли те то питала пре десет сати?", рекох, уверен да је то Илка сама измислила... \_ "Хоћеш да кажеш да неко

бистрог мозга не би могао ни случајно изговорити такву бесмислицу?", рече Илонка. – "Не секирај се", додаде мрзовољно, "оно што ти и ја делимо при крају је, знам и сама. Али хтела бих да кажем нешто што ме одавно жуља, а то је да ти имаш устаљено мишљење о мени и ма шта ја учинила оно ће остати у длаку исто. Чак и да се вратим на двадесет година, видео би у мени будућу курву..."

Она је била у праву. Моја слика о њој уобличена је оног момента кад смо се упознали, касније је допуњавана у детаљима, али није битније мењана. Она ми је тих дана причала о себи, о својој мами, о очуху, о правом оцу кога никад није упознала, те о брачном и ванбрачном животу. Причала је на прескоке, помало збркано, замуцкујући, али подробно, на начин исповедника који се доста тешко одлучио на исповест и који, док прича, повремено застајкује да провери утисак који оставља на слушаоца. Уместо да у томе видим њен напор да нађе праве речи не би ли оно што саопштава деловало сугестивно и убедљиво, ја сам, сасвим обрнуто, у томе видео настојање да се избегне, заобиђе, прикрије све што би је представило у рђавом светлу. Такву моју представу је углавном потврђивало оно што сам од других чуо о њој, а можда још више оно што сам "откривао" кроз разговоре с њом. Ловио сам детаље који су оспоравали њене раније исказе, и тога је било много... Никад јој то нисам поменуо, али сам важније бележио у карирано блокче на ком је писало *Досје II*. Одлуку да јој не говорим ништа, да је не хватам у лажи, донео сам стога што би њу то још више затворило, па би престала с причом, или би се потрудила да своју прошлост препакује и онда започне игру лажима изнова и још опрезније. По некој психолошкој шеми, то би могло да изгледа тако што би дозирано претеривала у признањима својих



грехова или погрешака, с намером да ме изазове и оптужи да сам је натерао да почне да лаже јер јој нисам веровао док је говорила истину. То би била нека њена последња тактика у одбрани. Ја, међутим, нисам томе придавао никакву важност, јер ми је било сасвим довољно то да она лаже и да у том погледу дели понашање огромне већине свога пола. Жене лажу, па лажу... То сам знао и без Илонке. Правио сам се да јој верујем, а она је осећала да јој не верујем. Тако смо живели нас двоје, систематски лажући једно друго. А опет и такав живот смо обоје претпостављали самоћи...

Каткад бих се према њој понео нежно, услед наглог напада сажалења. Није она сирота крива што је смуљала свој живот. Хтела је нешто, веровала је некоме, учинила је и доста добрих ствари, али све у свему зарибала је добрано... Она би се зачудила тој изненадној нежности, тако неуобичајеној, и то чуђење би је спречило да се бар мало обрадује. Други пут бих се понео арогантно, као да је једва познајем. Осетио бих чак неку опачину према њој... То ју је такође збуњивало, јер ме ничим није изазвала. Једном сам покушао да јој искрено објасним да моје понашање према људима не мора у сваком трену бити одговор на непосредан изазов. Може се десити да се нечег сетим отпре десет година што ме доводи у везу с неком особом, те да у датом моменту садржај сећања одреди моје понашање према њој. У њеном случају моја промена расположења се по правилу јављала онда кад бих прелистао бележницу о њој и установио да је неки детаљ испричала на три различита начина, што се човеку који има вољу да говори истину ни случајно не може догодити... Не знам да ли је ушла у траг ћудљивости мог понашања, да ли је уопште знала за бележницу. Могуће је да је слутила, јер је знала да записујем све и свашта, али

нисам сигуран. Ближе сам уверењу да је то приписивала мојим slabим нервима, или тренутној опседнутости нечим о чему не желим да она ишта зна, да ико ишта зна...

Понекад ми се чинило да се каје што ме је лагала, али није имала моралне снаге да то исправи. Тешко јој је било да превали преко уста да је била жртва прећутне женске конвенције да све мушкарце обавезно треба лагати, нарочито у оном делу прошлости који се тиче искуства с другим мушкарцима. Сви се праве да им то није битно, не би ли извукли што више признања која ће обавезно злоупотребити, а то им се не сме допустити. Ко ће знати на време да постоје и они који су у том погледу изузеци. Једном ми је рекла да је касно схватила какав сам човек, али ту је и стала. Ја сам покушао да јој помогнем да направи преокрет тиме што сам, по ко зна који пут, поновио да мени није важно с ким је она све била и шта је чинила, већ само то да будем с тим упознат, јер у спремности да се то призна видим највећи доказ поверења. Рекла је да ме разуме и ништа више... Додао сам и то да наговештено или половично исказано има већу и опаснију тежину но оно што је допричано. Са сумњама стоје ствари, како је рекао један древни мислилац, као са слепим мишевима – "увек тону у сутон".

...

Одлазећи у уобичајену шетњу, јуче поподне, реших да позвоним на Илонкина врата, што сам веома ретко чинио. (Углавном сам долазио на њене позиве.) Хтео сам да је питам треба ли да јој штогод купим ако је мрзи да излази... Отворила ми је мајка, стара Јудита, која је била дошла код кћерке у посету. (Јудит је одскора живела у старачком дому, закупила је малу гарсоњеру.)

– Илонка није код куће, господине – рекла је – а где је не знам. – Ако сте расположени можете да попијете кафу са мном.

Није ми се пила кафа, али сам сматрао да би било ружно одбити тако свесрдан позив. Поготово што сам осетио да ме стара не зове искључиво из домаћинске учтивости, већ хоће да проговори коју реч са мном. Знала је она одавно да Илонка свраћа код мене, као и то да смо пријатељи и какви смо пријатељи. Сматрала ме чудним човеком, изгубљеним подоста, али јој нисам био непријатан. Имала је неку оскудну представу о томе чиме се бавим, а изгледа да је и насела на Илонкину причу да сам човек од духа који живи повучено, на свој начин...

– Ја пијем сасвим горку кафу, према животу штоно се вели, а ви?

– Ја узимам мало шећера – рекох. – Слажем се, иначе, да је живот горак, али барем нешто можемо учинити да буде слађи – можемо усути кашичицу шећера у кафу."

– У праву сте с те стране... Отприлике и моја Илонка каже то исто, али ја имам недопустив вишак шећера, па не смем ни кашичицу... Пуно тога код мене не ваља, драги господине, али шта да радим... У ствари, старост не ваља; старост и болест... Тешко их је подносити и понаособ, а немоли кад се удруже, а обично наступају заједно. Ћуди старог човека су несносно баналне, верујте. Мора оном најближем да загорча живот, ако таквог има, да би помогао себи. А он шта ће до да те мрзи... Ту неки дан узех да хеклам, онако да се забавим, навикла у дому, а Илка ће мени: "Мама, побогу, па ти ћеш сто година! У ствари, она ме опомиње да то више није за мене, јер кварим ионако слаб вид, али ја осећам да ме она помало и мрзи, јер се боји да доиста не претерам... Не љутим се на то, било би јој лакше да одем, не

бих јој ни на који начин могла бити на терету, а посебно је не би имао ко прекоревати с времена на време."

– Госпођо Јудит, Илонка вас нимало не мрзи, то је сасвим сигурно и ви то добро знате, много боље од мене. Напротив, поносна је што сте у тим годинама тако отмени и свежа ума... Често се позива на ваше духовите исказе. Илонка је врло добар човек, само је тврдоглава, особа на своју руку. И недостаје јој мала доза лицемерства која је, као заштитна мера, и те како потребна људима. Ту смо се она и ја нашли...

– Хвала вам лепо. Ја уистину не знам шта сте ви њој и она вама; вероватно ништа, али добро - то ја и не морам да знам. Али немојте ме тешити. Илонка је моја кћерка и ја се ње не одричем, волим је, мада ми то не смета да тврдим да она није битно одредила мој живот, а ни данас га не одређује. Помаже ми, води бригу о мени, али ја сам господар свога живота. Нисам изричито рекла да она мене мрзи, већ само то да би јој лакнуло кад бих отишла. Пустила би коју сузу, нема сумње, али би јој лакнуло... Тешка сам јој, грдим је, почевши од ситница па дотле да је промашила живот, вулгарно речено. Кад то кажем, мислим да се у животу није држала неког главног плана, барем оријентационо, па колико постигне, већ је живела од данас до сутра, од Марка до Јанка, од Мирка до Маринка, а такав живот се "развуче по трњу и камењу, по стазама и богазама и издрнда упразно", како је говорила моја пријатељица Ђука, која је сматрала да "у животу влада један главни закон - *Ко ће кога*, док се сви остали доносе да би тобож њему наудили. Али шта да се чини кад овај постоји пре нас и не можемо му ништа..." Нисам ни ја била боља у раној младости, али сам се тргла на време. Дешавало се да ме неко ком бих запела за око покупи на улици са две речи, а ја за њим ко јагње за вуком у његов брлог. То што ће Илка

наследити од мене и то што је сама стекла нема коме да остави. Није се потрудила да такав неко постоји, што сматрам озбиљном грешком. Грдим је сматрајући да на то имам пуно право. Не повинујем се захтеву који већина упућује старима и онемоћалима: да се ни у шта не мешају, да ћуте и трпе, макар све око њих ишло наопако. Човек сам и моја људска и морална права не престају с мојим заласком у године, барем ја тако мислим... Ако више нисам у стању да радим, да привређујем, то не значи да, самим тим, морам бити свим и свачим задовољна. Чак ми се ускраћује и право да причам. "О старости, моје бремене тешко!" - често је знала да затужи честита Ђука, одскора покојна. Тако и јесте. Можда су, кад се боље размисли, заиста били у праву они који су старе и онемоћале убијали да им не придикују. Доћи ће то време поново по свему судећи... "Осећам се, дете, као да ме сваког јутра Господ изнова оживљава", жалила се моја мајка. Али да се вратим Илонки, мојој Илки, шта сте оно још истакли да јој недостаје? А да, лицемерство, чини ми се поменули сте лицемерство. То њој доиста фали и по томе је на мене. А изгледом је на оца, на мене као што и сами видите није, мада нечег и мог има... Много псује, не знам откуд јој то. У моје време се мање псовало но данас... Неки уопште нису псовали, али ко је псовао много је мање и блаже псовао. У мом ужем комшилуку псовала је талентовано власница кафане "Сфинга", госпа Дуца. Долазили су људи само да би је чули. А псовала је и вешто и сочно, да се крстиш, псовке су прштале на све стране као да мотком млати орахе, а опет су биле некако повезане, имале су јединствену боју и јединствен тон. И госпођи Даници, адвокатици, ишла је псовка за руком, чудо једно... Но, господине, да пустимо то крају, никако да стигнем да вас упитам

како иду ваши књижевнички послови. Ви колико знам пишете приче, сигурно нешто модерно...

- Више белешкарим - рекох. - Записујем извесна осећања која је међусобно тешко разлучити као год и симптоме неких болести... И снове!.. Сањам много и којешта. А кад ми пође за руком да запамтим сан, пошто након буђења отворим очи, онда он почиње да се круни и чили, делић по делић... Гасну сличице попут јутарњих звезда или снежних пахуљица на раскаљаном путу... Пожурим да ухватим и запишем барем најважније, с надом да ће остале касније васкрснути и прићи саме по себи, по принципу магнета, али ретко кад успем да призовем у сећање делиће сна који су ми се отели и заокружим слику; ретко кад... Дешава се да не могу ни да прочитам што сам записао. И ждерем се стога, јер сам убеђен да је баш то *нечитљиво* било понајбоље... Замислите, госпођо, не можете да прочитате оно што сте час пре сами забележили и при том сте сматрали веома важним да то учините!... И још нешто, поштована госпођо Јудит: понешто извадим и из *сандука сећања*, боље рећи покушавам јер се ту суочавам са истим тешкоћама као и у случају снова... Не само да ово што зовем својим домом личи на сандук, већ и моје сећање има форму сандука; бар га ја тако доживљавам. У игри тзв. вештачких узбуђења, у тренуцима кад ме стисне чамотиња, ја сам из сећања као из неког сандука "вадио" слике и загледао их са свих страна, као што зидар загледа камен пре но што га угради у зид. Вадио бих слику по слику опрезно да је не распарам, па бих је обртао и превртао тражећи ону њену страну која би у додиру с другом сликом могла изазвати пријатан утисак и донети ми нешто узбуђења... Убрзо се, међутим, показало да у том сандуку сећања, за који сам веровао да је крцат сликама, има зачуђујуће мало ваљаног

материјала. Не значи ли то да је оно што сам накупио диљем живота и похранио у сећању много лакше но што сам имао утисак да јесте? Тако се показује, али како то објаснити? Или је у људској природи да се тај скривени посед прецењује, или у *сандуку* постоји нека невидљива напрслина кроз коју неосетно отиче његов садржај, и то оно најдрагоценије? Или пак живимо у крајње оскудно време? Шта је од тога тачно, ја не знам, али није ни важно за мој посао играња узбуђењем. Боље рећи, важно је само утолико што ту оскудицу морам надокнадити аргатовањем маште, *грађењем кула у ваздуху и на морској пени*, а то није нимало лако. Али кад ми то пође за руком, подигнем узбудљивост забаве до креативног чина. (Писање за мене и нема другу сврху до пуког играња узбуђењем у овој пренасељеној пустари с којом душа све мање има праве везе и по којој се људи крећу газећи једни друге. Но ја ето испадох занесени и досадни аматер: на ваше куртоазно питање истоварих кола приче, не бих ли се некако оградио и устврдио да је право писање страховито озбиљан и одговоран посао...

– И читање је озбиљан посао а некмоли писање - рече она. - Раније сам доста читала, углавном руске реалисте. Илонка ме прекоревала да целог века читам *Ану Карењину*. Доиста сам је читала више пута...

– То је проверена вредност - приметих устајући...

– Па добро сте учинили што сте свратили, ипак, мало смо попричали, је ли... Надахнуто сте говорили о свом бележењу снова, колико сам успела да разаберам. Изгледа да вас о томе већ дуго нико ништа није питао... Искрено говорећи показало се да сам у праву што сам сматрала да сте помало луцкасти... До виђења, рећу ћу кћерки да сте је тражили.

## 2.

*"Још мало па ћемо остарити.*

*Још мало па ћемо умрети."*

Тортон Вајдлер

Године, кад се осврнем, подсећају ме на томове неке велике енциклопедије чији су пожутели листови местимично слепљени од буђи тако да се приликом прелиставања по десетак одвоје заједно... То су године у којима нема готово ничег за памћење. А и оно што наизглед искрсне као вредно пажње, не знаш где да сместиш. Пет година разлике у датирању ту ништа не значи, па ни десет. Како у тој пештери поставити оријентире, барем полазну тачку? Уместо сувислог одговора, који нажалост још немам, казаћу коју реч о *накнадној* (накарадној) прослави рођендана (четрдесетог!) Решио сам се на то сам самцијат, такорећи!... Али како то накнадној?

Ја грешник ускоро пуним четрдесет једну годину, па сам се јуче сетио да ни јубиларну четрдесету нисам обележио, те одлучих да исправим ту тешку грешку! - Моје године су утиснуте на мом челу, у оку, мада бих поверовао сваком ко би изволео констатовати да ми пише мање но имам, толики сам подлац. А оно неухватљиво што зовемо душом много је старије, сто година најмање... Купио сам мало пића и нешто за јело - конзервирано, наравно - спреман да се отиснем у



славску авантуру... Не знам уистину зашто ми је то пало на памет, годинама не славим тај безвезни датум... Ваљда сам хтео да нешто променим, да неки искорак направим тамо где је то још могуће, у сфери свечарске лудорије. Телефон, антикварни виљушкар, звонио је више пута, али нисам дизао слушалицу; мрзело ме је да примам честитке... У подне сам га искључио из зида, а потом извукао из ланице од писаћег стола најстарији од прашњавих албума, да бих што брже прелетео у свет успомена који сам одскора почео да сматрам најстварнијим од свих стварних светова.

Имам три масивна албума, пресвучена тамноцрвеном, плавом и зеленом чојом. У тамноцрвеном обитавају искључиво фотографије моје и чланова моје шире породице, од којих су се већина просули по свету (мислим дакако на оне које земља још држи...) У плавом албуму - најобимнијем и најразноврснијем - заступљени су моји најближи пријатељи, живи и упокојени. Ту ћете још срести и неколико необичних женских ликова с којима сам се некад ту и тамо дружио. (Илонка се, узгред да кажем, још не налази међу њима, али наћи ће се - обоје озбиљно радимо на њеној "канонизацији".) У трећем албуму, прљавозелене боје, стоје репродуковани портрети људи којима сам се дивио, или сам их у извесном смислу сматрао сродним душама, али их нисам лично познавао (писци, сликари, шахисти и др.).

На првој страни плавог албума стоји бела налепница с написом који ми се никако не допада, али због нечег не могу да га уклоним: *"Успомене нам дају тежину. Лако је препознати човека који не вуче кола успомена - лаконог је и брз на језику. Он личи на огуљен гладак прут забоден у земљу."*

Отварам албум насумице... Неке фотографије нису датиране, па сам настојао да се присетим кад су настале не бих ли датуме накнадно унео. (Спуштао сам се низ уже сећања и пео уз њега, надовезујући једну ситуацију на другу, као некада кад сам с другарима у детињству мерио дубину јаме безданице помоћу канапа и звона, само је у случају сећања резултат био обрнут: што сам ишао дубље, све јаче сам чуо звоно.) У већини случајева кад је реч о фотосима који су касније настали, само сам се мање-више приближавао стварном датуму. У почетку сам се секирао због тога, а касније сам бивао тим више попустљивији уколико сам увиђао небитност тог одступања. Зашто би било важно да ли је нешто снимано годину раније или позније? Можда једино стога што су поједине фотографије израђене у више примерака, па се на неким њиховим примерцима могу наћи различити датуми, што би могло изазвати забуну. А опет ни то не значи ништа, јер ствар нема такву тежину да би могла извршити озбиљнији поремећај у "краљевству небеске љуске". Каква све одступања од истине стоје у списима о важним историјским збивањима, па свет није сишао с ума због тога већ због неких других ствари у које се не бих упуштао... Важно ми је било, из техничких разлога, да ставим те датуме у некакав временски след, какав-такав... И да уједно покажем смисао за ред који високо ценим код других људи. (Неке сам фотосе намерно датирао после неких других, иако су настали пре њих. Сам изглед лика ми је понекад то налагао јер се на овим потоњим убедљиво показивао млађим. Кад сам с овим релативно безазленим фалсификатом упознао госпођу Илонку, осетивши прекор савести да још нешто сем кревета морам с њом поделити, она ми је хитро узвратила да се суочила с истим тешкоћама кад је ту скоро посегла да изведе коначан биланс

својих креветских авантура..."Сећање је непоуздано, а и тамо где није човек из хиљаду разлога не може да одоли а да малчице не углача ствар", жалила се Илонка.)

*Фотографија јединог одељења трећег разреда ниже реалне гимназије у Даниловграду! Изанђала... Главица једне девојчице дуге црне косе с црвеном машницом заокружена је тинтаном оловком...*

(Било је то давно кад смо као мали гимназијалци за време великог одмора добијали маренду: шољу беле кафе од млека у праху са додатком цикорије, брусич црног, недопеченог хлеба и кришчицу руменожутог сира из великих лимених конзерви. У широком трему импровизоване кухиње, некадашње дрваре, била су постављена три огромна казана до врха пуна топле пенушаве текућине. Две вредне куварице, друге сељанке, направиле би кафу, исекле недопечени хлеб и сир, распоредиле то у две гомиле на масивном преко три метра дугачком столу, склепаном од грубо изрендане чамовине. На почетку одмора наставник који је тога дана био дежурни формирао би дугачак ред, два по два ученика у врсти, за расподелу припремљене маренде. Храну су делиле две, каткад и четири, ученице које би се добровољно јавиле или би их одредио дежурни наставник, док би куварице надгледале расподелу и допуњавале ако би нешто зафалило (доливале би кафу, досецале хлеб и сир, јер би увек више хране прошло но што је било планирано). "Тешко је мајци гледати било чије гладно дете у очи а остати мирна срца", говорила је меким гласом дебела Анкица, једна од куварица која је каткад знала да кобајаги прискочи у помоћ ученицама и да старијим и крупнијим дечацима, момцима такорећи, болећиво утрпа и по неколико парчића. Од оних који би, видевши то, стали да гунђају, Анкица би неке попамтила, па би наредних дана и они добили

по дуплу порцију... Ученице су радиле споро, јер су се трудиле да буду апотекарски тачне, како им је било и наређено. Оне које би се показале спретним, куварице су желеле чешће да виде као испомоћ, па су од дежурног наставника захтевале да их не мења. Међутим, воља ученица је у крајњој линији била одлучујућа. Ред би наступао полако, а сваки ученик држао је у руци шољу за кафу коју би понео од куће. Шоље су углавном биле различите по запремини, али ни најмања није смела да запрема мање од кутлаче, јер је пуна кутлача била мера.

Једног дана је пало у део и девојчици Р.П. да се нађе на испомоћи за расподелу маренде. То се показало погрешним, јер је рђаво обавила свој задатак, а ја ни данас не могу бити сигуран да нисам понајвише за то крив...

Моје лонче је запремало нешто јаче од кутлаче. Кад сам дошао на ред, опрезно сам принео шољу другарици из разреда да ми налије кафу. Она је, необјашњиво збуњена, захватила пола кутлаче и усула ми у шољу, а онда је пожурила да се исправи, да ми мањак надокнади. И у тој безглавој журби, уместо да захвати још пола кутлаче она је захватила пуну и, као да се ослобађа врела гвожђа, тако пуну кутлачу сручила у шољу коју сам ја стрпљиво држао, сасвим сигурно не знајући шта чини. Топла кафа ми је облила шаку и поквасила манжетну од кошуље... Ђаци који су то видели, они најближи, реаговали су бурно и изазовно, у стилу који не одаје осећај повређености због неправде, већ ситну дечју пакост која је имала за циљ да се неугодан положај другара потцрта, разголити и учини још неугоднијим. Пришао је и дежурни наставник да провери шта се десило. Ја сам стајао као одузет, а Р. П. је већ била напустила своје место и склонила се негде иза кухиње... У крајњој линији, ствар се завршила на томе да Р. П. више није

одређивана као испомоћ при расподели маренде, а ја маренду више нисам примао, чак ме је било срамота и да затражим да ми врате шољу коју сам од куће донео.

(Р. П. је била малецка, крхка, црнопута, врло лепа девојчица и одлична ученица... Нисмо се дружили ни пре ни после тога. Али, кад год бих погледао Р.П, на часу, у школском дворишту, при сусрету на улици, ухватио бих њен поглед, а бледуљаво лице би јој облила румен и нагло би оборила главу... То је био једини начин општења међу нама. У то време је и настала фотографија о којој се толико много говори у овом спису.)

Око седам сати увече поново сам укључио телефон (стари виљушкар). Довољно рано за позиве, а касно за доласке. Нисам дуго чекао на прву звоњаву, а на другу и трећу још мање... Честитају ми стари и нови пријатељи, женско и мушко (нисам знао колико их имам), неки се на фин начин изругују и са мном и са собом, претежно они који држе да рођендане треба славити искључиво до пунолетства; други пак у томе не виде ништа ни смешно ни зазорно; они и сами славе... Герасим, главни човек "Еденског врта", славне кафане поред Градског гробља, звао је међу првима у своје име и у име свог ортака а мог пријатеља Тагиса, тек да ми стави до знања да не заборавља "важне датуме". Двоје млађих људи, брачни пар у успону, којима сам једном учинио неку малу услугу, хтели су да сврате, али сам им предложио да посету одложимо за неки од наредних дана, свеједно који, изговарајући се да је већ прекасно, пошто морам и стан да поспремим; ни најмањи неред не остављам за сутра, јер се то не уклапа у мој клише живљења. Наравно да сам их слагао, и они су то одлично знали. (Иначе сам - да се и тај податак има у виду - по казивању моје покојне мајке, рођен у

среду ујутру. Порођај је започео на издисају ноћи, а завршио се кад се разданило. Моја пожртвована тетка, праствара уседелица, која се молила Господу у свако доба дана и за сваку ситницу, одиграла је стрпљиво и савесно улогу бабице. Кад је порођај обављен, окренула се лицем ка истоку, ставила леву руку тамо где се обично срце ослушкује, помолила се Свевишњем и саопштила му шапатам да је уз Његову зддушну помоћ подухват успешно приведен крају...)

Илонка је стигла око десет сати, да ми пожели срећу и успех у каријери. Упитала ме је најпре како се осећам. "Као и сваки млад човек", рекао сам... Откако је знам, то ће рећи отпре десетак година, деловала је комотно, а синоћ је дошла брижљиво спакована. Тип-топ!... Мора да је то паковање дуго трајало. Замислите паковање тела једне средовечне даме... Једном сам посматрао кроз трепавице тај брижни ритуал, док сам лежао у њеном, Илонкином, стану на каучу и правио се да спавам. (Спремала се, такође, за неко рођенданско славље.) Касније сам о томе сачинио следећи запис у једној од свезака:

"Колико се само времена потроши да се то презрело тело замаскира и пристојно упакује да би се изнело у варош на сат или два, те да се потом врати на распремање... Маскирање и паковање не штите тело од кварења, није то ни налик на дубоко замрзавање, далеко је од тога; у питању је само прикривање квара, јер данас женске које од тела углавном живе морају и умети да њим располажу ако хоће да оно што дуже потраје. И оне које га вешто нанетом шминком и студиозним паковањем наћипуре и угланцају и оне које се лаћају напорних физичких вежби не би ли га мало стврдле и стесниле рупе на њему. (Овим другима треба пружити руку подршке јер се труде да тргују што бољом робом.) Има и оних, мада је то својственије мушком свету, које

поклањају пажњу телу да се не би пребрзо укварило само зато да би могло поднети духовне напоре. У том случају се најмање држи до форме... Илонка је почела да се јетко руга женама које пакују своје тело. Уморила се, хоће да што пре остари... А опет има порива који се томе противе... Жели да у свом већ млохавом телу још увек види инструмент уживања, или барем надокнаде за услуге које јој понеко од мушке олоши чини."

Пошто се послужила тајландском туњевином из округле конзерве, наточи чашу црног вина, наздрави ми и рече: "Чула сам да си се испричао с мамом... како ти она изгледа?" Интересовало ју је да ли и ја мислим да је смрт и у њеном случају закаснила. А онда се пожалила да јој мама не личи ни на шта, понајвише на Брунелду из Кафкине *Америке*, што није било тачно. Јесте да се угојила прилично, али Илонка ипак претерује. Угојила се старица, не излази никуд, депресивна је, што гуцне то не успе да потроши но депонује као и многе млађе од ње. Пун је град таквог света... Трагови некадашњег доброг изгледа код Јудите су још приметни. Жена је имала лепу главу, то се јасно видело. Та глава, фино извајана, уоквирена венцем беле косе савијене у пунђу, са правилним цртама лица и малко прћастим носем што ју је чинило млађом, стоји на подгојеном телу гордељиво, тако да цела њена фигура делује убедљиво, антички монументално чак. - "Прсата је претерано, кратконога и широкобока", наставља Илонка да тера своје. "Стари крелац Артур је изгледа на неку такву мислио кад је писао оне увредљиве речи о женама - то сам јој рекла.... А главу је доиста имала лепу, ту си у праву, али глава поодавно није важна за жену, не сматра се важном. На Сејшелским острвима, примерице,

девојке излажу задњицу у први план кад се сликају за све осим за пасош."

– Љута си на мајку, рекох.

– Јесам, много ме грди... Ту скоро ми је рекла да би боље било да се нисам родила, јер се од мене није извукла ни добра закрпа.... Кад сам код куће, по цео дан седим и буљим у проклети телевизор... Буљим и пушим!, понављала је. Претварам своје време у пепео, а своју веру и наду у дим, лепи плавичасти дим... "На крају ће испасти да су ти живот уништили други, да су ти злотвори дошли на свет само због тога да тебе с њега отерају...", закључила је јетко. А ја сам јој онда одбрусила: "Неће бити, мама, да сам за све крива. У реду, не ваљам, али не можеш порећи да си ме баш ти родила, а неки гариб направио под ким си ти легла." - "Не поричем"- рече она - "само би боље било да нисам." Ништа јој се моје не допада. У прошлу недељу отишла сам рано на пијацу и купила, поред осталог, двадесетак крокодил-штипаљки за веш. То су по мом искуству најсигурније штипаљке, имају најјаче и најдуже *зубало*, ветар им, барем овај наш, не може ништа... Пита ме мама шта ће ми те ружне штипаљке. Ја јој испричах како је својевремено северац у налету отргао очеву кошуљу са жице из дворишта, узвитлао је изнад кровова кућа и упетљао је у ракље на врху огромне тополе. Она се онда осетила кривом због тога, смрачило јој се лице, а отац је весело запевао: "Птичица, кошуљица свилена..." Да је очева кошуља била закачена оваквим штипаљкама, ништа јој се не би могло десити, ништа... Ми бисмо гледале, гледале и сладиле се како ветар безуспешно покушава да отме кошуљу из зуба четири крокодила. А она ће мени на то: "Па ти не знаш ко ти је отац, копилице глупа... А



кад си већ купила штисаљке, требало је да купиш мами и кошуљу како би имала шта да закачи."

"Она јадна не зна с коликом гардеробом располаже, а мисли да нема шта да обуче... Док је била млађа, крене поподне у шетњу, гледа излоге и уздише шта би све желела да има, заборавивши да је нешто од тога већ купила. Памтила је да у свом трокрилном орману има којешта, али баш то нема. С временом се и то *велико* којешта смањивало, постајало је *мало* којешта. Оно што је облачила сматрала је "сиротињском обуком, али кад се нема... нема се." Заборав је ослобађао простор за нову куповину, само није било пара...

"Кад би отворила орман да пронађе неко парче гардеробе којег би се тренутно сетила и видеела кркланац, одмах би га затворила, окривљујући мене да сам јој направила неред који се више не може поправити.

"Једног јутра јој испричам сан који сам као бајаги сањала... Спрема се она, моја мама, да изађе у град, али не зна шта да обуче, па је почела немилосрдно да копа по одевним стварима... А ствари (разне блузе, хаљине, сукње, подсукње, бунде, пуловери, џемпери, јакне, хрпе интимног рубља) очајне што годинама не виде ни сунца ни месеца, нису то могле да поднесу, па су куљнуле из ормана као усов да се јадна мамица уплашила и брже-боље је отворила врата и јурнула низ ходник, па низа степенице, није се усудила ни лифт да позове и сачека. Све је то кидисало за њом... Једва је успела да изађе на главна врата, завије одмах десно и ускочи у станицу за хитну помоћ. Захуктале ствари нису могле да направе заокрет, већ су наставиле право ка Тргу слободе... Они који претурају контејнере купили су и отимали једни од других, а међу таквим нашао се понеко и од отменијег света... По изгледу и

квалитету побуњених крпица видело се да власница није репа без корена. Тако да је испало да су ствари које су бесно устале протов ње, своје власнице, пред другима потврдиле њен високи стандард... Уто сам се и пробудила... Неке детаље сна сам испустила, али грубо речено костур је ту... То сам јој испричала мртва озбиљна, не бих ли је навукла да ми поверује, али је она упрла у мене своје сиве водњикаве очи и жмиркајући припретила ми кажипрстом, уз кратак коментар: "Да те је чула покојна Ђука завртела би главом и мирно рекла - која си ти бизица, невиђена!... И била би у праву."

Стао сам да се кикоћем, јер ми се свидела слика... нисам могао да се зауставим. Најзад сам успео да измуцам да је то добар мотив за новинску причу.

Илонка је заћутала и некако нагло се смрачила. Помислио сам да се присетила нечег непријатног и очекивао сам да ћу и то чути. Али зачух нешто друго, доиста невероватно... Приупитала ме зашто се никад не појављујем на телевизији, иако је то некадашње чудо сада малтене доступно сваком говноваљу. - "Какав си ти уметнички габарит кад те тамо никад нико није видео?", баш тако је рекла. Одговорио сам јој, најпре, да нисам габарит од те руке, а можда ни уопште, али мислим да нисам ни говноваљ. А потом сам изнео да не верујем да је то што бих тамо могао рећи важно за свет данас... И, треће, пошто пара имам доста, нисам принуђен да тезгарим (на ово се насмејала, не могавши да се суздржи ). Испричао сам јој како сам једном ипак гостовао на ТВ и осећао се као да сам го на тргу. Није ми помогло да се опустим ни то што сам новинарку добро познавао. "Мора да ти се био спрчио као црвић на удици, јадничак", приметила је Илонка смијуљећи се. Приговорио сам јој да увек само на то мисли. А што се мене тиче,

дефинитивно не могу да говорим на јавним местима, али сам ипак одлучио да не дижем руку на себе због те мане. А после сам додао да има људи - и писаца међу њима - који то импресивно раде. Док читам књигу неког од таквих габарита, поводом чијег изласка је уприличен јавни разговор, прати ме утисак да је она (та књига) само згодан претекст за њеног аутора да се у разговору за новине или за телевизију размахне и покаже што све зна и уме. Можда је ово ружно што зборим, али никог поименице не наводим. Такође не бих желео да се моја опаска схвати као форма самоистицања, јер то не би било право. Но, у крајњој линији, свеједно ми је... - "А ја баш то тако схватам", рекла је Илонка. "Ти си подмукло и опасно сујетан створ, помало лажов, подоста подлац. Овамо си себи приспучио анђеоска крилца, изиграваш неког великог центлмена, а вашка си осветољубива... Ти си, драги мој, смотуљак свега и свачега, и ваљаног и неваљаног, али нека си, нема везе", рече она, "често ми недостајеш, ако то смем рећи." - "Само ти причај, матора девојчице", рекох, "најлепша си кад ме вређаш, толико си жива... Не волим те само кад звониш на моја врата у рано поподне, а мени се придрема." - "Ух, ала си ме средио, лицемерни створе..." Кад ми дојадим да се препирем с њом, замолим је да ме почеше по леђима, нарочито испод леве плећке."

...

Илонка живи спрат ниже од мене у истој зградурини. Њен стан је нешто мањи, али је боље опремљен од мог сандука. Посећује ме чешће но што ми то одговара, или ме зове у посету, што значи да сам Потемкин наспрам оних који је зивкају преко телефона - "зврцају је", како то она каже... Ја познајем по гласу све њене позиваче, што ме квалификује кад се нађем код ње да оном кога она не жели да чује

издиктирам устаљену фразу: "Госпођа Илонка није код куће, молим. Шта да јој пренесем?" А каткад налазим задовољство у тзв. игри погађања, која се састоји у томе да из оног што Илонка каже кад с неким разговара и из начина на који говори погодим ко може бити с друге стране. Готово никад не омашим. А ако ми се то ипак догоди, онда питам Илку да ли ми је дотични познат или не. Ако ми није познат, промашај се не рачуна.

Било је више Илонки у мом збрканом животу, али су с временом отпадале једна по једна. Хватале су "последњи воз." Све оне су бележиле по неки бродолом. Много су уложиле у неку везу и улог је пропао. Али пошто се бродолом збио у годинама док су биле младе и јаке, остала им је могућност за нове подвиге. За неке сам био први пробни покушај, за неке опет други или трећи. Но и кад би отперјале, нису затварале за собом врата. Одазивале су се и даље на моје мамурне позиве, додуше неке све ређе. Не желим им да због тога горе у паклу. Једна ми је чак рекла: "Заборавио си, човече, да сам удата." Постидео сам се силно. А њој је опет било помало криво што је њено одбијање деловало тако ефикасно као колац по глави. Друга ми је рекла да се одазива на све позиве те врсте, без обзира на поодмакле године. "Није важно каква дртина стоји иза позива, јер кад жена постане крпа свеједно је да ли ће њоме брисати трпезу или нужник." Није се удавала. Била је прилично учена, имала је добро памћење и волела је да се позива на цитате. Али је цитирала камуфлирано. Изрекне цитат, па каже "што би рекла моја бака Ната или тетка Јелка", а тачно зна да је то рекао дека Волтер, или калахолик Хофман. То је био њен начин. Накнадно је унела у дугачки и узани бордо роковник, обрубљен танком и сјајном месинганом лајсном (који сам јој поклонио за неки рођендан),

имена свих својих љубавника, са основним подацима о њиховим психофизичким својствима, интригантним особеним знацима, брачном и имовинском стању, прећутавши њихова звања и политичка опредељења. Приложила је и фотографије те господе, али никад није била сигурна да је обухватила све. Најпре јој се списак учинио некако превише скромним, па га је проширила и именима оних који су је само ухватили за колено у биоскопу или у возу у време проласка кроз тунел... Касније, знатно касније, кад се госпођица присетила једне редаљке на старом сајмишту, избацила је неке кавалјере са списка из разлога личне честитости... Имало је, руку на срце, у пртљагу мог сећања и занимљивијих случајева од поменутих, али ћу одустати од приче о њима, јер неки нестрпљиви читалац може пожелети да сазна што више о овој Илонки која је "преживела све остале" и ево успела да стигне на мој мали јубилеј... Десило се то у скровитом приморском месту једног жарког лета...

"Имам женску за тебе, амиго, ако си добро опремљен", шапну ми Дуле звани Врана (вајар), "мени је право речено мало дотужила. Постарија је, види се, али може још... Доскора је знала да одглуми младуницу, да се бацака за време окршаја, а сад се не усуђује, боји се зар да је не ода рутина искуства... Иначе је много чудна женска: у аутобусу стоји и кад има слободних места, на претек... Не чита новине, презире политичаре. Кад јој је досадно, ређа пасјанс или буљи у телевизор. Може попит... и онда јој је прича дугачка и сочна, али никад ништа не завршава; у ствари, плете венац разних прича: повремено застане, ухвати ваздуха, извуче нит из претходне приче и удене га у следећу, па настави да брсеља. А ти се - боли те - кад престане да ти буде забавно, искључиш и слушаш уједначени жагор

речи под чијим покровом можеш безбедно да мислиш о чему год хоћеш... Кад ти и то досади, махнеш руком и она стане... Кад пожелиш да је наљутиш, питај је да ти потанко исприча кад се, где и како кресала с министром просвете... Јер је то неким поводом, претпостављам, измислила да скрене пажњу на себе, па се после гризла пошто није могла да измислицу порекне... Немој само да јој говориш како си добар по души, још мање да је у то увераваш. Једном ми је рекла да је добар човек *голо срање*. Њу пали оно просто, мужјачко, сирово и сурово, јер спој мушко-женског може бити прави тек онда ако се, набрекао од обостране жудње, одвија и у знаку љубави и у знаку мржње подједнако и у исто време. Добар човек - добрица - дође након тога као исповедник, као кротки анђео, да наглави и залечи оно што је онај претходни разглавио, а за узврат ће бити награђен искреном сестринском захвалношћу. Ако пак у паузи док се прави не врати буде помало и неваљао, штрбнуће неку мрвицу. Мужјак је у стању да у мадони пробуди курвицу из најдубљег сна, а добрица обрнуто - у курвици мадону. Тако ти је то, ако ниси знао, мада мислим да си знао, јер они који пишу књиге о људима сваког ђавола морају да знају... `Добар човек`, сматрала је, `ако је углађено добар, делује стилизовано, готово кичерски, као да је прављен по поруџбини, док је његов анимални сабрат, струњати козорог, стар милион година.` Колико ли је, питам се, ако већ тако стоје ствари, у нашим прадавним прецима било наспремано мрачне жудње, смрадне прчевине, кад се она још увек осећа у погледу и покрету неких међу нама, женских и мушких... И када се такви, женски и мушки формати, којима свака длака мисли исто, намиришу кроз покорицу уљуђености, онда живот силовито крене да пише романе, боље рећи љубавне и крими афере и тек покоји

ваљан роман, ако се омакне... Ту је она, одмах ћу вас упознати. Позва је гласно. Приђе нам жена од тридесет и нешто година у црном костиму, повисока, добро грађена. Имала је светлосмеђу уфрћкану косу, боје ливадског меда, лице малко преплануло, усне стиснуте у неки подругљив полуосмех, а очи крупне и зеленкасте... Смешка се. Однекуд се поодавно знамо, имам бар такав утисак. Она то изричито потврђује: "Дотични господин М. је мој врли комшија, ако му то не смета." Дуле театрално диже десну руку, стаде да се повлачи и опрашта уз напомену да је његова мисија завршена.

Те вечери смо нас двоје дуго шетали Бисерном обалом по сребрној месечини, тихо чаврљали налик на заљубљени пар из прашњавих сентименталних романа. Испричала ми је укратко свој животопис, тек да знам да није пала с Марса. Рекла је да је по мајци Мађарица, кћерка јединица мађарске Јеврејке Јудите Фехер, некада труле богаташице, док јој је отац Црногорац, колониста, пореклом из Комана. Њени родитељи су одавно разведени... Отац, о коме ништа не зна, некад ваљани партизански ратник а касније упорни и горљиви "Партизанов" навијач и пијаница, посумњао је да је Илонка његово дете, па је на брзу руку одлучио да се растави са својом још увек изазовном женом широких кукова и шућмурастих очију, кад је малој било три године. То јој је саопштио једне вечери чим се вратио из кафане, пошто је "Партизан" изгубио дерби против "Звезде" и замолио је да га не уверава у своју исправност. "Хоћеш ли ме убити из поштоља или задавити?", упитала га је мирно Јудита?" "Нећу ни једно ни друго због мале", рекао је. "Требаће јој мајка, макар и таква."

Касније се Илонка три пута срела с тим тмурним човеком чија је душа била стално помало влажна од пића, и сваки пут му се обратила

као да јој је прави отац а знала је да није, јер јој је то и мајка изрично потврдила. ("Те ноћи ми је Бог узео памет, требало је ипак да ме задави" рекла је Јудита. "И кад год се тога сетим засмрдим сама себи.") При последњем сусрету купио јој је леп и скуп шал са дирљивим образложењем да су се дружили пуних седам година... Тада га је питала да ли може и даље да га виђа. Он се осмехнуо, уштинуо ју је за образ и препоручио јој да слуша мајку. Задржала је његово презиме.

У својој двадесет четвртој години, пред сам крај студија италијанског језика, Илонка се по несрећи упознала са једним од првих београдских наркомана, чије ћу име овде прећутати, и уместо да оконча четворогодишње студије отиснула се у истраживање запећака његовог понора. Та несрећна веза вукла се неколико година, кидала се и настављала, бивајући са сваким новим чвором све тања и бесмисленија. Спас је дошао изненада: њен Жак Дамала, још млад али оронуо, једне ноћи је пао са другог спрата - намерно или случајно, никад није обелодањено - и остао тешки инвалид. Илонка се вратила мајци Јудити... Једно време је живела од тренутка до тренутка, мењала је кревете онако механички, без лицемерне избирљивости којој су ту и тамо склоне почетнице у пропадању и окореле ветеранке. "Кад ми неко предложи да водимо љубав, или ми дискретно наговести, ја бих пристајала не питајући се ко је он. Каткад бих покушала да се уздржим, али не бих истрајала... Догађало се чак и то да и сама преузmem иницијативу ако би се показало да је мој кавалер много говорљив, не бих ли избегла товар лапрдања. Наравно да сам унапред знала како ћу се осећати, али сам опет нешто очекивала. Други је човек, носи друкчију кравату..." Она је то чедно звала "гостовањем" или тумарањем по градским рупама, зависно од тога како је расположена



према свом телу и свету којим је окружена... Најзад се удала за неког поштанског чиновника, нешто старијег од ње. Мајка ју је угурала у тај брак против њене воље, не би ли је "спасла". Ишло је тешко јер је то био човек љигав, некако претерано пажљив, с невероватно израженим нагоном за поседовањем, премда пристојног изгледа. Писао јој је хрпе дугачких и давежних писама препуних цитата из латинске читанке и ниједно није прочитала до краја. А за прву годишњицу брака подарио јој је огрлицу од ћилибара, с пратећом легендом исписаном калиграфским словима на правоугаоној цедуљици: *Ћилибар или јантар је фосилна смола која је милионима година цурила из четинара у доба Креде. У ситним празним мехурићима који се у њему дају видети заробљен је делић тадашње атмосфере.* Једном јој се посебно смучио. Била је повредила ногу и благо је храмала. Замолио ју је да изађу у вечерњу шетњу. Док су прелазили преко улице придржавао је с толиким опрезом као да је од најфинијег стакла. Осећала је да то није чинио као мужевни заштитник, већ као немоћник, пузавица која се обавија око ње. Није пристала да се понаша како је то он од ње тражио, да не зна ни за кога осим за њега, па је почела да га вара не би ли изазвала раскид. Завадила га је и с његовим најбољим пријатељем, неким далматинским маљуганом. Но "поштар" је и поред тога хтео да остане с њом - да је "мучи". То се и даље вукло, уз упорни мајчин наговор. Он је бивао све гори. Грчевито је желео да завири у сваки ћошак њеног живота, претурао је по њеним личним стварима, пратио је свуда и потплаћивао друге да је прате... Најзад је побегла од њега, а брак је разведен знатно касније.

Оно што је сазнала о људима, закључила је, и мало је и несигурно. Врте се сами око себе, умотани у кучине, запетљавају се и

распетљавају, настојећи да понекад томе дају виши смисао. Дулета Врану је оценила као једног од бољих, а и он је "поприлично говедо и мали подлац". Давао је оно без чега је лако могао а узимао оно што му је преко требало, као и већина усталом. "Показао се као добар шибација, нема шта..."

Око поноћи смо се без иједне речи повукли у густу сенку масивне хридине са надошлом жељом да докажемо једно другом да није све у шетњи обалом и чаврљању по месечини...

Кад смо дошли к себи море је било боје мастила. У правилним размацама и нежно, неосетно избијали су гејзери на води.

### 3.

Оставши сам, замагљеног мозга, легао сам полуобучен на масивни дотрајали отоман. Био сам прилично задовољан собом што ми је јуче пало на памет да осмислим своју празнину тако што ћу свечано прославити *четрдесети* рођендан. (Илонка каже *јубилеј...*) Јутрос, кад сам се извукао из кревета, који је изгледао импресивно као вучји брлог, умио се и попио кафу - све на силу - видици су ми се малчице размакли а празнина се поново вратила, дупло празнија но што је била... Себе сам видео као запрлог и скрушеног сиромашка који је протрчао кроз "животни лук" не намиривши своју алаву таштину. Подвукао сам црту и храбро закључио да сам свој живот у ствари страћио, простачки сам га траћио и страћио као кварљиву робу која не може дуго да стоји. Био сам толико непросвећен, о Боже, да нисам ни слутио да се пропуштено не може надокнадити (мада ми није било јасно шта сам то пропустио). Сад знам да нема веће заблуде од оне да никад није касно, а опет у њој истрајавам. Пошто у садашњости, тој јаловој беглучини, нисам имао на чему да се задржим, срамежљиво сам се окренуо будућности - плановима који још нису пали у воду!... Почео сам да правим глобалну скицу за седмогодишњи план, веровали или не; наравно уз извештај опрез који ме, и поред моје смушености, никад није сасвим напуштао.

Сад би требало \_ поради вас, господо, који ћете ово можда прочитати \_ да изнесем свој план у појединостима, јер би то било природно кад сам се већ у причу упустио, али ћу ипак одустати од тога. Претерано сам стидљив, па молим да се то узме у обзир, а уз то сам и

опасно сујеверан, што је још горе. Ако бих се и усудио да прођем кроз пламен стида, кроз дим сујевеља – не смем. Јер сам убеђен да кад бих изнео на тезгу свој план, орочен на седам година, он би остао "мртво слово на хартији", не бих могао ни корак да направим у смеру његова испуњења. Овако, док год он (мој план) савијен у трубу виси о тајној куки у ризници мојих снова, углавном јалових, као кап росе о листу у дубокој заветрини - нешто ће можда од њега и бити. Биће сигурно! (Ово сигурно сам записао једино стога да бих га касније прекрижио, јер рукопис у ком је покоја реч прекрижена делује много изворније и убедљивије. То су велики мајстори пера добро знали, па су накнадно прецртавали поједине реченице, али тако да се прецртано не може прочитати ни уз највеће напрезање, сем понека реч која је, ето, успела да одоли исправци.

Скоро ће подне, ако већ није прошло, а ја још лежим на плишаном отоману и посматрам црну бубашвабу о којој сам вазда мислио као о људском производу о како опрезно провирује испод великог постера с попрсјем мршаваог Франца оштрих провидних ушију, који је стајао прибијен на десно крило врата гардеробног ормара... Нагађао сам да ли ће се усудити да измили и није се усудила, већ се повукла у тмину иза Кафкиних леђа...

Лежим наузнак, опипавам рукама трбух, констатујем да сам од јуче ослабио пола кила, највероватније. Иде то, задовољан сам што ћу повратити линију и што то није толико тешко извести. Наравно, свима ћу причати да сам се страшно напатио, јер људи више цене оног који с муком долази до успеха, иако сами не воле напоре.

Подижем јастук, усправљам рамена и окрећем главу на другу страну: да потражим нешто ведрије на шта ћу одморити очи од дугог

пребирања по ноћним богазама, али не налазим баш ништа... Два од три уска и висока прозора моје собе замрачена су тамнозеленим ролетнама, док је трећи, онај повише мог узглавља, напола осветљен. Кренем да зурим кроз тај једино осветљени део прозора: слика је мање-више иста а зна бити и различита, како кад... Ако сам рђаво расположен и мисли ми скакућу с предмета на предмет, не успевајући да се усредсреде ни на шта, онда ми слика изгледа једнолична, сива, празна... А кад сам ту, код себе, кад помно посматрам то што гледам, онда уочавам разлике у нијансама, понекад с толиком лакоћом да се уистину чудим над својом способношћу опсервације. Још сам нешто приметио: онда кад ми је слика иста, кад сам негде другде или нигде - нисам низашта целог дана. Чега год се подуздем, превазилази моје моћи. Касније сам одлучио да у таквим понижавајуће тупим стањима ништа не записујем, премда и тада имам повремено наглашену потребу за записивањем, стечену вишегодишњом навиком.

Зидни сат је стао на шест и десет, време кад се обично будим. То буђење се по правилу одвија веома споро, кошмарно, што је и нормално за људе с мојим здравственим картоном, темпом који битно зависи од тога да ли је од збивања у сну требало побећи или у њему остати што дуже. У сваком случају, обриси предмета у свету из којег сам излазио бледели су и растакали се уступајући место у мом видном пољу предметима који припадају свету у који стижем, са срећом... Неко време би се те слике мешале или би ишле паралелно једна поред друге, да би се најзад почеле раздвајати: једне би гаснуле а друге остајале на површини све док не нестане и последњи прамичак сна и јава не устоличи своје круто царство које ће потрајати до поноћи, до нове смене са обрнутим следом збивања. Тако је било и јутрос, устао

сам нешто после пола седам... Телефон је - приметих - искључен из зида, а ја се не сећам кад сам га искључио. Знам да је цело поподне био искључен, па сам га укључио синоћ нешто пре осам, а кад сам га опет искључио - тога се не сећам. (Дуго је био у ауту због неплаћеног рачуна, па сам га поново увео у игру више њега ради но ради себе. Мени он практично не треба, али је направљен да звони и треба да звони. Уз то има леп облик и много је стар, а годинама је био у квару, па се морао зажелети звоњаве.) Звонце на улазним вратима одавно не ради. На нагли притисак прстом на дугме могло се чути нешто као потмуло шиштање, све док нисам кренуо да га поправим... Сеновита и застрашујуће мирна атмосфера која влада у стану-сандуку оставља утисак неодређене злокобности. Још само да се полако и сама од себе почне спуштати узана ролетна и на ту осветљену површину прозора, утисак би био језив: ја бих се, најзад, окружен многим стварима које су ми служиле до изнемоглости, нашао доиста у огромном мрачном сандуку, спремном за селидбу на мистериозни градски отпад – тамо где се здружује оно што је дотрајало...

(У почетку нисам спуштао ролетне да ми не заклањају видик, осим по прекој потреби: кад упече сунце у летње поподне, или кад дође Илонка у госте, по таблету, па ме на то натера, јер њој одговара полумрак. Касније сам спустио једну од три, много светла је и мени почело да смета, и више је нисам подизао. Другу и трећу сам спуштао и подизао, мада трећу све ређе. На крају је остала трећа само до половине. Количина светла се, сразмерно, смањивала и споља и у мени самом. Тачније речено: унутрашње затамњење само се манифестовало кроз спољашње. Дакако, то са завесама чинио сам сасвим спонтано, по унутрашњем налогу, нисам ништа демонстрирао...)

Пружам руку да дохватим са стола неку од свезака и у њој већ забележеним трицама додам још коју, кад неко закуца на врата... Оштри изненадни звук одјекну негде унутра, у мени, продрма ме и отера са саме границе суморне обузетости нечим незнатим, узнемирујућим и готово пријатним у исти мах. Ствари у соби, које сам на тренутак био одстранио из опсега пажње, поново искрснуше, као да изронише из нигдине, и нагло ме опоменуше да с њиховим постојањем морам рачунати и кад ми се то не допада. Куцање се прореди и, после кратке паузе, преобрази у споро и тупо клепетање низ ходник... То је била комшинка Илонка у плавом кућном огртачу и црвеним папучама, помислих. Можда је доцупкала да потражи цигарету као толико пута пре... Заборавља, цумра, да сам оставио дуван пре коју годину. И она је хтела да га остави, углавном је о томе и говорила... Кад год би запалила цигарету, рекла би: "Још само ову, последњу, знам fino да сам претерала" (а то њено претеривање је било баш претерано...) Носила је са собом малу сребрну пепељару с поклопцем. "Што је згодна", констатовала би, али је није због тога користила, већ зато што је сматрала да је њен "пушачки грех" неупоредиво мањи ако отресе пепео од смрдљиве цигарете у малу пепељару и поклопи га... (Тог правила, свог интерног правила, по властитом признању, држала се с почетка и у односима с мушким светом - никад се не би отресито скинула и раскомотила до краја, но све онако успут као да се ништа не дешава, а ако се и деси, што најчешће бива, "њен грех је, дакако, мањи". За све је то онда крив ђаво или некакав кобни сплет околности који није било могуће предвидети. А оно човек и не може у сваком моменту да се држи спремно као запета пушка, наиђе тренутак слабости па јадничак олабави, што хитри и спретни злонамерници

искористе. Једном јој је мајка рекла да је разуме, да тога заиста има уверила се и сама, али јој се ипак чини да је њену драгу Илонку ђаво у виду стицаја околности претерано узео на зуб. "На мек прелаз све и свашта трчи", позвала се на Ђуку Црногорку, своју легендарну комшинку. Могла је да то има у виду како би се што мање налазила тамо где црни ђаво најчешће обитава: на журкама, по диско-клубовима, на рођенданским прославама, дочецима нове године, излетима и у дугим ноћним шетњама стазама и путељцима поради освежења и побољшања циркулације. "Онај који се боји змије", настављала би стара Јудита, парафразирајући јући Ђуку, "не иде тамо где се змија често може срести, није луд, или ваља бити поштен као она што је била па признати најпре пред собом да су посредни неки други разлози. Не треба их чак ни именовати, сви ће знати о чему се ради (свет се у том погледу јако описменио). И то је онда нешто... Други пут ју је њена добра мајчица, која је о животу знала много и из искуства и из литературе, подсетила на оно чувено место из Гогољевог "Ревизора" – који је, узгред речено, читала више пута – где врли управник поште признаје да отвара писма – и она која приспевају и она која треба отпремити – да провери има ли у њима неподобних ствари – а то је правдао неодољивом жељом да сазна шта се збива у свету, јер је штампа углавном непоуздана... Важно је наћи добро и убедљиво покриће за све проблематичне поступке, само је то важно. А онда је - помало љута на своју растрешену кћерку и подоста уморна од њених честих будалаштина - мрзовољно промуцала: "Ти си на тетку, Илка, чије име и носиш; она је, Бог да јој душу прости, била цумрица као и ти. Радила је у официрској мензи, годинама... И држала се кревета и кад је смрт већ била почела да јој се цери испод дебелог слоја шминке.



Увек се неко нађе, срећом, тако да и полулешеве имају шансу. - "То је моја ствар, мајчице, а за ствари које се само мене тичу, ја сам и надлежна", одбрусила би јој узјогуњена кћерка, али се стара није дала смести већ би наставила истим тоном и у истом стилу: "Да, то је твоја ствар... и нека твоја и остане. Можда си у праву, драга кћери: обична си жена, ниси нека подвижница да живиш по црти, но онако како ти се залами. Свакој се залами, чак и некима које живе по црти, то је природно. И мени се заламало, Бог и душа... Једном таквом заламању ти дугујеш свој грешни настанак... Само си, ипак, могла да прођеш боље, да ти се барем мало лепше залами... Стога сам и љута, и не надај се да ће ме то брзо проћи." А пре неки дан исекла је некакву пикантерију из жуте штампе, заденула је за моја врата и отишла... Шта ли је сад смислила, тужна. Можда је чула мастан виц па би хтела да ми га што пре истртља. У трци је са годинама, свесна да је њено прошло, што каткад и истиче, али не воли кад је други подсећају на то. Није искључено да се неће вратити још једном или двапут, убеђена је да сам ту... Можда јој фали прашак против главобоље или нешто занимљиво за прелиставање?... У ствари, јасно ми је шта јој је и разумем је. Синоћ нисам био наредан за њу, а нисам ни сад. Нека ређа пасјанс...

Устајем, зловољно прилазим напола осветљеном прозору, подижем ролетну до краја, отварам га...

Густа врелина замириса на ћумур, на пару испуштену из локомотиве, на гумене чизме једног пружног радника, пре много година... Куће са замраченим прозорима и разнобојним прашњавим крововима, начичканим димњацима и кракатим чудовиштима телевизијских антена, блештале су у устрепталој јари... Аутомобили,

циновске металне бубе, дремају у њиховим сенкама, спремни да прогутају своје власнике кад то сами власници нађу за сходно. Ретки пролазници крећу се млитаво попут крпених лутака, изгледа није им јасно одакле иду, где су пошли, нити их то занима. Тишина тешка, густа и смолава као растопљени катран... Мукло гугутање ситих голубова по околним симсовима појачава осећај безнадежности која малтене избија из свега... Неопрезно подигох поглед и у очи ми се забодеше заслепљујући млазеви сунчеве светлости, који су се стреловито одбијали од мркољубичастог стакленог зида оближње пословне зграде. Тај нагли и болни надражај натера ме да зажмурим, спустим главу и покријем подбуле очи дланом леве руке... Кад кроз минут-два одлепих очне капке и поново прогледах, учини ми се да гледам у чудну шарену копрену, исткану од безброј блештавих и несталних прстенчића – црвених, жутих, плавих, љубичастих... Протрљах очи палцем и кажипрстом и прстенчићи се стадоше развлачити, бивајући све блеђи и нестварнији. Сад сам већ јасније видео. Цветолики сунцобрани, углављени у округла бетонска постоља, који се изненада нађоше у мом видном пољу, наткривали су узану терасу кафанице преко пута моје зграде, коју је држала једна угледна опозициона странка. Испод сунцобрана у углу до улаза у кафаницу устаде човек у белој кошуљи и с тамним наочарима, махну руком келнеру који је стајао на вратима, па настави сигурним ходом, као што иду они који знају свој циљ. За њим одскакута и црни псић, ког до тада нисам приметио. На столу за којим је седео остала је празна флаша са дугачким грлићем и чаша коју сам могао само да назрем. Можда је пио кутјевачку грашевину?... И мени би и те како пријала чаша хладне грашевине.... А онда ми наједном сину да је дотични господин неко ко

превише личи на мене, Бог га је дао да ми живот загорча и учини га занимљивим. Чак је и кошуља на њему иста као моја, ланена, наочари такође... (Можда сам направио тешку будалаштину што сам прихватио несхватљиву обавезу да кроз три дана отворим некакву тајновиту изложбу... Обесио сам, бојим се, себи о врат ко зна какву мору!... Али, о том по том ...)

Кад сам поново приступио прозору с намером да допола спустим ролетну, мој двојник (да незнаног тако условно назовем) прекорачивао је опрезно баштенску оградицу, изгледа јутрос офарбану. Био ми је леђима окренут као и за све време док је седео у башти, тако да му нисам успео видети лице, а да сам га почем видео то би можда за мене било велико и пријатно изненађење, јер би свака његова сличност са мном намах отпала. А можда и не би, шта ако не би... Опасно је каткад, поготову за душевно лабилне људе у које сам и ја од стране надлежних сврстан, срести човека изгледом себи сличног, јер такав може помислити, може му се збиља учинити да је дотични створ други он, *његов двојник*. Ово утолико пре ако обојица при сусрету "нос у нос" поделе исти утисак. А најгоре је ако се сретну још који пут и тај утисак потврде. (Ово говорим стога што се људска лица, па чак и неке ствари, често поставе тако изазовно да нас наведу да их друкчије видимо и доживимо но што бисмо их видели и доживели кад бисмо их изблиза и помно размотрили. Као да се на тај начин бране од нашег љубопитства или просто хоће да нас секирају, шта ли... То су мутна посла која спадају у метафизику свакодневице и којима није лако стати на крај, помислих, решен да усмерим пажњу на оно што у ово време обично чиним - да се истуширам и малчице освежим - али ми се мисао отимала као да је невидљивом опругом везана за тог незнанца, и

запитах се некако изокола: А шта ако је тај човек онај исти чију изложбу треба да отворим? Могуће је, али то не би променило ништа; он или неко други, свеједно... А опет није баш свеједно, јер ако је то он, онда је вероватно ту сео са неком посебном наканом, која може бити у вези са мном. Позив утолико постаје нејаснији и, због толике сличности, злокобнији. Он се, дакле, помно распитао где ја станујем, седи у кафани преко пута мог стана што подразумева да ме одавно има на оку и да о мени можда и превише зна или се тек спрема да сазна. А то је оно што ми највише смета, због чега и зазирем од излазака, колико год могу. Јер ја нипошто не бих хтео да ико ишта зна о мени осим најужег круга пријатеља, а и њих је мало остало, чак мање но мислим; на нашим наизглед пространим животним позорницама репертоар је све оскуднији. (Дође време да на њима заседну и такви за које смо били уверени да тамо никад неће ни привирити.) А и они (ти присни и проверени пријатељи) знају о нама, или се праве да знају, само оно што нама импонује и о томе претежно и говоре на за нас пријатан и заводљив начин. (Сенка лицемерства прати и најискреније пријатељство, јер да бисмо сачували уцело своју таштину морамо угађати таштини ближњих.) А што се мене лично тиче, најтачније би било кад бих казао да се о мени просто нема шта сазнати. Живот ми је толико постан и сиромашан збивањима да у њему нема ничег што би за неког могло бити интригантно, па они који би то пожелели да провере изблиза тешко би се, бојим се, помирили са пуком чињеницом да су страћили време, па би се упустили у разне измишљотине, чему су људи иначе веома склони. Тако су, убеђен сам, настали многи животописи...

Док сам подешавао завесу, која никако није хтела да стане јер федер није добро функционисао, приметио сам преко пута у округлом прозору на крову лице човека који је зинуо из све снаге, као да му се баје пред поподневно спавање, или се тек пробудио и хоће да свет обавести о томе. Или је одавно пукао, па у свом суноврату неког дозива да му се похвали како је живот несхватљиво леп... Та крупна космата глава разјапљених чељусти у тамној празнини округлог прозора подсетила ме је, по нечем, на крик Адама при изгону из раја, који са славне Мазаћове фреске не престаје да привлачи пажњу оног чезнутљивијег дела грешног човечанства више од четири стотине година...

Онда замислих како са неког другог сличног прозора у ко зна ком крају света кричи прамајка наша, чежњиво и безнадежно, и на тренутак ми блесну пред очима Мазаћова фреска пресечена на пола, а половине се метеорском брзином удаљише једна од друге.

## 4.

Јучерашњим излетом искочио сам из колосека и све пореметио... У ово доба дана, иначе, навикао сам да прилегнем, те да се најмање два сата клацкам између јаве и сна, углавном присећајући се оних који више нису међу живима и времена проведеног с њима... Поред узглавља увек стоји бар једна од мојих свезака (тврдо повезаних), да ми се нађе ако пожелим да забележим штогод од оног што изрони из неког од запећака психоделичног стања моје свести. (Имам седам разнобојних свезака, али *жути* је главна. То је у ствари роковник из 1981. године са квргавим жућкастим корицама, местимично искрзан по ободу, на чијој првој, плавичастој, поткорици стоје у три реда читко исписане Кафкине речи: "Човек не може живети без трајног поуздања у нешто неуништиво у себи." )

И тако данима, недељама, месецима, годинама: свеске се пуне свакојаким речима уланченим у свакојаке реченице, правописним и интерпукцијским знаковима, којекаквим орнаментима, крокијима и вињетицама, узгред исцртаним на маргинама у више боја, зависно од тога која ми оловка падне под руку, а ја жилаво обдржавам заблуду да радим нешто ваљано, нешто јединствено, не усуђујући се да вредност забележеног проверавам... (У ствари, однекуд сам сматрао разложним да у процесу стварања није добро имати пун увид у оно што радимо. Јер ако нам се допадне урађено, може се десити да све оде до ђавола. А ако пак осетимо његову испразност, утолико пре.) И још нешто: нисам се озбиљније питао о сврси свога бележења... Но с временом бих све чешће осетио неки отпор према свему томе и учинило ми се да би било

најбоље да све то спалим. А опет ми је било тешко да се на то одлучим, јер сам желео да забележено некад неко прочита... Рекао сам једном узгред Илонки, што је било глупо од мене, мада ме није ништа коштало: "Волео бих кад би то неко прекуцао истим редом како је и забележено." Она је била вољна да то учини, али се пожалила да не може да чита мој рукопис. Поверовао сам јој, јер сам и ја веома тешко читао своје шкработине, нарочито оне делове рукописа који су писани на брзину или под сумњом у њихову вредност. Требало би много времена да то дешифрујем и прекуцам, сигурно неколико месеци, а нисам имао снаге за такав посао. А шта ако и уложим толики напор а на крају крајева све испадне лук и вода? Ту наглу рашчараност не бих поднео. Овако ме држи уверење да тамо нешто има... (Држи ме само зато што ми ништа друго не преостаје.) Мучећи се да нађем решење дошао сам на помисао (док сам прелиставао књигу једног древног мага) да би било изванредно кад би све што је мртвим свескама обухваћено *оживело* и показало се мом погледу. Тек онда бих могао да проверим шта од тога завређује пажњу. Та помисао ме за трен осенила, али сам је убрзо напустио као смешну, апсурдну, чак сулуду.

Наставио сам да бележим, трудећи се да то чиним што самопоузданије, читкије и прегледније, али није увек ишло... Повремено би ме поново осупнула помисао на мага и његову књигу, и то би ми засметало. Уместо да се свом снагом прихватим посла, ја се ослањам на некакву имагинарну штаку... (Скањерао сам се да то испричам у ширем друштву – у кафани код Герасима, рецимо – да се добро изасмејемо на мој рачун, не бих ли себе стеснио толико да ми више та будалаштина не пада на ум...) Свеске су се пуниле записима, а ја сам обдржавао заблуду да нешто радим... Није да нисам завиривао у

те списе, али се нисам удубљивао, читао сам само речи, слушао их како звуче и наслађивао се тим звуком попут тврдице који се наслађује звецкањем златника док их пресипа из руке у руку, с тим што је тврдица сигуран са чим има посла, а ја сам далеко од сваке сигурности. (Једном сам, ипак, са сто мука прекуцао две странице и испало је нешто друго од оног што сам очекивао да постоји у рукопису. Ни трага од атмосфере коју сам осећао док сам ствари записивао. У очајању сам поново потражио спасење у лудој помисли на оживљавање, на чаробну могућност да се у рукопису споји само од себе оно што би требало да иде заједно, што је подразумевало неку унутрашњу кристализацију и здружење ствари које су једна са другом у - за мене невидљивој - органској вези. Будући да сам скоро испунио све расположиве свеске, најбоље би било (кад би било) да се оно што представља органску целину обоји у црвено, рецимо, и почне успорено одвијати преда мном као на траци, уз јасне назнаке, графичке и нумеричке, којим редом шта треба да иде. Касније би ми било једноставно да издвојено преточим у жуту свеску - мој *главни* рукопис. А од преостале, употребљиве, грађе сачинио бих нешто друго, свакако мање амбициозно... (У тој нездравој жељи личио сам себи на уморног путника који док се пење уз стрми брег, стопу по стопу, помишља како би било дивно да му Бог подари крила само док изађе на врх брега, а после ће се већ ослонити на сопствене снаге. И истовремено сам своју жељу са стидом одагодио као нешто правог посленика недостојно, јер такав се познаје и по томе што му крајњи напор представља задовољство.)

...

Ја углавном у свеске уносим нешто од оног са чим се свакодневно суочавам у појавном свету, у мислима и сновима (не с



оним што ми се догађа, јер се мени у правом смислу те речи баш ништа не догађа, све моје авантуре су унутрашње). При том ми је свеједно која ће ми се свеска (осим *жуте*) или оловка наћи на дохват руке, важно је да оно што пожелим да забележим буде изворно забележено (у љусци, без брушења). А део тога, највреднији део, по неком провизорном кључу, подвлачим плавом оловком и касније, кад смогнем снаге, с муком преносим у жуту свеску којој, подгрејан потајним уверењем да стварам нешто што се никад није збило, нити ће се збити - нешто што бих могао назвати својом особном креацијом или заштитном повељом. Пренето прецртам тамо одакле је преузето, да бих избегао могућу збрку. При преношењу не настојим на подробнијем усаглашавању делова, језичкој и стилистичкој перфекцији, остављам то за "последњу руку".

...

Диљем година накупило се писама на моје име и адресу. Негде је део адресе испуштен (ко зна зашто) али је свезнајући поштар Мирослав непогрешиво донео писмо на његово право одредиште. Нисам ни слутио колико је тих писама... Нека сам читао са великим закашњењем, јер ме име пошиљаоца није нукало да богзна шта очекујем од писма, што се у већини случајева показало погрешним. (А у једном случају сам тешко забраздио: толико сам оклевао да је пошиљалац у међувремену преминуо.) Наилазио сам на таква места која сам морао да подвучем црвеном оловком. Сад та подвучена места с времена на време помно ишчитавам. Помишљао сам да направим један строг избор и уврстим га у *жути* роковник. Збивања описана у њима местимично делују толико нестварно да је у њихову истинитост

тешко поверовати, али ја ту не могу ништа - коме се не верује нека не верује, време убеђивања је прошло.

...

У приповести Тортона Вајлдера *Мост светог краља Луја* једна стара игуманија, која је одлучила да смањи зло у свету па негује болесне, унесрећене и одбачене, прича својој саговорници да несрећницима увече каже неколико ваљаних речи о "којима ће да мисле кад не могу спавати".

Често бих посегао за понеком књигом, да "убијем" време, потајно се надајући да ћу успут наићи на нешто што би могло подстаћи и подићи напон моје већ омлитавеле уобразиље... То су углавном велика дела малог обима, издвојио сам око двадесетак таквих, почев од *Одбране Сократове* па надаље... За обимне романе немам стрпљења, а богами ни храбрости: предуго је то удаљавање од површине живљења по којој сам навикао да се свакодневно клизам. Кад бих се, рецимо, запутио у *Рат и мир*, *Браћу Карамазове*, *Моби дик*, *Чаробни брег* или *Трагање за изгубљеним временом*, не бих могао бити сигуран да нећу проћи као онај јапански сликар који је насликао планину Фици и пут уз њу, па кад је, по завршетку слике, кренуо тим "својим" путем нико га више није видео... Кад је о таквим књигама реч, на срећу нема их много, читам с времена на време поједина поглавља, оживљавам представу коју сам стекао и проверавао при ранијим читањима, а која се с временом истањила и избледела. Налик на сита човека чупкам на књижевној гозби залогај од овог залогај од оног, храним птичицу душу зрневљем пробраним - докон сам човек... Али све ово блебећем зато да бих истакао једну своју слабост, а она се састоји у томе да читање прекидам тамо где је напон најјачи, наслада највећа... Јуче сам то по ко

зна који пут учинио с *Проклетом авлијом*: прекинуо сам читање на месту кад честити фра Петар пред одлазак у прогонство последњи пут види Стамбол с обале морске, а једном пре тога сам одложио за сутрадан сцену кад се добром фратру привиђа његов загонетни друг Ђамил ефендија...

Запамтио сам и неколико стихова или "генијалних фраза", па ме каткад обузме неодољива потреба да такав вез од речи и оног невидљивог што их окружује изговарам гласно док лежим наузнак или пак шетам по стану као узетник какав. Следећи пут опседне ме нешто друго, ја не одлучујем о избору... Али увек у таквим стањима осетим се као да сам набавио улазницу за неки други свет који само личи на овај, а збиљски је друкчији. И да бих се у том свету дуже задржао ја ту реченицу-улазницу понављам до бесвести... Илонки сам једном причао о томе и после сам се грдно кајао, јер ме месецима касније није обузимала тако луда потреба... Кајање је можда учинило своје, па ми се та склоност поново јавља, али је некако плаха, крхка; лако ју је препаднути и одагнати...

Толико сам приближио сан и јаву да понекад прекорачујем из једног подручја у друго и изводим закључке о одређеним стварима у једном на основу података у другом. У сну сам се чак неколико пута тешко задужио, да бих се на јави извињавао повериоцу што му дуг нисам вратио, а понеког бих избегао на улици. То би био, ипак, веселији доказ те збрке, док је њен тужнији део обележен повременим телеграмима којима сам изражавао саучешће својим пријатељима или пријатељицама за њиховим изненада и непотребно преминулим брачним друговима или неким од родбине. Лаћао бих се и телефонског именика и позивао на пиће покојнике које бих претходне ноћи видео

живе у сну. Говорили су ми да се јавим психијатру и потражим помоћ, а ја сам их гледао бело, сматрајаћи да може да ми помогне једино Бог, наравно ако закључи да ми је помоћ потребна и да сам је завредио. Можда је он, сам Бог, хтео да ми помогне баш тако што ме у ово обрнуо, да ме спасе од нечег много горег...

А једном сам се забављао тако што сам упорно измишљао своје порекло, јер стварним због нечег нисам био задовољан. И те како се може себи помоћи мењањем оног што је већ било и што је учинило своје. Не мислим овде на фалсификовање прошлости (против чега је фанатично устала Похорска секта с фабулозним Барбом на челу), већ на прибављање сасвим новог идентитета, како бих се могао нечему надати. Али откуд ми та потреба и зашто ја уопште морам хтети нешто обавезно сулудо? Не знам ако то није болест романтизма. Просто не могу да нећу.

...

Предвече се извлачим из стана и одлазим у лагану шетњу до Ушћа или до Светосавског платоа. А кад ми није ни до чега пролуњам кварталом у ком живим и вратим се у свој сандук...

Сам тренутак изласка из мог скученог простора скраћених перспектива у многољудни град, отворени и бучни *Theatrum magnum*, обично доживљавам с извесном стрепњом, мада за то немам никаквих опипљивих разлога. Чист сам пред законом, поседујем неопходне личне исправе, пристојно сам одевен, а нисам ником пљунуо у вечеру да би ме стигла освета – бар ја тако мислим... А сам стан-сандук, у ком обитавам, много се обрадује у трену кад га напуштам, озари се некако изнутра, из самог себе...

(У време кад сам се у њ уселио, био је толико срећан што је мој, што има газду, да сам га стога презирао. Не, нисам га презирао што је био мој, већ што је хтео да буде превише мој... Толико се изгледа бојао властите празнине да је љубоморно викао за мном док бих силазио низа степенице – "Кад ћеш се вратити, газда?" А ја бих каткад њему уинат преспавао у туђем стану... Данас не излазим из те рупе, превише сам у њој да не може да ме поднесе. – "Дај отвори све прозоре и изађи на дан-два да се мало опоравим од тебе!", завија мукло из свог мрачног и смрдљивог трбуха, а ја се правим да га не чујем... Али кад сам га први пут чуо, задрхтала ми је јабучица, јер тада још нисам схватао да не мора имати уста све што постоји да би могло да говори... Мој је, откупио сам га, укњижио у катастар, и то му је што му је до евентуалног бомбардовања... Разумем га негде, заситио ме се, али објективно нисам крив за његову худу судбину. Он не зна, јер не знам ни ја, шта се то збило са мном? Шта сам згрешио да ме сви узимају на зуб?... Ако се појавим изван града, на некој сеоској свадби, рецимо, или сахрани, први човек који ме препозна, примакне ми се и прошапће ми на уво: "Откуд ти овде, уметниче, по ком основу?..." И ја кидам, првим превозом. Кад стигнем у град, седнем у неку кафану да попијем чашу вина, а келнер ће: "Кога видим, зар је могуће!... Сви су се твоји склонили, а ти си још овде! Ко би рекао... Чувај се." И све то каже са осмехом као присан пријатељ! Устајем, хватам маглу. Добро је што ме још није натерао да платим пиће које нисам ни поручио... За време шетње ко ми све не прилази да ми штогод повери, или затражи од мене објашњење за какву небулозу, а толико света пролази улицом без узнемиравања...)

Чим се поново увучем у стан-сандук, он – мој откупљени и укњижени стан –почне да стење од муке као живо створење са дна провалије. "Шта сад хоћеш, сандучино глупа?", питам га, јер морам негде бити докле год сам жив. "Уосталом, ти си моје законито власништво." Он се једнако надима од беса, прозори подрхтавају, најзад промукло проговара: "На жалост, газда, у праву си... Камо лепе среће да сам некој жени пао у руке, блистао бих као олтар свети... Блистао сам и код тебе неко време пошто си ме добио разменом са баком Јосифом и дезинфиковао аеросолом, а какав сам сад... Шта си ми направио, куку!... Постао сам баш сандучина, ништа више... Колико си само ексера са оним твојим Кресојем забио у моје зидове, колико си постера налепио по мојим вратима и прозорима. Па малање!... Малали сте ме колективно, деца су се учила на мени. Људска и псећа говна, која бисте донели на обући при повратку из шетње, размазивали сте по мом изгланцаном паркету... Ко зна откад ми зрак сунца није рекао добро јутро или добар дан, јер ти, јадан, не разазнајеш црну поноћ од белог поднева. Затминио си прозоре (моје очи цаклене) крпетином прљавом, и претворио ме у складиште осветљено вештачким светлом, толико пригушеним да се нормалан човек по мени не би могао кретати између ствари, а да се не саплете. Осим твог стола и узглавља, цео простор делује замрачено као да сам ко зна каква подземна комора, намењена опскурним радњама опскурних људи. Уз то тај несносни воњ устајалог ваздуха погодује гамадима која миле тамо где твоја трома нога никад не ступа. А кад дође она мађарска скубна, направите вучји брлог од тог јадног отомана чије је мебло натопљено знојем, којекаквим другим излучевинама и тешким загушљивим мирисима... А она још пуши као три тоске.

Тешко ти га мени! Ако народна песма каже да се капа на махнитој глави и чизме на кривим ногама не могу угодно осећати, како ја да се осећам под руком власника који је давно прешао црту до које се људи нормалним сматрају. Да бар кад предвече избиваш поотвараш широм све прозоре, да се колико-толико освежим, понешто бих ти и опростио. Али ни то не чиниш, или чиниш веома ретко и половично. Поготову ти не пада на памет да обришеш прашину са старудије и скинеш паучину која чак и с плафона виси као у пећини злог чаробњака... бар једном месечно, муња те убила... И шта ће ти толико ствари? Изгледа да оне за тебе имају вредност само зато што су ту, у твом поседу, дуго година... Није да ниси постављао њихово питање с намером да их се лишиш, да их обестрвиш. Јеси. Али кад год приликом тобожњег сређивања наиђеш на какву летвицу, стару варјачу, картонску кутијицу или флашицу од лекова, рецимо, нађеш се у недоумици шта да чиниш с тим: да ли да га бациш у смеће или сместиш у неку од ладица међу остале тричарије - *да се нађе*... Та дилема се обично завршавала тако што пристанеш уз ову другу могућност, жао ти је да бациш. После се наљутиш на себе због тог својеврсног стипсалука, па се лишиш нечег што није било за одбацивање. (Ту скоро си избацио један стари зидни сат, вреднији од пола те старудије. Показао си зубе на погрешну ствар.) И пошто си, касније, неког морао да окривиш за ту своју несмотреност, окривио си мене што се жалим на тескобу. Оптужио си ме да сам тобоже завапио да приложиш већ једном нешто за сиротињу, да будеш господин као неки домаћини што поред контејнера остављају полице, ормане, столове, тепихе, шпорете, па и целе регале а нису Немци ни Швајцарци... Ствари играју на карту *дан по дан* не би ли се власник с њима сродио, ја то разумем. Тамо где им то упали оне просто "ужиле",

приону за место које су уласком у кућу заузеле, па их је тешко и преместити а камоли избацити. Убеђене да ће претрајати сваку следећу чистку, размећу се у себи, прсе се... "Ко га шиша", шушкетају међусобно, "наше место се зна!" Стога власницима ствари треба поручити: Добро пазите, господо, кад у свом стану одређујете место стварима којима се служите и којима ви служите (столу, орману, кревету, креденцу, огледалу, телевизору, на пример). Јер ствари своје место схвате крајње озбиљно, запоседну га и залепе се за њега, а онда се раскомоте и одомаће. Ако допустите некој ствари да своје место задржи годинама, онда заиста морате бити немилосрдни да бисте јој то место узели и заменили га другим, или, што је још горе - да ту ствар избаците на улицу. А опет, ствари нису ту да газдују. Већ дуже време понашаш се као прави *дрвени* адвокат: браниш од самог себе место свог писаћег стола, ормана и великог зидног огледала, а то је глупо што радиш, човече! Та места су у почетку неумесно одређена...

Онога дана кад си разменом постао мој газда, мркло ми је, док је мом сабрату из ког си се иселио свануло. Није стан за мнозину, а за тебе је пећина! Ја бар осећам сваким квадратним сантиметром како се у пећину претварам, а не могу да се томе одупрем. Да нисам оволико високо могло би се десити да ми деца лоптајући се поразбијају стакла - да најзад одушим. Овако могу рачунати само на обијаче, али то је вајна утеха - не ударају они напразно... Има рђе колико ти Бог хоће, па те стога молим да вечерас кад се вратиш из шетње узмеш оловку у руку и лист хартије, а ја ћу ти тачно и по реду говорити шта си ми све направио." Замолих да то одложимо за сутрадан, јер сам уморан и зловољан и он се сложи условно: "Добро, да оставимо", рече "али подигни ролетне, отвори све прозоре и ноћас спавај негде другде не



бих ли одмучио нешто од муке коју си ми задао и прибрао се за сутрашњи обрачун. Ја знам да се ти штитиш од света-хаоса, али то чиниш на моју штету а могао би да чиниш на обострану корист - тако да ја будем лепши а ти задовољнији." Процедих тужно да волим ред неизмерно, али ред подразумева тишину, непомићност и пращину, а ако и уважим његов предлог, немам где да одем, што је најгоре... Он се томе толико зачуди да му се зидови осенише. Није могао да схвати да немам пријатеља, а толико двоножаца од сваке руке врви улицама. Зар се не може наћи један да ми чини друштво, па и да ми помогне у невољи? - "Помрли су, стари мој", рекох, "моји пријатељи су помрли и не бих сад тражио помоћ од покојника, није фер, али у реду, снаћи ћу се. И не љути се. Купићу сутра сунђер за брисање купатила и крпу за пращину. И то онај сунђер који је насађен на металну мотку, па се покретањем ручице федером склапа и шири. А ти се прибери, јер све то што будеш испричао метнућу у књигу да остане за спомен. - "Какву књигу, газда?" - "Малу, црну књигу." - "А шта има у тој црној књизи?" - "Не знам, још не знам", рекох, "тек намеравам да је напишем... Како који лист будем испунио, прочитаћу ти га. Сигурно, нема преваре." - "Пишеш сплеткице, доскочице, је ли газда?" - "Да, ја пишем сплеткице ако већ тако хоћеш, а ти ригаш глупости. Некад ниси могао да поднесеш моје избивање ни на сат-два, а сад на мене сикћеш, отров бљујеш... Не можеш да појмиш да сам ја само физички овде, да стално бежим према унутра - на јави, у сну... Јутрос сам, рецимо, сањао јабуку високо на грани, прекрасну румену јабуку... једину на целом великом стаблу! У сну сам покушавао да одгонетнем зашто је толико стабло родило само једну јабуку - тако сочну, лепу, чудесну... Нисам ни помишљао на могућност да су остале јабуке побране, или су саме

опале, једино је ова остала... Била ми је ближа мисао да је воћка хтела да на овај плод утроши сву снагу...

Пропињем се на прсте да дохватим јабуку, али не могу, мало ми фали... Усправљам се на врхове ножних палчева, шака таман да се склопи око зреле јабуке, али будим се... А онда у тами, још прекривен копреном сна, упињем се да се вратим где сам и био и обавим посао до краја... Још видим јабуку, видим и грану о којој она виси, и квргаво мрко стабло, али мало-помало слика бива све блеђа док сасвим не згасне... А онда угледам ове исте ствари од којих се сваке ноћи склањам у сан, и свако јутро им се враћам раније но што бих хтео... Али коме ја ово причам?

Ноћио сам, наравно, код Илонке, где бих друго. Није нас двоје Бог саставио сасвим на моју штету. Каква је нека је, горе би ми било без ње. И моје огледало то потврђује кад му се трезан обратим.

Ујутру сам био наизглед миран; наоштрен само што не режим, али ћутљив.

– Јеси ли спреман, газда?

– Јесам.

– Где ти је алат (оловка и папир)?

Одлучио сам се за магнетофон. Спор сам на писању, у школи ми није ишло хватање бележака. А и знаш бити опширан, па ми може утрнути рука.

– Зар овако прљав да причам? Па нећу се моћи чути испод толиких наслага прашине. То је страшно! Зашто ниси усисао ћилиме, обрисао прашину с пода и намештаја, скинуо паучину из углова? – промукао сам од прљавштине, гушим се...

– Сад то намеравам да урадим!... Чекам скубну Илонку, да ми помогне.

– И треба да урадиш ако си ваљан газда као што ниси никад био... Ух, ала ћу те запослити! Добро је што си позвао женску у помоћ, само немојте да грајете и пуштате музику превише гласно, то смета суседима. О, како је тешко имати неувиђавног газду и намћорасте суседе...)

– Добро, рекох, али онда одлажемо причу унедоглед.

– Може, газда, од приче свакако немам ништа...

Илонка никако да дође, шта је с лудачом?

Бесан на њу што не долази, сео сам за сто и описао је. Таман кад сам опис довршио, она је доклепетала у нанулама. Испало је да сам је описом призвао, али у то не верујем, јер нисам био њиме ни најмање задовољан. Напротив, сматрао сам да кад би опис оживео - то не би била Илонка, већ пре њена мајка...

Видевши ме тако занетог и одсутног, осетила је да се нешто збило што има везе с њом, па се узвртела, збуњена, не знајући да ли да остане или да се одмах врати...

– Седи, рекох јој...

Она је и даље стајала...

Загледао сам се у њену ружичасту дугмад на кецељи и реших да је збуним до краја. Приђох јој и почех да откопчавам једно по једно дугме. Прорези су били тесни па је откопчавање ишло споро. Она је стајала попут козе којој прија кад је неко чешка по врату, чак се постављала тако да ми колико је могуће олакша посао. Кад сам откопчао и последње дугме, поле хаљине су се раскрилиле и указале су се плитке црне гаћице, максимално затегнуте око струка и бутина и с

тамном натеклом мрљом између ногу... Одмакох се корак-два, гледам је... Онда јој рекох да скине и гаћице, али се она успротиви. Рече да то не сматра својим послом... - "Комшинка", рекох, "покушао сам да те замислим голу до у детаље и опишем, речима да те насликам, а сад видим да нисам успео. Попустио сам, напрежем уобразиљу, а слика ми се не држи." – "А зашто ти је то требало, да ме метнеш у причу?", упита. - "Да, управо за то", рекох. "Требао ми је лик курве провинцијске, али сад видим да сам те неоправдано потценио." – "Ко не може, језик му може", рече она. И додаде да је доиста осетила наглу потребу да дође, не завршивши поспремање свог стана, што је ишло у прилог мом опису, јер ју је призвао. Да бих поправио утисак, рекох: "Шалим се, кобило матора, изгледа да ми је жеља за тобом дошанула неколико правих речи које су одлучиле... Све, дакле, зависи од речи. Мртви се само због тога не враћају што смо ми заборавили језик на којем су некад призивани... Сад ме твој долазак изненадио као добитак на лутрији о ком сам мислио оног момента кад сам бирао бројеве, али сам после на то заборавио јер навика губљења учинила је своје. И сад долази неко и саопштава ми да сам добио премију... Нисам ни слутио колико си дубоко пустила свој корен у мени..."

...

Што се тиче тих мојих редовних предвечерњих одлазака у подужу шетњу, у њима доиста нема ничег злонамерног, нити субверзивног. Ваља их просто узети као саставни део дијететског програма једног потуљеног грађанина средњих година, онижег и гојазног, коме је већ додијало да се позива на Хорација понављајући да древном песнику није сметало да пише одличне стихове иако није изгледао имресивно. Напротив, био је човек осредњег раста, по

данашњим мерама готово кепец. Сматрам га срећним што му није пало у део да живи у ово моје време, иначе би - како једном рече Илонка - морао да се стално довија како да надлукави оних тридесетак центи који су му недостајали да би био уопште примећен од мојих лепих суграђанки, избирљивих и немилосрдних према људима онижег раста: да се промеће у разне улоге, да памти масне вицење, да уме да их прича, пева и да уз то изиграва кавалера у сваком тренутку и на сваком месту. Но и кад понајбоље ствар одради, довољно би било да се појави неки клиндек (бандерас) од метар и деведесет па да његова плаха вила одлепрша с њим, а он да остане као брабоњак на цедилу, као на брзину угашен опушак... О, бедо низине!... Узалуд сам толико пута настојао да уверим Илонку да су малтене сви велики људи у историји били средњег, онижег, или чак непристојно ниског раста, подастирући јој крајње убедљиве аргументе за то, углавном изведене из искуства да тамо где је много тела мало је духа и потребе за њим. Није помогло. У ствари, она лично је прихватала моју аргументацију стога што више није била у прилици да бира, али ми је подвукла да је њено становиште у том погледу типично: "Перица може да буде глупав као трупац, то ће потврдити свака Душка", рекла је, "али је висок и згодан, те је добродошао увек, а нарочито ноћу у постељи кад се памет не мери. Додуше и дан-данас би се могло наћи душевних жена које имају нешто милости према онискима, поготово ако је ониски чвршће грађе, и уз то не уме с парама. Онда им, будући такав, делује као да је висок." - "Или пак и даље признају да је онизак" - прискочих да је допуним - "само на некако нарочит начин. Још ако успут открију неки његов скривени квалитет на који је грешком природе утрошен сав материјал који је био довољан за његову жељену висину, онда се о њему домунђавају

постранце и шапатам." – "Давно је прошло време кад је за сваку жену био потребан посебан кључ, или бар један за десет. Данас их исте стварчице све одреда чине срећним..." – "Кјеркегор је", наставих, "негде ископао да је тај исти ониски Хорације свим неверним девојкама које је познавао прижељкивао да им поцрни барем један предњи зуб." – "Можда зато", рече Илонка, "што нису варале своје момке с њим."

(Неки извори, наклоњени песницима, тврде да је ипак слуђивао лепши пол. Живео Хорације!...)

## 5.

Данас сам, нажалост, принуђен да изађем нешто раније но обично, ризикујући да бацам у бригу све оне који ме у то време не очекују на улици. Разлог за излазак је, да одмах кажем, прилично необичан. Прихватио сам понуду да управо вечерас, у девет сати, отворим изложбу неког откаченог сликара, који ме је у телефонском разговору отпре неколико дана назвао својим врлим пријатељем. И то из пуних уста, без икакве резерве... “Како сте, мој врли пријатељу?” – рекао је. Одговорио сам му да сам до његовог позива био релативно добро. Он се на то насмејао, и одмах је прешао на ствар: саопштио ми је да је припремио изложбу слика у част Ђорђа де Кирика, “великог талијанског месечара, спретног у марифетлуцима и опсенарству”, па жели да изложбу отворим баш ја. При том је захтевао од мене да запишем назив и адресу галерије, као и време отварања изложбе. То сам и урадио, мада ми је речено зазвучало толико познато да ми се записивање чинило сасвим излишним. Кад сам се малчице сабрао, замолио сам га уљудно да ме ослободи оптерећујуће неизвесности и каже ми, коначно, с ким разговарам. Рекао је да се формално никад нисмо упознали и да ћемо то учинити на отварању. Он зна веома добро ко сам ја, што је засад сасвим довољно... Упозорио сам га да је, највероватније, посреди забуна, јер кад би уистину знао ко сам не би ми указао такву част код толико људи у нашем граду, способних да на најбољи начин одговоре његовом захтеву. Као доказ да није реч о забуни навео је моје пуно име, а што се меродавности тиче био је

изричит: не интересује га никакво стручно мишљење о његовим сликама, већ просто од мене тражи да кажем *нешто своје*... Изнео је одмах и разлог који га је на то понукао: пре коју годину ја сам, наводно, седео у Клубу Радио-Београда и разговарао са господином Р. Кордићем поред осталог и о томе како сам доживео Кирикову слику “Меланхолија и тајна улице”. Он је седео у мешовитом друштву за суседним столом и прислушкивао наш разговор... Опет ме смео... Колико сам се у тренутку могао присетити нисам ни с ким разговарао о тој слици, али је тачно да је она оставила дубок утисак на мене. Коначно, приметио сам, и да је све тако како он каже, није реч о Кириковим већ о његовим сликама, о којима ништа не знам. Он је рекао да то што ћу на отварању изговорити не треба да буде у вези са сликама – ни Кириковим ни његовим – већ с нечим до чега је мени стало. Једноставно, позива ме да изговорим нешто што сматрам особито важним... Прихватио сам позив само стога што нисам нашао начина да одбијем. Али, разговор с мистериозним господином тиме није окончан. Уследила је с његове стране још чуднија допуна: да изложбу отворим у *црвеним гуменим рукавицама!*... Где да нађем такве рукавице? – хтедох да га упитам, не би ли ми бар мало олакшао посао, али он прекиде везу. Ту, ту...

(Увек ми је тешко падало отварање изложбе неког сликара, као год и промовисање нечије књиге на некој од јавних трибина. Оно што доживљавам посматрајући слику или читајући књигу ја не умем да преведем у критички говор, већ у најбољем случају да изнесем као импресију. То, међутим, није довољно и у стручним круговима се не држи до тога. Сликари, међутим, радије позивају писце, угледније новинаре или шахисте да им отворе изложбу но професионалне



ликовне критичаре. Зашто? Један сликар ми је рекао да се критичари од струке држе шеме, а то је досадно... Други их је оквалификовао као дркације који кокетирају стручношћу. Између две ватре, осећао сам се мање-више неугодно.)

...

План сам направио још синоћ: да у неком од дућана на путу ка Градском гробљу потражим неопходне гумене рукавице, а као предговор за изложбу издвојићу нешто из своје главне бележнице; што небулозније, то боље. Близу Гробља налази се, већ поменута, кафана “Еденски врт” коју ортачки држе два врло блиска рођака, Герасим и Тагис, Грци пореклом. (Тагис ми је једном рекао да је њихов прадеда рођен у Волосу, у Тесалији, месташцету из којег су некад испловили *аргонаути*. Из његових речи избијала је чудна сета, као да не може да прежали што је закаснио с рођењем... Кад сам му поменуо да је у том истом месташцету рођен и Ђорђо де Кирико, он не само да је то знао већ је и показао да је у Кириков свет, на свој начин, упућен. Назвао га је просто вампирским...) Тамо ћу изабрати згодно место да уз чашу вина на миру прелистам бележницу и издвојим прикладан фрагмент - *нешто своје*.

## 6.

Између мог стана-сандука и Градског гробља кривуда дугачка и поширока улица са широким калдрмисаним тротоарима, једна од кључних градских саобраћајница. Готово свака кућа у њој ми је позната, свака трговинска и занатлијска радња, свака кафаница, трафика... Чак и извештан број житеља, претежно инвалида, који се као и ја држе те улице нимало не марећи за остале делове града, као да је инвалидност у њој на већој цени него било где другде. Но за разлику од мене, ови жилави људи устају у сам расвит и отискују се у рекреациону шетњу ка Великом парку куцкајући врховима својих штапова по сивој и тврдој калдрми као неки убоги раштимовани оркестар, а ти одјечи би кроз отворене прозоре пробијали у слатки сан јутарњих спавача, заједно са звуковима моторних возила, и изазивали њихов немушти револт о чему преживели учесници у стварању историје нису водили рачуна... Ту се свакодневно, углавном предвече, могу видети и познати бојери Миро и Киро, близанци, који ме при сваком сусрету терају да поново размишљам о беспућима сваке, поготово такве и толике сличности, па и госпођица Тофија, глувонема цура с бројаницама око врата и тканом пиротском торбицом о рамену, која је примала оне малерозне удвараче које су све друге одбијале...Толико ми је та улица позната да бих се жмурке снашао у њој, и уз то идући назадачке; осим, разуме се, у моментима *ванредног стања*, кад ми је душа влажна, тминава и узбуркана, а разум помућен. Таквих момената има више и различитих, али они на мене делују слично. Нова година је један од њих, рецимо; и српска и латинска.

Онда, спектакуларна сахрана неког државника или војсковође, нашег домаћег, квалификованог за *алеју великана*, која се по овдашњим строгим мерама може, с нешто резерве, рачунати најдинамичнијом формом театра на отвореном - театру у театру... А и кад гостује неки велики државник или моћни бизнисмен с демократског Запада, чија саветодавна реч за нас, нарочито за наше власти, има тежину маља - сасвим сигурно овај град као живи организам не може остати равнодушан; чак ни његови периферијски ћорсокаци, а камоли саобраћајница од скоро два километра. Напротив, она се мора представити госту што усрдније и снисходљивије, како би се гост што дуже задржао газећи по њој слободно у пратњи својих домаћина, окружен крдом телохранитеља... Или - не смем ни то заборавити - кад се с мене на уштап напијем, па се у неко зло доба враћам у свој запуштени дом... Оно што с мог личног становишта, о којем једино и бринем, одређује све форме *ванредног стања* је то да је све на свом месту, "транспарентно" како би казао наш министар за капиталне инвестиције, а опет ништа није ту где би као требало да буде, нити се ичему може краја знати... Исто а друкчије! Е баш то не ваља. Лакше бих се снашао у сасвим непознатом граду но у мојој улици кад живот у њој "искочи из зглоба"...

Сећам се, није било тако давно, онако припит, пролазећи поред зграде Савезне скупштине, припитао сам једног шмокљана каква је то кућа која се сагиње као да неког поздравља, а он ми је саветовао да питам жену чим стигнем кући, ако ми пође за руком да игде стигнем... Погрешно ме је схватио...

И сад се, господо, ставите у ситуацију човека који је однекуд бануо, или се пијан затекао на улици! Наравно да му је тешко да се снађе. Мука жива с тим ванредним стањима!...

Углавном не волим ванредна стања, ма колико да су оправдана, мада ми је пијанство било подношљиво. Јесте да ме скупо коштало, али најбоље сам се у њему сналазио. Уосталом, ни од редовних стања нити сам ишта имао нити имам, али су бар редовна редовна...

...

Чим се обретох на улици приђе ми млађи човек, притрча тачније речено, тридесетогодишњак на изглед, одрпан, умашћен и раскуштране косе; унесе ми се у лице и прошущкета: "То је било давно, то је било давно... кад сам је убио". Климнух главом и убрзах корак. - "Жалосно!" – рече старија жена, која је то и видела и чула. "Мени је смешно" – успротивих се из неког блесавог ината, а она исколачи очи и зину... Личила је на ошамућену штуку...

– То је било давно...

– А зашто си је убио? - упитах.

– Имала је хиљаду антена на глави, господине свештениче, и свака је примала различите таласе... И никад нисам могао да је разумем, нити да знам шта смера, а волео сам је живу... Хиљаду антена, а и ја имам хиљаду - наставио је - иако мислим да имам само једну. Претерано смо се рогушили једно на друго дан по дан, чинећи а не трпећи зло, и ја сам први пукао... Убио сам је буковим мешачем за качамак... Пукла јој је лобања ко тиква, бежим од те слике... свеједно што је заслужила смрт...

– Хоћеш да будеш у праву, а не иде ти?

– Ти имаш нешто школе?

– Да, нешто мало... имам.

– Како да разумем човека, мог бронзоглавог комшију, који ми сваке недеље једном пролије мокраћу испред врата, и то ону од неколико дана, обогаћену мокраћу, свештениче?

– Не знам... Мораћеш потражити одговор на другом месту.

– Слушај, болан, ја сад живим у сутерену, укопан у земљу преко главе; тамо је страшно мемљиво, не може се дисат од мемле... Стога сам смислио, чуј де што сам смислио... Смислио сам да дам двеста долара, које чувам три и по године, да се негде на простору близу мог сутерена посади хиљаду ружа разних боја и да се башта огради високом жичаном оградом. Долазили би људи из свих градских сутерена, лопуже, убице и свака фела, да се надишу, и намиришу до миле воље... Јој, бре, што бих се ја надисао пред спавање!... Шта кажеш?...

– Додајем стотину, рекох, и кренух хитро да му не дам да поново дође до речи...

Пролазим... С моје десне стране из зграде бр. 9 излази на улицу старица, испоснички мршава, смежурана, седа. Врти се укруг, грана рукама... Пита ме гласом пискавим : "Синко, изашла сам из куће због нечега, а сад не знам због чега, бисте ли ми могли помоћи... као човек добар?..."

– Можда по цигарете – рекох.

– А не, ви ми се ругате, никад у свом дугом веку нисам запалила цигарету, не подносим тај дим, презирем пушаче... На телевизији кажу да су енглески доктори пронашли да дуван разара нерве. То је страшно...

– А новине, можда сте хтели?"

– Новине! – Господине, ви се мени опет ругате... Не памтим кад сам последњи пут купила новине. А ни тада их нисам читала, већ су ми требале да нешто замотам, за то су добре.

– Госпођо – рекох најзад – ако сте хтели да купите лож уље, заборавили сте канту и пружих корак. А она ме промуклим гласом усрдно замоли да јој помогнем да се врати кући. Кад сам јој показао улаз у зграду из које је изашла, рекла је да ту она не станује већ један бркати деда који прави штацике... Нисам имао више стрпљења за њу, ипак... Опет ме је позвала и казала да се сетила где станује, али не може да се сети зашто је уопште изашла на улицу... Није вредело, наставио сам пут...

– Улазим у продавницу ципела, јер већ дуже меркам пристојне сандале а да не буду скупе. Не налазим ништа прихватљиво, али и даље зурим... Човечић у испрљаној жућкастој јакни стоји на два корака од мене пред полицом с дечјом обућом и искоса ме погледује. Скупио је храбрости и обраћа ми се скрушено: "Малена ми нога, господине докторе, морам да купим дечје... извините што вас узнемиравам." Прећутно му стављам до знања да немам ништа против, те да нема потребе да ми се извињава. - "Јесте мало незгодно, одрастао сам човек, али шта могу", настави он и увуче вратић у рамена као певац кад кључне зрно кукуруза. Примећујем онако узгред да избор дечје обуће није богзна какав. Човек заврте главицом па рече да се и њему тако чини, али није ствар у томе. Зачуђен, упитих га у чему је ствар. "Да ли ми препоручујете да купим за два броја веће ципеле?", прошапта он. - "Зашто да не", одговорих. "То је једино право решење. Набијете помало вате у шпицеве и нико ништа неће приметити. - "Онда овде немам шта

да тражим... идем пред излог за одрасле", рече он весело. - "Тако је", рекох и поново се нађох на улици...

Шта тај свет који ја видим као хаотични скуп представа које се међусобно додирују, делимично заклањају једна другу, преклапају се - шта, дакле, тај свет таквим чини, шта га одређује? Ја видим те слике и знам - то знам из књига - да су оне мање-више међусобно добро повезане, да поседују унутрашњу каузалност, али немам воље да у то залазим; хоћу само да гледам и да слушам, а нећу да мислим и испитујем... Али гледајући и слушајући ја сабирам облике и звукове и под њиховим све тежим теретом крећем се све спорије. Почињем да осећам страх да ћу од тих чулних утисака толико отежати да се нећу моћи довући до блаженог "Еденског врта", па стадох да се правим да не видим то што видим, боље рећи да сву ту мешавину слика и звукова узимам као збрку кроз коју се као кроз какав честар треба што пре провући... "Колико је свет бесмислен кад је врућина", рече неки прегојени човек и погледа у мене... Стадох да замишљам како би било да све ово одједном стане, да се замрзне у делићу секунде само ја да останем. Можда би ме то чудо навело да поверујем да је то нечији вољни гест, неког вишег бића које упорно хоће да ми каже нешто веома важно, а ја се трудим да га не видим и не чујем. Ја, незахвални бедни створ... Толико сам отупео у некој самозаклоњености, неком самоувереном инфантилизму да је неко ко све ово жели да доведе у ред морао овако да поступи не би ли пробудио моју пажњу...

Идем... Прати ме тешки загушујући мирис који се извија из хамбургерница и пицерија. Дуж тротоара ту и тамо разастрта свакаква роба. Испред кафане "Уранак" неколико малих прљавих музиканата и жонглера... Један језиво струже на нечему што има облик виолине.

Двојица изводе неки трик с лоптом. Испред њих сламнати шешир и у њему неколико динарчића и једна двадесетица коју су сами ставили... Излази стари келнер Азнавур, тера их. Обраћа се мени учтиво, смешка се. "Не вреди", каже. "Од јутрос чекамо председника владе а они, мангупи, гле шта раде... Нема од Европске уније ништа."

У сусрет ми иду двојица вајкадашњих познаника. Видим, још ме нису приметили. Погнух главу и претрчах улицу да их избегнем, из чиста мира, кад у башти суседне кафанице угледах два писца, два жива класика, комотно одевена, разбарушена и толико жива да је за чуђење кад су пре стигли да постану класици. Запитах се у себи, онако без везе, шта класици могу да траже на прометном месту у вруће поподне. Можда су се случајно срели и решили да седну и расправе који ће од њих двојице пре добити Нобелову награду, јер су се толико надобијали награда да им још једино она фали... Обојицу одавно познајем и суревњиво сам се накашљао не бих ли скренуо њихову пажњу на себе. Ама јок... Један од њих, млађи, осврнуо се, лепо ме видео, али се учинио да ме не види. Тако сам на аутентичан начин испао жртва класичног претворства једног живог и младог класика чија је језичка стратегија на високој цени у стручној јавности. Ако човек вечерас дође на изложбу коју треба да отворим по жељи излагача, правићу се да га не познајем, разуме се из повређене сујете, а и из, из... није битно. Заборављамо да се земља затвара над сваким од нас и више никад неба!...

– Еј, човече, који ти је враг, губиш драгоцену време са оном бабом, не видиш да је начисто одлепила... Помози мени, ја сам само пијан.



– Шта вам треба?, упитах унезвереног месождера који је стао испред мене раздрљене кошуље и сјајна укочена погледа. Кисео задах му бије из полуотворених уста...

– Ма нисам ја, човече, за *ви*, дозови се... и *ти* ми је много. Видиш како се окреће земља Србија, никад се овако брзо није окретала, и дај ми цигару...Онда ми покажи како да изађем из ове проклете улице. Мука ми је већ, дужан си да ми помогнеш, трезан си човек, а и браду носиш... Ноћас сам се напио горе код Ђерма – хладовина у баштици, брате, ишло ми је, а Миле доноси ли доноси... Али сад ми никако не иде, већ сатима не могу да се извучем из ове уличине и кренем било где, а хтео бих код моје Бобе. Таман помислим да сам изашао... питам неког смотаног пролазника која је ово улица, а он ми каже: Главна... А колка је та главна, побогу, никад није била толка... Куд год скренем, а често скрећем, она ме прати, стално сам у њој као да у овом граду постоји само једна улица... Главна! Оставим зграду иза себе и кажем јој да стоји ту где је, да бих се оријентисао по њој, али она чим кренем стане и сама да се помера... ја брже, она брже. Онда сам почео да трчим, али не вреди... Пао сам, спетљао сам се и пао, види каква ми је рука, крвава, а она ћути као да се то ње не тиче... Матер јој и ко је озиди... Сигурно онај матори Митровић, јер кажу да су све његове зграде живе, померају се... Променим смер, пошто ми је свеједно где ћу стићи, само да изађем из улице. Телефонирао сам Јоци, знаш Јоцу Трицу, да дође по мене, да ме изведе, али није код куће... Баш је данас нашао да не буде код куће... Ено видиш како они људи тамо горе на балкону стоје и сви гледају у мене, шта да радим ако крену да ми звижде, најebaћу од полиције, брате... А жута штампа ће ме оклапити као неку тешку битангу или штеточину, поготову сад...

видите шта се ради на свакој страни... Кажите ми поштено где се ја сад налазим? - "У Главној, преко пута обуће", одговорих и предложих му да оде првом лево до трећег ћошка, па ће се тамо већ снаћи. - "А ако улица крене опет за мном, шта да чиним?" - "Неће", рекох, "ја ћу је задржати док ви одмакнете стотинак метара."

– Хвала, брате мој побожни, баш сте човек пожртвован, ако ме не зајебете... Тридесет година пијем, никад овако нисам залутао." - "Само ви идите, првом лево до трећег ћошка". - "Значи првом, а не трећом лево... Двапут су ме досад упућивали да скренем трећом лево до првог ћошка и ја бих се опет нашао у Главној... Скренем трећом лево, баш скренем, како ми је човек рекао, идем једно време, идем и онда почнем да сумњам да је то трећа лево... А мрзи ме да стално питам, па се вратим да проверим, мора да пише на почетку улице... Кад тамо нигде не пише трећа лево, ја скренем и питам где сам, а човек ми каже – у Главној!..."

Рекох му да је улица на коју сам га упутио сигурно прва лево, мада то из одређених разлога не пише... Улица је иначе мирна, куће се за сада не мрдају осим кад долазе страни државници, а и онда само машу прозорским крилима; дрвеће направи једва корак-два током целог дана; људи углавном иду погнутих глава, као на спроводу, нико никог ништа не пита, такав је то свет... Нека само иде право до краја... Бринуо је како ће знати где је крај, јер сви говоре о крају а нико не зна где је.

Да бих га охрабрио рекао сам му да је крај близу. Нека иде улицом не мислећи ништа, довољно је да само иде и доћи ће до краја... Улица се завршава малим сквером на ком је постављен рингишпил. Али на самом крају улице, с леве стране, постоји стаклорезачка радња,

а у њеном излогу стоји велико овално огледало. Не би смео да пропусти да се огледне, па ако му се оно што тамо буде видео не допадне, рингишшил ће му добро доћи. Ако му се допадне, нека иде право кући да одспава сат-два, а кад се пробуди још боље ће му доћи кисела чорба... Он зину од чуда, ја то искористих и наставих што жустријим кораком.

...

– Је ли, стари, кад све знаш, шта човек ради док цуња?

Осврнух се и угледах протуву ниског раста с косурдом офарбаном у више боја.

– Не знам - рекох.

– Не знаш... А како ћу ја знати кад ти не знаш?

– Ни то не знам...

– Узмимо овако, цуњати је глагол... Кажу ти мени како гласи аорист од глагола цуњати? (...) Кврц... Смео сам те, а? Јави се кад будеш знао...

Направи неколико спорих корака, па се окрену и љуљајући се рече: "Астероид... стена небеска, кроз неких 9 (девет) година, обавезно стиже... Пропустиће Земљу! То сам тачно израчунао и покушао да ствар пренесем народу преко разговора с појединцима који ми се учине способним да ствар схвате, не бих ли их некако убедио да оно што следи узму крајње озбиљно, али нисам досад наишао на разумевање... Астероид једино може да нас живе спасе... као чиста и коначна божја одлука. Превише је Бог изгубио времена с нама... Али нико овде не верује у астероид, само гомилају паре, пљачкају. Иду у политику, да, да... И још само ово..."

– Журим, рекох.

– Журиш?... Ма ти си, брате, страшно закаснио, сто година си закаснио... а тога ниси ни свестан. Ке, ке, ке..."

Застајем испред шареног киоска, привукао ме сензационални наслов у неким петпарачким новинама: Карацић се предао?... Радован, психијатар. Зурим у та крупна црна слова... Уто ми приђе млађи човек, ћорав у десно око, смрдео је на зној и алкохол. Унесе ми се у лице и отпоче:

"Господине, не желим да сметам ни у ком случају, само кратко... Ја сам Коле, дијалектичар са Чукарице... тако ме сви зову... Коле Дијалектичар или Коле Чукарац. Видите, што год постоји мора да повлачи за собом нешто што му претходи. Рецимо, постоји злочин и нешто што претходи злочину, исто као што постоји сан и нешто што претходи сну, је л тако? То је сува дијалектика, нема да фали... кад вам бата Коле каже! Али, само ме подсетите због чега сам ову причу започео, а разлог мора да постоји... Е, да... Знате, ја одавно не идем овом улицом, избегавам је, не волим је и готово, то је - будите сигурни - једна лицемерна и измећарска улица, али ме необично моћна задњица једне даме повукла ко магнет да баш овуда кренем, или можда постоји неки скривени разлог, не знам ни ја све... Углавном, наводим овај ког сам свестан и који је огромно убедљив. Али, морате да ме разумете, пријатељу, јачина утиска није оно што је у мом случају одлучило него његова природа. О чему се ради? Видим да сте нестрпљиви, само још две реченице, молим вас. Та задњица-бундева изашла је из соларијума и наставила да се шета улицом, док је све остало што је чинило дотичну даму било ту да омогући задњици што комотнију шетњу. Пролазници су се окретали, вукли један другог за рукаве, добацивали којешта, један старчић је скинуо сламни шешир, наклонио се и рекао:

"Машала! Више јој вреди но да зна јапански." Други чича, мој Чукарац, прекрстио се и отпљунуо, док је један вижљасте дечак пао с бицикла... и поломио нос. Немам речи да то опишем, драги господине. Задњица је осетила да је изазвала велики метеж па је застала, окренула се укруг и увукла се у оближњи кројачки салон, одмах ту... Неколико раздражених дрипаца стало је испред улаза у салон, ено их још су тамо, па је власница закључала врата и спустила ролетну... Могу да вам их покажем, ако сте вољни... Захвалих му и рекох да је то сигурно интересно, али ја касним... Приђоше још двојица и донесоше вест да је задњица малочас изашла из кројачког салона и упутила се првом попречном улицом ка Ботаничкој башти. Коле настави да тамбура с њима, што ја опет искористих да се удаљим... Одлазећи чух да један од придошлих рече да у тој пометњи види доказ да је и педесет таквих задњица мало за оволику улицу, али све иде својим ненарушивим током... Од јесени можемо да очекујемо велики бум задњица из Индонезије...

...Идући даље улицом приметих крупног човека средњих година, без иједне длаке на глави-бундеви, одрпана, са засуканим десним рукавом од кошуље како снажно удара у зарђалу металну ролетну на огромним вратима, до којих од тротоара водило неколико степеника, и при том мумла... Одговора отуд не само да није било но се чинило да га неће ни бити за цео следећи век, а вероватно је толико времена прошло откад та ролетна није дизана нити врата отварана... Пожурих из страха да таквом човеку може пасти на памет да сам ја крив за то. При том чух како рече да је крајње време да они који тамо већају шта ће бити с нама донесу одлуку и саопште је народу, ради знања и даљег равнања...

*На великом часовнику Војног дома изби четири сата...*

Климатам и даље прашњавим тротоаром, ту и тамо прошараним сенкама... Пребирам погледом препуне излоге испод искошених платнених настрешница нећу ли уочити рукавице од црвене гуме, али то чиним овлаш, као да ми је циљ нешто друго... У излогу једне оптичарске радње стоји овеће светложуто гипсано попрсје мушкарца са фирмираним наочарима. Стакла наочара, смештена у поникловани жичани оквир, елипсоидног су облика и тамна... Застајем а да не знам зашто, као што сам застајао много пута пред уличним изложима с најбезвезнијом робом. Шта то назирем? Скидам своје сунчане наочари, да проверим утисак... Изнад гипсаног попрсја ћути утвара, у руци држи наочари за сунце. Показује ми подругљиво да нисам ни у каквој предности у односу на њу... Побојох се да сам ушао у слику неког протомајстора према коме је меланхолични Ђорђо, са својим халуцинантним призорима из којих избија тужна пустош, тек збуњена сањалица која, можда, и даље седи на клупи насред *Piazza Santa Croce* у Фиренци и посматра трг као да га први пут види...

Таман да кренем и успут поразмислим о томе, кад ми се нешто сплете око ногу. Стрекнух и погнух се толико нагло и ниско да ми спадоше наочари и склизнуше низ леђа црног псића – на тротоар. Подигох их и уверих се да су остале читаве, а псић одскакута вртећи репом. Исти онај из кафане преко пута мог стана, помислих, али где му је газда?... Осврћем се... не видим никог ни налик господину који је пре два сата напустио кафану као човек који зна свој циљ... “То је било давно, то је било давно”, засушкета ми на ухо... и прође. Опет он!... Још ми само фали она ошамућена штука. Бог је због нечег хтео да ми ова шетња тешко падне. Онда се сетих Толстојеве опаске да у граду

несрећни људи лакше живе. "У граду", каже Толстој, "човек може провести сто година а да и не примети да је давно умро и иструлео; нема времена да се бави самим собом, увек је заузет."

...

Кад сам коначно стигао на омањи четвороугаони трг и осврнуо се за собом, никако да препознам улицу којом сам дошао. Као да је неко иза мене систематски преслагао куће и мењао називе фирми с подлим намеренијем да ми отежа повратак. Наравно нисам толико ташт да бих помислио како ме неко због нечег кажњава, већ сам се у први мах побојао да се нећу снаћи у повратку, који ће с обзиром на обавезе које ми предстоје уследити касно ноћу. Али само за тренутак, јер ме је чињеница да сам провео три пуне деценије у овом граду толико охрабрила да сам се осетио готово безбрижно. Чак ми се допала помисао да искушење које ме очекује буде што драматичније. Допало ми се да заподенем игру са самим собом, да на прави начин проверим способност оријентације у што мање познатим околностима. И док сам у сенци непосредне обавезе због које сам и потегао данашњи излазак смело допуштао да ми се у глави одвија слика ноћног лутања по беспућима престројеног града на путу ка свом дому-сандуку, сударих се с проседим мршавим човеком унезверена израза лица, густих седих обрва и крупних разрогачених очију.

– Господине генерале, рече он, шта мислите да ли ће град стићи да се преруши пре но што почну?

Одговорих му да га не разумем, те стога и не знам о чему бих то требало да мислим. Он ме погледа сажалјиво, одмахну руком, процедивши да онда много тога не разумем, и одгега мало нагнут на

десну страну. Нађох се у небраном грожђу... Старчић који је туда пролазио и у мимогред чуо наш разговор приђе ми и рече да се нимало не узбуђујем, па додаде да је неувидљиви пролазник мислио на инвазију ванземаљаца (или неког ко се вешто скрива иза њих). - "На инвазију, господине, која би требало да отпочне седмог септембра са првим мраком, по нашем (српском) времену, а хладнокрвнији кажу да ће се то десити тек осмог ујутру са изласком сунца, све дакле зависи од извора информација..." То ме грдно помело, те хтедох да старчића још нешто упитам, али помислих да с толико незнања не вучем ђавола за реп, и кренух даље. Старчић је то изгледа осетио, па се нададе за мном и ухвати ме за мишицу. - "Објаснићу вам, обавезан сам као ваш суграђанин и бивши полицијски писар да вам ствар потање објасним", рече. "Ванземаљци бесловесни, кад морам да се тако неучтиво изразим, још пролетос су најавили некакву селективну инвазију овог нашег поднебља, али их наши самоуверени, или можда приглупи, управљачи нису озбиљно схватили, или можда јесу но сматрају да им се и на тај начин придаје важност до чега им је стало барем колико и до пуног цепа... Али град, стари мудри град, "бела кост међу облацима", досетио се овог пута да се преруши и тако завара нападача, јер га овај неће моћи препознати на својим картама, па ће морати одустати од свог злочиначког наума. Дакле, у питању је нова стратегија, господине добри човече. Народ ће, надам се топло, овог пута листом стати уз свој бели град, а не уз помахнитале партијске лидере, који попут утвара шетају политичком сценом, прикривају своје тврде и припросте грехе и уједно стварају услове за нове, перфидније. Будући да људи на свим меридијанима - бели, црни, жути и они хибридни - бивају све нервознији, плашљивији, лакомији и поткупљивији, њихови *производи*



све мање имају у њих поверења, па су кренули да се самоорганизују, али захваљујући дубокој неслози коју су људи донекле пренели и на ствари, самоорганизовање неће ићи лако, примећена је *пета колона* и међу стварима, но надам се да она није бројна. - "Али, човече, или сам ја луд или ви неумерено бунцате; кад кажете да се куће преобликују и престојавају, да чак мењају места и дошаптавају се међусобно, не знам заиста како да то разумем..." - "И мени је чудно, господине, али идеја о самоодбрани је смела и ја се не бих усудио да устанем против ње у време кад је добрих идеја све мање на видику а духовног мртвила све више. У сваком случају, ви можете, ако желите, да станете уз владу, утолико пре ако вам је с њене стране нешто обећано, али ја сигурно нећу. Оно што ја могу да учиним док престојавање траје је то да упозорим старије грађане и децу, које уз пут будем срео, да се што пре врате својим кућама јер ће се касније, поготову кад падне ноћ, тешко снаћи... Бојим се панике која може да захвати житеље града, а панику је немогуће држати под контролом. Већ сам приметио да извесни људи, а међу њима верујем има и декларисаних атеиста, преврћу леву чарapu или или носе чесан белог лука у цепу, поради урока, да је пијаних све више, да расту редови испред разних дућана и апотека. Најважнија мера предострожности је не удаљавати се од куће, јер постоји опасност - реална опасност, знате - да човек залута. Поготово ако нагиње неред, а таквих је све више... Ова улица испод Парка, рецимо, промениће назив, куће у њој отићи ће ко зна где, а на њихово место доћи ће неке друге. Чуо сам да ће познатије кафане остати, јер су наши пословни људи навикли да одлазе баш у одређене кафане, па то како каже министар финансија не би било *профитабилно*. Не знам, збуњен сам, не могу да докучим план у целини, још мање ко иза њега овде стоји, а

понајмање да ли неко изван подржава тај план... Само о томе мислим, ухватило ме... Зато ми не замерите што сам слободан да вас питам јесте ли спремни да ми се придружите у послу обавештавања, ако је већ то престројавање неизбежно, господине мој драги, побожни?..." Одговорих му да ме се то ни најмање не тиче, нисам ништа чуо о тој небулози, а и моја побожност је сумњива. У сваком случају, не видим себе у томе. – "Имате право да не размишљате о ствари", рече он; "имате потпуно право. Али имам и ја право да вам изложим свој план изградње сасвим новог града, план за који сматрам да заслужује и вашу цењену стратегијску пажњу. Јесте ли спремни, дакле, да ме чујете, непобожни господине?" Ћутао сам... У трену сам помислио да му окренем леђа и одем, али морам признати да ме је голицало шта ће још рећи тај лудак мутних очију. – "Значи пристајете да ме чујете", рече он. "Онда да почнем овако: Замислите геометријски центар града... Велики градитељ великим шестаром нацрта велики круг којим ће обухватити само градску површину без предграђа, тих ружних репова чије полутанско становништво рачунају у градско. Ја као човек старограђанин и проверени монархиста, разумљиво, нимало не подносим ту понижавајућу статистику."- "И онда?", оте ми се. - "Загризли сте", рече он. "Како сте то нестрпљиво рекли, лепо од вас! И онда, из неког свог меха пусти Бог велики млаз воде који пада право на центар. А кад вода кидише да тражи себи пут линијама најмањег отпора, те правце треба обележити и почети градити главне улице. А у самом центру велику цркву! Око цркве, наравно, главно гробље у ком би се покојници смењивали на петнаест година. Гробље замишљам као парк с високом металном оградом која би имала онолико капија колико град има главних улица. То би било главно градско гробље где би се

сахрањивали искључиво заслужни и високи свештеници. Пожељно би било да град има сталан број становника, с незнатним одступањима. Преко тог граничног броја досељавање би било забрањено, а ако нарастаће изнутра, услед повећања наталитета или из било којих других разлога пређе меру, морало би се као обавезно увести планско исељавање у најређе насељена предграђа. Наравно, то би требало разрадити. А тек где су школе, здравствене установе, угоститељски објекти, градске чесме, јавни нужници, гараже - све то, наравно, захтева минуциозно планирање..."

Кренух, дара је прешла меру - нисам имао више стрпљења. Док ми је личио на лудака био ми је помало занимљив, а кад је почео да личи на будалу постао ми је досадан... Рекох му да ћемо се поново видети кад он свој план доведе до краја. Он погледа за мном, отпљуну и пови главу. - "Ја сам, знате, не само бивши полицајац већ и чувени бели маг и звездочатац", просикта он на растанку, "да бисте у целости знали с ким сте имали част, драги мој незаинтересовани... А ако неко потегне питање, наћи ћу ја вас, мислим да вас својски узмем у заштиту. Пазите се, не будите ветроглави..."

...

На самом крају вијугаве улице, једног од многих ходника отвореног великог театра, која "утиче" у омањи четвороугаони трг, у приземљу оронуте троспратнице, окружене кафићима, апотекама и пицеријама налази се позната старетинарница. У њој се може набавити све и свашта: од старих добрих књига на разним језицима, поморских мапа и справа за навигацију, вага, часовника и писаћих машина, гипсаних маски, ваза и ћупова разних облика и величина, кројачких лутака, мање-више вештих копија античких фигура и православних

икона, кутија за накит, муштикала и бурмутица, мастионица, пера, срмом опточених кубура и бодежа, па до сребрног посуђа, стакларије и којекаквих украсних предмета.

Заисках гумене рукавице у црвеној боји.

– Немамо никаквих рукавица, не држимо ту робу – рече продавачица устајући са столице иза пулта. И прекорно додаде: “Погледајте по маркетима”.

– А држите ли, можда, рог од носорога, то је ексклузивна роба? – упитих с намером да је жацнем због тако одурног тона којим је, ваљда, хтела да потцрта углед своје радње. Она развуче танке бескрвне усне у усиљен осмех и погледа ме суздржавајући бес, па рече:

– Господин се шали, наравно.

Црвенокоса, уског пегавог лица, крајње мршава и равна као даска, дугих прстију украшених хрпом металних алкица, усукана и каприциозна пре ми је личила на неку особицу која ради у билетарници бедног провинцијског позоришта, или путујућег циркуса но на продавачицу старина. Мом утиску је ишао у прилог и некакав илустровани модни часопис који је стајао раскриљен на пулту испред ње... Некад је овде радила лепа и озбиљна госпођа о чијем су се мистериозном нестанку доскора испредале свакојакe приче... Обоје смо ћутали.

– Ипак бих погледао шта имате, ако допуштате – рекох.

- Само изволите, то је ваше право.

Ствари су биле размештене произвољно.... Ако је некакав ред и постојао он није био заснован на познавању својстава ствари или њихове намене. (Кад бисте, на пример, упитали девојку шта има из области поморства, она не би знала да вам пружи ваљан одговор.)

Док сам претраживао погледом по рафовима, замислих Ђорђа де Кирика као дечачића у овом амбијенту чудних контраста како, играјући се, својом застрашујућом имагинацијом доводи у поредак ово што сад преда мном лежи распростра. (Тако би довео у ред и моје списе, помислих.)

– Овде би требало запослити неку вештицу из Тесалије, ако их тамо још има – приметих као за себе.

– Шта господин хоће да каже? – не разумем.

– Додајте ми ону књигу отуд – рекох и показах прстом.

(Било је то једно доста старо издање нацрта тајне историје религија, који је пре неких стотинак година сачинио Едуар Шире, врсни познавалац основних принципа херметичке мисли, и објавио под насловом "Велики адепти"). Купих књигу и гурнух је у кожну торбицу, поред жуте свеске.

...

Испред мене простирао се готово пусти трг, поплочан мркосивим коцкицама. Насред трга мала округла фонтана са голом бронзаном нимфом у полуклечећем ставу. Лева сиса јој је офарбана у црвено... На огради од вештачког камена седи знојава телесина, пије литарску флашу пива на душак...

Ако кренем преко трга стићи ћу за који минут у "Еденски врт". Али то је значило изложити се сунцу, које је искоса заслепљујуће тукло. А ићи около, држећи се сеновитог обода, сматрао сам губљењем времена. Док сам се двоумио, приметих девојчицу на бициклу; стиже из правца из ког сам малопре дошао. Црни псић трчкара за њом... Девојчица прође поред мене, пресече трг и уђе у осветљени део тесне

улице, која је водила поред старе барокне зграде Врховног суда. Псић је одустао... Гледам како се њена издужена сенка креће зидом, паралелно с њом... Сенка је, сасвим сигурно, њена највернија дружбеница, констатујем. Бицикл јој може украсти или отети било ко, али сенку не може нико. Кад је сви напусте, што она и не слуги, остаће са својом сенком... и надом ; са својом сенком Надом...

*Меланхолија и тајна улице!...* Зар то није само слика мајстора сликара?... Додуше, овде и не видим ону другу густу и злокобну сенку која, на слици, израња иза угла палате, али то је вајна утеха. Она сигурно чека иза неког угла и свако од нас јој неумитно иде у сусрет. Предзнака има и превише, а то што их ми не уочавамо и кад иду с нама руку под руку, ствар је нашег спорног људског регистра. Да ли је то сенка самог усуда или Великог инквизитора? Свеједно је... Улазим у најближи маркет, питам држе ли гумене рукавице.

–Имамо у свим бојама – одговара обла теткица-буренце са уфрћканом седом косом. – Колико пари?

– Замотајте ми пар црвених – рекох не питајући за цену. Платих, рукавице ставих у торбу и одахнух...

Само што изађох из маркета, поглед ми паде на паркирани гломазни војни камион, наткривен новом сивомаслинастом цирадом. Двојица нешто утоварају... Приближавам се, гледам их. То су окорели најамници, потомци римских гладијатора опасани великом снагом. Утоварају дрвене сандуке које им, кроз прозорче, из подрума неко дотура. Један је мршав и повисок, у зебрасој мајици, жилавих руку с крупним чворноватим шакама, а други онизак и дебео, го до појаса, маљавих и набрекних прсију низ која му се слива зној, густ попут зејтина, непријатан и на поглед а камоли на мирис. Мршави се својим

тепавим језиком издирао на оног у подруму, пожурјујући га... Сандуци од грубо обрађене даске, величине осредњег кофера, беху утегнути, на крајевима и по средини, широким лименим пантљикама, које су се пресијавале на сунцу. Судаћи по напрезању утоваривача, били су много тежи но што се наизглед чинило. Црне ознаке од стилизованих слова и бројева, утиснуте на њима, упућивале су ваљда на њихов садржај, али за мене су то биле недокучиве шифре – кинеско писмо, сликовито речено. Знају ли они шта утоварају?... Или то једино зна Злокобна сенка која израња иза угла у неко поподне, или ноћу по месечини – кад и како буде одлучено.

– Покажите ми вашу личну карту, молим.

Преда мном је стајао полицајац с аутоматом о рамену, млад и строг, запет изнутра... Питам га шта сам скривио, а он на то само понови захтев за нијансу строжије. Кад сам му без даљег поговора пружио легитимацију, коју сам на срећу понео са собом, он је дуго упоређивао слику на документу с мојим ликом уживо, чак је затражио да скинем наочари. Најзад је доконао да сам исправан, макар толико да тренутно могу да наставим пут.

Док сам вадио марамницу да обришем зној са чела, напипах у цепу нешто ситниша. Пожалих што те новчиће нисам убацио у фонтану – за срећу девојчице која је, надам се, већ стигла кући... Да је човек власти то могао знати, можда би му допрло до свести да је онај који је малочас стајао пред њим купио улазницу за неку другу представу, у неком другом позоришту...

Поред улаза у “Еденски врт” згучила се на прљавој асури ћопава Божана, просјакиња коју одавно знам. У левој руци држи комадић буђавог хлеба од којег великим црним ноктом на палцу десне руке

одлама мрвицу по мрвицу и трпа у безуба уста. Испред ње обуцак новине и на њему две–три жуте парице. Приложих сав ситниш из џепа.

На неколико корака од Божане, млад убожар - просјак. Седи на тротоару и очепком графитне оловке црткара по својој штуљи искрпљеној бакарним листићима. Има једно стаклено око, жуто... Кладио бих се да је пре неки дан имао црно. Или их мења, или се варам... Уста су му напола отворена, без иједног зуба. Кад иште, речи му испадају из њих попут зрневља из напрсле кесе, мумла, тешко га је разумети. - "Што не ставиш оградицу?", пита га млађи човек, вероватно припит, који у том тренутку излази из "Еденског врта". Просјак га гледа зачуђено, можда не разуме шта му каже. - "Мисли на протезу, у ствари руга се, греши душу", умеша се као тумач дебела жена с цегером и тутну му у руку папирну новчаницу од десет динара. Припити господин у танком белом мантилу је то чуо, враћа се и прилаже целих сто динара утврдо. "За оградицу!", наглашава... Извадих и ја десетицу из новчаника и спустих је у шешир...



## 7.

– Кога видим!... Шта је с вама, побогу? Ништа пријатељи и тако...  
Открио човек златну руду... Где ли само?

То је главом газда Герасим, први човек "Еденског врта" – "фригијски лисац с овнујском главом", како би рекао Тагис, његов ортак. Поздрављамо се... Он је брбљив из тактичких разлога, иначе је опасно закучаст и препреден, а уме и поштено. Наставља:

– Озбиљно сам се бринуо шта је с вама. Да л' нисте, не дао Бог, болесни. Или сте, можда, штогод љути?... Тагис је вас звао, али се на тај број нико не јавља... Једном је срео Илонку... Још сте с њом?

– И јесам и нисам... Добро ми дође, с једне стране, а ваљда и ја њој. С друге стране, припомогла ми је да поставим питање како стоје ствари са сродним душама у овом свету пребијене кичме. Сећате ли се Платонове *Гозбе*?

– Не најбоље... Читао сам је у гимназији, мој професор књижевности био је заљубљен у грчку антику.

– Знате ли ко износи причу о половинама?

– Знам, Аристофан.

– Није Платон случајно то њему поверио. Аристофан је генијални комичар, врхунски спрдач... Сама прича је гротексна, али је идеја добра. Замисли чудовишта која су објективно сама себи била довољна! Природно је што су их се богови плашили. И, казнивши их на драстичан начин, лишили су их самодовољности и подарили им чежњу...

– Видим стесали сте се – примети Герасим, бежећи од ученог разговора.

– Остало је доста за прекопута – рекох и додадох да сам вечерас у обавези да отворим некакву вражју изложбу, па пошто морам да штогод срочим нађох да ми је овде најзгодније. Негде у сенци. А и жедан сам.. Он се осмехну, припрети ми прстом и рече:

– Баш лепо од вас... Да попијемо по једну, да видимо где смо после толико времена. Тамо сасвим у углу видим слободан сто... Оно раније жалили сте се на живце, на депресију... Сад сте хвала Богу добро, да куцнем...

- Добро, могло би се рећи. Механизам ради, али заноси у страну. Наравно да препознајем свој град, поједина његова здања, многе фаце (и људске и псеће), али све то стреми нечему што не разумем... Замислите човека који не зна да пева, а спопадне га неки аветлук, засврби га центар за глупост и упусти се у певање... Нама, разуме се, иде на живце то његово стругање, а он нас убеђује да пева исправно но је сама мелодија немелодична. Тако бива и са мном док посматрам шта се збива и како се збива. Изнесем своје запажање човеку од поверења, а он ми каже да не треба да се чудим, то је одувек тако... Ма није тако баш одувек... Ипак, у свем том, помереном, збивању поједине слике, детаљи слика, смирују ме, јер у њима препознајем понешто од света који сматрам правим... Можда је у ствари све у реду, само сам ја малко закаснио на представу па не држим конце у рукама...

Политику сам, иначе, избацио из духовног јеловника, мада сам изашао на последње изборе.

– У праву сте у оба случаја - рече он. - Све је опасно померено, а политичари ништа друго не чине до што уверавају народ да му је

добро, много боље но што он сам о томе мисли, те да они постоје због њега, да би му било још боље. Дође ми каткад жао тих добротвора што подносе толике жртве због вазда незахвалног народа, руље покупљене с коца и конопца...

Упутих се ка столу под сунцобраном при дну баште, што ми је сам Герасим предложио, и седох окренут леђима кипу Анђела смрти. То је, у ствари, била стилизована фигура клоуна који свира на хармоници. Неко га је промовисао у страшног светитеља и то је прихваћено. Није ми се допадао тај кип, мада не знам зашто... Герасим већ стиже с предлогом да најпре попијемо по чашицу мастике уз козји сир и маслинке, а после ћемо видети. Прихватих.

Кад смо сели, упитах га како му иде посао, како су му деца и докле су стигла са школом?

– Ах деца! Уче, студирају - како које. Као што знате, пријатељу, имам златну децу - две кћерке и сина... Пре недељу дана трефи ме јак ангинозни напад... Деца гледају некакву петпарачку серију, сапуњару, ништа чудно... Прође сат времена, серија је завршена... мени је боље. Пита ме супруга како ми је, она зна за ред. Од деце се не осврће ниједно... Могао сам тако лежати сатима, данима, угасити се ко свећа на промаји, деца не би пришла да провере како сам, јесам ли жив. (Подразумевају да јесам, виђала су ме у сличним ситуацијама више пута...) Траже на фин начин од мене што им треба, захвале се учтиво кад им штогод пријатно учиним... Иначе, ни случајно се не баве мноме. Наравно, њима је драго што им је тата жив. Али сазревање је болно, па имају превише посла са собом...

"Посао иде доста добро, може да се преживи... Отимају, а потплаћујем и сам где могу и колико могу. Пару хоће сви – и

политичар, и доктор, и полицајац, и судија", настави Герасим. "Кад сам прошле или претпрошле недеље чуо да се планира некакав закон против корупције, питао сам једног чувеног правника, који понекад наврати овамо, шта се од тога може очекивати. А он ми одговори једним лепим примером из римске правне науке на коју се често позива. Управници римских провинција били су до једног огрезли у корупцију. То је натерало римски Сенат да донесе закон против тог друштвеног и моралног зла. Цицерон је на то реаговао тако што је апеловао на покрајине да упуте молбу Сенату да закон повуче, јер су досад управници примали (или изнуђивали) онолико мита колико је њима самима било довољно, а сад се та сума мора знатно подићи како би дотекло и за судије, поротнике и магистраторе. На многим примерима сам се уверио да се човек од Цицерона до данас није битно променио...

"Кад би се могла донети уредба да сви корупционаши који имају косу буду кажњени шишањем на нулу, а ћелави да носе капе са словом К на калпаку, ту бих уредбу глатко потписао" – рече, а онда стаде да набраја ко све спада у његову клијентелу... "Најпре, ту су редовни – пензионери из ширег комшилука. Они су ранораниоци. Кафа, ракијица, уз међусобно задиркивање колико који досађује жени. Потом прелазе на којекква наклапања о томе шта би се десило да је остао на власти неко од бивших, или да крепа неко од садашњих. Каткад падну и ситније увреде, али се на крају поравнају... (Међу њима посебну групу чине паметари или *мали мајстори*, како их зове Тагис. То су људи углавном слободних професија који су у пензију отишли на мућку, млађи су од регуларних и настоје да буду паметни у свакој прилици, да важе за паметне. До тог угледа долазе пречицом: труде се да се што

брже и лакше дохвате неких шема које ће им помоћи да по кратком поступку сведу непознато на познато. При том, ако је реч о бистријим људима, знају да се таквим свођењем доста губи од суштине оног што је сведено, угурано у шему, али њих и не привлачи прави пут ка истини, већ представа о себи као врлим путницима, тако да се са уоченим губитком без тешкоћа мире. Неки од њих иду улицом с књигом испод мишке и кад неког сретну са ким ваља ступити у разговор, распрте цео свој арсенал лаког наоружања и заспу саговорника тако силовито да му ни зинути не дају. Има и оних међу њима који кокетирају са сумњом у могућност коначног сазнања... Један, зову га Видојко, кукао ми је цело јутро, уз чашицу меке ракије, како је мишљење занавек одвојено од бића, а некад је било једно с њим. Питао сам га да ли би се то двоје изнова могло спојити ако бих му донео још чашицу за џабака... (На једној слици црногорског сликара Уроша Тошковића приказан је човек како држи за ноге петла одсечене главе и корача пун себе као да је освојио Троју. Његову причу, наравно, не можемо знати, али можемо нагађати одакле он вуче осећај величине. Рецимо, тај петла се био навадио да му чини штету. Њему никако није падало на памет да је то његова, а не петлова кривица. Најзад му је пошло за руком да петлу намести замку и, ношен накупљеним гневом, одрубио му је главу. Човек је био поносан на себе што је коначно надмудрио пакосника и најжешће казнио... Мали мудраци се понашају на сличан начин као овај победник са Тошковићеве слике. Од њих ћете чути духовитих и лепих ствари, али да у своје исказе сумњају или да о нечему немају појма - то се никад неће десити. Као да не знају да говорити о свему, макар то изгледало паметно, значи блебетати.)

"У редовне спадају и они којима дрхте руке док не сквасе грло. Такви седе углавном сами, или дубе за шанком... На њима нема зараде... Возачи камиона, трговачки путници, дилери и њима слична фела – попију, поједу и бришу. То су такозвани успутни гости... Међу њих сврставам и повратнике са Гробља. Они долазе у групицама, пошто неког од ближњих испрате преко међе овога света. Али међу њима има разлике. Пратиоци које је *испраћени* заболоо попију по пиће у тишини, устају и одлазе тужни као што су и дошли. Други, мање погођени, иду и до три туре ако узгред загазе у филозофију о ништавности живота, или у политику која обавезно води закључку да Србима нема спаса. Много зла су преломили преко леђа, али америчку демократију неће моћи... Они, међутим, који су на сахрану приспели да склопе неки посао, или да се сретну с неким до ког им је стало, а рачунају да би се тамо могао наћи – знају да заседну, па богме и крканлук да направе. Користе људи прилику да дају себи одушка, а мени капље... Таквих је, хвала Господу, највише... Налете и мешовита друштва, сљухте по коју уз вицевице и смех, а понекад и задробе... Најчешће задробе. Најзад, ту су и уметници, песници нарочито, који веома тешко подносе стварност. Тагис има доста пријатеља међу њима, због њега и долазе. Занимљив свет, али коштају... Пре који дан један тражи да му покажем дрво живота у Врту. Рекох му да хоћу ако је спреман да се о њега обеси. А он ће мени: "Како, Герасиме, кад немам пара за конопац?" Шта ћу, донео сам му чашу ракије.

"За рановечерње госте, да сам докон, отворио бих посебно поглавље... Пошто нисам, рећи ћу само толико да су то људи са дна, који се дању мотају између аутобуске и железничке станице не би ли дошли до кутије дувана и бочице пића, а с вечери ето их код мене –

ишту да једу. “Је ли шта остало иза госпoде?” – питају. Увек остане... Ја им то поделим, али им пиће не точим, нити им допуштам да просе од гостију.”

– Они задовољни, а ти не мучиш муку с помијама!

То је Тагис, закаснио аргонаут у белом оделу.

– Шта би ти хтео, поштењачино – искоси се Герасим. – Ако им се не свиђа, нека не долазе. Моја кеса виси о мом шпагу, а ти дели дукате колико хоћеш и коме хоћеш. Уосталом, многе од њих није материјална беда на то нетерала но морална... Сети се месаре на Каленић-пијаци... Заборавио сам да одем на отварање на које ме позвао власник и мој пријатељ В. Ј. Позивницу сам добио три дана пре отварања, па сам ствар сасвим сметнуо с ума. Али се једна групица људи постарала да ме на ту неиспуњену обавезу подсети. Дошли су овде нешто испред подне, сели за онај масивни сто за шест особа и поручили по криглу пива, а онда су из џепова почели да ваде кобасице, виршле и колутове суве печенице. Мало им је било што су тамо џабе појели но су понели и за мезе... Опоменуо сам их благо, али ме један замолио да им погледам кроз прсте и испричао ми одакле им то. На крају ми је рекао да је цела пијаца доручковала, неки су се толико наспремали да су им виршле и кобасице вириле из свих џепова, из недара и уз пут испадале. "Газда Герасиме", завршио је, "што је бадава, не пропушта се, макар била и књига. Ми Срби смо дозлабога алави, а притисла и немаштина, брате, човеку никако да сване."

– Циција! – тихо ће Тагис.

Герасим отпи последњи гутљај мастике и устаде.

– Идем да нешто проверим - рече. - Одмах се враћам, јер после морам да сређујем папире.

– Ја сам слободан до пет сати – рече Тагис. – Са старим пријатељем морам поседети.

– Која ли је на тапету у пет поподне, Шерон Стоун? – упаде Герасим.

– То не улази у твоје папире... или можда улази – примети Тагис. – А што се Шерон тиче, ту би и фригијски лисац остао без репа, мада је мало матора... Код ње је свака длака избројана и понаособ осигурана. Она још увек спада у добре инвестиције...

– Жене му образ узеше – процеди Герасим, па одмахну руком. – Не само образ но му и време покрадоше. А мора много да се ради, говорио је један наш даљни рођак, столар, јер од пресипања из шупљег у празно нема ништа. Тај је без сумње потврђивао примером то што је зборио. Радио је и урадио много. Кад је остарио, правио је једино хоклице, ударао им разне пiture и јевтино их је продавао. Питао га једном први комшија да ли је читао данашње новине. "Не, богами, ретко купујем новине", одговорио је, "а и кад их купим не прочитам их, већ само прелистам. Много тога је надробљено, а слова ситна." – "То не ваља... није добро", укорио га је комшија. – "Знам да не ваља", рекао је чика столар, "али сам убеђен да ме св. Петар, кад ступим пред њега неће питати јесам ли читао новине" и наставио је да струже дашчице за хоклице. – "А јеси ли сигуран, бата Киро (тако се звао), да ћеш стат преда њ?" – "Сигуран! Не ја, богами, како сигуран... Отуд се није досад нико вратио да нам каже нешто поближе... А кад бих био сигуран, рекао бих мојима да ми спакују једну хоклицу да светом кључару понесем, не бих ли га одобровољио да ми понегде попусти док буде прелиставао мој грешни живот... Али, кад си ме већ гршнуо да додам и



ово: Нисам ја, Мико брате, сигуран више ни у шта, чак ни у то да ћу код тебе попити чашу ракије кад ову столицу довршим."

– Лепо, баш лепо - али сте ме овим обавезали да се озбиљно забринем, кир Герасиме. - Шта тек ја да однесем светом ап. Петру ?...

– Причу, однесите му вашу причу - рече Герасим устајући. - Пишете приче и однесите му причу. Не морате целу књигу, доста је једна једина прича. Само гледајте да буде што боља и што краћа. Јер, нема он, брале, пуно времена за читање... Колона мртвих се не прекида...

– Још само ово: Зашто не убедите Тагиса да се ожени, да не губи драгоцену време?

– Он је човек себичан. Уобразио је да је свет толико леп, па не жели да га, осим повремено, било с ким дели."

– А можда је обрнуто - рече Тагис. - Држим да је толико рђав да га ником не препоручујем. Ако већ ништа лепо немам да поделим с једном дамом осетљиве душе, а такве ме управо занимају, онда нећу ни нешто ружно."

...

- Герасим о мени мисли да нисам читав, да сам мало ударен, мало више на своју руку но обично - рекох. - А мислим да нема много разлога за то. Оно ја јесам на своју руку, али и он је на своју руку. Како долази до тог неспоразума између њега и мене, покушавао сам да разумем... Да пођемо од тога кад он прича нешто што је у том трену за њега важно. Прича брзо, без икаква увода, као да ја то знам само хоће да ме укратко подсети... И још тражи од мене да се заједно чудимо што је то тако. Он прича и уједно ужива у својој причи, препуној детаља, али не може сам, треба му слушалац. Ја се трудим колико могу да

одиграм све што се тражи од мене, али негде поклекнем, затајим, кикснем у глуми; не успем да га преварим баш онда кад је њему највише стало да будем у причи - ту, с њим, поред њега... Веруј ми, Таги, да сам себи у таквим тренуцима личим на глувог човека који хоће да остави утисак да чује јер га је просто срамота да стално запиткује или упозорава саговорника да гласније говори.

- Што му не кажеш да о томе што он прича појма немаш, па ако хоће да га чујеш нека се за то потруди? - рече Тагис.

- Да му кажем! - Е па не могу да му се замерам - рекох.

- Можда Герасим мисли да ти мораш унапред све знати - рече Тагис са шаљивим призвуком. - А види, наш деда Константин био је исто такав, Геро је на деда-Косту. Чак је и јутарњу кијавицу наследио од њега. Тај чудни човек је имао годинама алергијску кијавицу и, како је сам говорио, то му је пореметило живот толико да је скоро излудео. Оно јутро кад би га кијавица мимоишла, кад би јој "умакао" сматрао је заветним даном. Записао би у свој нотес од ког се није одвајао: "Хвала ти, Господе, на небесима и теби Христе, Спаситељу наш, и теби, божанска Девице Маријо, што ме данас ослободисте беде и напасти." Али уколико би га кијавица ипак спопала сат-два касније, онда би своју захвалницу Вишњима прекрижио унакрст графитном оловком како би то следећег срећног тренутка могао избрисати гумицом. Веровао је да је Бог обавезан да се меша у наш живот, да исправи оно зло које нам је нечастиви нанео без наше особне кривице... А кад би добио напад причања о нечем што му се у том моменту чинило важним, није водио рачуна да ли то неког занима или не но би првог човека ухватио за мишку и развезао...Пошто је већ остарио и изгубио своје слушаоце, кир Константин би ухватио неко од деце, а најчешће мога оца и стао

би да му прича, прича, обећаваши му да ће му дати пара за ванилице, колачиће због којих би мали скочио у воду колико их је волео. Дете би покорно село на канабе и слушало, слушало, али ако би прича предуго потрајала почело би да зева... То би увредило деду, па би прекинуо причу, извадио из шпага новчић и пружио га маломе: "Ево ти, Никоговићу, за сутлијаш, данас ниси зарадио за ванилице."

- Добро, Герасим даје пиће - рекох.

- Даје нама, али многе дави за цабе... Ево га... стиже.

- Оговарате ме, тако и треба, рече. - Сваки је човек крив и неваљао док се не докаже да није. Тако је у животу, а књиге казују обрнуто...

- Како које, рече Тагис.

- Мислим на оне које сам ја читао, рече Герасим. - Но, имам свеже лигње и хладну *доместику*. Може?

-Кад није могло - приметих уз осмех.

Герасим одлази да припреми и донесе поруџбину, јер он је лично послуживао своје пријатеље.

- Јест он доиста уврнут, тај мој и помало твој Герасим - потврди Тагис моју малопређашњу опаску. - Из чиста мира крене да ми саопштава нешто важно, а ја важност тога ни пошто прича поодмакне никако да осетим и докучим. Утолико сам више збуњен што некад то чини озбиљним тоним, некад у форми спрдачине, а некад јетко, како кад... Припитнем га у погодном моменту шта је хтео да каже, а он одмах прекида разговор и нађе се у неком послу... Помишљао сам да је због нечег љут на мене, па нити то може да каже ни да прећути. Није реаговао на време, и сад му је тешко да подигне разложност реакције на потребни ниво... У ствари сад би хтео да своју љутњу подведе под

нешто друго, али му то не полази за руком... Гле још чуда: кад стварно нешто погрешим он ме укори али блаже но сам заслужио, а у сасвим тривијалним стварима иде у осуди изнад границе очекиваног... Можда је он сад на мене љут због нечег што ја не бих схватио кад би ми казао. Или би он самог себе унизио кад би ми искрено саопштио разлог љутње? И још да уграбим да ти кажем: после таквих сцена нагло мења расположење, хоће да остави утисак да се ништа није збило. У ствари, хоће да ме спречи да се њим у том смислу и даље бавим, јер се плаши закључка до ког бих могао доћи и у њ поверовати... Не знам... Каткад се бојим да му ортаклук са мном не одговара, да ме просто трпи као блиског рођака, иначе сам ја за њега дангуба и јебиветар. А опет, с времена на време, испољава према мени неку чудну доброту као према несташном детету. Чак необјашњиву болећивост као да сам сироче.

– Тагисе – рекох – он изгледа води неки подземни рат са самим собом, боље рећи са својом сенком, али за сад успева да то обдржи у границама пристојности. - И најбоље ћемо му помоћи ако се будемо држали као да нас се то не тиче, тј. ако не будемо копали по томе. Јер би он сваку промену држања с наше, нарочито с твоје, стране примио као знак да зазиремо од оне његове особине с којом сам ратује... Људи иначе воле да други са симпатијом прихватају оне њихове мушице с којима или не желе или не могу да изађу на крај. У противном се још више нарогуше, изнутра... Но да пустимо Герија, незаменљив је. Ево га, долази. Носи поруцбину као прави домаћин, уме Геро...

– Данас ми пише у хороскопу да поведем рачуна о свом изгледу, а ја сам на то потпуно заборавио – рече Герасим. – Не знам ни јесам ли се јутрос умио...

– Бог те чува и с те стране – ускочи Тагис. – Ружни људи испадају још ружнији кад се лицкају како би се приказали лепшим. Но шалу на страну, баш си ми данас нешто леп, чика Гери...

Тагис се онда окрену према мени и додаде: "Он ће сто година", рекао сам ти, "дао се на деду који је цинцарски штедео живот и живео не зна се колико. Причало се да је премашио стоту, да је чак догурао и до сто пете. А није. Људи воле да претерују у оба смера: кад је нешто крупно да буде још крупније, а ситно још ситније. Дедица је умро у 99. години. Пред крај је био изванредно мршав, просто сасушен од старости, сабласно бео и невиђено смежуран у лицу. Кожа му је местимично била просто залепљена за кошчице. Кад се кретао личио је на робота, вукао је стопала а кости су му шкрипуцкале. Долазак Смрти поднео је доста добро, а сама Смрт је према њему, нашем Филемону, била готово болећиво настројена. Рекла му је да се полако припреми, да не жури... Он је ћутао, отезао, знао је да се посао мора обавити, али се бојао бола... Тај страх је Смрт учила у његовом погледу. Нагађам да је Смрт на дну његова погледа прочитала питање *Боли ли то*, дочим се спремно изјаснила: "А не, нећеш осетити, тако си добро припремљен, фино си сазрео, године су те уштавиле, посвађале ти тело и душу до крајње границе, и ја ту свађу морам овог часа прекинути. (Његова кћерка, а моја тетка, која га је опслуживала, причала је све ово. Није видела смрт, али је чула њен шапат и осетила неки необичан задах који јој дотад није био познат. (Замислите да Смрт шапуће и има задах!) Луда је била сто гради та моја тетка Персида, Бог да јој душицу прости. Кад је дедица чуо да не боли засветлеле су му очице и пружио је обе руке према Смрти, да јој се, ваљда, захвали на фер понашању

према њему, али је само ухватио кћерку за леву мишицу и испустио душу – пуф...

– Уме Смрт људски кад хоће! – рекох.

– Уме од сваке руке, па и да буде добростива. Неком се поткопа, изабере га да на њему покаже све страшно што може, а неког успава као дете... Додуше, то је само питање стила, али није неважно.

– Свако од нас уображава да не стари, или да то чини неприметно, те да далеко лепше изгледа но што стварно изгледа. Наравно, свако зна да није тако јер је то противприродно, чак подвлачи да се много променио, не личи на себе, али не жели да му онај који га слуша то и потврди. Овај наш возач Крививој, Кики овај - настави Герасим - је прави сеир од човека. Прича ми како је свратио на кафу код неке удовице која је десетак година млађа од њега. Дуго је није био видео и рекао јој је да се није ни најмање променила... Она му није вратила истом мером, но је лукаво рекла "Сад си најлепши." Каже да од тог часа не зна шта се с њим збивало, ни како је изашао из њеног стана... А ово о деди причао сам му ја, добро је што ме подсети – рече Герасим. – Кад је био дечак често сам га забављао, а он сад забавља мене истим причама. Заборав је мој непријатељ, господон Маркони, сваким даном сужава моје постојање... Ја сам доста тога видео и доживео, па богами и у понешто књига барем завирио, а неке и двапут прочитао, јер мој отац је хтео да будем нешто више од крчмара, и сад од тога није остало скоро ништа. Оно што је било најјаче обележено, такорећи подвучено, назирем још као кроз девет марама, остало је потонуло, угасило се у сећању... Бог ме изгледа убројио у људе које спрема за нешто врло ниско и смешно, или можда тужно, али то је Његова воља. А кад смо већ код књига, реци ми, Маркони, ко је

одлучио о томе да се пишу књиге да би се тешко читале, те да се сматрају утолико бољима уколико су, добри мој, неразумљивије? То ваљда један започне, па ако му се прича прими - ударе сви за њим... Ту скоро паде ми под руку новинска прича једног познатог писца који, узгред речено, често долази код мене на вино и сарделице, и чврсто реших да је прочитам. Ем добар је човек, ем познат писац, а прича кратка, може се... Отуд- одовуд, часнога ми крста, не успех да ишта докучим, но изађох чист ко брус из тог вртлога од речи, ништа се не залепи за мене, баш ништа. Није ово писано за тебе, црни Герасиме, доконавам ја сам са собом, но он то нешто хоће да пренесе друговима по перу... Неки писци не воле читаоце, изгледа.

– А ја морам да признам, кир Герасиме, рекох, да на заборав гледам управо обрнуто, могло би се рећи као на спасење... Не мислим на штедњу као у случају палимпсеста да бришемо једно да бисмо написали друго, но просто постоје ствари којих не волим да се сећам. Камо среће да се никад нису ни десиле... А о писању можемо говорити и овако и онако. Истина је да је данашњем писцу теже прићи но класичном, али је и контекст у ком су настале његове књиге тешко разумљив. С једне стране, он је неисказиво сложен, несагледив, збркан, док с друге стране делује као нека привремена творевина која се може обурдати док трепнеш. Велик је, а ништаван... Рекао бих да у томе што зовемо свет делује некакаква сила која га привидно уздиже, а стварно руши... Не знам, док ово причам осећам да ми се прича круни и распада као оном који је покушао да умеси колач од сувог брашна...

– Герасим нема тих невоља – рече Тагис... Њега мучи то што не зна коју би књигу данас-сутра поклонио неком за рођендан, а ја му кажем да је хиљадарка у коверти најбољи избор...

– Нека је и тако – рече Герасим. – Ја глатко признајем да нисам нарочито учеван, али сам понешто био схватио, а то ми данас измиче, па зато и кажем да ми је заборав непријатељ. Наук књижевни спада с мене некако пребрзо. Додуше, ја школски нисам много тога утврдио. Једва сам ухватио матуру, а показује се да ми је и то много за ово од чега живим... А Тагистотело се домогао титуле вечитог студента, зато ме и држи спрат ниже. Но морам да вас оставим. Послужите се, а ја доиста имам посла Видим тамо неки седе непослужени... А и папири чекају.

– Папири чекају – подругну се Тагис.

– Чекају... прихвати Герасим и широко се осмехну, што је говорило о његовом добром расположењу...

...

– Чини ми се да му је неугодно пало оно с помијама - рекох. - Боцнуо си га незгодно, преда мном...

Тагис се сложи да је мало претерао, јер Герасим заиста помаже те људе. Свеједно да ли то чини из доброте душе или из страха да му не учине штету. И, скренувши разговор, рече да ми је телефонирао кад је прочитао моју кратку причу у часопису, да ми честита, али ето испало је да је то непостојећи број... Објасних му да је мој број телефона промењен, а будући да сам подуже на дијети избегавао сам да пијем и то је једини разлог зашто ме толико дуго није било у "Еденском врту". Доћи код пријатеља а не попиту, то је светогрђе... Објасних му, како сам рекао и Герасиму, којим поводом сам свратио данас, те самим тим нема правога разлога да се осећа неугодно што не може да ми посвети више времена. Он рече да је посреди чисто пословна ствар и да то Герасим зна, али тера спрдачину у свом стилу.



– Да прецизирамо: Овог пута је у питању чисто пословна ствар – нагласих. Иначе, Герасим је често у праву...

– Тако је – прихвати Тагис. – Упознао сам, готово случајно, човека који производи пет врста ракије, врхунске...

– Ко је човек?

– Зик из села Заклопаче... Прошле суботе био сам код њега у селу. Некад је таманио ракију на литре, а сад не пије ни капи, како обично бива са искреним преобраћеницима. Могло би се рећи да он не производи ракију за пијење, већ у научне сврхе, ако се има у виду његова доследност у придржавању прописа о производњи.

Видим га како седи у својој пецари поред великог мједеног казана, риђ и знојав као неки нордијски сплавар и повремено цара ватру... Дим светломодри обавија казан, диже се к небу и, бивајући све ређи и нестварнији, најзад ишчезава из видног поља. Дими му и скупа цигарета у углу усана, дими ракија у котлу, дими прегрејана вода у табарци, дим из димњака оближње пекаре уздиже се изнад крова, не постоји ништа у његовој близини што не дими...

– Доведи тог ортака кад улучиш прилику.

– Наравно, чим попусти ова пасја жега. – Овде је, знаш и сам, најлепше кад одуши јесен. Сећаш ли се да смо прошле јесени седели тамо у ћошку, уз вино и укљеве, и поднапити хватали лист по лист који би ветар у налету откинуо с платана, опомињући се Хомерових стихова: “Какав је лишћу род и људима је управо такав...” – мора да се сећаш?

– Наравно да се сећам – рекох. – Тих дана новине су донеле вест да се убио неки млади и учени Земунац, па си се ти тада питао зашто једни тако рано и добровољно одлазе у смрт, не чекајући позив, док су

други толико везани за овај свет да се чудиш што наглавце не ходају земљом, иако им живот не ваља ни дим дувана. Живели би на коцу или у блату до грла – само да живе. Отприлике тако...

– Одлично се сећаш – рече он. – Разговарали смо тим поводом и о Ахиловом избору између бурног кратког и славног живота и дугог анонимног претрајавања, испуњеног муком и трудом. Пелејев и Тетидин син изабрао је ово прво, држећи да слава и оно што је прати може за кратко време да попут бисера обасја овај наш пролазни дом... Како би на то питање одговорио сваки од нас? Ето нам теме за следећи сусрет на истом месту. Укључићемо и фригијског лисца, ако се буде дао. Јер, он избегава такве разговоре. Пре који дан прочитао сам негде да ће се сваком човеку бар једном обрадовати – неком на рођењу, а неком на самрти. Кад сам то рекао Герасиму, он је онако узгред приметио да је најгоре ако те две радости обележе живот једног истог човека. Уме он, паметан је, али скрива своју памет, прави се невешт тако што најозбиљније ствари тривијализује. "Ја сам трговац, филозофија је, рођаче далеко од мене" – тако се брани... "Ах, тај Герасим, теле би извукао из јалове краве" - закључи Тагис. "Ту скоро слуша га како се погађа с продавцем цевовода (требало нам је два метра цеви за кухињу). Пита за цену, продавац Јошка му каже колико кошта метар, а Геро ће ти њему: "Ма ајде, Јошка, пријатељу, не претеруј, лебац ти трговачки... Не мислиш ваљда да ти за метар шупље цеви дам толике паре..." И отуд–одовуд, збуни сиротог човека, једног ћутљивог и поштеног Мађара, те му овај спусти цену цеви за око тридесет посто. Такав ти је Герасим..."

- Знаш – рекох. – У ствари, ласкам себи, није лако њега знати... А ти сад иди, држи се посла. Видећемо се.

- Имам још толико времена да те питам јеси ли штогод припремио за штампу, или је све још по свескама?

- Нисам, нажалост... Али кад већ имаш још времена, замолио бих те да га паметније искористимо.

- Спреман сам – рече он...

- Чим сам стигао, Герасим ме питао како сам. Рекао сам му да сам добро, а нисам... Рећи ћу ти укратко зашто нисам, а детаљније ћемо причати други пут.

- И укратко је драгоцен – рече он.

- Кад сам данас пре подне угледао непознатог човека на тераси кафане, прекопута моје зграде, у први мах ми се учинило да ми је познат. Покушао сам да се сетим и одакле га знам, али нисам могао... Уђох у купатило да се умијем и док сам улазио сетих се (као да ми се упалила лампица у глави) где сам тог човека упознао, али ми привуче пажњу једна пластична флаша која је стајала на машини за веш и није имала чепа. Забринух се где се денуо чеп, јер с том флашом сам повремено ишао у подрум да купим вина на точење. За то време се лампица сећања угаси и ја поново нисам могао да се сетим одакле знам оног човека који можда и није више тамо. Шта се то са мном дешава, није ли у питању почетак суноврата у сенилност, или се пак ради о тренутној слабости потпомогнутој том умртвљујућом врућином која данима не јењава. Прођох случајно поред огледала и угледах себе, али ми се учини да то нисам ја већ управо човек из кафане, а онда то повезах са малопређашњим открићем да ме је тај незнанац подсетио на мене самог. Испада, помислих, да ја нисам ја већ неко други који много личи на мене.

- И на томе је остало?

– На томе...

– Гле, а многи се жале да се не састају сами са собом... Можда је свако створен у два примерка најмање, само још кад бисмо поуздано знали да ли смо копије или оригинали... Но, извини што сам те прекинуо. Претпостављам да није нарочито задовољство срести свог двојника, или јесте... радознао сам.

– Нимало, заиста, а још је знатно горе што ја и поред савршене сличности никако то не могу да појмим... У неким мојим списима постоје ликови који су ми често пред очима. Можда сам неког од њих замислио према свом подобију, па сам тај дупликат некако побркао с неким стварним човеком, понукан његовом овлашном сличношћу са мном. Таквој претпоставци иде понајвише у прилог то што је дотични господин, или сподоба, био одевен баш као и ја сам. А приметио сам и да пије што и ја пијем... Е па ако смо сви створени у по два или више примерака, нисмо ваљда предодређени и да истим крпама покривамо своје тело, да пијемо иста пића. Стога се ту отвара могућност за неку намешталку: неко је због нечег одлучио да ми се руга, или пак има чврсту намеру да ме излуди, знајући да сам добрано начет, те тако згодан за експериментисање...

– Ту ствари стоје ћораво... Ако умислимо да нам неко "ради о глави" да нам поставља замке на путу ка циљу који смо изабрали а са којим је он упознат, па одлучно кренемо да га у томе спречимо, онда се може десити да упаднемо у замку коју смо сами себи поставили. Бранећи се од других, сами се саплићемо. А опет, како да се опустиш и раскомиш кад је свет постао минско поље. Неко ти назове добар дан, а ти после разбијаш главу шта је тим хтео да каже. Нико, рачунаш, није данас толико луд да ти назове добар дан тек тако... Људи претежно

сами себи постављају замке, неки су томе склонији од других, јер су несигурнији, сумњичави, лакоумнији, али имуних верујем да нема. Но видим и то да ниси задовољан мојим објашњењем. Додуше и мени се сад чини да ово из мене говори Герасим, али шта могу... Постоји неки Марек, Чех пореклом, чији би ти нзор о томе можда више одговарао. Он каже да замишљено може по свом дејству бити исто тако стварно као и оно што је већ ту, независно од нас. Стога се један и јединствен свет не сме ломити на два дела, нити је упутно одвајати ствари од њихових сенки. Ја њега добро не разумем, а многе је литерате који свраћају у "Еденски врт", па и неке сликаре, слудио својим опсервацијама... Дакле, пошто Мариковом стазом не могу направити ниједан ваљан корак, задржао бих се на томе да увек нешто смишљаш, те да то уносиш у свеске. Хоће ли твој пријатељ имати задовољство да се с тим бар делимично упозна?

– Опет ме, враже, враћаш тамо одакле бих пошто-пото хтео да побегнем. -Тешко, брате, јер ја не знам шта радим. - У ствари, не радим ништа одређено; нешто белешкарим, спасавам се... Хоћу да кажем да немам никакву конкретну тему коју желим да обрадим, али имам потребу да дам израза неким узбуђењима која ме притискају и, к томе, крхки осећај да се током белешкарења некаква целина образује сама од себе, без посредовања разума! Тај осећај имам поодавно и стално одлажем да га проверим, да једном пажљиво прочитам што сам забележио. Само бележим а бојим се да станем и осврнем се за собом, попут плашљивог ноћног путника који граби кући док му страх дува у потиљак. А опет ме сврби да се осврнем и знам да то нећу моћи избећи. Кад бих могао да притиснем прстом на дугме некаквог досад неизнађеног апарата, па да то крене да се одвија као филимска трака?!

Ленштина сам ја, Таги, рођена ленштина. Можда сам поседовао несвакидашњу осетљивост, али сам је хабао, хабао и, бојим се, безнадежно исхабао. А мене не занима писање као мукотрпно седење да би се написала књига. Премного је књига у овом картонском свету и било би страшно кад би се све сачувале. Некад је боља једна реченица од целе књиге, реченица за памћење. Реченица која премошћује неки дубок и ружан понор, спаја нешто по први пут у свести читаоца, или призива нешто толико неодољиво да се призивано покаже у пуној снази. Но таквих реченица је мало... Скоро све испада ништавно кад се запише, а тако је богато смислом док је унутра; попут облутка на обали морској - док се у преливима разних боја пресијава у плићаку изгледа чаробно, а кад тај исти облутак извадиш из воде он се зачас осуши на врелом сунцу и помеша са својом сиротно незанимљивом сабраћом. Ето о томе толико.

– Картонским, зашто картонском?

– Онако... Један другар ми је причао како је у Паризу упознао неког човека који прави намештај од нарочитог картона. Кад одговарајуће површи склопиш добијеш комаде намештаја, а кад их поново расклопиш, можеш их спаковати у коферчићу. Можда тако стоје ствари и с овим градом, са овим светом. И он се може склопити и утоварити у неки воз за негде... Не знамо једино мајстора-кројача, ни величину кофера...

– Не знамо ни превозника, ни дужину композиције, ни одредиште... Величина кофера је ту најмањи проблем. На Нилу одавно лове крокодиле уз помоћ дурбина и празне кутије за шибице. Окрену дурбин наопако и ала се толико смањи да ју је лако стрпати у кутијицу...

– Шта да закључим? Или је све подједнако стварно, или стварност не постоји. Можда смо ми овде свако у својој улози, можда... И ово што сад причамо део је неке од улога које играмо. Али каква је то игра у целини, коме је намењена - то не можемо докучити. Ја не могу...

– Кад бисмо могли, можда не би било игре. Не треба се о томе питати, већ играти, једну игру смењивати другом, по могућности занимљивијом... у

– Већ дуго имам утисак да сам на маскенбалу.

– Па и јеси... Људи носе маске, испробавају час једну час другу, уверени да им то мењање доноси предност у игри.

– Испробавање и мењање маски доноси предност?

– Доноси. Они који то раде, мисле да доноси.

– Али има и оних који кажу да не носе маске, никад ниједну нису навукли. Може ли им се веровати?

– То је озбиљно питање. Код толико маскирања и лице му дође као маска. Оригинал фалсификата! Човек, овакав какав је данас, није много занимљив чак ни сам себи. За све се тражи потврда споља.

– Па и за моју глувоћу – рекох.

– Не разумем – рече Тагис.

– Па запазио си да сам повремено глув?

– Запазио сам да понекад реагујеш са закашњењем, али глув ниси.

– Нисмо се подуже видели, испричаћу ти с тим у вези нешто занимљиво... Нисам глув, може се рећи, али понекад оглувим заиста... Као да се неко стара о мени у том погледу: шта треба да чујем добро и до краја, шта тек понешто, а шта никако не треба да чујем... Ја сам

доконао да све зависи од тога о чему тренутно мислим, тј. колико је мисли која ме опседа стало да се у мени раскомоти и сама себи на крај стане у тишини спољног света у који сам ја, њена посуда, бачен... Таква мисао којој је до тога много стало ретко ме походи. Али кад дође, ни за шта друго не смем имати времена осим за њу. Она је мој ексклузивни гост, не зато што ја тако хоћу, што сам се ја таквог госта ужелео, већ зато што она тако хоће... Питај ме нешто да бих могао да наставим. Овако не иде, причам сам као узетник.

– Па, рецимо, најави ли се она?"

– Најави, баш се поштено најави. Али никад на исти начин... Једно је исто: не води рачуна о томе где ће ме затећи - у кревету, у шетњи, док кувам пасуљ, или перем марамицу. Обично се најави неким сећањем које се нагло подигне у мени као стручак полегле траве, или листак који ветар донесе кроз отворен прозор, или пак инсект који изненада зазуји у просторији док читам књигу, као зрак који се одбије од неког далеког и невидљивог огледала и пронађе ме... Пошто се најави гост брзо стигне, а оно што га је најавило повуче се још дубље у мени као неко смерно прислушче... И онда се бавим гостом сходно његовом расположењу и намери. Ако је дошао у ведром и веселом издању, онда чујем добро, само реагујем мало спорије; ако је сетан, онда чујем тек понешто, а ако је мој гост мрачан онда не чујем ништа... Више пута сам се питао зашто ме походи тај гост (мисао, утвара) који је у суштини увек исти а увек различито обојен, и зашто сам баш ја изабран да му будем домаћин... Једном сам нашао одговор и записао га на папирићу, али сам тај папирић изгубио... Тамо је, отприлике, писало да управо ја желим то што ми се догађа. Да гост долази мене ради... Он, тако сам некако био записао, дође као кључ



којим треба нешто да отворим, неки тајни сеф, нека врата и, после тога ће ми бити јасније ко сам, где сам и, можда, колико ћу још ту бити, а ово што сам досад сазнао о свему томе, било је скроз-наскроз погрешно... Дође једном, други пут, трећи пут, али никад ништа не завршимо... Ето толико о томе, а можеш рачунати да ти баш ништа нисам рекао, само сам замајавао и себе и тебе... Али такав сам ти ја, кад ухватим теже пуштам од Герасима. Мене никад ништа не треба питати, не треба ме ни заустављати на улици ако се ја сам не јавим.. Жао ми је, Таги, можда већ касниш. Отпуштам свог пријатеља у Господу и Христу његову. До виђења...

– Држи се. – Настављамо првом згодом...

## 8.

Кад се високи и елегантни Тагис удаљи, извукох из кожне торбе *квргаву жуту свеску...* Одакле да почнем?

Коначно сам се нашао пред лавирином који сам градио без икаква плана, повремено, у различитим стањима душе, додајући део по део, а да при том нисам озбиљно ни покушао да поднесем себи трезвен рачун о томе шта радим. Као да сам се одазивао неком позиву за који нисам знао ни ко га је упутио, ни зашто!... Мој задатак се тог поподнева свео на то да уђем у лавиринт, протутњим кроз њега ту и тамо и изнесем макар каменчић. А уистину слутио сам да се, заједно с том небулозном свеском, већ налазим у Великом лавиринту из ког нема излаза, па га не треба ни тражити. Све је одлучено иза сцене...

Али откуд сад они, кад су стигли?

На неколико корака од мене седе двојица, испред сваког по флаша пива. Један је мршав и кошчат, у зебрасој мајици, са грменом проседе косе на глави, а други кратак и дебео, огрнут отрцаном и умашћеном радничком блузом. Утоваривачи сандука?... У случају мршаваг не двоумим се, али ми се дебели чини дебљим но што је изгледао кад сам га видео на тргу. Са својих стотину и кусур кила притискао је столицу, која би на сваки његов покрет зацвилела као пригњечен живи створ. Страшна смлатина!... Нешто прича мршавом, а овај повремено баци поглед пут мене - држи ме на оку. Некакав камион брекће иза ограде, па не чујем шта говоре.

Један пар устаје иза стола у сенци високе ограде. Лепо, сто је слободан. Прелазим, хитронога келнерица ми преноси пиће. Враћам се

својој квргавој свесци, свом малом лавиринту... Нећу читати редом, нисам толико блесав, него ћу насумице отворити свеску десетак пута, рецимо, па шта "убодем". Онда ћу нешто од тога изабрати, страницу две. Уосталом, није важно шта ћу тамо прочитати, зашто би било важно. Шта год будем одабрао и јесте и није моје. Задовољан овом одлуком, посегах да наточим последњу чашу већ смлаченог вина и суочих се с новим изненађењем, неугоднијим од претходног. За столом поред кипа Анђела седео је човек и марамицом брисао наочари. Испред њега флаша са дугачким грлићем и празна чаша. Тек је стигао. Нема сумње да је поручио вино!... Да ли је он исти онај ког сам видео с прозора у тренутку кад устаје и одлази с терасе кафанице преко пута моје зграде? Рекао бих да је исти, али не могу бити сасвим сигуран. Доста сам попио, и то после неколико месеци потпуног уздржавања. Нисам пијан, то је извесно, али омамљен јесам... Бела кошуља, ланене панталоне, наочари – све то упућује на господина из кафанице. Али овај је црнокос за разлику од оног чија је коса, закleo бих се, била знатно светлија. Ипак морам имати у виду да сам оног посматрао са много веће удаљености, јер то чини своје. У прилог разлици ишао је још један детаљ: човека из кафанице пратио је црни псић, а овдашњи господин поседује бели штап – налик на слепачки. Можда је дотични слеп? Зашто би, у том случају, брисао наочари? Питања има превише, па је најбоље да се манем ћорави посла. То би, свакако, био довољан разлог за прибрана човека, али не и за мене. Не могу да се не питам ко је загонетни господин, зашто се баш сада обрео у *"Еденском врту"* и какве везе то има са мном?... Можда се с неким договорио, а тај још није стигао? Или прати неког ко већ седи овде? Све може бити, па и то да се за који минут нађе за мојим столом! А опет не видим зашто би

тако нешто било погибелно по мене, будући да се ни у шта не мешам, нити коме на пут стајем. Живим повучено и гледам своја посла. Ту и тамо надрљам какву причицу или чланак за новине. Ко год то прочита увериће се да је посреди играрија једног доконог аутсајдера. (Но откад је врли уредник књижевних прилога почео да наплаћује уместо да плаћа објављивање, морао сам одустати од тога.) Додуше, извесно време одржавао сам везе с људима из “Клуба 8”, каснијим припадницима *Похорске секте*. Занимао ме је њихов јеретички начин мишљења, а нарочито њихова опасна и часна мисија упорног и доследног разоткривања фалсификованих биографија наше тзв. друштвене и политичке елите, превасходно нове. (*Међутим, кад су се конституисали као секта са строго обавезујућим интерним кодексом понашања и проширили свој програм до нивоа моралне и духовне обнове човечанства на езотеријским основама, проценио сам да ми тамо више нема места. Нисам у себи осећао довољно снаге да одговорим висини програмских начела.*) О чему је ту реч? Колико сад знам многи који су важили као дисиденти здушно су сарађивали с режимом и то су добро наплатили. Кад су проценили с великом вероватноћом да се режим ближи крају, благовремено и хитро су се престројили по формули "Краљ је мртав, живео краљ!" У сврху престројавања и припреме да се нови режим прихвати "светла образа" било је преко потребно наћи алиби за све што томе није ишло на руку. Није то било лако, али они вештији су се латили гланцања своје бисте на време - кад то није боло очи. Чланови *Похорске секте* имали су за циљ (то им је био програм) да све такве разобличе тако што ће их уврстити у тротомни зборник уз детаљна образложења. То ће, у ствари, постати мала енциклопедија *поданичког менталитета* у старијој и

новијој српској историји. На томе ради једна група учених и храбрих људи, несклоних да икоме снисходе, на челу са Барбом, окорелим бунтовником. То су спретни и вешти играчи који имају своје поверенике у полицији, али и у архивама - свуда где се налазе подаци који би за њих могли бити важни. Барба ми је лично тврдио да многи наши знаменити суграђани нису ленчарили кад је реч о сарадњи с властима и, наравно, с полицијом. Плаћеници!... Касније, они међу њима који су стекли углед и моћ, одмах су пожурили да оперу (ретуширају) своје биографије. А Барба је, страшни Барба с риђом брадом, ставио себи у задатак да све то документовано распичи. И у томе је у великој мери успео. Оператива је прикупила огроман број података. Барба лично ми је рекао: "Киргиз", тако ме је звао, "ја сам узео на себе да будем хроничар тих бедника за које немам милости". Да би то доиста и био, морао је да Похорској групи, том ригорозном комесаријату, моралним чекистима, прибави репутацију езотеријске секте, јер таквих група данас и овде има и превише да их је тешко међусобно разликовати и одмерити карактер и опсег њиховог деловања. Он се и тим алтернативним (другим) знањима поприлично бавио, морао је, јер покриће не би успео да обезбеди кад не би могао положити контролни испит из њега. "Посран им је хлеб који једу", то је и данас девиза похораца где је год који, а она се односи на све врлетнике чији успон прати неизбирљивост у погледу средстава... Сам шеф секте, хроми Барба, некадашњи идеал-бољшевик, у својим јавним иступањима заговарао је идеју да сваком треба поднети под нос смрад овог света, као отуђујућег и раздвајајућег фактора између Бога и човека, не би ли се од њега одвезао поступним гађењем и презиром (*taedium mundi*), те тако ваљано припремио за духовни и морални

препород. Сматрао је да у зло огрезлом и згњеченом човеку постоји скривена моћ да се “пробуди у својој истинској суштини”, само му треба показати пут. При том је истицао да свако људско биће мора да пође од свог особног смрада како би се, услед опседнутости личним интересом, искрено постидело и осетило сукривцем за постојање зла у свету. Тим поводом, док смо једном разговарали у “Клубу 8”, у његовој радној соби, наводио је многе езотеристе који су, занети идејом јединства “физичког света и спиритуалног живота душе”, прегли да помире знање и веру. (Тад сам први пут чуо за Хелену Блаватску и извесног Гурђијева, чувеног будиоца са црвеном бојом лица, “гностика нашег доба”, човека загонетна порекла који је у својству уваженог члана групе полетних ”Тражитеља истине” марно испитивао разне спиритуалне технике у сврху доприноса хармоничном развоју људске личности. Шеф је о њему говорио с нескривеним дивљењем, чак је у знак дивљења повремено и устајао). Изглед просторије у којој смо седели – Барбиног радног кабинета, у ствари – остао ми је у сећању толико јасно да бих је могао нацртати кад бих смео. То је била повелика просторија од готово двадесет квадрата са уским прозорима, премреженим паучином. На зиду десно од улаза стајала је, ушрафљена, правоугаона табла дужине три и ширине један метар, уоквирена црним лајснама. Табла је била подељена на три једнака дела двома уздужним црвеним летвицама. Сваки део носио је по 2.450 чепова од плуте, чврсто налепљених. У првом (А) делу, идући слева надесно, стајала су слова ћириличне азбуке исписана на белим кружићима, у по тридесет примерака свако, и чиодама прибудена за чепове. На средишњој (Б) површини шеф и уједно главни церемонијал мајстор је, служећи се простом техником прибадања одговарајућих слова, остављао поруке

кад је морао да избива из кабинета. Трећи (В) део користио је за разговор са сарадницима, кад би нашао за сходно да прибегне огледном начину комуникације... По полицама су се распростирали разни исечци из штампе, примерци часописа на страним језицима (од којих су неки престали да излазе пре више деценија), разне позивнице у белим ковертама, шифроване поруке, шарене новчанице од пет и десет милијарди динара из времена рецесије и ко ће знати шта још. У једном углу кабинета стајала је велика картонска кутија са чајевима, тубицама и флашицама за све врсте болести; у другом клупа за посетиоце; у трећем сећија за одмор, а у четвртом сточић са сервисом за ракију и прибором за кување кафе, која се овде много трошила. Поред радног стола, претрпаног разним скицама, графиконима, свескама, оловкама, гумицама, шестарима и троугловима, чврсто је притискао под огромни тамнозелени метални сандук у ком је, претпостављам, Барба држао своје списе. Са плафона су висиле лепљиве жуте траке за хватање мува... Готово по цео дан Барба је пребивао у свом кабинету, а увече би се изгубио. Има индиција да је на конак одлазио код неке постарије дорћолске гатаре, али то једино он и она знају. Угледније чланове секте повремено је слао у бели свет са циљем да се тешње повезују са разним иницијацијским групама и појединцима сродних схватања. (Шушкало се да међу њима има и оних са специјалним задужењима да, у склопу припреме за Велики препород, организују ликвидације људи од моћи и власти које су као слуге Злог демијурга сматрали одговорним за рупе на путу спасења. Кад би неког таквог ликвидирали, то би назвали "утоваром још једне рупе". Не желим да верујем у то.) Остали делују овде, на подручју Балкана, под непосредним надзором свог строгог шефа... Ја сам у то време становао у приземљу, па сам благовремено

разменио свој станчић за овај у којем и дан-дањи обитавам. Била је то лепа гајба, али се показало да ми приземље због нечег не одговара. У ствари, није одговарало непознатом човеку (*homo ignotus-u*) у мени који је био убеђен да се, упркос свим расположивим мерама психо-физичке заштите (ролетнама, густо тканим завесама, самолепљивим витражима) не може спасити од радозналих погледа споља. Ја сам га, тог *непознатог* у мени, упорно убеђивао да умишља, да је сасвим безбедан, јер се нико њим не бави, али није вредело. На крају смо се завадили толико да помирење међу нама више није било могуће, али смо остали да живимо заједно, морали смо... Та околност је учинила да кад говорим о себи каткад побркам прво и треће лице (ја и он), пређем из једног у друго не опажајући то... Непознати ми, додуше, више не досађује проверама види ли га ко. Нема више оног: "Буди ту, идем начас да проверим споља могу ли те видети, а ти напрегни уши да ми кажеш шта си и како чуо док сам се ја шуњао испод прозора." Нико више не дрма решетке да се увери у њихову чврстину! Осећам се знатно комотније и због једне тајанствене ствари - мајка ме више не посећује, а била ми је чест гост. Да се разумемо, господо, моја мајка већ седам година не види ни сунца ни месеца, на таквом је месту; то морам да истакнем. А опет морам и да поновим да сам је виђао... Није то могуће описати, мени није. Однекуд се створи, бледа, страшно мршава, кошчата, малко погурена, изговори неку реч, чешће не прослови ништа, но ишета из собе и намах нестане. Каткад ме нешто приупита о нечем сасвим споредном...што ми на памет не пада, па ме збуни, и док се саберем и кренем да јој одговорим, нестане... Други пут ми нешто понуди, обично умотано у некакву крпу на цветиће, каже ми с тужним осмејком: "Ово је за тебе" или "Ово си заборавио да



понесеш". То каже тихо, благо, молећиво, као да се боји да ћу одбити, да ћу се обрецнути на њу што ми досађује. Једном ми је показала руке, пегавожућкасте коштунице дугих прстију, не изговоривши ништа, али ја сам је добро разумео..."Шта ти је старост", то је хтела да ми каже... Пружих своју руку према њеним шакама, а она се најпре мало одмаче, па још малко, још... и нестаде... Последњи дан у приземљу отпочео ми је њеном посетом, изненадила ме је више но обично, па и уплашила. Тог јутра сам устао нешто касније, погледао на сат, видео да сам малко прекорачио време кад узимам лекове. Утрчао сам у купатило да плакнем руке, пљуснем се по лицу и отворим подбуле крмељиве очи. Онда наточих чашу воде (хладнија је него у кухињи) како бих попио шачицу лекова. Кутије с лековима није било тамо где је држим, негде сам је затурио, и док сам је онако унезверен тражио око кревета, мајка се сакрила иза једног крила од ормана који сам ја малопре отворио, ћути и показује ми прстом на белу кутију која је стајала на радијатору. Стрекнуо сам, она је то приметила и било јој је жао... Отворио сам кутију и стао да издвајам јутарњу дозу - од неког лека по две таблете, од неког по једну, по пола или по четвртину - и док сам се тиме бавио заборавио сам на њу. "Пијеш исте лекове које сам и ја пила", зачух јој глас, осврнух се и спазих само крајичак њене светломодре блузе... Пре него што ће ми се указати, готово увек помислим на њу. У ствари, прво видим самог себе како се крећем по соби, како стојим пред огледалом, или нешто тражим по фиокама стола, као да ме неко други гледа, и тад обавезно помислим на њу са осећањем да то чиним истоветно како је и она чинила. Након тога прође секунда, две, три највише, и ево ти ње. Знаш да ће доћи, а опет ме изненади. После мислим да је њено јављање и условљено том мојом великом сличношћу с њом. Али како се то

збива, не могу да докучим. Било је додуше тренутака кад ми се то учини јасним, просто ми се објави, и ја похитам да то запишем, да слику "ухватим у лету", али ништа не доведем до краја, а то што ухватим нема везе с оним што сам видео. Није исказиво... Тог последњег дана сам јој рекао: "Мама, ја одлазим у други стан, немој да бринеш, добро ми је... иди код тате и Киће." Сигурно ме је чула, дочим се више није јављала...

...

Шеф ме је, међутим, убрзо позвао на краћи разговор. Рекао је да ме разуме и да ће ми, са своје стране, гарантовати мир и безбедност ако се обавежем на ћутање и нађем начина да предам једну важну поруку мом некадашњем познанику Селамину-Амину Гурашију, високом Суданцу, који је касније постао један од многобројних спољних сарадника Похорске секте. Прихватио сам понуђене услове. Од тада је прошло седам година, а можда и који месец више – не знам. За све то време Барбу сам срео један једини пут. Попили смо по пиће у кафаници преко пута моје зграде... На расанку ми је одмерено саопштио да је за све време био задовољан мојим држањем, али ми је наговестио да и даље рачуна на мене, ако затреба... На то сам био сасвим заборавио!... У ствари, није ми се допало то што толико рачуна на мене.

Обичавао сам да свратим и овде, у "*Еденски врт*", углавном због Тагиса, мада је ту и газда Герасим. Тагис или Тагистотело, како га зове Герасим кад хоће да га пецне, је млад човек који воли вино, жене црне пути, јесења поподнева са дугим сенкама и ноћи пуног месеца. Прилично је учен. Мислим да нешто и пише, али о том не говори, ни преда мном. Језгро његове животне филозофије чини уверење да је човек *марионета која се креће по животу као по позорници*, а конце

повлачи *неко* иза завесе. Но свеједно, наша је дужност да се држимо мужевно и отворено према свим добрима живота... То је изговарао са призвуком носталгије у гласу, који је дирљиво сведочио о незнању тог држања. Такав је Тагис... А ни на Герасима не могу да се пожалим. Наши односи су сасвим коректни, каткад присни, али нисмо пријатељи. Герасим је трговац, пре свега, но није само то. Говорка се да шурује с влашћу, с мафијом чак. Могуће је. Ја само знам да су својевремено у његов “атар” залазили и неки припадници већ поменуте Похорске секте, ветерани Пекос, Савонарола, Пијук, Олуја, па и сам Барба. Није искључено да је “*Еденски врт*” један од њихових пунктова...

...

Рекох да живим повучено. Међутим, судећи по мом телефонском именику - претерујем у дружењу. Одавно га нисам преписивао. С њим стоје ствари као год са небрижљиво вођеним матичним уредом у некој провинцијској забити. Човек оде под земљу, а матичар га тек за коју годину уведе у књигу умрлих, или заборави да га уведе. (Чичиков је својевремено на томе лепо профитирао.) О мнозини из мог именика одавно појма немам. Они о којима тек понешто знам, захваљујући претежно штампи и телевизији, не кажу ми ни добар дан кад се сретнемо на улици. Ни ја њима, да их не наљутим. Кад су жене у питању, углавном сам спао на Илонку. То је наравно тужно, али је истинито. Да, по некој несрећи, изгубим тај замашни регистар, мало неопрезнији налазач закључио би са завишћу: “Господе, овај човек не може да пропадне и ако би се заинатио.” О нестварности, колико ти дугујемо!

Наследства немам, да би се на њега неко слакомио. Кућа у којој сам рођен изгорела је несрећним стицајем околности. Али то је већ

Кићина прича и ја ћу је испричати из два разлога: зато што он није више ту и што је једном пожелео да неко уместо њега исприча његову причу.

...

Имали смо лепу и пространу кућу у којој је, након смрти родитеља, живео најстарији брат Кића. Или му се тако чинило...

Те године, уочи Васкрса, недељу дана није се трезнио. Једва да је долазио к себи накратко у току дана. Пио је с овим, с оним, са сваким ко би сео за сто. Они су се мењали, а он је био *стални* - седео је постојано "као клисурина", док су остали мање-више прилазили да се окрепе на његов рачун. Ко пропада и своје пропадање плаћа, треба му помоћи, бити с њим, слушати га што говори, аминovati му сваку реч - то је правило ког се кафански људи придржавају по неком аутоматизму... Свако ко седне сео је због самог себе, заборављајући да је уједно и део окружења, један од сведока славе и величине пропадајућег... Фајронт би обично дочекивао сам, у натезању с келнерима око још једног пића - само још једног... Најзад би стигао и кући, а да није јасно знао ни кад ни како. Увукао би се у нераспремљену постељу, или би се простро по њој и сам нераспремљен, једино би скинуо сако и ципеле, бар једну... Ујутру се будио раздешен и споља и изнутра и, дрхтећи од страха да се суочи са собом, журио да што пре настави тамо где је стао. Са оним истим другарима или другим, већ како се трефи.

Једне црне ноћи док је спавао као заклан, а то би требало да значи дубље но обично, кућа се запалила изненада, "сама од себе" - тако је доиста могло изгледати старом вучјаку Шабану и петлу Кресоју, који су напустили своја легала пре домаћина и, сваки на свом

језику, исказали протест против тог изненадног пламеног тутња... Кића се тргао из сна тек онда кад му је једна жишка пала на леву ногу. Мамуран и мокар од зноја (спавао је полуобучен), навукао је једну папучу јер другу у смутњи није приметио, зграбио је блузу и пола боце ракије коју претходног дана није био допио, широм отворио одшкринута врата и избежао напоље. Сео је одмах ту, на оближњу међу удно дворишта, густо обраслу бршљаном, и својим подбулим и сањивим очима, подрхтавајући што од страха што од предјутарње свежине, стао да посматра огромну буктињу како се из трена у трен све жешће расцветава, сатирући труд наших родитеља и најближих предака, јер кућу су градиле две генерације, а остало је посла и за трећу. За цигло сат и по времена лепа и пространа кућа је раскућена и претворена у згариште.

Отац и мати, иако већ одавно мртви, нашли су начина да дођу те кобне ноћи и виде својим *склопљеним* очима шта им је приредио њихов луди син. По Кићином сведочењу, стајали су обоје на кућном прагу као два кипа, обавијена светложућкастим, црвенкастим и плавичастим пламеним језицима, а иза њих кроз паучинасту димну завесу могли су се видети ликови деде и баке из чијих је снова и поникла кућа у свом првобитном облику... А сасвим у позадини, у великој и ускипелој маси света, једва су се назирали обриси фигура ближих и подаљих рођака који су и сами допринели дограђивању куће споља и изнутра...

Није му преостало ништа до да посрамљен и уплашен скрушено погне своју луду главу под теретом избезумљених и прекорних погледа толиких мртваца. Али једног тренутка је ипак успео да се прибере и, одупревши се осећању стида, директно суочи с њима тамо... Сви су мучали доличним загробним муком, једино су се очеве танке усне

мицале час брже час спорије. Да ли га је отац корио или тешио, или је пак захваљивао Господу што му је поштедео дете, то Кића није могао знати, јер га ништа није чуо... У једном трену он је протрљао очи да боље види оне који су га прерано оставили самог, али није видео ништа осим ватрене стихије чију је помаму пратило оштро пуцкарање варница... Опрљени зидови од тесаног камена, мајсторски обрађени, чинили су рам за слику коју је надахнуто исцртавао Дух ватре у глуво доба раносептембарске ноћи, на самштини...

"Да ли су они доиста могли помислит да сам ја запалио кућу?", питао се Кића. - "Који они?..." питао се неко други у њему. - "Па они, моји родитељи, бака, дека, моји стричеви и стрине, даљи рођаци; сви они које сам видио у пламену и диму! - "Они су мртви; сви су мртви..." - "Да, али они су домалочас били ту, ја сам их фино видио, то је сигурно... Нијесу могли помислит да сам то учинио намјерно, нијесу ме лудог ни донијели на свијет ни оставили; али да ми се *омакло*, то су могли помислит... Сваком се може омакнути штета, свакоме живоме... Можда сам оставио упаљену ринглу, можда сам заспао а цигарета је остала неугашена, све је могуће... Нијесам очајан стога, збиља нијесам, јер драго ми је што сам их видио, не бих то ни за шта продао. Ни за шта на свијету!.. Моји најближи потврдили су својим доласком да повратак с оног свијета није немогућ, како то мисле трезвени и краткоумни и како пише у научним књигама, већ се у ријетким приликама отвара... Они за такву прилику оживе толико да могу прекорачити невидљиву црту измеђе два свијета... Штета се, дакле, исплатила... Дођоше, виђеше ме и ја виђех њих!...

А шта ако је негдје дошло до кратког споја, то су врло старе инсталације!? Сматрам да је баш тако и било, али нико у селу неће повјеровати у то, само ће се претварати да вјерује."

...

Кренула је прича како је бандоглави и пијани Кића једне ноћи запалио своју породичну кућу, онакву палату. "Није заслужио ни да му се чаша воде да ако заиште на умирућем часу, али исто је грехота од њега и требало би га нешто помоћ, колико ко може", тако су сељани сконтали. Његови су многе задужили, и то стоји. У име села послали су човека који га је крстио, да се с њим договори шта би му било најпрече... Кића је у начелу одбио сваку помоћ и захвалио сељанима. А пошто се с кумом испричао поштено, јер је то био врло добар човек, рекао му је на крају: "Куме Миге, што се саме куће тиче, она није нестала без икаква трага; у нотесу који држим у џепу од блузе чувам њену слику у боји величине дописнице, на којој се види и моја мајка а твоја кума Мара, обучена у црнину од главе до пете, како сједи на трonoшцу испред кућних врата и, тешко погурена, стрпљиво преде своју прећу дугу... Свима, дакле, могу показат што имадох а више немам... А кад склепам бараку да склоним главу још који дан, увеличаћу ту слику, буди сигуран; уоквирићу је и објесит наспрам кревета да је могу фино гледати док се изјутра излежавам, онако мамуран... Постојаћу тако на два нивоа истовремено - је л` де, куме, - богатији но што сам икад био. А кад неодољиво пожелим да видим своје, запалићу и бараку. Једино ми је жао што нисам оца могао чути... То не могу прежалити."

Сељани су његово изричито одбијање помоћи, поносно и печално уједно, примили овако и онако, неодређено, претежно са мешавином

чуђења и неког непризнатог уважавања, уз слегање рамена... "Јесте бандоглав, јесте пијаница и несрећа жива, али га опет има!", рекао је неко од угледнијих сељана и то нико није порекао.

Годину дана касније Кића је, без увијања, упитао једног нашег суграђанина, *човека од пера*, за које би паре испричао његову причу, тако истинито да се он, Кића, у њој препозна тако лако као што препознаје своју раскућену кућу кад баци поглед на њезину фотографију. - "Нема тих пара, пријатељу" - рекао му је *човек од пера* за ког се причало да може *муву у лету да опише* - "јер ја то не знам тако да радим. Годинама већ причам своју измишљену причу и нијесам задовољан постигнутим... Држим малу продавницу питуре, као што знаш, и намичем за голи живот, а од ситне уштеђевине штампам то што напишем у стотинак примјерака. Одштампано раздијелим народу, нека чита коме је до читања. Но да ти и ја овако удесимо: пошто си - ако сам те разумио - скрпио мало бараче да склониш главу, могао бих ти дат коју конзерву питуре да то јадан опитураш, јер је изгледније и чистије кад се опитура, а и неће сипац на питурану штицу. Ако не знаш питурат, ти нађи некога ко зна. Толико те, брајко, могу помоћ, а мислим да ти тако више чиним но све да сам описа муку коју мучиш. Зар ти није доста - несретњиче - што лежиш на ритама и свако јутро, чим открпиш очи угледаш слику дома кога више нема, но хоћеш и да се прича о томе?"

"Хоћу да се прича о томе!", нагласио је Кића.

"А зашто?"

"Не знам зашто, али хоћу..."

"Ја ти ту не могу помоћ: моје приче нијесу истините онако како би ти то хтио. Рекао сам ти да измишљам."



"Добро, напиши ти онако како бих ја хтио и не бери даље бригу: за свакога ће то бити измишљено осим за мене. Ја сам се за то потрудио."

"Кићо, забоље ме глава од тебе... Нећеш питуру?"

"Доста ми је питуре, нећу..."

*Човек од пера* је касније рекао да га је негде разумео, али да то не би могао ником да објасни. Уосталом, нудио му је италијанску питуру *прве класе*. "Но опет је добро што нас још има од сваке руке", закључио је.

...

Кад сам га потоњи пут видео, мој брат Кића био је већ прилично оронули четрдесетогодишњак. Блед, с љубичастим печатима по дугом и фино извајаном лицу, рашкуштране проседе косе, раздрљен, флекав – импресиван примерак "бродоломника" из времена кад се на вишак душе гледало благонаклоно... Већ сам био чуо да је изгубио радно место у Шумској управи, где се својевремено запослио преко очевог пријатеља као студент треће године шумарства, на које се уписао пијан бацањем коцке, јер му је било барабар шта ће студирати. Сматрао је да ни за шта нема дара осим за дуван и ракију...

И док сам, снебивајући се, смишљао шта да му кажем утешно, он ме предухитри: "Избуца сам ону слику *покојне* куће - и оригинал и копију - само да знаш... и пренио је у памћење. Остао је био само онај квадратић оригинала са ликом мајке која сједи на трonoшцу и погурена преде ону своју пређу... Јуче сам се и с тим квадратићем растао, фрљнуо сам га с моста у Зету и преселио га овдје", рече и засврдла десним кажипрстом у чело. "Био је у праву Пуро књижевник, само ни данас не знам да ли се спрда са мном кад ми је нудио ону фарбу."

"Ако јесте", рекох, "још више је био у праву."

Он се окрену и оде запевајући тихо и промукло: "Предите дани своју пређу дугу."

"Само то гундори кад се напије", добади месар Дуле Шиш... - "Да је имао среће био би тамо навише ђе се правда дијели... нема његове душе, али ракија пуста..." додаде други пролазник. - "Господине, чика Кића ми је јуче дао педесет динара утврдо", рече мали мусави Циганчић, сјајних црних очију као малина. - "Да, да!, приче о њему не фали", рече управник Завичајног музеја Радоњић. "Али, људи, његово је вријеме давно пасало, прије но се родио... Будала! - запали онакву кућу. Не треба ни да се рађа ко не може да се исплати..."

Хтедох да кажем да нас нико није питао о томе, али ми се оте поглед за оним чији смо живот олако крчмили... Једном ногом беше прекорачио ограду високог бетонског моста! - "Не ако знаш за Бога!", вриснух, а он ми само махну руком и, пребацивши и другу ногу - одлеће..."

...

Сад је тамо омеђина из које цикља моћни сплет купине, дивље лозице, трња, лопуха, чичка и зове. Велики орах у дворишту, који ми је држао стражу кад бих остао сам у кући, одавно се свео на дебели црвоточни стуб. Гране су отпале с њега и иструнуле. Ни окућница није више моја. Дивљина је све посвојила и дрско проширила своју слободу. Остао ми је примерак фотографије куће, једини. И кључ од улазних врата који је нађен на згаришту! Силян је то кључ, достојан чак и

изгледније куће но што је била наша... Браву коју је отварао, неко је однео са згаришта! Желим њеном садашњем власнику да се тог трена што чешће сећа, а знам да неће, такви не воле да се присећају. (Дође ми тужно кад помислим да се кључ и брава никад више неће саставити!) Ту је и мала црвоточна кутија са урезаним грбом СФРЈ, која је била склоњена у подруму. Кад сам је отворио у њој сам нашао зарђали перорез са седефастим корицама и добро очувано налив перо марке "монтблан", поклоне мојих школских другара, као и дечју шналу са жутиим лептирићем која је припадала мојој сестри Даници, много млађој од мене. Свако од њих је у *сандуку или боље рећи комори мог сећања* заступљен вишеструко и неизбрисиво, а за ову пригоду издвојићу само по један стручић...

...Поноћ је већ била прошла кад је Л. зачуо тупо и упорно ударање у прозорско стакло. Померио је густу ткану завесу, примакао лице прозору и угледао ноћну лептирицу како се мучи да нађе пут до лампе која је светлела за његовим радним столом. "Срља јадница", помислио је, "јер не зна да ту провидну препреку не може савладати макар живела сто пута дуже но јој је дато." Види свој *небески олтар*, а није у стању да допре до њега! "Има ли горег положаја од њеног?" – запитао се. "Има, Има" – учинило му се да чује глас изнутра... Отворио је прозор и пустио крилату утварицу у собу, а она је вртоглаво стала да кружи око лампе. Није подносио ноћне лептире, једино су му шишмиши били одвратнији од њих, па је утолико чудније што га је пустио... Срећом, грешка није била непоправљива. Л. је кренуо да потражи рукавицу и смрљави је, јер му се гадило да то учини голом шаком. Отворио је стару чамову шкрињу, кад тамо лежи Пруст и мицањем усана покреће ретке и дуге бркове!... Изненађени домаћин

извинио се госту што није био на висини задатка: не зато што је пустио инсекта, већ што на време није навукао на прозор тамну плишану завесу и заштитио се од тако глупаве провокације. Пруст је извињење прихватио, али је подвукао да је отварање прозора остало необјашњено. Л. је ћутао у знак признања да нема ваљаног објашњења. Ћутао је и његов славни гост... "Можда сам у њему препознао своју судбину" – приметио је, најзад, домаћин скрушено. Маркиз је рекао да то није спорно, већ је споран начин на који је Л. изабрао да помогне сам себи. Понео се тако великодушно према ноћној лептирици не би ли Претпостављеног, оног који коначно одлучује о испуњењу људских жеља, умилостивио да слично поступи према њему - да га припусти *Небеском олтару!* Шта ће сутра да ради са бувама, вашима, мувама и стеницама, које Претпостављени такође штити? Л. је, по мишљењу свог госта, херметичног Марсела, на то питање одговорио онда кад је потражио рукавицу... И ту је Пруст устао, ставио шешир на главу и рекао: "Дође дан и ми схватимо да се сутрашњица не може разликовати од данашњице, јер је из ње изаткана." Л. је пожелео да му ода признање за истинитост те суморне сентенце, али маркиз већ беше одмаглио.

Л., нешто старији од мене, био је безнадежни сањар. За разлику од других који своју наглашену склоност сањарењу управљају ка будућности, он је у својим сновима – својим раскошним будним сновима – изгарао поправљајући прошлост. Како би било дивно, да је било и све тако... Кад смо га питали зашто своје снове не везује за реално и могуће, одговарао је да су прави снови у ствари немогући снови, јер они нам јасно показују колико је стварност крвожедна. Имајући у виду пословичну лењост тог тихог човека поштеног израза лица, чинило ми се да је његово маштарење о прошлости условљено

тима што га ни на шта не обавезује, а загрева му душу. Почео је рано да пије. И темељито. Кад би се добрано напио био је сутонски тежак, мада миран. Мамурлуци су га премного коштали. Затворио би се у своју собу, навукао тешке завесе и данима окајавао грехе које је сам исконструисао. Касније би се на чудан начин извињавао онима са којима је пио: остављао им је у поштанску сандучад писма покорне и испуљења. У тим ситним словима исписаним и тешко читљивим редовима, надахнути Ј. је са ригорозном самокритичношћу испирао свој живот и том прљавом сплаком запљускивао алеје својих јалових снова... Једном сам га срео осмехнутог, добро расположеног. Рекао ми је да у селу, где је његова мајка живела сама, има малу и неудобну једнособну кућицу. Кад је био дете у тој кући су се стискали њих седморо: отац, мајка, неодата тетка, он, два његова брата и сестра. Жалио је што нема породичну кућу као што ја имам, у којој би сви били срећни... Правио је и план како би та замишљена кућа требало да изгледа, и стално га је преправљао тако да му никако није полазило за руком да га доврши. Тог дана је план коначно склопио и био је врло задовољан, помало срећан. Њега више није занимало да тај план оствари, чак и кад би за то имао неограничене могућности, јер земља неће вратити оне с којима је ту благодет желео да подели. (Причао ми је како се једном пробудио са Рилкеовим стиховима на уснама, оним који говоре о лишћу које опада уз "опор и одречен лет", о паду који у свима нама лежи неизбежно док при том нешто "бесконачно нежно" падању том даје смер и склад, о баштама далеким које веју сред небеских тмина и у којима препознаје зрелу и голу душу позне јесени - оштру језу пустоши наговештену подмуклом снагом језика... И онда је

устао, и док се спремао за посао у себи је понављао као сулуд те Рилкеове стихове.)

Моју сестру, која сада живи добро али далеко, у овом детаљу сећање хвата како тера точак закривљеном жицом... Те године сам је изјутра, ако би време било рђаво, пратио у школу – онако малу и бледолику. Повијала се под тешком торбом, покоравајући се немилосрдним захтевима школске наставе. Ја бих одатле кренуо назад, али нисам могао одолети да не застанем и погледам за њом. Освртала се и она. Али кад би се десило да се обоје истовремено осврнемо, мала пргавуша би ми исплазила језик. Сматрала је да сам је прочитао и било јој је криво због тога. Код куће би ми припретила да се више не окрећем за њом. Ја сам се смејао, а она би у бесу кидисала да се успне уз мене и почупа ми косу. Мајка ју је донела на свет у својој тридесет трећој години, а оставила осам година касније. Отац се доста намучио с њом... Она је била сложен апаратић, а мајка је пропустила, или није стигла, да оцу остави упутство за руковање њим. Најгоре је било кад је мала уобразица да су јој уши клемпаве и провидне. Она заиста није имала савршене уши, али далеко од тога да су биле ружне. Отац је њене повремене бесове доживљавао тешко, али се силно трудио да нађе – и налазио је – стрпљења за њу. После ми је сама причала шта се збивало с њом тих раних година. У некаквој илустрованој ревији видела је слику девојчице, отприлике своје вршњакиње. Учиница јој се савршено лепом. Помислила је како би било угодно кад би и сама тако изгледала. Исекла је слику и залепила је у свој дневник у који је записивала оно што ником није могла рећи, чак ни Лени, својој најбољој другарици. Шта би она то могла да учини да се бар приближи свом идолу? Да направи исту фризуру, то није било тешко. Очи су јој

нешто светлије, али су једнако крупне и сјајне, што је сасвим у реду. Усне има нешто блеђе и тање, али кад мало напући уста утисак је задовољавајући. Уосталом то се постиже вежбањем. Нос јој је правилан, мада би могао бити малко дужи, за који милиметар. Лице нешто шире, но то се може маскирати фризуром. Једино чему није налазила лека су њене уши – клемпаве и провидне. Док она стоји у месту покрива их коса, али кад потрчи, поготову кад дуне ветар, свако може да их види. Негде је чула како је неко неком рекао да има уши као два напола одлепљена плаката на бандери и није знала шта да ради ако то сазна који од њених другова и примени на њу. Тада је дошла на помисао да покуша да реши проблем селотејпом, али се убрзо уверила да то не иде. Лена је прокужила њену невољу и рекла јој је да уши могу да се поправе операцијом, мада у њеном случају за тим нема никакве потребе. Она се љутила јер јој је сметало да се уопште помињу њене уши. А и да се одлучи на операцију, доконала је сама са собом, учинила би још горе: сви у њеној школи знају какве су јој уши, па би једва дочекали да се појави са друкчијим, оперисаним... Чим се неком дечаку не би допало њено понашање, рекао би: “Ти што си оперисала уши, завежи!” Једино би јој Бог могао помоћи, пошто он може све. Кад би само хтео, он би био у стању да учини да се она једног јутра пробуди као девојчица из ревије, а и то да сви који су је пре познавали забораве како је изгледала. Бог би тако и поступио кад би знао од колике је то важности за њу, а она то не уме да му каже... Одлазила је на спавање с надом да ће преко ноћи у њој нешто пући, да ће добри Бог док она спава видети њен јад и обавити посао преображења, па ће се она пробудити онаква каква жели да буде. Једном је чак била врло близу да поверује како је Бог испунио њену жељу. Кад је тог јутра

устала из кревета и стала пред огледало, учинило јој се да се догодило чудо: она је та ненадмашна девојчица из модне ревије!... Али кад је протрљала очи и из њих истерала заводљиви остатак сна – причин је нестао).

...

Албуме са фотографијама, како сам већ назначио, често прелиставам. Ту скоро сам при мутној светлости стоне лампице прелиставао породични албум, од краја ка почетку. Из тог одмотавања успомена на нешто што ми је припадало, и чему сам припадао и сам, избијало је нешто неизрециво: непролазна пролазност, слатка туга... Појединачно узев свака од тих слика је замрзнути тренутак битисања нечег јединственог, а заједно оне чине фрагмент неразмрсивог ткања живота намотаног у клупко сећања. Деда, бака, отац, мајка, Кића, сестрица с машницом у коси, стриц са чворноватим штапом, пас Ђиро, мачак Мркоје, крупни црвени петао на плоту, пиргасте кокоши - све то почиње да битише на исти, или барем сличан начин на који је битисало пре више деценија, само што мени нико не поклања ни најмању пажњу, као да ме нема... Ни Кића, тај презапослени деран који је неуморно шарао угљеном по поду или деловима сиротног намештаја, или пак ексером по каменим плочама у дворишту, стаблима дрвећа, утискујући свој жиг на све што му падне шаке. Узалуд покушавам да га ухватим за скут док пролази поред мене са својим алаткама - да му кажем да сам ја његов млађи брат. Ту је и кућа у којој сам дошао на свет, а коју ће Кића запалити много година касније у дослуху са Вишом силом... Ево деке и баке у пространом дворишту под густо разгранатом смоквом, прекрила их је поподневна сенка. Није им ни на крај памети да њихов унук може свуд да допре, па и да се попне на смокву и тамо шћућури... Деда седи



у столовачи - великом трonoшцу с наслоном - а бака клечи поред њега и наспрам златне медаље са лентом пришива му као дукат жуто дугме које сам покушао да украдем откинувши га са ревера његове мрке сукнене блузе, опшивене по рубовима чивитном свитом. Укрупен, оболео од осећања поноса, за то време он преко бакине главице с пустенком беле косе посматра нешто у дну дворишта. Почине причу:

– Ђавоље силе, Јокна, деведесету сам начео а нијесам знава да је кокошка јача од мачке!

– О, кокошка је вазда била јача од мачке, јадан; кокошка има кљун.

– Кљун... А мачка канџе, Јокна. До данас бих заложуо цијело имање на мачку, али гле...

– Чујеш, имање... Не би, не би. Мачка не може да је огребе, нема по чему, а ова кљуном - цук, цук...

– А је ли јача од мачка? - што млиш...

– Богоми, кокошка зна грдно да укљуне, поготово кад се трефи ратоборна...

– Залуду, Јокна. Кад би је они наш сргаљ некадашњи једном слапио шапом, не би га више квоцала ма колико да је ратоборна.

– Силан је био, не кажем...

– Оно бјеше чудо!

– Крупан ка шиљеже... Но видиш ли да се навукује облак с југа, могла би киша... То би био спас, много је засушило...

– Ја у клин, ти у плочу, милети... Нема спаса, нема...

– А не док дома не одемо, знам ја то...

– Кад ћемо? Ја никад... Одоше ми сви - Јоксим, Блажо, Саво - а ја остадох за уклон... Како смо се држали у један мах... ух! Пред

свакијем си мога чојека заклат да те не ода... А био сам им у вољу, знаш и сама. Да си се било коме до њих јавила, нема те молбенице коју би ти одбио чим би казала чија си.

Ту се деда осврну око себе, па настави нешто тишим гласом:

– Рекох ја једном ово снаји, нека зна кога има, а она ти брже-боље сконта да би, кад је већ тако, било добро да им се обратим и заиштем мало кредита - да поправимо кућу! Чујеш, као да кући нешто фали... А све и да фали, ће јој би памет? Замисли, молим те, кредита!... Вијек ми је паса у мучној борби за правду и слободу, а сад да просим и шпекулацију чиним!... Е нећу дати макар гром у њу засврдлио, лише чељади. Не би они мене одбили знам ја то одлично. Колико сам се само честитака надобија за Нову годину и Први мај, празник рада! Никад да ме прескоче, а имали су сто послова... А да нијесам замучио, богоми не би... И то је мојој снајки било мало, још уз толику пенсију коју пењем, но је кћела и кредит. Е тако ти је то, Јокна, тако... Али они доглавише своје и одоше, а ја очајох да гледам и слушам ову ђечину на телевизију... Ето и Тока, мога правога вршњака, стиште смрт уочи Свете Петке, а мене размину. Побркала се, бојим се... Чујеш овако: Ако не умрем до првога снијега, нећу га мријет за инат. Одавно сам спреман, а она тако. Купи омладину док је ја зачикујем, фуњара... Јебем ти неправду и горе и доље... Приши ли ти ту пулу, Јокна?

– Приших, чоче, давно но те слушам... И криво ми је што ме не помињеш. И ја сам спремна...

– Друго си ти. Женско је на вакат док се не скрљати. Може пунут у огањ, ожулит кртолу, усут воде кокошкама, а мене то не доликује па се жив уцрвљах.

"Ђедо, а јесу ли ти честитали први април?", зачу се глас са ораха.

Прво је умрла бака. Једног светлог септембарског дана, док је у жутом чамовом сандуку преслагала своју брижљиво чувану гардеробу, пало јој је на памет да обуче венчану блузу од беле свиле. Ако је због нечег пожелела да се таква покаже пред дедом, а мајка је тврдила да јесте, то се смрти могло допасти па се ушуњала у кућу и помиловала баку по глави. Нашли су је пресамићену преко сандука, као да је заспала. У свиленој и срмом извезеној венчаној блузи.

"А што учиње, црњела се", рекао је мој отац и занео се у страну да обрише сузе.

Деди је прекипело...

Ионако љут на смрт није могао да поднесе тако низак ударац с њене стране, па је стао да јој пришива најпогрдније називе: курва рофијанска, безочница, крадљивица подмукла, кокошара, фукса, положара, надничарка слијепа, мрченица над мрченицама и шта све не. Смрт за то није много марила, изгледа. Наставила је да се држи свог несхватљивог редоследа... Годину дана касније деда је заспао у својој столовачи. Дечак га је звао са ораха: "Ђедо, погоди ће сам, ђедо!" А онда је сишао и почео да га дрма за раме. Али растојање међу њима било је такве врсте да није могао да га пробуди...

... Овде отац и стриц аматерски касапе свињу, а ујак седи подаље од њих и налива ракију у чаше. Стричев фото-апарат у изанђалој футроли виси о дрвеној куки на оборској огради... Ко их је онда фотографисао?... Мајка носи две канте воде, обешене о тврду јасенову обрамицу, благо савијену у лук... Једном се та обрамица нашла у очевим рукама... Радознала и неуморна штеточина, тај дечак

који се свуда нађе извукао је однекуд очев бријач и поломио га. Мајка је кривицу преузела на себе. Тад се отац у бесу машио обрамице... Дечак се препао да ће ударити мајку, па је признавши кривицу бризнуо у плач. Отац је бацио обрамицу преко плота и рекао да то није смело да се деси. Онда је обрисао зној са чела, окренуо се и отишао... Мајка је питала дечака да ли је разумео оца. Он је климнуо главом. Мајка му је онда подвукла да убудуће не чепрка по очевим стварима. Рекао је да неће, а чепркао је и даље...

А на овој слици тетка простире веш дуж конопца... Смеђа плетеница спустила јој се до средине леђа...

Овде отац пружа мајци кључ од куће да га стави у ташну. Сви смо ту, кренули смо на славу код ујака. Кића држи у руци шарени штапић који је сам издељао...

*Мајчина сахрана!*... Стојимо поред одра. Сестрица брише сузе марамицом. Около много озбиљног света. Мало подаље стоји младић у белој ланеној кошуљи и тамним наочарима! Не знам ко је то...

...

Кад су моје фотографије у питању, посебно се трудим да будем правичан, да не умишљам да видим оно што не постоји... Спуштајући се по вертикали времена тражим свој лик са све већим напрезањем, као да ослушкујем звук звона које се полако удаљава... Портрет с петлом из десете године представља мусавог дечака, ошишаног до главе како чучи одевен у подерани хаљетак који је добио од Црвеног крста. Дланом леве руке покрио је десни ревер. Ту је била флека, подеротина можда... На полеђини слике стоји моје име и датум настанка фотографије, али ја нисам сигуран да тај дечак није неко други... Мало пре сам о њему и говорио као о неком другом.

О њему знам између осталог и то да је био опасно занесен причама о чаробњацима који бајаги испуњавају жеље деци чију бујну маштовитост прати зао друг - сиромаштво. Могуће је, зашто не би било могуће, да је он једне ноћи, док је петао спавао у ракљама старог ораха, устао из кревета и неопажен од својих отворио врата и ишетао у двориште. Пун месец бродио је по небеској пучини. Омађијан његовим магнетичним сјајем, изашао је из дворишта и наставио пут узаним сеоским сокаком. На првој кривини сачекао га је зли чаробњак, узео га за руку и одвео у свој бункер, где он отад пребива изван времена.... Ја сам се ујутру пробудио као његова копија и наставио да живим и старим, да се фотографишем умножавајући свој лик, оптерећен унутрашњим заветом да га, једног дана, ослободим и с њим успоставим срећно јединство...

У албуму постоји и једно празно место. Ту је стајала фотографија из моје шеснаесте године, коју сам изгубио пре девет година, а ни до данас се нисам помирио с тим губитком, нити ћу се икад помирити. (Кад би, међутим, мој губитак имао подношљиву форму, лакше би ми пао. Али у том погледу веома сам сметен, неодређен, па и неискрен. Проклињем оно што на неки начин и бар делимично прижељкујем.) Нисам у стању да опишем, ни приближно, тај дурљиви израз лица дечака с тисовим крстом око врата и отвореном шаком десне руке испред себе, као да је тим покретом хтео да одбије не само фотографа већ и васколики свет, који није скројен по његовој мери. То нисам у стању најпре стога што ми он већ дуго није пред очима, а онда зато што сам тај снимак доживљавао као да је ту мој *унутрашњи лик* ухваћен на превару, кад ни слутио није да је предмет нечије лупешке пажње, кад је био највише свој и са собом. (Кад рекох лупешке много

рекох, јер човек који је то снимио је доброћудни несрећко који тек што је био научио да рукује фото-апаратом. У ствари само је такав и могао да надмудри моју душицу, која као и свака непатворена душица воли да се сакрива. Тако прост и неук човек...Боже!...) Све док сам ту фотографију имао у џепу, имао сам и осећај континуитета, јер сам увиђао сличност између ње и мог садашњег лика с којим се у огледалу сусрећем свако јутро. Отуда је она за мене и имала вредност темеља на ком опстојим и, уједно, гаранта да ћу постојати докле год се на њој препознајем. То ме је уистину и навело да фотографију извадим из албума и метнем је у нотес који сам стално носио са собом. Показивао бих је понеком, женама углавном, јер оне су у том погледу пријемчивије и озбиљније од мање-више бахатог и театралног мушког света. (Склоност театралности, коју иначе осуђујем код других, и сам сам једном приликом обилато испољио: испрео сам причицу у женском друштву да је дечак на фотографији мој ванбрачни син, зачет у пролазу с неком Млечанком чијем бих телу, да сам песник, испевао химну. Ноћ смо провели у хотелској соби, а кад сам се ујутру пробудио нисам је затекао у кревету. Много година касније добио сам од ње писмо с фотографијом. Из писма сам сазнао да је дечак наш син и да се зове Марко (по Марку Полу). Објаснила ми је и зашто се искрала из кревета пре зоре. Увече јој се учинило да је у мени срела човека који јој се више пута јављао у сну, па се бојала да свој вечерњи утисак изложи јутарњој провери.) Остало је нејасно зашто се раније није јавила, и управо се то наметнуло као најизазовнији предмет разговора између мене и мојих врашки луцидних саговорница.... Фотографију сам повремено враћао у албум, убеђен да јој је тамо место, и опет је узимао. Кад бих одлазио на пут, што није било често јер не волим путовања,

носио сам је у скровитој прегради нотеса као амајлију. Док је разгледала албум, докона као и увек, Илонка ми је једном рекла да ту слику коначно ставим у албум јер је то поигравање с њом до краја инфантилно и нарцисоидно, а ја сам човек у зрелим годинама. Пристао сам да то одмах учиним, али кад сам пребрао нотес – није је било. Узалуд сам је тражио и на другим местима... Отад је, понављам, прошло више од девет година - ту нема, не може бити грешке... Од момента кад сам слику изгубио, континуитет сам и даље осећао али га никако нисам могао проверити. То, међутим, није и значило да она не постоји, цела или у парчићима... Једно време сам се чак надао да ће ми се слика неким чудом вратити - да ће осванути или у албуму или у мом новчанику, па сам и албум и новчаник претресао сваког јутра, уз кафу... А повремено сам прелиставао и књиге које сам у време њеног нестанка претежно читао, али с временом сам се толико заморио да сам се опасно приближио помирењу да сам занавек остао без ње... И како су могућности њеног нестанка биле разноврсне и многобројне, осећао сам колико је моје постојање несигурно. Оно се може и напречац окончати, јер фотографија може бити спаљена намерно или случајно. С тог гледишта било је свеједно да ли је дошла у посед људског бића или је заглавила у градској канализацији, на некој депонији, у неком пожару ширих размера, или ју је неки љубоморни муж ископао међу личним стварима своје жене, па ју је слатко спалио упаљачем мислећи да уништава лик неког од њених љубавника. Могла се и злоупотребити у неку од оних сврха за чије је испуњење неопходно што убедљивије прикрити свој идентитет. То би обавезно подразумевало убедљиву физичку сличност између те особе и мене, иначе злоупотреба не би била могућа или би била озбиљно ограничена. Мој лик би онда могао

бити покриће ко зна све за шта. Могло би се - зашто не - чак десити и то да ме на неком фалсификованом документу на ком се она налази неко препозна и ликвидира... Потуљено, стидљиво сам помишљао и на могућност да је моју фотографију нашла нека девојка, подигла је и похвалила се својој другарици каквог дечка има... Касније, кад је та врста самоистицања изгубила за њу смисао, она је фотографију похранила у неку од ладница, где можда и сад стоји међу другим фотографијама, разгледницама, плаћеним рачунима, разним цедуљицама, крејонима, кремама, машкарама, спрејовима, карминима, иглицама, гумицама за косу, шналицама, дугмићима, раздешеним звечкама, прстенчићима, минђушама, згрченим опушцима марихуане, тубицама скорелог лепка, прибадачама, луткицама покиданих удова и рашчупане косе, невештим скицама модних хаљина и др. Мислио сам и о томе каква је то особа која није одавно претресла своје фиоке и одбацила што је непотребно... Лења је, те по томе личи на мене па бисмо се могли и спојити. Та претпоставка ми је помогла да своју помало свечану тугу за изгубљеним ликом преведем у највиши смисао. Није ишло лако. За мене је све више постајало нерешиво фундаментално питање како да губитак оправдам (рационализујем) и одбацим магијску идеју о повезаности моје судбине са судбином слике. Кренуо сам од уверења да ако дотична фотографија заиста представља мој прави лик, што ће рећи да сам на њој ухваћен у тренутку кад сам био највише са собом, те да док год тај лик препознајем у себи постојим као ја, зар онда није свеједно што је било са сликом од тренутка кад сам је изгубио. Чак ће за мене испасти добро што она не постоји као ствар која омогућава проверу, јер ће с временом та сличност бити опасно доведена у питање. Овако, моју убеђеност ништа



не може да поколеба. У почетку ми се то допало, али сам касније пожелео не само да се помирим са губитком већ и да нешто профитирам. И то сам учинио тако како сам учинио, лукаво и невероватно... Почео сам да помишљам на шансу коју стицај околности увек допушта и, кријући то и од самог себе, потајно се надао да се она може остварити, да заиста моју слику (слику из моје шеснаесте године) може наћи не било која женска особа, већ она која ми је *досуђена* и кад-тад ће ме препознати по тој слици... Јер ја се за суђеницу никад нећу толико променити да ме не би могла препознати. Уздао сам се при том у две ствари - некад више у једну но у другу, а каткад само у једну. Уздао сам се понајвише у привлачну снагу лика на фотографији, мада никад нисам себи допуштао толику охолост да, из пуних уста, изговорим - *мог лика!*

А можда је постојао и постоји скривенији и дубљи мотив за целу ову причу, велику малу причу, нека прапочетна жудња за самим собом у женском лику, за половином од које сам немилосрдно раздвојен у некој праисконској ноћи. (Извињавам се за овако крупне речи, али једном сам на свету и немам времена да ситничарим.) Знам да сам развијао и варијанту да таква особа постоји а да се ја ипак не сретнем с њом, па сам очајнички спремно закључивао да је у том случају свет некад имао смисла па је тај смисао у међувремену нетрагом нестао... Дошло је до неких тешких дубинских ломова у њему, у свету, да се смисао уплашио и побегао, повукао се у дубину, у клицу... Као што услед неког померања тла зна да побегне водена жица и остави сув кладенац. Али и само уверење да смисао постоји, могућност заснивања таквог уверења је ипак нешто много у односу на шупљи свет, на сув кладенац, на свет од чије се празнине нема где побећи... Замишљао сам

своју половину и у себи пратио њено споро преображавање током мог одрастања изнутра према споља. Замишљао сам је неспокојном зато што још није дошла на идеју да постоји човек њеног живота и да ће се с њим срести, зато што још није дозрела до осећања неопходности уношења смисла у живот, нечег неуништивног у нешто уништиво. И то неспокојство сам делио с њом, солидарно... Помишљао сам да ако она нађе моју сличицу, ја ћу то морати осетити; биће ми на неки начин назначено и ја ћу, приправан на то, тај знак препознати. Допала ми се могућност да смо се упознали пре но што је настала фотографија, да смо месец дана учили заједно у истом одељењу. Компонувао сам и целу причу о томе и желим да је испричам, па ко је чује - чуо је.)

Није било сумње у то да је лик на фотографији веран оригиналу, али је он садржао и нешто више; у ствари, то више је било оно најизазовније што је оригинал поседовао, а што се није могло јасно видети ни на једној другој слици у мом породичном албуму у ком су биле хронолошком линијом поређане све моје фотографије. То ће на крају крајева и одлучити, мора одлучити, помишљао сам често, и ту драгу и плаху помисао неговао сам с неисказивом брижљивошћу... У том изразу лица испод неке намештене строгости и самодовољности стисла се и притајила велика доброта. Кад год бих бацио поглед на ту слику, видео бих две ствари: дечак је хтео да се та доброта не види, стидео се ње више но своје голотиње, и друго: та доброта ми се чинила кобном - она мора бити сатрта да бисмо се уверили да живимо у свету зла. Јер толика доброта је изазовна и замислити свет према њеној мери је илузија. Премека је да би се одржала. Сваки пут кад бих сврнуо поглед на тај лик био сам све уверенији да он не може бити срећан, али

ме никад није напуштала нада да можда грешим, јер ништа што је битно није очигледно.

Нисам се чак усудио да о томе запишем ни реч у *жути свеску*. Напротив, у њој стоји како се највише од свега бојим да ће тај фотос доспети у људске руке, размећући се претворним жаљењем да би било боље да га замете ветар, завеје снег или отплови мутна вода. Само да људском створењу не дође до руку, само то! Јер оно што је људски створ у стању да смисли и учини, страшније је од сваке пошастии... Лажно сам тражио утеху и у наизглед разложној претпоставци да би моја сличица, да је остала у албуму, одживела своје као и она пре ње. Зато дечак од шеснаест година није желео да понови судбину дечака од десет, па је нестао на време искључивши сваку могућност да разложна претпоставка икада постане проверљива истина.

И од тада па надаље настојао сам да никад не испољим оно до чега ми је највише стало, а ако ми се то каткад и догодило био сам уверен да ствари неће изаћи на добро... и гризао сам се стога. Ипак сам посредно о томе проговорио кад сам се, још увек издалека, почео мирити с могућношћу да ће ту слику баш замести ветар или отплавити мутна вода, или да ће је неко подићи и исцепати на ситна звонца. Отприлике онако као што људи говоре о смрти нешто искреније и болније тек кад почну да се с њом мире, кад престану да од живота богзна шта очекују. Силажење, изгледа, прати поштенија и истинитија реч но уздизање. И отац ми је тако мислио; мој отац, пружни радник, који се двадесет година пекао на сунцу постављајући прагове, да би следећих петнаест провео као надзорник пруге...Само што је он био кврга, а ја сам мекица...

Друга ствар, у ствари прва, у коју сам се можда више уздао но у привлачну снагу лика је далека слутња да је тако негде одлучено. А ако је одлучено, онда није важно ништа друго само по себи, већ само у функцији одлуке. Привлачна моћ лика ту служи као добар мамац да би до одлуке брже и лагодније дошло. Додуше, да лик на фотографији није толико привлачан, да не садржи оно *више*, ја бих у тренуцима сумње тешко излазио на крај са беспућима мог будног сна који сам градио, разграђивао, поново градио и дограђивао много грешних годинаца.... Каткад бих сматрао да и кад ништа и нигде не би било одлучено мој сан има вредност по себи, попут неке савршене арабеске. Ја свет не могу да натерам да ради у моју корист, то је јасно, али зато могу да измислим други, мали свет у коме ћу се осећати лепо и добро, па колико траје нека траје. Можда уметност за то и служи, та најкреативнија и најистинитија од свих лажи...

(О том празном месту у албуму и мојим рђавим слутњама у вези с даљом судбином изгубљене фотографије написао сам чак неколико стихова на карираном табаку папира који ми се у том тренутку нашао при руци. То је била будалаштина... После сам канио да стихове бацим у контејнер за смеће, али сам одустао. По сметлиштима чепркају многи - један од њих сам до пре коју годину био и ја - и односе што год их занима да попуњавају своје архиве; у ствари, они свесно или несвесно скупљају грађу за једну подземну историју људског рода. Стога није нимало смешно запитати се шта човек да чини са завојима на којима су остали трагови зацељених рана. Чак и оно што немамо разлога да скривамо очас може да се изметне у нешто сумњиво и зло. Збркана Илонка, кад је видела моћни кључ од моје непостојеће куће, упитала ме шта је то. Рекао сам јој да је то *еталон* кључа свих ковница новца у

свету, па и ове наше у Топчидеру. Она, уместо да каже срећне ли браве коју је такав опслуживао, то је у неком кафанском друштву испричала као пошалицу, а неко из тога друштва опет неком другом – по древној шеми – и умало ми се пошалица није обила о главу.

... Много шта ми у таласима протече кроз замагљену свест. Склон сам да то разумем као израз пренаглашене унутрашње потребе да самог себе убедим да сам чист, те тако обесмислим ово страховање као глупаву и умишљену ствар. То сам желео а испало је, како ми се чини, нешто друго... можда и супротно мојој жељи. Зато је најупутније, помислих, да метнем поклопац на лонац и прихватим ризик којем сам изложен – и овде и на сваком месту.

...

Устајем, нећу више да се бавим незнанцем за столом. Јавићу се газди Герасиму да му захвалим на лепом дочеку, а онда ћу отићи право на Градско гробље и тамо, у хладовини и мирису ништавила, покушати да обавим посао који ми предстоји. Није требало ни данас да свраћам у “Еденски врт”. Жеђ ме повукла... Да ли само жеђ?

Улазим унутра, у ресторан. Герасим седи за столом сагнут, нешто књижи. Чим ме примети, устаде и рече:

– Готови сте... А ја намерио да видим јесте ли при крају, да још мало попијемо. Наиће једна бештија од ових из владе са два поклисара, па се око њих забавих...

– Много вам хвала и на овоме – рекох. – Идем кући да препишем то што сам издвојио. Глупо примљена обавеза, али шта се може... И онима којима је удељено нешто ума није показано шта да чине с тим.

Кренусмо ка излазу. Питам га, као узгред, ко је господин за столом поред кипа Анђела. Он се чуди... Прилазимо прозору да му

покажем на кога мислим, кад тамо никог нема... Прошарах погледом од стола до стола да ли непознати није променио место, али ништа од тога. Ионако слуђеном би ми још теже јер испаде да човека правим будалом, па снебивљиво рекох да је такав и такав господин до пре који минут тамо седео са флашом вина испред себе. “Питаћу келнерицу”, рече Герасим и нагло изађе. Могао сам без овога, помислих...

– Девојка никог таквог данас није послужила – извести ме Герасим са извињавајућим изразом лица и покретима руку. – А о забуни не може бити збора, јер се гости могу пребројати на прсте.

Да бих ствар ублажио, рекох да није у питању ништа важно. Човек ме просто подсетио на једног чудака из мог комшилука који тако седи уз вино и прелистава новине, или црткара. Поред његових ногу лешкари мали црни пас од ког се, чини се, никад не одваја. С њим нисам проговорио ни реч, али ме толико копка да ми се учинило да га видим. У ствари, видео сам га у лику неког другог ко седи овде.

– Немојте да се секирате, многим се данас дешавају чудне ствари – теши ме Герасим. – Ваздух је смрдљив и густ као у ложионици. Изјутра се може, све је живље, јасније; светина врви, обично без везе, али врви и изгледа нормално. Па и вечери знају бити подношљиве. Али преко дана препоручиво је седети код куће, поготову за људе танких живаца. Ја сам бар склон да то тако видим, а можда се варам... А сад ћу вам признати да ни са мношћу нису чиста посла. Ту скоро ми се једног јутра, пре доласка првих гостију, оте поглед ка кипу Анђела и, гле напасти, на постољу уместо бронзане фигуре седи дебељушкасти министар финансија, упери поглед право у мене... Подигох руку да протрљам очи, али подиже и он своју меснату десницу, отвори уста и рече: “Чудиш се, кир Герасиме, уштво

цинцарска, ниси све сконтао. Знао си да отвориш крчму поред Главног гробља, али кад твоји гости, пошто им набубре главе од алкохола, оспу дрвљем и камењем по нама горе – не знаш да их опоменеш, па и врата покажеш. Делиш сиротињи сплачине, а она се куне у тебе као да ми не постојимо... Постојимо, Герасиме, постојимо! А у то ћу те најбоље уверити ако ти кажем да се избори на свим нивоима примичу па ваља штампати пропагандни материјал, а за то треба пара. Ето ти прилике, као великом профитеру, да одрешеш кесу. Знамо ми да ти динар кола вуку, али не заборави да смо били благонаклони према теби. И још: будеш ли трућао о овоме по граду, помисли на порез који још ниси измирио”. То изрече и нестале, а Анђео смрти поново заузео своје место.

– Је ли могуће? – упитах, трудећи се да одглумим израз запрепашћења, убеђен да лукави крчмар пресно лаже.

– Ово се збило овако како вам казах, и то не једном. Обе претходне владе су ми се обратиле с истим захтевом. Увече сам се готово шапатам пожалио Тагису – настави Герасим. – Не знам шта да мислим, рекао сам му. Наш несташни Тагистотело се суздржано осмехнуо и отпочео некакву причу о псима који су пре неки дан у једном ресторану у центру града запосели салу за ручавање, пошто су претходно истерали све госте заједно са особљем ресторана. Славили су некакав свој псећи празник!... А у једној градској четврти, где власт држи радикална десница, папагаји листом иду у продавнице с кесама у кљуну и купују намирнице за себе и своје власнике!... При томе се позвао и на своје лично искуство. Док се после купања брисао стојећи го пред огледалом, уверен да је сам у кући, пришла му је с леђа уважена дама у црнини, чије име засад држи у тајности, и огрнула га црвеним плаштом! А онда му је припретила прстом и рекла како од

њега, Грка по пореклу, није очекивала да се купа го – и нестала... Уместо да размрси ствар, он ју је до безумља замрсио. То сам му и казао, са образложењем да се од тако ученог човека више очекује. Тагис као Тагис, смејуљио се и даље. На крају ми је предложио да тркнем до Тесалије и посаветујем се с неком од најјачих тамошњих вештица, па ако је на помолу каква катастрофа да, не часећи часа, продамо кафану и осталу имовину и отперјамо у Волос, постојбину наших предака. Кад сам остао сам са собом и поразмислио о Тагисовим маштовитим заврзламама, нашао сам да су оне, све и кад би биле истините, безазленије од оног што се мени десило. И то много. Пси у ресторану, то је обично; ресторани за псе постоје одавно. Добро, мало је искривљено... То са папагајима је и корисно и весело. Ја сам чуо басмарицу о некаквом Вукајлу чији се папагај толико раскрупњао једући његову храну, да је једне ноћи, после лома у кући, зграбио свог мршаваог и изгладнелог газду, излетео с њим кроз прозор и спустио га у контејнер из ког се једва извукао! Опет добро, није га убио. Но да се вратим на Тагиса. Њему је било далеко лакше да изађе на крај с дамом, ма колико била уважена, но мени, скромном кафеџији, са тврдим и непринципијелним министром уочи избора... Пријатељу, тај кип кловна са хармоником који смо произвели у Анђела смрти – ја сам наручио! А сад ми више није јасно ко тамо седи.. Добро, узмимо да ја ваљам глупости, ипак остаје нејасно зашто сам ја прекрштен у Цинцарина а Тагис није. Обојица смо старином Грци и ортачки држимо ову кафану. То што је мој улог већи, не би требало да ишта значи у том погледу. Овде су рођени наши дедови, очеви и ми сами, лојални смо грађани ове земље, заједнички и уредно плаћамо све законом предвиђене дажбине, а само сам ја Цинцарин... За ово сам затражио објашњење од једног



чилагера, старог обућара и пријатеља мог покојног оца. Он је исто Грк. Нисам стигао да завршим причу а чилагер прдну и, показујући прстом на пропале чизмице своје унуке, рече: “То ти је велика говнарија, Герасиме, нема данас коже... Некад се кожа штавила, штавила, па се штавила... а данас... Шта да ти кажем?”

– Како тече, нека тече – рекох.

– Тако је... Треба ћутати и гледати своја посла. Јесте ли се нешто договорили с Тагисом?

– Оквирно: кад умине ова жега, да се видимо.

– Најбоље ... Па ћемо да заседнемо. Шта кажете за вино?

– Одлично је – рекох.

Док сам се поздрављао с Герасимом, однекуд изби мали црни пас...

– То је тај псић! – готово вриснух.

– Диоген... мала скитница.

Герасим се посагну и помилова га по њушци, а он се изврну на лађа...

– Ово је мој пас – рече. – Мота се свуда, па се бојим присвојиће га неко. Но, само да га не убије.

– До виђења.

– До виђења – рече он. – А због овог се не секирајте нимало. Вражја врућина, која данима не престаје, је за то крива... А још кад се мало попије...

– На срећу наш посао то трпи – приметих. – Не би ваљало да смо бабице или везиље.

Герасим почеша свој овнујски нос, жмирну и рече:

– То ће се допасти Тагистотелу. – Збогом Маркони...

“Еденски врт” напустих с осећањем да сам глупо поступио што сам питао Герасима ко је мистериозни господин, уместо да се непосредно обратим келнерици. Овако се показало да, право речено, не знам ни ко је Герасим, па ни ко сам ја... Зар може бити да је човек који ме је толико узнемирио, данас и овде, једино мене убедио у своје постојање? Ако је то тако, онда и Герасим и ја постојимо по истом принципу: за оне које смо у то убедили и по мери њиховог убеђења. За све остале смо утваре у утварном свету. Или маске иза којих не стоји ништа одређено.

Из овог неприбраног стања трже ме нагла и реска звоњава... Испред мене протутња трамвај и ја, укочен на ивици његове трасе, запазих како ми неко са задње платформе покретом руке ставља до знања да сам ћакнут. Више постиђен но уплашен закорачих преко улице показујући прстом на лево ухо, не бих ли навео пролазнике на помисао да сам наглув а не ћакнут, иако никог у близини нисам видео.

Градско гробље је одмах ту, на једва стотинак корака од “Еденског врта”. Са уличне стране опасано је високим зидом од браонкасте цигле, а на средини зида налази се велика троделна капија лучног облика. Кад сам ушао унутра реших да се упутим ка трговачким парцелама и потражим што скровитији кутак, да не будем ником на оку. Такав кутак сам убрзо и нашао у том, најстаријем, делу Гробља, на ком почивају некад угледни и богати а сад заборављени припадници народа српског. Седох на топлу мермерну плочу под којом је пре много година нашао вечни покој један угледни војни старешина и прислоних се уз његов фино обрађени надгробник да одахнем и приберем се. Дуге

сенке споменика и гробљанског дрвећа преплеле се међусобно тако да није било могуће разликовати шта чему припада. Захваљујући једном танком снопићу сунчеве светлости који је продирао испод самог лука гробљанске капије, моја сенка је падала некако по страни, одвојена од осталих... Док сам тако седео под тешким и замршеним утиском еденске пустиловине, паде ми на памет Парацелзус и његова одредба имагинације као невидљиве радионице која у стању дубоке концентрације производи невидљиве форме, а ове се могу оваплотити. (Можда је томе допринело и то што сам колико јуче прелистао Јунгову књижицу о њему.) Како би било zgodно, кренух да фантазирам трагом тог славног хришћанског неоплатоничара и алхемичара, кад би моја *квргава жута свеска* оживела селективно, тако што би се у њој све што има смисла и у вези је једно са другим сложило у најбољи могући поредак и онда стало да се одмотава пред мојим очима као филмска трака! Више пута сам то пожелео, али ми се жеља, колико знам, ниједном није испунила. Каткад ми се додуше догађало да на улици препознам неку ситуацију, лик или гест који ми се однекуд чинио толико познат као да сам ја у тренутку богојављења створио то по нечем изнимно парченце стварности. Или сам то сањао, па заборавио. Или сам, док сам то смишљао и записивао, пожелео да се тако нешто укључи у окрсни свет као некакав предлог или опомена. Ево сад док седим на овој гробној плочи давно упокојеног војног племениташа, пожелех то исто. Не због те мистериозне изложбе, која је можда некаква и нечија намештаљка, но стога што се премного ослањам на ту свеску као сиромашак који држи у свом цепу новчић за који верује да је од сувог злата, а можда је у питању бакрењак или нешто још не вредније. Сад осећам пуну спремност да се с тим суочим. Да будем у

двострукој улози - гледаоца и слушаоца. Тако бих јасно видео шта сам записао и колико ме има у записаном. Свеска би прошла кроз живу ватру провере: да ли је у њој заиста садржано нешто ваљано, ретко, чисто, или је у питању жалосно уображење једног умоболног створа... Можда би се тако нешто и могло догодити кад бих то истински, *из све снаге*, пожелео... Питање је, међутим, јесам ли ја у стању да нешто истински пожелим, без присени глуме. А то значи с толиком ужасавајућом спремношћу која би моје биће учинила тотално зависним од предмета моје жеље да у одсудном тренутку изгубим све или добијем све... Можда у почетку не беху ни *Реч* ни *Дело*, него *Жеља*. И *Жеља* беше у Бога! Јер прво стварање је предонтолошке нарави - из ничега (ex nihilo). Тако су ме учили...

Да ми прилази незвани гост приметио сам по његовој сенци која се приближила мојој... Кад се нашао на растојању од око три метра од мене, стао је мирно, као да се спрема за важан рапорт.

- Господине - отпоче - ја му сад дођем као неко лево сметало, али шта могу кад имам душицу - каква ми је таква ми је. Данас пре подне попио сам флашицу вина у крчмици преко пута вашег станчића, па реших да се нешто касније преместим у "*Еденски врт*". Срео сам вас у неко време на улици, али не хтедох да вам прилазим јер сте били премного заузети; ко вам све не досађује, жали се на нешто или запиткује, а неки не презају ни од тога да вас нечему поуче. Такав је свет, шарен и прешарен а увек исти... Сад ми делујете одвише забринуту, да ли сте сигурни да сте добили оно што сте пожелели? Или можда осећате да сте се обрели на незгодном месту - никог живог у близини а ови доле су превише ћутљиви. Што се мене тиче, све то видим као згодну прилику да проветрим душу, ту загушљиву и

тминаву одајицу... Можда нећу бити смиран ни прибран колико би било потребно, али то – да будем помало дрзак – не бисте смели сматрати мојом кривицом. Нисам саздан, знате, као човек господин...

Опет он!.. Онај исти незнанац у ланеној кошуљи и са округлим тамним наочарима од каучука, само сад у руци држи штап од бамбусове трске, а о рамену му виси платнена торбица. Просјак вишег реда!... Исти, можда није исти!? Боље би било рећи да је утисак који сам стекао кад сам га видео у кафани остао исти. Скидох наочари да отклоним могућност грешке у виђењу, али ми то ништа не донесе. Ма како било, човек је испред мене – нема се куд. Реших да покажем зубе:

– Да ли сте доиста јутрос око десет сати седели у једном бифеу у центру града, сами за столом уз боцу грашевине?

– Ако сте ме видели да сам седео, онда сам седео. Ако нисте, нисам.

– Видео сам човека сличног вама, додуше са педесетак метара удаљености, па сам се могао и преварити. Пратио га је мали црни псић... А и и сами сте рекли да сте седели.

– Ако сте ме чули да сам рекао, онда сам рекао. - А пса, не држим пса, уважени господине, и плазим језик свим псећим покровитељима, децу једино изузимам, али је могуће да сте ме видели не једном; ја се већ годинама врзмам по граду без икаквих исправа - то наглашавам - нећу ли вас срести да ја вама поставим неколико питања... Ко је кога пре срео није важно, сад смо ту где смо. Но да знате, људи ми се изреда обраћају као да сам дошао са другог света неким лифтом који је стао много, много дубље но што сам ја желео. Касно сам притискао дугме, па ме неко одоздо повукао, шта ли... Или... Чему нагађање, уосталом?

– Па и делујете као странац у том сафари оделу и са трском од бамбуса. Да сте мало тамније пути, помислио бих да сте неки Јамајчанин.

– Јуче ме пред Позориштем (овим народним) зауставља постарија дама у белој хаљини и пита ме кад сам стигао. "Одакле, госпођо?", питам ја њу – "Па зар се нисмо видели на Тасосу?", одговори она чудећи се. (Жена је тамо месец дана боравила и продавала пиротске ћилимчиће, зидне...) Рекох јој да ме с неким заменила и да ми је жао због тога, јер бисмо могли направити добар посао...

– Рекосте да сте домало пре седели у кафани "*Еденски врт*".

– Наравно да сам седео...

– Пили сте грашевину?

– Наравно да сам пио...

– И одатле сте овамо дошли?

– Наравно да сам дошао...

– Али као да нисте исти, или ја нисам исти?

– Исти? Сви смо ми исти, исти, исти - то се да певуцкати... Али мени није до песме и певуцкања... Напротив...

– Ко сте ви уистину... и шта хоћете од мене? Колико знам, ја нисам ни с ким урекао никакву исповест. Пожалили сте ме што ми досађују којекакви скотови и лудаци, а овамо сте гори од њих. Ко сте ?, понављам. Моја халуцинација, можда?

– Нисте уrekli никакву исповест!? А шта ако сте много пута то пожелели, али вам је могућност испуњења жеље изгледала фантастична, наднаравна, па у њој нисте истрајавали? Сад је дошло време да се уверите колико је ваш појам стварности био узак,

ограничен... А то што се разни ликови из ваших списа мешају са божјим створовима, и при том их је веома тешко од њих разликовати - није чудно. И једни и други, чини се, као да су направљени од речи, боје и папира... Постоје, али чувају у себи нешто од непостојања. Много сте пута чули - морали сте чути - кад неко за неког каже да је чиста "сабласт од човека", "аветиња каква се не да ни замислити", или "виде ли ти оног вампира?" Вероватно тај неко то каже стога што му дотични изгледа тако необично као да је искочио из гробне раке, јаме или из каквог књижевног списа.

Један песнички, кога сматрају блесавим, чим ме је видео устврдио је да сам у ствари побегао из ко зна каквог романа, јер је данас оних које је створио Бог и који носе његов печат толико мало да су готово занемарљиви. Ако неког од њих сретнете, како рекох, тешко ћете га препознати - *маскира се, бежи чова у масу* - а ако га и препознате, тешко да ћете иком моћи уверљиво објаснити како сте га препознали... Ја сам онда кренуо да се, ноћу кад легнем, све озбиљније преиспитујем да ли је могуће да сам доиста побегао из неког романа и да су ме усвојили двоје људи који нису имали деце. Ако јесам, из ког то романа. Силовито сам се бацио на новије романе у трагању за својим пореклом. Читао сам, читао док нисам преврнуо целу кућну библиотеку... али нигде себе не нађох. Или ме нема у тим романима, или ја не препознајем себе. На крају сам дигао руке са утешном помишљу да је тај роман из ког сам побегао још увек у радионици неке ствралачки настројене особе која се нипошто не може похвалити радном дисциплином. Писац је, изгледа, само пожелео да накратко оживим, да провери како се крећем на позорници живота. И тако сам ето настао. После није могао да ме опозове, или је заборавио на мене...

А зашто сам баш помислио да сте ви тај романописац који ме је тако дубоко усрећио? Зато што сам луњајући градом сретао човека на ког по властитом уверењу личим као да сам му главу скинуо. (Питао сам и друге људе, али сам наишао на подељена мишљења, као мање-више у свим стварима. Било је и оних који су ме питали да ли сам неког датума у неко време био испред Позоришта, или испред Војног суда, а кад сам то одрицао – нису ми веровали) А пошто писци, многи, стварају ликове према свом подобију, доконах - *то је мој тата.*

– Слажем се – рекох – да је у сваку измислицу уграђено и понешто стварне грађе, као год и да је свака стварност у нашој представи умочена у фикцију. Није тек тако рекао један мој велики претходник да писање није ништа друго до особен начин призивања духова... Стварност је, то је очито, далеко грубља и много тежа од фикције; она располаже инструментом смрти и надживљује све, па и медијаторе за које је овај неуређени свет позорница снова, одскачна даска њихове маште упрегнуте у каруце древне чежње... Шта је доиста стварност - то писце не мора да интересује, али крхотине (опиљке) те стварности они користе као грађу за моделовање свог особеног света. Стварност и фикција јесу у блиској вези, кокетирају једна са другом, али да толико могу бити међусобно прожете - тешко ми је да замислим. Осим условно, за потребе приповести, разуме се. Јер у причи се, за разлику од живота, без велике муке спаја крај с почетком. Границе између светова су неотпорне пред налетом стихије приповедања.

– А није вам тешко да пожелите?...

– Није... Али како отворено признати такву жељу, а при том не ризиковати да ме онај који ме слуша сматра лудим?



– Ништа не ризикујете у овом случају... На таласу ваше жеље промовисан сам у егзистентно биће, па је моја егзистенција условна колико и ваша жеља, колико и ваше лудило ако вам се то више допада... А можда се свет налази у годинама велике прекретнице кад му је дотужио положај муве у боци... Ви сте покушали да нађете излаз, да оживите једну древну утопију по ко зна који пут, али нисте успели...

– А шта бисте ви, рецимо, хтели од мене? - упитих.

– Да ме распишете и изнова напишете, или да свој спис баците на сметлиште.

– Јесте ли сигурни да сте у праву? – упитих чудака.

– Практично узев јесам - рече он. - Признаћете да корисник боље зна жуља ли га ципела но њен произвођач. Тако бива и са глађу, зубобољом... и многим другим важним и мање важним стварима. Стога бих вас и замолио да чујете моју причу, а ви ћете знати да ли стојите иза ње или не. - А ако већ нисте ви њен творац, а будете знали ко је, упутите ме на њега и, уједно, скините беду с врата.

– Господине, рекох, овде сам се повукао невољно: да се малко одморим и приберем, јер ме вечерас чека важна обавеза – морам о понечем да мало поразмислим... Чак сам понео и ову бележницу да се њом помогнем, јер ми се мозак не понаша најбоље на овој лудој жези... Но коначно ко сте ви да бих се ја вама исповедао?... Он олако прећута питање и настави: "Ја ћу испричати ко сам до у детаље..."

Нисам у себи нашао снаге да га спречим, ако сам то уистину хтео... Он је то добро осетио и још боље искористио...

– Разумем вас донекле, јер нисте веровали да је могуће оно што вам се догодило, а и замишљали сте ме друкчијим"- рече он спокојно и

настави причу куцнувши штапом у оближњи гроб. - Сигуран сам да има и нормалних очева који не препознају своју рођену децу у сваком тренутку. Овај бајаги најсавршенији од свих могућих светова "искочио је из зглоба...", како је то констатовао мој далеки сабрат Хамлет. Или - да одемо дубље у прошлост - на трон је засело време Неслоге, како би то рекао онај древни маг Емпедокле. Слога је увелико сишла с трона и удаљава се оштрим кораком леђима окренута према нама... (Гледано из овог угла, ваш цењени рукопис помало асоцира на емпедокловски схваћени свет - налази се такође у стању *неслоге*. Годинама сте тамо трпали углавном све што би вам се учинило иоле вредним, надајући се да ће се спајање одвијати само по себи, у складу с неком тешко појмљивом кристализацијом, а кад више нисте могли да се снађете у том нeredу, zgodним поводом потражили сте помоћ од Милости уобличења која одлучује о изгледу ствари као и о поретку међу њима...) Али да не компликујемо сувише: ви сте, врло вероватно, много прича чули и прочитали пре него што сте почели да и сами смишљате приче, а сад ево имате лепу прилику да чујете своју главну и најскорију измишљотину. Нисте доиста уrekli никакву исповест са мном, али морали бисте признати да сте нешто пожелели јаче него икад раније. Та магнетна снага жеље ме је и привукла у ову заветрину - на разговор с вама.

– Зар је могуће да сам данас и овде услишен по *Милости уобличења*?...Како да то разумем? Уместо да читам сад ћу, значи, да гледам и слушајем; Боже, срећан ли сам...

Наметљиви саговорник је ћутао... Одједном јасно схватих шта сам пожелео малочас у "Еденском врту" и много пута пре тога, кришом и од себе самог. И би ми јасно да сам то исто пожелео кад сам овде

сео... Нисам никако могао да се снађем у лавиринту властите имагинције, па сам пожелео да ми се он сам од себе отвори и да ме нечија рука проведе барем његовим одајама, како бих имао сигуран увид у то што сам учинио. А онда бих могао да нешто од тога издвојим, *нешто мало, али своје*, и тим кључем вечерас отворим неку изложбу у некој галерији по нечијем позиву, а добио сам изгледа што нисам хтео, не знам... збуњен сам... "Не", рече он, "добили сте, господине, уистину оно што сте хтели, али нисте знали (нисте ни могли знати) како то изблиза изгледа, па се сад горко вајкате... Жеље су, чини се, лепе док су неурамљене, али о томе шта сте хтели а шта сте доиста створили говорићемо нешто касније, тако ред налаже." – "Веома је чудновато", помислих, "да то што сам више од свега желео сад препознајем, али шта да се ради кад заиста има очева који ни своју рођену децу не препознају у сваком тренутку. Зар је могуће да сам тако започео своју причу, да су то моје речи? Али није време да се о томе питам, закључих и дадох знак мистериозном саговорнику да настави."

– Све што следи већ се догодило, али за вас може изгледти ново и занимљиво или можда устајало и глупо - рече он. – Ја бих лично волео да вам се моја судбина нимало не допадне, не бисте ли је расписали... Али премного вас мучи ко сам уистину и шта од вас тражим, видим исколачили сте очи. И то само стога да бисте били начисто ко сте ви сами и шта тражите од себе. Моја исповест биће ваш опосредовани одговор. Зато будите стрпљиви и прихватите улогу која вам је тренутно намењена, а то је незахвална улога слушаоца. Јасно вам је, с тим ја рачунам, да је људским бићима мање-више својствена склоност исповедању, кукању и оптуживању других – па и драгог Бога – за своје јаде, али да бисте неког саслушали и разумели, неопходно је да у то

уложите много воље и стрпљења. Јасно вам је, нема сумње, и то да и у исповедању као и у другим пословима почетак представља главну тешкоћу. Давно је речено да се не може казати ништа а да се на каже све. А како казати све?... Најзад, свака исповест је прича, додуше нарочита врста приче коју бије рђав глас зато што је њена сврха често у томе да прикрије а не да открије оно најважније. Онај који се исповеда, народски речено, тражи од слушаоца да га почеше тамо где га не сврби. И сам бих се, признајем, тако понео кад бих могао, али нажалост не могу. Ја јадан нисам у стању да сам себи помогнем, јер сам јасно ограничен мноштвом скрупула којима морам остати веран ма колико ми то тешко падало. Али *жалба* ће доћи на крају...

Заћута, као да се нечег присећа...

– Не замерите ми што малчице околишим, тражим најбољи начин да одрешим свој спутани језик. У причу воде многи путеви и путевци, ви то знате боље од мене, али како одмерити колико који хвата у ширину и одводи у дубину? Човек је божја вересија, куд год крене – клеца. Ако му Милост не покаже пут, неће далеко стићи (уколико није и то нека предрасуда). Тако обично бива у животу, а с причом није ништа боље. Онај који се одлучи на причање има посла с речима, а речи су грађа осетљива, крхка – свеједно да ли човек прича о оном што се збило или сасвим измишља. Било да описује сахрану свог првог комшије, Јулија Цезара или пак своју сопствену, логика је иста... Разлика између могућег и немогућег ту не пије воду. У свим случајевима морате знати шта радите и имати покриће за то. Али, шта ја то видим?...

Пошто устукну корак-два, он показа штапом на некакву кудељолику траву с кратким и палац дебелим стаблом, која се налазила

поред једне избрбане надгробне плоче са ониским крстом при крају. Њена просува лоптаста крошња беше густо прошарана пегама у виду мачјих очију.

– Ево биљчице која ме одала – рече он. – Ничем бољем се у овом моменту нисам ни могао надати, ничем бољем...

– То што личи на минијатурни баобаб? - рекох.

– Да, господине, баш то што личи на главицу купуса коју су обрстиле гусенице.

– Очигледно је неотпорна на сушу – приметих лежерно.

– Између осталог – прослови он љутито. – Али, молим вас, потрудите се да ми не упадате у реч; ја се исповедам, а не ви.

– Покушавам да се сетим како се зове та биљчица, ништа друго – рекох.

Он признаде да ни сам не зна њен прави назив. Једном је негде прочитао ту закукуљену реч, али није успео да је запамти. У његовом крају зову је *котрљан*, а о њеним својствима тек ћу да чујем. Кад сасвим зрене, котрљан има претежно седефасту боју са жућкастим флекуцама.

– У виду мачјих очију – изговорих гласно исто поређење које ми се малопре наметнуло.

– Тако је... у виду окаца на пауновом репу – рече он.

– Али од имена и изгледа те биљке занимљивија је легенда о њеном пореклу и, поготову, о њеним чудесним својствима. Ту легенду сам склопио на основу пабирака које сам прикупио отуд-одовуд, из разних списа, а касније без резерве поверовао у њу. Моја прича, наиме, каже да су котрљан најпре узгајале Еумениде, свештенице

Персефонине, у свом заносном гају на Колону, а одатле се проширио по целој Грчкој и околној варварији.

– Тамо где почива велики мајстор Колоњанин Софокле – дође ми с руке да га прекинем.

– Да, учени господине, чуо сам за њега – рече он и седе на исти гроб у који је малочас куцао штапом. – Ако се добро сећам, последњи пут је сишао са жене у деведесетој... Дакле, тамо где почива ваш и мој Софокле растао је котрљан или *трава савести*, како је назван у народу. С пролећа, док је млад, његов оштри мирис изазивао је (и изазива) неподношљив сврабеж у носу код сваког ко би с њим дошао у додир, а чија савест није чиста. А што је најгоре, грешник се није могао ослободити те напасти све дотле док свој грех не искупи. Многи су пожелели, сасвим природно, да истребе ту омражену биљку, али ко год би посегао за тим изложио би се гневу Еуменида. Поткрај лета, кад сазри и увене, котрљан сасвим изгуби мирис, али стиче моћ откривања тешких злочина, убистава пре свега. Како до тога долази? Котрљан је не само неотпоран на сушу већ има и врло плитак корен, па је довољан и најблажи ветар да га искрља и завитла тлом. А кад допре на место где је закопана неискупљена жртва, заврти се укруг попут чигре. Оном ко се нађе у близини, чак и да није упућен у тајну котрљана, ствар може постати сумњива. Тако је та слабо укорењена биљчица играла улогу детектора природе саме... Могло би се рећи да је ова легенда невешта измишљотина једног до примитивизма сујеверног створења. Сигуран сам посве да и ви тако мислите. Али у једном моменту, у јаду моме, синило ми је да се о свему што се збива под сунцем *Неко* стара – само на за нас неразумљив начин.

– На за нас неразумљив начин! – понових у себи, не знам зашто, крај последње реченице мог саговорника. Та реченица, посебно њен крај, превуче преко његове помало круте и смешне конструкције некакву фину провиднотамну копрену, и то ме нагло уозбиљи. Али брзо се прибрах и помислих да је и он сам осетио испразност своје брбљарије, па је покушао да је једним патетичним заокретом уздигне до мистерије и тако ме увуче у замку спекулације о људској савести и спасењу. Донекле постиђен што сам се и толико “насукао”, пожелех да разобличим његову измишљотину.

– Имам утисак да ме не слушате, да причам причу овима доле – опомену ме незнанац. – Тако нећемо нигде стићи.

– Пребирам по памћењу, али узалуд – рекох. – Никад нисам чуо за ту траву. У *Одисеји* верна Пенелопа меша некакав биљни сок с вином да би разбила тешку бригу. Знам и за лотос, такође из *Одисеје*, којим су се хранили Лотофажани. Дошљак који би окусио његов примамљиви плод, заборавио би ко је и одакле је, па је морао остати у њиховој земљи. Чуо сам и за напитака од чемерике за који су стари Грци веровали да лечи меланхолију. Постојала је и анагирска биљка чији је неподношљиви мирис слуђивао људе. То би, рецимо, могао бити ваш котрљан, али тамо нема ни помена о својствима којима он располаже. Да је таква биљка заиста постојала, а ви сте уобразили да јесте, забележили би је Тимон и Аристофан, Лукијан поготово. У Шри Ланки, у ово наше време, расте отровна биљка звана *канера* чије семенке масовно користе самоубице да би се што безболније спустиле под земљу или узнеле у неки од вртова рајских, па су тамошње власти решиле да је искорене... Но, у сваком случају, ваша смела измишљотина је на свој начин инспиративна. Мало ми смета што је тај

сврабеж строго локализован на нос. Било би природније да они који су починили грех из пожуде или користољубља чешу доње делове тела. Та исправка, или допуна, отворила би више могућности оном ко би, уздајући се у своју машту, кренуо да напише тајну историју европског друштва. Покушајте само да замислите ту неиздрживу и ужасавајућу чешанију по европским дворовима и олтарима, судницама и ложницама, у поређењу с којом би злогласна куга била готово благодет бојја!... Проповедници, звездознанци и свакојаки исцелитељи спремно би нудили савете, објашњења и сличне услуге, док би инквизиција, трагајући за жртвеним јарцем, отворила такав лов на људе да галске и тевтонске шуме не би достале да подмире ломаче. И строга наука би се упрегла у изналажење узрока, а увек спретни трговци профитирали би на мелемима како се ни замислити не може. Хришћанска Европа заслужила је да прође кроз тако немилосрдну катарсу због пролирене крви обичних поземљара који нису хтели ништа друго осим да живе, и стога ми је жао што је ваша травуљина измишљена.

– Ви наравно имате право да тако мислите – рече он. – За мене је она у једном моменту и те како постојала. А све што постоји у једном моменту, могло је и може постојати и пре и после тога. Невоља је што ви бежите од оног чему идете у сусрет, тражите за себе одушка у комичном... Али будући да изгубљена фотографија на улици може одредити не само судбину налазача но и неког другог – то што чините није опростиво. Нисте се само ви овде нашли по Милости уобличења већ и ја, ваша сенка, свако на свој начин. То морате да имате у виду, да бисте поштовали своју сенку. Ако је свет за вас отворени театар, онда ја сам ту да покажем како тај театар изгледа. Но ви се и даље смешкате...



– Смешан ми је – рекох – ваш дрски, преамбициозни и смушени говор. – Да бисте озаконили ко зна какав блесави стицај околности, посегли сте за древним митом, као да се без позивања на грчки мит не може говорити ни о паду листа са гране у нечију чорбу. Најпре сте попут Агатона у *Гозби* прегли да покажете шта је то прича и како треба причати, уместо да одмах кренете с причом, а сад дрвите о некаквој мистичној трави... Ја сам указао на забавну страну ваше измишљотине, али за вас је то мало.

– Добро, жив ми Бог, хитно прелазим на главну ствар – рече он. – Тражећи улаз у причу, уз успутна натезања с вама, доиста сам изгубио доста времена. Зато ћу почети с краја, ако моја исповест има краја...

– Убио сам је *обрамицом* у летње предвечерје, налик овом данашњем. Тврдом од времена поцрнелом јасеновом обрамицом коју је још моја баба користила за ношење канти са извора. Видим слику: коса улепљена крвљу целом левом страном лица, испод очију модри подливи, лево око затворено а десно широм отворено, укочено и мртво као ситна лакирана куглица... “Господе, зар је могуће да то није он?” То су биле последње речи које је она изговорила на овом свету. Један трен је био довољан да се раздеси оно што је с много мара удешено! Никад нисам ни слутио да могу бити способан за тако нешто.

Пошто то изговори његово лице се скрутну и смрачи, и мени се учини да пред собом имам неког другог човека.

– Ко је била она? – упитах.

– Софија, *бисер који осветљаваше мој пролазни дом* – рече он полугласно. – Девојка која је држала старетинарницу у којој сте данас нешто трговали.

– Садашња власница је њена сестра, рођака?...

– Не, добри господине, ниједно од тога... После Софијиног нестанка радња је продата. Њен садашњи власник и његова кћерка, која води трговину, не тичу ме се, премда их лично познајем. Свако ко је знао Софију нерадо тамо свраћа. Наравно, ви ћете рећи да је нисте знали.

– Чуо сам да је бивша власница старетинарнице загонетно нестала, толико сам чуо. Можда сам је и видео, не знам – то је било давно.

– То је било давно... никад више!

– И ви знате тог лудака – рекох.

– Он је мој друг, убио је своју жену сифоном соде. На суду је изјавио да није могао да поднесе њено хркање ноћу, а ја мислим да ју је убио стога што му је недостајало искуство убиства другог.

–А зашто бих ја рекао да нисам познавао Софију ако сам је заиста познавао?

– Зашто? Па ја полазим од тога да сте ви свесни своје улоге, којој приличи да се правите невешти колико је то могуће. Људи који удахњују живот у фикције, а овамо завирују у све и свашта, њушкају по ђубриштима, морају се правити невешти. Али ја нисам овде стога да бих вас разумео, већ обрнуто.

– Кад је тако, да покушам – рекох. – Дакле, убили сте госпођу Софију из љубоморе, користољубља, или да бисте стекли искуство убиства?

Он се и не осврну на моју жаоку, већ мирно настави:

– Софијин отац је био ревни трговац старинама и она је, после његове смрти наставила његов посао. По завршетку гимназије кратко време је студирала археологију, потом вајарство, али је и то напустила

јер није успела да се уклопи. Чак и на саму реч уклапање била је осетљива, ваљда због њене приземности. Као да је њен клопотави мукли звук повређивао нешто дубоко скривено у њеној души, чему се она, Софија, од малих ногу заветовала. Свако шире упуштање у то зашто неко не може да прихвати оно што велика већина прихвата, личило би на јефтину импровизацију, а ја се клоним тога. Но ако Милост уобличења истраје у наклоности према вама, доћи ћете до задовољавајућег објашњења – с меродавне стране...

Свраћао сам често у Софијину старетинарницу најпре због необичне и разноврсне робе која се тамо налазила, а касније због саме Софије. Никад ништа нисам купио, али ми је разгледање изложеног причињавало право задовољство. Поред вредних и скувих експоната било је ту и лажњака, тричавих фигурица и сликарија с патином старине за које се лепо припрост свет без укуса и потребе за њим. Саму робу Софија је набављала где је стигла: преко пријатељских и пословних веза, огласа у штампи и како све не. У Венецији је имала пријатељицу, фамозну Ђиневру, која је тамо држала ланац продавница дечјих играчака, али су се код ње, или њеним посредством, могле набавити и друге ствари које су Софију занимале. Све сам ово сазнао из узгредних разговора са Софијом. Будући да сам и сам наклоњен старини, што моја професија музејског радника потврђује, убрзо смо се нас двоје лепо спријатељили. Али у том нашем пријатељству, ипак, беше нечег чудно суздржаног с њене стране... Док бих, рецимо, прелиставао какву ретку књигу или разгледао предмет који би привукао моју пажњу, осећао сам да ме посматра, али никако нисам успевао да ухватим њен поглед. Покушавао сам, сам са собом, да докучим шта је посреди. Прибегао сам и одређеној тактици: причао бих

о себи надуго и нашироко, измишљао детаље који ми баш нису ишли у рачун само да бих својој причи подигао уверљивост, стекао Софијино пуно поверење и подстакао је да се сама отвори. Она је моје брбљање слушала учтиво, без додатних запиткивања, али с неком готово детективском подозривошћу као да је није занимало шта говорим, већ ко сам ја уистину – ко је човек који прича то што прича.

10.

*"Јер љубав је јака као смрт  
а љубомора тврда као гроб."*

Песма над песмама

Софија је живела заједно са својом млађом сестром Мирком у пространој кући ограђеној високом оградом од тесаног камена и кованог гвожђа. Модроока и омалена Мирка, коју сам већ био упознао у старетинарници, и по изгледу и по нарави била је посве различита од Софије. "Она је на покојну мајку!", рекла ми је Софија.

Једне септембарске вечери отпратио сам Софију до куће, и она ме је позвала да уђем, на пиће... Тим позивом ме је огромно изненадила, мада сам га потајно и прижељкивао и очекивао... Најпре смо разгледали њен веома укусно уређени дом и скромну библиотеку, да бисмо се на крају сместили у собу за пријем. Пошто ме послужила чашицом некаквог италијанског коњака и кафом, Софија је села насупрот мене, отворила своју торбу и стала да пребира по њој. Посматрамо сам је – и сад је видим – док је то чинила: коса светлосмеђа, густа и тешка, подељена по средини, уоквиривала је

њено издужено лице с лепо извајаним носем; уста ружичаста, а очи тамне, крупне и наткривене благо заобљеним капцима с дугим трепавицама... Ја, стари самац и такорећи вечити подстанар, имао сам дружбеница којима је било тешко одолети, али жена преко пута мене беше више од тога. Коначно је извукла из торбе нешто увијено у плавичасти папир. Кад је папир одмотала, указа се омања фотографија, као за пасош...

– Погледај ову сличицу и кажи ми да ли те на неког подсећа – рече она.

Беше то портрет дечака од петнаестак година, одевеног у белу кошуљу с великим џеповима. Лице строго озбиљно, чврсто, ни лепо ни ружно, али привлачно на чудан начин... Није ме подсетио ни на кога, али ја сам рекао нешто друго, наизглед шаљиво и безазлено, мада је испало кобно, јер су ствари отад кренуле током који више нико није могао зауставити. Констатовао сам гласно нешто што ми је сам ђаво дошапнуо: да сам на фотографији представљен ја лично отпре много година!... Наравно, додао сам, да је то тешко доказати јер се Ниреј већ претворио у Терсита, али је тако. Оно можда и није тако, али ја сам убеђен да јесте будући да сам такву фотографију изгубио пре отприлике десетак година. На крају сам ту кучину театрално поткрепио патетичном флоскулом да су чудни путеви Господњи... На тај изазовни безобразлук Софија је нагло пребледела, спустила руке на сто и остала без даха... Одмах сам схватио да сам дирнуо у нешто страшно, али сам утолико неодољивије желео да идем до краја. “То сам некако и слутила”, рекла је Софија кад је дошла к себи. Онда ми је сасвим укратко испричала где је и како нашла кобну фотографију, али то ће доћи на ред нешто касније... Тог трена наше пријатељство закорачило

је у зону fine обезнањености и ми смо, како то у царству љубави обично бива, спонтано откривали једно у другом својства дотад непозната. Чак и време које смо провели одвојено једно од другог нисмо схватили као нешто за чим треба жалити, већ противно томе: као мудру одлуку судбине којом је наша срећа много добила на чврстости.

На коју је то карту заиграо ђаво, мој шаптач, ако оставимо по страни моју жељу да слудим и освојим Софију?... Искрено говорећи, ја немам ниједне своје фотографије пре тридесете године. Оно мало што сам имао – пропало је. Моја мајка је у моменту нервног растројства бацила кутију са тим сликама у живу ватру. После је у болници окајавала свој грех тако што је запела да их нацрта по сећању. Потрошила је позамашан пакет папира, оловки и боја... Опростио сам мајци, наравно, али ме је губитак раних фотографија тешко погодио. Обузимала ме је на махове неодољива чежња да видим оно што више није било могуће видети: како сам изгледао у детињству, дечаштву и раној младости. Покушавао сам да своју чежњу обеснажим полазећи од искуства да се људи које познајем нимало не осећају срећнијим због тога што располажу таквом могућношћу, али ти покушаји нису умањивали моју завист према њима. За мене је било битно да они имају нешто што ја немам, а сасвим је друга ствар како се према томе односе. А кад више нисам имао куд, питао сам се: Зар ти фотографски записи посредством којих се може пратити преображај Ниреја и Терсита не би пре требало да представљају казну но награду? То је, с једне стране, било сасвим тачно. Заиста су суморне непогрешиве сведоцбе о фаталности таквог преображаја, али је њихово одсуство још теже и суморније. Једно је са сигурношћу знати да си барем некада био Ниреј, а друго то само моћи претпостављати. Од тридесете године наовамо

где год бих видео свој одраз – у кућном огледалу, уличном излогу, локви на путу, бистром оку бунара у дворишту – из године у годину све поузданије бих уочавао одвратне контуре Терситовог лика, ма колико се томе опирао изнутра. Неумитност те тужне регресије унизила ми је душу до ружне помисли да отпочнем с крађом фотографија својих познаника и пријатеља из раних дана, за које бих веровао да ћу их моћи прокријумчарити као своје. Барем једну од њих!... Одолео сам искушењу само у његовој грубој, простачкој форми – нисам чепркао људима по њиховим оставама, нити им разваљивао албуме – али кад год ми се пружио суптилнија прилика да остварим свој наум, искористио сам је не трепнувши. Безочност моје одлуке пригушило је уверење да се ипак коцкам, јер нисам рачунао с тим да ће ми Софија тако лако поверовати. Слутио јесам и био сам спреман да своју тврдњу поткрепим што уверљивијим измишљотинама, али рачунати нисам могао. Међутим, како већ рекох, није ми лако пала ни одвећ чудна Софијина реакција. Тако крупни а неочекивани добитак учинио ми се у тренутку опасним управо стога што сам био веома загрејан за Софију. Шта ако се она претвара, а ја ходам по паучини? У том случају бих изгубио и оно што сам закономерно стекао – њену пријатељску наклоност. Но, већ сутрадан, показало се да стрепњи нема места: *Софија је била моја и телом и душом...*

Судећи по оном што ми је касније рекла, она се обрадовала, али та радост је била тешка и хладна као грудва леда коју је нагло обасјало сунце. Поверовала је да се најзад испунио њен животни сан, а опет и није... Јер како је могуће поверовати у нешто што је већ било архивирано као угашено, на што је била налепљена етикета - *немогуће*. Како одједном избрисати ту етикету слово по слово, да не остане

никакав траг? Један њен део је грануо, разбокорио се, а други је остао шћућурен у хладној тмини. Како спојити та два дела, да ли је топлота једног довољна да угреје и други? Целе ноћи су се у њој међусобно борила та два дела... Први јој је говорио да оно што је право и велико мора себи осигурати место у овом свету ако је он још увек људски свет. А други да је све то страшна игра судбине с њом чије обресе не може да сагледа... Јест он и није он! Како може да јесте?... Ко јој гарантује да овај свет није тамница у којој се опстоји по казни, док је све оно у њему што упућује на добро склепано од картона и нашарано као циркуска кулиса да заварава и заводи? У том случају овај поред ње био би преварант ког њена неодољива чежња узима за право. А опет, ништа јој не говори ни да није онај прави. Ако га одбије, с њим одбија и овај свет као негостољубиви амбијент у коме срећи нема места, а ако га прихвати не излаже ли се ризику да буде извргнута руглу... Изморена, отишла је и легла у два дела. Као да су легле две Софије, једна до друге. Преко ноћи су се више пута састављале и растављале све до испред зоре. Тад су се у неком немирном грчу спојиле и утонуле као некаква целина у сан, бодљикав и тежак... сан чичак. Вера је, најзад, угушила сумњу и Софија се пробудила као моја и телом и душом... Свет, наш једини дом, мада пролазни, добио је на цени. У њему, наравно, има и увек ће бити зла и несреће, беде и жалости, али је у њему могућа и права срећа, пуна срећа ружолика...

...

Отказао сам стан, стрпао у два кофера и неколико картонских кутија све што сам имао – и преселио се код Софије. Мирка се томе обрадовала. Много је волела своју сестру и све њене одлуке је



прихватала без икакве резерве. Софија ју је корила због тога, захтевајући од ње већи степен самосталности, али то је тешко ишло.

Живели смо лепо и доста комотно.

Као службеник у музејској библиотеци имао сам осредњу плату, али је Софија добро зарађивала захваљујући богатим скоројевићима. Осим тога, њих две су располагале солидним иметком у покућству, чврстој валути и разним драгоценостима. Софија је једном месечно путовала у Венецију код Ђиневре, своје пријатељице, где би остала три-четири дана. За то време у радњи би је замењивала сестра. О викендима, кад је време допуштало, ишли смо у моје село, углавном Софија и ја, а Мирка би нам се каткад придружила. (Кућа коју сам наследио од родитеља налазила се сасвим крај села, око стотинак метара од извора и трипут толико од гробља, на месту измишљеном за одмор, и ко зна колико би трајала наша идила да једног дана...)

Тог баксузног дана кренух да средим нашу библиотеку, да разврстам и напишем књиге ради лакшег сналажења, занесен при том и помишљу да ћу пријатно изненадити Софију кад се врати с посла. Све сам, дакле, смислио како ваља, али је било друкчије писано... Док сам онако, без одређене намере прелиставао Шекспировог *Отела*, неко старо издање, наиђох на разгледницу с репродукцијом слике Ђорђа де Кирика "Меланхолија и тајна улице". Разгледница је била адресована на Софијино име, а судећи по датуму на печату послата је пре седам месеци и који дан више. Текст крајње оскудан: једна конвенционална реченица са Ђиневриним потписом испод. У прилогу: Поздрав од Ђентилеа! Ни мање, ни више.. За две године, колико делимо дан и ноћ, хлеб и со, душе и тела – помислих – Софија није изговорила то нити томе слично име! Ко је Ђентиле, ко може бити човек под тим

пристојним именом? Ђиневрин муж, љубавник, брат, пријатељ, сусед, продавац сладоледа у њеној улици, оџачар или неко девети?... Грдно сам се потрудио да како-тако окончам започети посао, али то на крају не беше оно што је требало да буде; не беше оно... И да ли ће ишта више међу нама бити као што је било – питао сам се.

– Наравно, одлучили сте да стегнете зубе; да се држите мушки, као да се ништа није десило – не издржах да га не прекинем.

– Тако је, створитељу и исписниче мој – рече он пакосним тоном. – Одлучио сам да стегнем зубе и чекам да то с Ђентилеом дође на своје место, па како буде. Изиграваћу кавалера док се моја ствар не реши по Милости божјој и вољи једног депресивног лењивца који не зна шта ће са собом.

Ћутао сам, на самој ивици стрпљења, пред упорним мистификатором, ипак радознао докле ће да иде и шта ће коначно да испадне из његове приче.

– Нисам нашао бољи начин – настави он да тера своје. – Од кога да сазнам ко је Ђентиле? Да питам Софију?... Да је она била вољна да ми то каже, већ би ми рекла. Случај може да ми помогне, мислио сам, он је једнако уз мене и против мене... Дотад ми преостаје да се наоружам стрпљењем и да живим са Софијом и Ђентилеом заједно.

Кад је увече дошла кући Софија ме пољубила и наслонила ми главу на раме. Онда сам је увео у библиотеку и показао јој шта ме спречило да не свратим до ње у старетинарницу. Рекла је да сам обавио прави посао и да награда следи. Затим ми је признала како је поодавно смерала да уради исто, али је ту намеру одлагала надајући се да ћу је предухитрити. “Човек зна да буде подлац и према најдражима”, констатовала је озарена лица и сва устрептала од неке суздржане

веселости. "Што би рекао пропалица Шекспир", приметио сам уз осмех. "Наш пријатељ Шекспир", поправила ме је припретивши ми грациозно. Уто је стигла и Мирка. Њих две су спремиле вечеру, а ја сам на Софијин предлог отворио ликом оплетену велику флашу неког чувеног вина... Софија је пила барабар са мном, док је смерна Мирка пијуккала. Слушали смо неке француске шансоне (Брела, Димона и још неке, не сећам се више) да би у једном тренутку, сетивши се да волим опоре и страствене старовраћанске севдалинке, нешто уклето, болно и крвничко у њима, добра Мирка укључила ретко коришћени старински грамофон и пустила ми ону о несрећном Димитрију и његовој убавој драгани! Софија, лепа Сојка, бивала је све духовитија и грациознија, док сам се ја силно стискао да се ничим не одам. И уместо да ме својим држањем уздигне на седмо небо као толико пута пре, Софија је уливала кап по кап жучи у чашу мог с муком обдржаваног привидног мира. Што се она више отварала и блистала споља ја сам се грчио и тамнео изнутра, замерајући себи на почетничкој лаковерности у погледу њене љубави. Кад сам осетио да нећу истрајати у гесту ком сам се плански приклонио, да ће пући љуштура у коју сам се увукао, пожалио сам се на грчеве у стомаку. Софија је брижно приметила да сам се нагутао прашине док сам спремао књиге и то је, највероватније, узрок мојих тегоба. Затим је устала да ми скува некакав горки чај. Рекао сам јој да прашину нисам приметио, а чај сам одбио изговоривши се да ће то проћи кад се испружим и одморим, па сам се повукао у кревет. (Софија и ја смо спавали одвојено, држећи се енглеског стандарда). Те ноћи нисмо мешали колена, мада сам то крвнички пожелео, кад сам у бледом сумраку праскозорја отворио очи

и угледао њену савијену голу ногу с које је била склизнула спаваћица од кинеске свиле...

Наредне ноћи, пред зору, сањао сам Ђентилеа, моју ноћну мору, у лику једног здепастог трговца који се својевремено отворено удварао Софији преда мном на начин груб и простачки. Ја сам ћутао и гризао усне, а Софија му је саопштила отмено и иронично да је, нажалост, закаснио. Неко време је дубоко и потајно чезнула за њим, али је то време прошло па је његово несудијено место заузео други човек. (Знао сам да су њене речи биле упућене мени а не њему, јер се с таквим људима друкчијим језиком разговара.) У мом сну јој, међутим, његово удварање није сметало... Нас двоје, Софија и ја, дошли смо у зоо-врт позвани да присуствујемо сеанси парења коња. Она је била одевена у дугу пругасту хаљину. (Софија ми је, узгред да кажем, једном стидљиво признала да с некадашњим папом Александром Борџијом дели исту пасију: ужива у парењу коња, нарочито белих, и при томе јој се зноје руке.) Дрски трговац нам се изненада придружио, у нешто измењеном облику, поздравио се са Софијом а мени је једва приметно климнуо главом. Софија га је ословила са "господине Ђентиле". Уместо парења коња, ни тад нисам знао зашто а поготово данас, гледали смо парење дивљих магараци нубијске расе... Ђентиле је Софији јасно ставио до знања да би то исто радио с њом, па је спретним покретом руке повукао њену хаљину до средине бутина. Она се закикотала враћајући хаљину назад. Ја сам га снажно одгурнуо и он је отишао, претећи ми. Кад смо кренули кући Софија се интересовала где се денуо Ђентиле... да се поздравимо с њим... Касније ми се под истим именом двапут јавио у сну мој друг из гимназије који ми је

преотео прву девојку. Понављао је, ликујући, да сам ја превише слаб да бих издржао његову конкуренцију...

Коначно сам се запитао да ли је могућ живот са Ђентилеом

– И закључили сте да није - рекох.

– Закључио сам да ме је Софија поткопала из темеља, учинила ме заменљивим, а држи се као да је све у најбољем реду.

– Учинила је замену заменљивом - приметих заједљиво.

– Какву замену?

– Ко се овде прави луд? – наоштрих се. – Врежа поникла у њеном срцу чезнула је за идеалном притком о коју ће се обавити, и нашла ју је у лику на фотографији. Моћ њене чежње и ваша безочност условили су да Софија поверује да сте ви та спасоносна притка, а ви сте очигледно пуки фалсификатор – стицајем необичних околности прокријумчарена замена која несмотрено и дрско посеже за правима оригинала. Да је ово тачно, подсећам вас на ваш лични исказ како се о свему што се збива под сунцем, ипак, неко дебело стара. Неко важан... Уосталом, да будемо реалисти, Ђентиле није наудио вашој драгани ако је с њом поделио кревет у неком венецијанском буџаку. То сте и заслужили, не може се варати некажњено. И уместо да се дате разлогу, ви трабуњате о некаквом поткопавању из темеља... Ви који немате темеља, но се борите за њ не бирајући средства.

– Драго ми је што сте покушали да са озбиљном пажњом пратите моју исповест, како и доликује часном исповеднику - рече он. Ако у томе истрајете, биће нешто од нашег сусрета. Формално узев ја јесам замена, али суштински нисам, будући да сам се на тај гнусни фалсификат одлучио по најдубљем унутрашњем прозиву - заслепљен љубављу према Софији. Сматрао сам да онај који неког воли има право

да посегне за свим и свачим да би стекао његову љубав. Морал је тараба пред ватром у крви... Уосталом, уверен сам да ће за мој поступак имати разумевања сви који ме упознају. То је главна ствар и желим да је објасним, да вам предочим целовиту слику.

– Али пре но објасните хоћу да напоменем да нисам ту да повлађујем људској искварености.

– А шта би се десило да нисам слагао да је на фотографији дат мој лик, ако имамо на уму да је Софија била убеђена да је то тачно (она је мене данима посматрала и тек онда отворила карте)? Могао сам рећи да нажалост не знам ко је представљен на тој слицици, мада бих волео да сам ја... Шта би она на то рекла?

– То би морала прихватити, мада би јој тешко пало... Ваше удварање примала је повлађујући тој сличности, тако да је на крају поверовала да је Провиђење решило да вас састави. А ви одједном нисте тај! Могла би да каже скрушено: "Баш чудно, а толико личите." После тога би вас одбила или прихватила, али као обичног човека...

– А зар нема места претпоставци да би она то схватила као мој шеретлук, ком сам прибегао из страха од обавеза које таква фабулозна веза повлачи? И што је још важније: ко је лик на фотографији и шта поистовећење с њим доноси? Како се год узме опрез је разумљив.

– То значи да би она и даље веровала да сте ви човек са фотографије, само због опреза нећете да то признате. Тртљате... Страх пред неизвесношћу тешко да би могао стати на пут ризику да ћете устукнувши изгубити Софију. Нисте ви смели да се коцкате...

– И то је људски.

– Наравно. Али је још људскије било признати да то нисте ви. Тако бисте затворили једна врата. А ако се након тога отворе нека

друга, ваља бити спреман. То би био само још један од њених падова у стварност, ништа друго. Ви сте сасвим обични, у томе је ствар.

– Шта то значи у вашем речнику?

– То значи да се у вашој души никад није подигао ниједан покрет који се не би могао довршити на земљи. Уселили сте се у душу једне даме у којој годинама стоји празна столица и чека на оног ко има нумерисану улазницу. И тамо сте засели. Кажете да је љубав према њој била јача од свих обзира... Добро, али кад су ствари кренуле на вашу штету, кад сте поверовали да је Ђентиле онај прави, требало је да устанете, натакнете шешир и одете...

– Створен сам по мери времена у ком би деведесет девет од сто људи једнако поступило. Неки наводно очајавају због неискрености у међуљудским односима, а ни од кога не траже да шета го улицом. Шта је друго искреност до голотиња душе? Сва врата су отворена, човек је до бола незаштићен - згодна мета за сваког... И као год што би се они с лепим телом лакше одлучили да скину крпице са себе но они други према којима природа у том погледу није била издашна, тако је лакше бити искрен човеку који је без мрље на души него неком окорелом грешнику. Ипак, неугодно је признати и оно у чему нема ни сенке зла, неугодно у било чему отићи до краја... Постоји и становиште према ком човек никад није био искренији но сада, јер је коначно схватио да је цео процес отимања из животињског царства и самоуздизања био погрешан. Разум и морал немају шанси, то данас кажу и они који у то не желе да верују... Најгоре је, међутим, онима који су претерали у еманципацији... Но изгледа не вреди да причам. Ипак, морам рећи да док вас слушавам имам утисак да сам вама лично нешто покварио...

– Оставите сад то, не размеђи те се нагађањима. Више би ме занимало кад бисте изволели објаснити најављену "главну ствар". И молио бих вас да то учините пре заласка сунца - рекох.

...

– Ја сам Милутин, да пођем од тога - настави он тихо и готово тужно. - Поверовао сам у једном моменту да ме она, Софија, заволела не као замену но управо као Милутина. И да ће ме волети докле год сам Милутин. Ђентиле може бити и лепши и бољи и богатији и паметнији, али он није Милутин. Нека друга Софија ће њега волети само зато што је он Ђентиле. То је логика која држи свет у хармонији, мислио сам док се у себи нисам суочио са Ђентилеом, а онда сам ту мисао одбацио као опсену, као наивно озакоњење пусте жеље. Нисам тврдио да таква хармонија не постоји, већ само то да ја нисам њом обухваћен... И даље сам искрено био убеђен да ме је Софија волела, али њену љубав више нисам могао да објасним тиме што сам Милутин. Напротив: нашао сам да је разложније сматрати да ме је она заволела зато што ме није упознала. То је потврдила чим ми је сагледала дно - заменила ме... Малочас сте рекли да је она тражила *човека свога живота*, па је поверовала да је траженог нашла у мени, да сам ја "њена притка". Није ми баш јасно како се може тражити неко непознат још... Можда свако људско биће, па и Софија, гаји у себи жудњу за идеалном притком, за својим небеским кључарем, блудећи у стварности од Милутина до Ђентилеа, од неког Мишкина до неког Рогожина и даље, зависно од тога ко се, по тајанственом мерилу унутрашње извесности, покаже убедљивијим. Ја, према томе, нисам изабран као Милутин, раб божји, већ сам једном згодом постао *срећна грешка* Софијиних "ружичастих наочара".



Овакво сагледавање суштине љубави, премда бајато, донекле ме је смирило. Но, опет, нисам могао да прежалим што, већ доброно оцвао, нећу имати прилике да икад и од кога будем вољен баш као Милутин. И само зато што сам Милутин. Не смем се чак ни надати да ћу се уздићи и до нечије замене макар на један тренутак. Нема тако ружичастих наочара које могу Терсита заменити Нирејем, нема... А ипак ми је од свега најтеже падало то што ништа нисам знао о Ђентилеу.

– А какву бисте корист имали од тога да сте знали? – упитах га и даље склон да оштрим и заједљивим упадицама поткопавам његово патетично и отужно теоретисање. – Ако се тај венецијански ветропир и очешао о Софију, то је вода спрала а душа заборавила. Све је код ње и даље остало на свом месту и колико наслућујем из ваших шкртих назнака – у одличном стању.

– Душа заборавила?!

– Па и да није, Софија је остала с вама.

– Са мношћом и са Ђентилеом – исправи ме он.

– Шта вам би да се упуштате у сређивање те вражје библиотеке? Заборавили сте да је нездраво чепкати по књигама чак и за неког ко ни слова не зна, а камоли за учена човека као што сте ви.

– Малер, господине, и више од тога... Можда усудна замка чији су конци неразмрсиви. Да нисам некад као студент писао есеј о Дездемониној марамици, вероватно ми не би пало на памет да тог поподнева прелиставам *Отела*.

– При томе сте испустили из вида шта је Емилија казала Црнцу – да је “туп као глиб”. Било би изгледа боље да сте то запамтили но сва места на којима се помиње тај проклети јаглук.

– Знате, ја припадам људима које неизвесност нервира – рече он.  
– Пристајем и на смрдљиви сир, али хоћу да се јасно каже да је смрдљив. Онда може да буде чак и занимљив...

– Зашто пристајете?

– Зато што је смрдљив и свет у ком живим, што сам и сам смрдљив.

–Значи потребно је да цео божји свет прогласите смрдљивим да бисте то признали! Ви као да не желите да окајете свој смрад, већ да га озаконите.

–Али сам зато спреман да разумем и оправдам смрад других. Говорим као очајни реалиста.

– Откуд вам право на улогу неког ко друге разумева и оправдава?

– Нисам се питао откуд ми право... Осећао сам то што сам осећао и спреман сам да о томе овде говорим. Чинило ми се да бих опростио Софији било шта да је починила с Ђентилеом само да ми шапне на ухо ко је он. То би за мене био доказ њене храбрости и пуне спремности на покору, а будући да сам и сам грешан клекнуо бих пред њене ноге и рекао: Престани с тим, Софија, нисам достојан да ти судим...

– Да је она обукла свечану црну хаљину до чланака, па изашла пред вас погнуте главе и рекла: “Милутине, господару, опрости мени грешној, ти чија сам душом и телом, обичним и свечаним даном; то сам била и пре но те са срећом упознах, а то ћу остати и пошто ми земља лице прекрије и прими ме у своја недра” – онда би се грешни Милутин бацио пред њене ноге и рекао: “Опрости ти мени, Софија драга, што допустих да љубомора, то жутооко чудовиште, помути мој разум те испадох беднији од најбеднијег цимрије који милује своје златнике у тами гвоздене шкриње, што заборавих да је сваки човек састављен од

"материје живе и распадљиве", а не од кристала тврдог и неосетљивог; опрости твом јадном Милутину ако га после свега можеш сматрати својим". На крају бисте пали једно другом у наручје, обоје срећни, а ти још и силно постиђен што је то с Венецијанцем испало толико тричаво да није завређивало ни помена. Отворили бисте боцу старог вина и пили барабар упркос животу који је тако кратак, а у славу љубави која је тако ретка. Већ увелико омамљени, потргали бисте крпице са својих тела, као да су оне криве што су само крпице, саставили кревете у складу са француским стандардом и улетели у одсудни окршај...

– Доста, морам вас прекинути да се не загрцнете – рече он. – Знам, после великог окршаја поново бих угледао Ђентилеа, своју злу коб, јер тако пише у неким уџбеницима психологије. Не спорим да бих се понео сасвим тако како сте описали да је Софија иступила пред мене као покајница, али није... И зато што није, ја настављам причу и тражим разумевање за себе у склопу ње саме. А ви настојте да мање тога претпостављате.

– Добро, мало сам претерао – рекох. – А сад, ако је Ђентиле толико важан, та разгледница не би била ту где сте је нашли. Претпостављам да би била боље скривена.

– Опет претпостављате, терате ми инат упорно... У реду, ваша претпоставка је наизглед убедљива. Није ми, међутим, јасно шта то значи бити добро скривен. Кад кажете да је дотични Ђентиле много значио Софији та карта не би била тако рђаво скривена, ви у ствари говорите о оптималној форми подвале. То исто би рекла и Софија.

– Па и сами сте најпре помислили да Ђентиле може бити доброћудни чикица који продаје сладолед у Ђиневриној улици, крпи ципеле, оштри ножеве или оправља кишобране...

– То сам се ја свесно замлаћивао, верујте ми. Као човеку од искуства јасно ми је да такав Ђентиле не би поздрављао Софију.

– Само људи по природи склони љубомори отписују могућности које не оправдавају унапред њихову љубомору. Остали проверавају...

– Да се разумемо – рече мој саговорник. – Кад би ми се гуштер ноћу увукао у кревет, ја бих помислио на змију. И остао бих при томе док ствар не проверим. Тако је што се мене тиче.

– А шта сте предузели да ствар проверите?

– Покушао сам нешто, али узалуд. И то више пута... Онако при пићу, кад ми попусте кочнице, изокола бих се распричао о нашој ситуацији. Тако као да се то што причам збило ко зна где, или сам причу од неког чуо, негде прочитао; у сваком случају, она нема никакве везе са Софијом и са мном, нити би могла да има. Изналазио сам разне варијације исте приче, наглашавајући час ово, час оно... Софија би сваки пут оштро осудила поступак главне јунакиње, а кад бих је сасвим угњавио исцрпљујућим све тупљим и провиднијим, почела би да се протеже и зева. Било ми је јасно да сам бедан и досадан, али нисам могао да станем; нисам могао... Њено држање ме изазивало, хтео сам да га надјачам а да се при том не позивам на пристојност, већ тако што ћу је изнутра заинтересовати за оно што говорим и, самим тим, мотивисати да се сасвим отвори. Али сам само жвакао речи, све теже пригушујући бес...

– А јесте ли помишљали да ствар рашчистите фронтално, отворених карата? Да јасно кажете како сте, док сте сређивали књиге, натрапали на ту вражју разгледницу и, кад сте прочитали шта у њој пише, заинтересовали сте се ко је тај Ђентиле о ком она никад ни реч није рекла. Или да кренете сасвим опуштено, жовијално, у стилу:

“Софија, ко ти је тај јербени Ђентиле што те поздравља на Ђиневриној разгледници; неки шибација, а?”

– И то ми је падало на памет – рече он. – Али такав говор није ишао уз наш однос. По мом осећању највише је обећавала једна крајње присна и поштена варијанта.

– Да је чујем – рекох.

– Намеравао сам да издекламујем: “Софија, ја тебе напросто обожавам и стога не могу да поднесем да ишта може бити спорно између нас двоје. Опрости ми, али грдно ме копка ко је Ђентиле. Све док то не будем знао, моја душа неће наћи спокоја. Зато те искрено молим да се не руководиш ни најмањим обзирима према мени. Ако је Ђентиле мушкарац који ти је ближи срцу од мене, Милутина, реци ми и одмах ћу одступити. А ако је он тек епизода у твом животу, кратко освежење, не очекуј ни реч прекора с моје стране.

– Врло добро, а зашто сте и од тога одустали?

– Питао сам се шта да радим ако ми Софија одговори уз осмех: “Ђентиле!... То ти је, Мићо мо добри, један страшан даса, Ђиневрин пословни партнер, млад, леп и пребогат... Замало ме није збрзио, али биће времена!” Како да поднесе такав одговор човек који је сву своју храброст и умеће уложио у једно једино питање?

– И нисте видели излаза?

– Јесам, али знатно касније. Смислио сам да наставим овако: “Софија љубави, кад је већ дотле дошло било би отмено да позовемо њега и Ђиневру да проведу барем недељу дана с нама у селу, јер док тако о њему говориш нема сумње да је у питању изузетно ваљан господин ког бих и ја желео да упознам. Чак сам спреман, уколико ствари узму такав ток, да лично поднесем трошкове ваше свадбе. А

што се сињоре Ћиневре тиче, да и не говоримо. Она је теби од велике помоћи, а такве људе ваља чувати, ретки су.”

– То би је, сигурно, потресло – подржах човека. – Можда и нагнало да зине од чуда и, рецимо, каже: “Види ти кавалера, ја га овамо обожавам а он би ме без опаљеног метка изручио другоме!... Пре бих умрла но што бих и помислила да те преварим, ти то добро знаш но се правиш невешт.”

Он ме погледа искоса, кратко и некако сумњичаво, потом дубоко уздахну и настави:

– Поштено да кажем био сам убеђен да тој мојој беседи Софија не би одолела, поготово кад бих је изговорио смирено, господски, у маниру човека који савршено влада собом. Толико сам био задовољан њом, мојом беседом, свеједно што она није имала никакву практичну вредност - јер Софија није била међу живима кад сам је смислио - да сам по најмање сат дневно увежбавао пред огледалом држање тела, покрете руку, изговор појединих речи – ретко успевајући да све синхронизујем и беспрекорно изведем. Обично бих замуцнуо код речи позовеш, а онда бих уздрхтао при помисли да ми се то могло десити у одсудном часу. Но убрзо сам открио чиме је то условљено: нисам у себи разрешио питање редоследа у позивању – њега и Ћиневру, или обрнуто.

– Ћиневра је дама, шта је ту могло бити спорно?

– Дакако – рече он. – Али спорно је нешто друго. Ако се будем држао бонтона и ставим Ћентиља иза Ћиневре, Софија би – бојао сам се – ту протоколарност могла осумњичити као параван иза којег скривам своју љубоморну њушку, па би нашла начина да ми удари брњицу. А ако се огрешим о бонтон, могу проћи још горе. Ето чиме сам се бавио...

– Суптилно, веома суптилно... Слутим да сте остали при бонтону и да више нисте замуцкивали.

– Јесам, и то код сваке речи.

– Је ли то могуће?

– Шта да радим с кључем кад сам већ развалио браву?

– Паметно, али шта је било даље?

– Шта је било даље?... Дани су се низали, Ђентиле је даноноћно сврдлао у мени, а на изглед све је у реду... Једног дана Софија је отворила кутију и из ње извадила своје бисере, а ја сам очекивао да ће извадити нешто друго.

– Ако вас добро разумем, испричала вам је нешто чиме нимало нисте били задовољни.

– Морам се држати реда – рече он. – Софија је дошла из старетинарнице око пет после подне, заменила ју је Мирка. Ја сам седео у библиотеци с *Отелом* и разгледницом испред себе...

– Нисте је очекивали?

– И јесам и нисам, али није то важно... Кад се распремила и навукла дугачки кућни огртач од као ноћ црног плиша, оперважен тамноцрвеном чојом, села је у фотељу наспрам мене и, не осврнувши се на разгледницу, упитала ме је шта мислим, да ли Отело воли Дездемону. Одговорио сам да би за мене било интересантније питати се да ли Дездемона воли Отела. Она је ћутала погнуте главе и оборених очних капака, приближивши се у надчулној дубини ћутње статуама које настањују слике Ђорђа де Кирика. И кад сам помислио да више никад неће проговорити, она смирено рече да нема намеру да са мном расправља о Отелу и Дездемони. Тај црни и хировити кондотијер Млетачке сињорије за њу је одувек био љубоморна војничина. Но било

како му драго, расправу о томе препушта другима, а она би потхитно хтела да разговарамо о нама, о мени и њој... Почела је тако што је рекла како је поодавно приметила да је у “мојим мислима засело неко чудовиште, одвећ грозно да се каже”. Шта ми је то “застрло прозоре од душиних одаја” те сени блудниче по њима, пунокрвније од живих људи? Ноћу док сматрам да она спава и сам се у сен претварам, а она ослушкује шум мојих корака... Кад говорим, то чиним као човек који под образином учтивости скрива тешку и подмуклу нетрпељивост према њој. (“Госпо, како сте провели ноћ?” – “Имам задовољство да вам пренесем поздрав од комшинке Светлане.” И сл.) Ни у чему ме више не препознаје: ни у постељи, ни на улици, ни на... Мислим да је хтела рећи ни на слици, али је због нечег одустала. (Тад ме је проврзла помисао да је на њој препознала Ђентилеа, који је својевремено неким поводом вероватно боравио у Београду...) Онда ме упитала како то разговарам с њом, надурено? Одговорио сам да разговарам нормално, да никад нисам ни разговарао друкчије... "Ја тебе, Сојо, не разумем", рекао сам. Она је на то прибрано приметила: "Ти би хтео да то прође као нормално, а није нормално." Она тако ствари осећа и ни по коју цену неће да лаже... Уосталом, док се о томе питамо – мора да нешто не ваља!... Није важно, нимало није важно хоћемо ли порећи утиске оног другог, оспорити их јер нам не иду у рачун и пребацити кривицу на њега - то је натезање, надгорњавање. Битно је само једно: да ли смо ми срећни што смо заједно или то више нисмо. Ако доиста нисмо, није важно ни то зашто нисмо, јер пуко објашњење не може да врати изгубљено. Или може, уколико међу нама постоји неки конкретан неспоразум који треба отклонити. А ако је тај неспоразум неотклоњив, онда је он више од неспоразума. И излаза нема... "Милутине, оно што



бих хтела да те питам не могу, не усуђујем се", рекла је. "А кад ово кажем, мислим да сасвим довољно кажем, требало би да разумеш..." Приметио сам да је међу нама било све у реду. Почели смо срећно и живели смо срећно... "А ја тебе уверавам", рекла је, "да ако је тако било, морало је и остати. Ако смо ушли заједно у божју кочију, онда се њом заједно и возимо. Но мени се чини да није тако. Бог нас је дао, то је јасно, али је нејасно ко нас је саставио. Бог или ђаво? И јесмо ли икад били састављени? Шта ме је то обузело? А нешто јесте, јер се не понашам природно..." Гледам је тако искоса да се од мог погледа каткад престрави. И кад изађем из собе, кад више физички нисам ту, мој поглед остане и гледа је... Гледа је, сам поглед, напрегнуто, с пожудом и мржњом истовремено. "Молим те, ако имаш власти над тим својим погледом, укроти га, склони га с мене, Милутине", завапила је. "Ако нећеш, склони се ти. Или ћу се склонити ја."

Питала се, не једном, да ли је она ичим томе допринела и нашла је да није, кривицу не може да измишља ни по коју цену. Свако ко би то од ње, или од било кога, тражио бедник је у принципу јер је дошао на свет да га учини неподношљивијим него што он то јесте. Познат јој је случај жене чији је брак неко време почивао на признању измишљеног греха. Није могла да се одупре оптужбама свога мужа за неверство које није починила. Он ју је "надахнуто" уверавао да то није важно с његовог гледишта, али је за њу добро да каже "истину". А он ће јој, наравно, све опростити... И жена је свој грех измислила! Муж је био задовољан собом што има "непогрешив њух за женску ћуд" и "великодушно" јој је опростио... Касније, кад га она више није интересовала – то је навео као кључни разлог за развод брака. Ту је Софија застала и предложила ми да пређемо у дневну собу и нешто

попијемо... И тамо смо сели једно наспрам другог. Софија је наточила по чашицу истог оног коњака којим ме је послужила оног дана кад сам први пут ушао у њену кућу!... А онда је отпочела причу свог живота. Њену причу, опет по *Милости уобличења*, а у складу с вашом и мојом жељом, чућете од ње саме - једино је она може испричати. Вама је неопходно да је чујете да бисте сагледали целу истину, а мени да још више оцрним своју грешну душу.

## 11.

*"Немајући могућности да сачува у самом себи свој идеал о једном апсолутно вредносном бићу, човек га пројектује у друго људско створење - то је, дакле, љубав према том бићу."*

О. Вајнингер

Ту се мој саговорник заврте на пети леве ноге брзином на којој би му

позавидео и најспретнији балетан и за тили час изгуби обележја људске фигуре, претворивши се у дрхтурави стубић жућкастог дима који се извијао из невидљиве луле невидљивог пушача у мртвом предвечерју које је притискало велеградски некрополис... И док сам очекивао да ће сасвим ишчезнути и означити крај вишесатном поигравању с мојом душом, испред себе угледах младу жену у дугом белом огртачу, с дугом смеђом косом раздељеном по средини, обасјану бледом светлошћу која је, чинило се, долазила од некаквог подземног рефлектора... Круте сенке околних стабала и призмоликих споменика образовале су око њених босих ногу магични петоугао... Ћутао сам као зачаран... Она ме је посматрала зачуђено, испитивачки, с неким изразом лица који би се могао превести у речи: *Није, ваљда, то он!?* Лице јој је било као уписано, савршено срезано, али некако тврдо, укочено и сивкасто као да је од гипса. Очи су јој мењале боју: час су бивале зелене, час црне, час модре. А на прелазима из једне боје у другу за трен би сасвим нестале, повукле би се у своје дупље дубоко, а уместо њих зјапнуле би две тамне шупљине... Примаче ми се на корак растојања и отпоче тихо и некако свечано:

– Ја не знам по чијој жељи сам позвана, али однекуд слутим да се испод многих година у вама крије дечак из мог сна ухваћен на фотографији коју сам нашла поред Саборне цркве и која ми је омогућила да заснујем свој идеал мушкарца и спаситеља за којим сам много чезнула... Причу коју ћете чути већ сам испричала погрешном слушаоцу, надајући се да је причам правом и једином. Крива сам стога, морам бити крива, мада не знам ни зашто ни колико... Док сам у њега гледала у старетинарници, оног дана, преплавио ме за трен хладан вал сумње, али моја жеља *да то буде он* била је неодољива. Тако мислим,

но није мој посао да сама себи судим, већ неког ко је надлежан за мене...

(Више не знам шта је мој посао, помислих и одмахнух руком, као да то није ни важно... На чији позив Софија устаје из гроба? Да ли је неко рекао "Софија, устани!" Ја нисам... Лазар се пробудио и устао на Исусов позив да би наставио да живи... Усирена тамноцрвена крв у његовим кртим жилама откравила се и стала да кола као пре... И то тек пошто је три пута зевнуо да избаци смрадни ваздух из плућа и удахне свежи, животворни. Реч мог несталог саговорника није и не може бити Божја реч, али по вољи Божјој попримила је творачко својство, подобно оном својству које ваздушно струјање има над облацима кад од њих прави разне фигуре које ће "поживети" барем минут-два... Мало више, или мало мање, исто је. *Његова жеља* као неотуђиви део моје властите жеље, у овом случају Софију, уводи у живот: да исприча причу са своје стране.

– Надам се да ме слушате – настави она истим гласом. – Као да је све почело те млаке месечне ноћи, а није. Ништа тада није почело, само сам ја показала ко сам... Бака је дохватила земљани врч с полице да донесе свеже воде из бунара. Узела ме је за ручицу и повела са собом – своју Пегицу. Имала сам четири године и није ми се спавало... Кад смо стигле до бунара бака је подигла гвоздени поклопац, а ја сам наднела главу над отвор и, ослоњена рукама на ниску камену ограду, упрла поглед у тамну и мирну воду. На светломодрој простирци неба лежао је Месец, пун, румен и сјајан... С узбуђењем сам саопштила баки да је Месец пао у бунар. Она се гласно насмејала и рекла ми је да подигнем главицу и погледам горе пут неба. Кад сам то учинила, видела сам исту слику. Бака ми је онда објаснила да је Месец, као и

обично, изашао у своју спороходну ноћну шетњу небом, па се трефило да се баш кад смо ми стигле нађе изнад бунара и ето сад се огледа у води као што се ми огледамо у огледалу. Потом је наставила да ми доказује како не постоје два месеца, већ само један – онај на небу. И он је прави, а овај у води је само пуки одсјај – слика његова. Мени се није допало њено објашњење, јер се нисам могла помирити с тим да је Месец на небу прави кад ми се онај у бунару више свиђао. Бака је заћутала, није јој било до препирке...

Следеће вечери замолила сам баку да одемо и проверимо да ли се Месец спустио у бунар. Она се изговарала да је цело поподне вадила лук па је уморна, а и много је стара и болесна. Ја сам се узјогунила и упорно стала да звоцам – идемо, идемо... Чак сам јој и штап принела. Бака није имала излаза. Устајући рекла је: “Муко моја, тешка ли си!” Дохватила је земљани врч с полице и пошле смо... Месеца није било у бунару, само на небу!... Ја сам се ражалостила, а старица је покушала да ме смири. Обећала ми је да ће бити све како сама желим. Онда је упрла поглед у небо и обратила се Месецу с молбом да сутравече дође на прозор од наше спаваће собе и потанко објасни зашто је вечерас заобишао бунар. Одредила му је и време доласка: тачно девет сати, кад се ја спремам за спавање. На крају ми је рекла да јој је Месец намигнуо, а то значи да је чуо њену молбу и спреман је да је испуни.

Сутра је скоро половина неба била прекривена мрким и густим облаком. И то половина на којој је требало да изгреје Месец. Подсетила сам баку на дато обећање, а она је свалила сву кривицу на облак. Ја сам, гранајући рукама, понављала да облак с тим нема везе – крив је Месец ... “Али он није знао како ће облак да поступи”,

приметила је бака. “Нема везе... никакве везе”, била сам упорна, “ти си се договорила с Месецом и обоје сте криви”.

Љут што Месец даје тако олака обећања, као да ни најмање не уважава његову вољу и моћ, облак је журио да се што пре разастре по небу. У тој журби правио је разне облике који су се међусобно комешали... Неки су ми били толико занимљиви да сам пожелела да их опишем баки. И таман кренем, а они нестану. Тада сам почела да се љутим на глупи облак, а бака је и њега правдала окривљујући ветар зато што му не да да стане. И то ме је нервирало...

Треће ноћи, тек треће ноћи, Месец је изгрејао на небу, али није дошао на прозор наше собе. Није затражио опроштај... Али ја сам му се, ипак, обрадовала и све му опростила. Ухватила сам баку за сукњу и рекла јој да одмах морамо на бунар. Она је седела у старој расклиманој наслоњачи на балкону и стењала. Жалила се на бол у крстима. “Муко моја како си тврда”, подругљиво сам поновила њене речи отпре две ноћи и сама сам отрчала ка бунару. На моју велику жалост, Месеца опет није било у води, већ само на небу... Погледала сам га оштро и прекорно, а он се понашао као да ме не види. Онда сам му заповедила да стане тачно изнад бунара. Он је мирно одговорио да не може, јер његово кретање зависи од воље виших сила.... Бунар ми је преостао као последња нада. Кад би он могао да се помери колико је потребно да у њему видим Месец, само још једанпут.. Загледала сам се у његов отвор: вода је спавала дубоким сном...

“Нико ништа не може!” узвикнула сам гневно и потекле су ми сузе... За мене више ништа није постојало осим немоћне жеље да свима исплазим језик: и Месецу и Облаку и Ветру и баки и, нарочито, тим вишим силама... Онда сам угледала баку. Обрисала ми је сузе и

замолила ме да не плачем. Рекла сам јој да морам да плачем кад сви раде против мене, а праве се да нико ништа не може. Она је мелемно додала да ми се сад тако чини јер сам мала, а кад одрастем и дохватим се књиге све ћу да схватим... Тад сам планула и стиснутих песница стала да вриштим како ми не пада на памет да одрастем и да се хватам књиге, нити ме занимају било какве више силе које су исто тако глупе као и она.

...

Досађујући се код баке, једног дана, много касније, уложила сам да претурам књиге у старом сандуку... Отац је углавном однео у град оне вредније, а мање вредне, тзв. лаке, оставио је да се ту нађу. Дође се, потраје се недељу дана, досадно бива, па се човек маши књиге. А и очекивано је да се где год он борави нађе књига. Била је ту и једна картонска кутија у којој је држао неке ситнице. У њој је стајала, пободена, дуга бела коверта, као да је гурнута на брзину, да се не затури, или је отац заборавио да је узме и однесе. Била је отворена. У коверти писмо, подебело. Да ли да га отворим? Осврнух се да проверим где је бака, па отворих писмо и нервозно почех да читам. Уши су ми бучале од наглог прилива крви, јер сам осећала да радим нешто недопуштено. Записано се односило на мајку и мене.

"Знам да оне не би много зажалиле за мном. Мрсим им рачуне. А госпођа одавно прижељкује да остане удова... Неколико пута сам ухватио њен поглед док је седела у фотељи и ћутала. Доконавала је са собом како би било лепо да мене нема. Одморила би се најзад... И хвалила би ме пред другима, ни ветру не би дала на мене. А ја, будала, мислим да сам им и те како потребан."

Ту сам престала с читањем, јер је бака ушла у собу. Гурнула сам писмо у кутију као неку тајну стварчицу и упитала баку да ли треба да јој штогод помогнем, воде да донесем или нешто друго.

...

Отац је волео то своје село и кад год би нашао времена одлазио би тамо: да понешто ради, дише, пије хладну воду из бунара и домаћу лозову ракију као најбољу замену за вино. Враћао се освежен, чио, готово препорођен, није се могао препознати... Донео би балонче ракије, бочицу маслиновог уља ради лека, венац белог лука, кесу ораха и понеку чудну реч или изреку с мирисом старине. Одмах би по повратку заподео разговор с мајком, нервозном градском живуљком, уверавајући је да је град ништа спрам села. Побећи из града у село за њега је значило озвучити се и очистити. Говорио је надахнуто о месечним ноћима у селу као о добрим вилама у чаробним хаљинама, о небеском своду прошараном облачићима и модрим простругама између њих, о крупним, сјајним и густо засејаним треперавим звездама, надвременим кристалима, у поређењу с којима ове градске звезде нису ништа више но обичне изрезотине од лима, о свитањима која се најављују издалека: ноћ исплића, месечина избледи, уснуло биље се буди, споро долази к себи, петлови запевају, пси почну да лају, а многобројни сићушни крилати свет заћикори, залепрша, зазуји... као у почетку... Не би пропустио ни сунцокрете у дворишту, чије се велике круне ноћу повију под теретом плода као главе мудраца под тежином стрпљиво и брижно негованих мисли. На врхунцу задовољства собом и оним о чему је говорио застао би и рекао мајци: "Знаш, Марице, за срећу је довољно само да се промени средина и тачка гледања. Човек не мора ништа да стигне нити да постигне да би био срећан... Не треба



да говори о оном што нема, но да ужива у оном што има. А свако има понешто у чему се може уживати, бар у успоменама. Свако живи... А ти метни по једну кавурину, јебем му селамент.”

То је мајку помало нервирало, а мене збуњивало. Као да је имао две душе, па је једна спавала док је друга била будна. То се осећало у говору (језику) и промени погледа на ствари, од оних најобичнијих до најсложенијих... Деловао је одвећ живахно, озарено, прочишћено, као да су му променили крвну слику и нервни систем и испрали га од непотребних знања која је диљем година пабирчио из књига и трулих животних компромиса. Не могу да опишем колико је то изгледало чудно... Али чудо није дуго трајало, нажалост. Сеоска душа је полако падала у све осетнији дремеж, а друга, она градска, се мешкољила, трзала и поступно поново преузимала власт. Он је све чешће користио обичне речи, остругане и излизане од свакодневне употребе, у почетку се опирући у настојању да употреби реч коју је отуд донео, да би с временом тај отпор спласнуо. И тата је, на изглед, поново постајао онај исти укалупљени грађанин на каквог смо свикле мама и ја. Уклопљен у атмосферу која га је окруживала: устајао је рано, одлазио по новине, кувао кафу, пажљиво пратио сваки ТВ дневник... Његова сеоска душа задремала би... (Одмах по повратку, док је та храпава душа још држала власт, чула бих од њега многе појединости из прошлости села; из његовог сиромашног и тврдог, али здравог и ведрога детињства... Причао је узбудљиво, топло, сликовито, гранајући рукама. Неки од тих детаља заувек ће ми остати урезани у сећању и сматрала сам их драгоценим, премда нисам била начисто шта ћу с тим малим и живописним археолошким парком у простору свог памћења. Рекох археолошким паркићем, а могла сам комотно рећи и са олупинама

лађица иза којих трепери маглица слутње о неком далеком свету у ком су на последњем путовању скрхане и таласи су избацили крхотине на пуну обалу. Понекад кад затворим очи и усмерим поглед према унутра, у крхотинама читам понешто о том свету и штуре податке надграђујем у машти, да би на крају из замагљене стварности израстао очев лик тужно осмехнут... "Лепо ми је што те видим, ја сам ту, кћери, рачунај на мене..." И као пружа ми руку, мршаву и белу, с великим златним прстеном на домалом прсту. Ја посегнем да је прихватим, али се сетим да он није жив!..."Без везе!", кажем онако за себе... Тата!... Мој тата је много желео да личим на њега и упорно је тражио знакове који би му то потврђивали. Кад би ме мати грдила због неког тежег несташлука, он ме је узимао у заштиту и кад је сматрао да је она у праву. Једном је то учинио отприлике овако: "Маро, Марице, обични људи (а то су они којих има највише) морали би пристати на то да су им савети потребни, нарочито они који се дају из пресног искуства, јер туђа искуства никад нису толико различита од наших да нам не би била од користи у сазревању. Она нису инспиративна (утабане стазе нису инспиративне), али смањују могућност исклизнућа са рационалног колосека којим се најсигурније иде и најпрече долази до циља.. Они људи којих има мање, и све мање ће их бити по свој прилици, имају друкчију судбину (кажем одмах друкчију, а не срећнију, да ти не потрчи мисао ка томе да необичност вреди глумити јер се дебело исплати). Управо је такво понашање најгори вид погрешке. Они, дакле, којих има мање могу да претрпе и већа исклизнућа, па и то да се никад сасвим не врате на колосек... Деловаће изван колосека, паралално с њим или противно њему, а од тог њиховог деловања, које их најчешће стаје ризика, можемо и ми имати користи..."

Мајка је угађала тати стрпљиво и са уважавањем, али није делила његова завичајна одушевљења. Она је била градска жена којој је и мува, кад улети у собу, могла да из темеља поквари расположење. Срећом по њу, отац би после неколико винских сеанси с пријатељима из "Клуба 10" навукао стару образину марљивог трговца старинама. Али кад би мало више попио избила би испод образине његова права природа, па би онда за једну ноћ направио више нередица но у нормалним приликама за пола године... Ако пак у пићу не би претерао, знао је да буде занимљив. Распричао би се трудећи се да покаже своју ученост. Подешавао би причу тако да може нешто згодно да цитира или преприча. А ако му то не би најбоље пошло за руком, онда би казао: "Извините на овом што ћу рећи јер нема везе с оним о чему сам малопре говорио, просто ми паде на памет ко зна по каквом закону..." И испричао би нешто заиста лепо. "Овај медаљон ти је добар", похвалила би га мајка, знајући да му је до тога веома стало. ...

Мајку су мучиле ствари више него људи, јер никако није могла да успостави контролу над њима. Мало, мало па не може да нађе маказе, а оне се завукле испод телефонског именика. Опет мало, мало па нема рачуна за струју и телефон, а ту су били. Синоћ кад је легла, а легла је последња, остали су на сточићу, сад их нема... Удари у преметачину, праћену јетким гунђањем да ради бесмислен посао, јер је неко то згужвао и бацио. А ко год од нас троје, оца, мене и сестре, каже да је у тој ствари чист, она би рекла - "Не кажем ја теби, никог нисам поменула". Онда би је отац упитао: "Добро, Марице ђевојко, ко је онда згужвао и бацио рачуне?" Она би на то ћутала, фрктала на нос и копала и даље по ладицама - тамо где ти рачуни никад нису ни били. Ако би их у међувремену нашла, погнула би главу и стала да

кукумавчи онако за себе: "Овако се више не може, уопште не функционишем, све ме живо боли, само ми деветина мозга ради. Није ни чудо: Дај, Марице, ово, дај оно, нико ни о чему не води рачуна, узме ствар да се послужи, па кад му више не треба испусти је из руке било где... А овамо сви хоће да једу и ако нема оног што желе и кад желе, гледају ме прекорно... Дај ми, Боже, да бар месец дана проведем сама са собом пре него ме узмеш, да одем нормална, јер оваква не требам никоме под сунцем, па ни Теби." Потом би прилегла на испуњавање тикета за лото, јер шта ако упише погрешне бројеве, оде планирана премија!... У том тренутку је није требало узнемиравати, али ни отац ни ја нисмо могли без својих заједљивих коментара. "Не требају, Маро, Богу ни бољи од тебе, али мора да плеви свој врт... Види се колико му је до тога по збуњујућој аљкавости с којом то чини - као да није Бог, слава му и милост. Негде уграби дете од годину-две, негде момка или девојку од двадесет, а покоју стару трулину држи до стоте. Не можеш га ухватит ни за главу ни за реп." Мајка је нешто слабије чула, а и кад би чула оглушила би се о то још више, и понаместивши наочаре, наставила би да педантно уписује своје крстиће. Кад би, напослетку, подигла главу, знала сам да је с тикетима завршила, па бих рекла: "Мамице, идем у своју собу да се припремим за школу, ако будеш тражила пеглу, или нож за хлеб, знај да ја ниједно нисам однела." Она би ме погледала бело и рекла: "Стани бре, дете, а шта је са хлебом, новинама, цигаретама, ко ће то да купи, ко ће да ми уплати тикете... остављаш ли све то мени?... Добро, само да знам. Онда би се окренула оцу и рекла нешто нижим гласом, разговетно: "И ово ти трпиш... Зато што сте исти. Не слични, ако си почем хтео да ме исправиш, него баш исти." Отац би се оглушио о то, на њено изненађење, и кренуо би

околишним путем смиривања напетости, "спуштања лопте" како је говорио... "Марице, Маро", почео би нежно, "разумем те, на теби је главни терет, али кажи како да ти помогнемо. Обоје смо спремни... Уради што сматраш да је најпрече, а ако ни то не стигнеш, пусти крају... Зашто се толико ломиш око ствари? Ако те не зове оно што ти у тренутку затреба, ти праснеш да је неко за то крив. Неко за ово, неко за оно, с временом је тај Неко дорастао до великог слова!... Нестале маказе, искочиће за сат, за два, сутра... Неко ће померити парче гардеробе, свеску или новине и угледаће несташне маказе... Нема пегле, изем ти пеглу, ту је она негде, гвожђурија ниједна, одговара јој да ћути... Тако је и са другим стварима... Добро ти је мала рекла пре који дан, ако сам тачно запамтио: `Мамице, не умеш са стварима... Зашто не допустиш просту истину *да ствари воле да се играју*, да се понашају нестварно као и људи... Само се мало помакну с места где смо их оставили, или се склоне иза каквог паравана у тренуцима наше непажње, лоше концентрације и шта ти ја знам, а ми одмах правимо дармар...` Ти си је погледала забезекнуто као да је сишла с ума. Није, Марице... Могла је да дода и то да скривање, а нарочито трајни губитак стварима подиже цену. Кад нам тениска лоптица упадне у бунар, ми о њој више нећемо говорити као о обичној, већ као о нарочитој лоптици, али манимо сад то и узмимо овако: питаш се откуд толика прашина?... - "Ко је овде помињао прашину?", ускаче мајка. - "Нико, Маро, сабери се, дај се сабрати; ја сам овог трена поменуо прашину, онако, примера ради. Пусти ме да завршим започето... Шта сам оно хтео? Е, кажеш прашина, откуд толика прашина кад ретко отварамо прозоре? Чуј откуд? Ти волиш да те мала увече почеше по леђима, је л` да? А не питаш се откуд свраб. Е ту је чвор... Свраб ти

добро дође као разлог да те она почеше, је л да?... Тако бива и са стварима. Ко би брисао ствари кад на њима не би било прашине? Нико, дабоме... Очигледно стварима одговара та врста бриге о њима. А како сад оне успевају да привуку прашину, ја у то не могу да улазим овим поводом... То је тема помало мистериозна, те захтева ближи дослук са стварима и посебну елаборацију... Да, да!... Мада, руку на срце, Маро, у нашем случају проблем је једноставнији... Ако се прашина са ствари брише једном у петнаест дана, онда се она може накупити а да се прозори уопште не отварају... Ми имамо много књига, што је добро, али књиге ђаволски привлаче прашину... то је још Гете знао." - "Ако си завршио", рекла би мајка, користећи паузу коју је отац направио, "онда вас двоје преузмите на себе бригу о том мистериозном односу између ствари и прашине, а мене, јадну, оставите... Одсад не треба нико да ми чеше леђа, чешаћу се сама... А што се тиче моје забезекнутости, бунара и лоптице, мислим да сте обоје у опасној зони шашнутости, или сам ја сасвим одлепила... У мојој породици одавно није важно што је чаша сломљена но ко ју је сломио. Ви мислите да сам ја до тога довела, а ја мислим обрнуто - да сте то ви учинили. `Биће да сте сви заједно`, чу се моја мала сестра, која се таман беше пробудила."

Мајка није волела чисте ситуације, али то није признавала. Она је припадала оним људима који се боје да уђу у животну вреву па се држе постранце, крећу се некако опрезно, ивицом, довољно близу да могу видети и разабрати што се збива, али и довољно далеко да се могу осећати безбедним... Будући таква, она је развила високу технику одржавања животне динамике посредством уметног стварања и неговања неизвесности. (Ту рецимо спада и систематско упражњавање игара на срећу - лота, бинга, томболе и сл.) Као припомоћ користила је

и хиромантију, гатање у шољу, разне сановнике и друга популарна средства која припадају нижој сфери окултног.) Планирање је такође важан фактор у интензивирању живљења, оно заслужује посебну пажњу јер има за сврху и умирење савести у одређеним ситуацијама. (Не седим цабе, планирам.)

...

Све чешће сам имала утисак да моји родитељи не одговарају једно другом, да су се нашли у некој паузи кад им није ишло... Онда су једно у другом нашли замену за нешто што су понаособ изгубили или за чим су безнадно чезнули. Не кажем да међу њима није било љубави; било је тоpline, можда каткад и жара, али мислим да пламена није било никад... Мада из неких маминих тајних бележака, колико сам успела да прочитам, севне понеки пламичак... Можда су то биле реакције на неку очеву авантурицу: кад јој се учинило да би могла да га изгуби, онда би планула... "Шта ће бити са мном?", питала сам се подстакнута њиховим односом. И одговарала бих да никад нећу пристати на замену, макар била и изгледна; имам право да не пристанем...

...

Вечерали смо на тераси наше сеоске куће: бака, отац, мајка и ја. (Мирка, моја сестра, још није била рођена.) На обод мог тањира спустио се крупни шарени лептир, трепери крилима. Ја сам испустила виљушку, а он се уплашио и одлетео. Одгурнула сам тањир у знак да више нећу да једем. Отац се смејуљио. Рекао је да лептир није додирнуо храну, а и да јесте не би било страшно – лептир је леп и чист. Кад су ми донели други тањир питала сам оца шта би се десило да сам

прогутала лептира. Одговорио ми је да би то било опасно, јер бих полетела па ко зна где бих се зауставила и да ли би ме они могли наћи. Гадило ми се на помисао о гутању лептира, али ми се јако допала могућност да одлетим далеко, што даље од њих...

...

Као ђак првак била сам мршава и ситна... Тог јутра је лудачки дувала кошава. Мама ме је испратила до саме школе водећи ме за руку. Успут смо повеле занимљив разговор. Рекла сам јој да бих волела да ме кошава шчепа и подигне на небо, како бих могла да проверим је ли тамо мој деда о ком ми је бака много причала. Она ме питала како бих се вратила. Нисам имала одговор, будући да нисам размишљала о повратку... "Бојим се да никад нећеш одрасти", рекла је мајка. "До јуче си веровала да млеко расте у флашама, а дрво у дворишту рађа птице као што јабука рађа јабуке. А пре две године стављала си перце од голуба у чашу воде увече, да ти преко ноћи порасте голуб. Сад хоћеш да одлетиш на небо! На кога ли си само?..."

Тог јутра ме је подсетила на баку.

...

Родитељи су ме водили у село, код баке, готово сваког лета. Пошто сам напунила седам година одлазила сам сама.

На поласку би ме богато опремили гардеробом, разним посланицама и поклонима за баку... Било им је драго што се бар на краће време лишавају мојих извољевања, али су то хтели да покрију образложењем како је тај боравак за мене вишеструко користан (што није било нетачно).



...

Моја бака је била вредна и бистра старица која је умела да прича као ретко ко, али како сам одрастала све више су ми сметале њене придике. “Само вириш у књигу, пискараш, црткараш, сецкаш маказама или зуриш кроз прозор као узетница каква, а овамо не умеш ни каву да скуваш, ни тањир да опереш – то није живот но чепркање по животу”, говорила би. Једном сам јој рекла да су криви моји родитељи што ме нису научили како се живи. Бака је на то, као узгред, приметила да они, грдни, ни сами не знају шта је живот јер су обоје оболели од књиге и да ту, изгледа, нема помоћи. Каткад ми је “турпијала” мозак разним поучним причицама и пословицама, а ја сам то доживљавала као да ми навлачи на рамена некакав зарђали оклоп. Нисам тада, а ни касније, схватала зашто је оно што видим и опипавам стварније и вредније од оног за чим чезнем. Моје тело ме сваког тренутка уверавало у стварност овог света, али је моја душа стално била окренута нечем изван и изнад њега, неком отвореном прозору који ми је био неопходан да се не бих угушила. Ако живот није сан, онда је леш и мора да смрди – сматрала сам. Зар стога није лепше ишчезнути но иструнути... Рано сам осетила, а и књиге су ми у томе помогле, да зао удес виси над сваком чежњом, над сваким чистим покретом маште, почев од дечје игре до највећих прегнућа, али је то осећање само појачавало моју оданост чежњи и маштању. Од нечег се мора живети, то ми је било јасно, али је тај живот *каљуга* ако није посвећен нечему изнад себе – узвишеном и незаменљивом. Говорили су ми вешти и спретни људи да онај који је загледан у облаке има велике шансе да разбије главу о прву бандеру. Они су следили бакину памет, а ја нисам пристајала да будем паметна тамо где памет ради против моје душе и уверава ме да

узвишено и незаменљиво није ништа друго до “магла над безданом”. Имала сам дванаест година кад сам прочитала Мопасанов запис о лудацима и унела га у свој дневник. Тамо је писало: "Лудаци ме веома привлаче зато што су то људи који живе у свету бизарних снова. Они животаре у чистој имагинацији, изван свих закона који управљају стварима и владају људском мисли. За њих немогуће више и не постоји, невероватно као појам ишчезава, вилинско постаје константно а натприродно обично... Само они могу да буду срећни на земљи, јер за њих стварност више и не постоји."

Бака је била много друкчија особа, мени свакако ближа и дража, кад је причала о свом тешком детињству, о лутки која јој је исклизнула из руку и упала у бездан, о деди - ноћној луталици - за ког је веровала да је чека у рају, или о девојчици, свом првом детету, која је умрла некрштена у осмом месецу, а она ју је сахранила у малом кориту из ког су јарићи пили воду, јер прави сандук није могла да набави... Причу би започела из неког стања полудремежа, подижући споро и с напором тешке очне капке осуће ситним љубичастим брадавицама, који би за секунду-две поново почели да се спуштају. То подизање и спуштање одвијало се у ритму њеног приповедања. Готово увек би кренула од нечег што би се могло назвати осовином или поруком приче. Рецимо, причу о деди, кога су једне ноћи двојица наоружаних људи извели из куће и убили зато што је претходно покушао да спасе живот свом без разлога осумњиченом пријатељу, почела је пословицом: “Ђаво не мотри само на човека, већ и на његов лад.” Или: “Бог је, изгледа, измешао људске животе као залог у капи па шта извучеш то ти је” – кад је причала о себи и својој кћерчици. Углавном из њених прича проистицало је да је живот на земљи рђаво устројен за

осетљиву душу, али шта се ту може... На крају би се, уморна и тужна, помолила Богу и Христу његовом да нас поштеде од сваког зла и напасти, нарочито децу. А кад сам је једном упитала да ли стварно верује у Бога, она се прекрстила, прошаптала кратку молитву и заповедила ми да покупим шљиве док се још види. Следећи пут сам то учинила без њене заповести, она се осмехнула, помиловала ме по коси и рекла да сам у ствари добра девојчица само ми не ваља што сам забленута у нешто, као и мој покојни деда, па се стога боји да не ударим беспутицом, али Бог ће помоћи – јаки нејакоме...

Онда ми је испричала да је мој деда био човек нарочит. Један од видова тог његовог нарочитог понашања било је дуго лутање ноћу, што другима није препоручивао... ("Не треба ићи ноћу јер је ноћ свачија. Ноћу су снаге свега што је изван нас далеко јаче но дању, док су наше снаге, сразмерно узев, мање... Ноћ је стога за спавање или бар за боравак међу четири зида", говорио је. А сам је знао, кад га дигне и потера нека хуја, да ђипи из кревета као суманут и отисне се путељцима и до пет-шест километара, и то тражећи она скривита места којима људи ни дању нису радо пролазили. Гробља су га нарочито привлачила, затим пре више деценија напуштене и обурване куће, воденице и ступе које одавно нису у употреби итд. На гробљу - месту где се додирују светови - седео би и пушио... А о тамошњим становницима је мислио да су мртви само они који су заборављени, те се с тог гледишта може рећи да има мртвих и међу живима.. Кад би изравнао неку своју тајну рупу, вратио би се (обично у зору), легао и тврдо заспао. Наравно нико од укућана није знао где је био. Ако би кога нехотице и пробудио, овај је сматрао да је деда устао да испразни бешику... Једном се обрео у близини цркве у суседном селу. У сусрет

му је ишао неко ко је почео да застајкује. "Који си тамо?", упитао га је деда. Човек је рекао своје име и навео разлог зашто је ту. Изгубио је пут, те сад не зна куда да крене за тамо где је намерио. Деда му је прибрано одговорио да му не може помоћи јер има десетак година како је умро, па је тај пут као и много шта друго заборавио. Све му се казује друкчијим, некако... Онај јадник је премро од страха и срушио се на земљу. Мој луди дедушка је прекорачио оближњу међу и наставио своју ноћну шетњу. Препаднути се једва жив довукао до куће и то је одболовао. После је васкрсла легенда о вампирима која је већ била заборављена... И они, храбрији, који дотад нису зазирали да примркну, постали су отад далеко опрезнији. Касније је то деда испричао на једној сеоској седељци. Никад ником није објаснио ту своју потребу за ноћним лутањима, ако се као објашњење не узме један његов узгредни исказ да ноћ не да људима да лажу и да се зававају. (Бака је причала да му је та ноћна скитња замењивала вино у ком је често оскудевао, јер му је нека доза пијанства била потребна... А отац је једном прокоментарисао: "Не знам што је мислио о томе да ли мрак може да заштити човека од непријатеља јер га чини невидљивим или толико тешко видљивим да га је лако побркати са било чим што постоји - каменом, дрветом и сл. То би свакако морао признати. Али бих и ја морао бити спреман на примедбу да мрак даје крила онима који имају зле намере, а осим тога мрак никад не штити људе од њих самих. Напротив, мрак ставља у погон творницу страхова која производи наше непријатеље.")

...

Једне вечери, док смо седели на тераси, бака се по ко зна који пут пожалила на бол у крстима. Изговорила је и ону исту реченицу коју

сам први пут од ње чула пре више година: “Муко моја, тврда ли си.” Подсетила сам је на то време кад сам се љутила на Месец што није одржао реч, а она је иронично приметила да ме је тада разумела. Затим је покушала да устане ослањајући се дрхтавим рукама на држаче фотеље и уз доста муке – успела је. При томе је одбила моју помоћ. “Ја ово морам да радим и кад ти одеш“, рекла је и отклецала до кревета да легне. Остала сам да “чамим”, како је бака крстила моје ноћно седење на тераси... Но убрзо сам се нашла у Вавилону, тачно испред храма богиње Милите где је било пуно девојака, мојих вршњакиња и старијих од мене. Свака је чекала да јој неки од мушких, којих је био пун храм, по изласку убаци новчић у недра и поведе за ручицу... (Читала сам тих дана неку дебелу књигу о проституцији у старом веку коју сам нашла у полици за књиге.) Нико ми није пришао. Онда сам се упутила ка Астартином храму, прошла поред њега и, после много лутања копном и морем, стигла сам на Кипар у храм Афродитин где се управо одржавала церемонија проституције... По завршетку церемоније, обрела сам се у тамној шуми прошараној месечином. Мушко и женско, сви голи, јурцали су шумом. Било је међу њима и оних са јарећом брадом дугом до појаса. Један ме је зграбио за руку и повео на оближњу зараван, да испуним дужност жртвовања чедности у част много слављене грчке богиње. Али успут приметих младића бледог лица и тужна погледа, за ког ми се учинило да сам га видела још у Вавилону... *Само је промакао поред мене као сен...* У ствари имала сам утисак да ме је све време пратио. Кад сам га угледала истргла сам се из руку брадатог поклоника богиње Афродите и јурнула за њим... Зауоставила сам се с рукама на огради бакине терасе, уплахирана као да сам пала с неба у непознат крај...

Месечина, сребрнаста скрама, попала по тлу и крошњама околног дрвећа. Укрштене сенке се сложиле у разне геометријске форме. Ни креса, ни ћука, ничег живог, покретног... Оронули високи амбар при дну дворишта насађен на четири црна дебела стуба, деловао је готово сабласно као конструкција некакве визуелне поруке упућене ко зна од кога и коме... Све видим и понаособ препознајем, али ни у шта нисам сигурна. Простор у ком околни предмети постоје изгледао ми је скраћен и згуснут. Као зачаран...

Поноћ је била одавно прошла, бака је увелико спавала... Ја сам, опчињена Месечевим сјајем, скинула све са себе и подигла руке увис, само што нисам подвикнула - Ево ме!... Сишла сам низа степенице у двориште и наставила да корачам кривудавам путељком између купастих чемпреса. Потмули шум мојих корака увећавао је дубину тајанства... Убрала сам смоквин лист који је још био млак од дневне жеге и ставила га међу ноге, онако... Онда сам почела да се опрезно крећем двориштем, с напором тарући бутину о бутину да ми лист не падне... Застала сам испред жичане ограде између нашег и комшијског дворишта као да ме је неко ко брине о мени опоменуо да сам се премного удаљила од кућних врата, мада та удаљеност није премашала петнаестак метара, и кренула да се повлачим уназад ка степеништу. Иза ћошка комшијске појате помоли се главата сенка и стаде да се примиче огради... Срце ми се наду од наврелог страха да нећу успети да уђем у кућу... У једном тренутку угледала сам црвену тачку, удаљену свега неколико метара. Стоји у месту и жмирка, бивајући час светлија и крупнија, час тамнија и мања... Ужаснута од страха, јурнула сам ка степеништу да се што пре дохватим кућних врата.... Таман сам била прешла кућни праг кад ме стиже претећи глас власника сенке:

"Доћи ћеш ти мени, пилице!" - чула сам га кад сам већ била на кућном прагу. Био је то одвратни Мицака спуштених панталона и са цигаретом у балавим устима. Кад сам се нашла у кревету, дрхтећи сам покушавала да замислим шта би ми све урадио кад би ме ухватио и од тога ме подузимао још већи страх... Никад, ама никад ја нећу доћи њему... Умрла бих, пристала бих да умрем, да скочим у бунар, да ме размакне најкрволочнија звер само да њему не паднем у шаке... Он је смрдљиви јарац, гад, тај Мицака...

Дуго нисам могла да заспим, дуго... Призвала сам у помоћ кученце остављено у жардинијери на улазу испред моје зграде, које сам једном приметила враћајући се кући из школе. Уместо да бројим овце као више пута пре тога, њега сам збрињавала. Али није помогло... Онда сам се присетила песмице којом ме је бака успављивала првих година боравка у селу: "Циганчица воду гази/ Ноге јој се беле... Замишљала сам црнпурасту девојчицу како задигнуте сукњице иде кроз воду која пенуша око њених ногу. Одједном вода стаде да надолази до њених колена, до изнад струка, поврх њене главе; она пушта сукњицу, подиже руке увис као да тражи спас, руке јој бивају све краће, краће... да би нестале и оне... а ја сам упловила у мирни затон првог сна без снова...

...

Из једне нестварне стварности обрела сам се у другој, исте ноћи. Или је то била иста стварност, преломљена на два дела – не знам... Важно је, и за мене и за вас који ме слушате, да су мој животни лук обележиле две ноћи, две сновидне ноћи, а размак између њих чини време за које је главата сенка превалила пут од угла појате до мог лица. Оно што је протекло испод лука могло би се назвати мојим животом...

Говорићу вам најпре о првој ноћи, невешто као и досад, јер ја нисам мајстор да предмету приче приђем иза леђа и изненада турим руку у његова недра.

...

... Соба у којој смо се обрели моја другарица Ева, ја и двојица наших школских другова била је округла и имала је само један прозор, кроз који је допирала оскудна светлост залазећег сунца. У тој сеновитој атмосфери Ева је седела у великој старинској фотељи, прекривеној црним рупичастим велом, гола. Међу белим и чврстим бутинама држала је руковат ковиља, а лева сиса јој беше влажна и розикаста, као да ју је умочила у вино. Мушкарци су за омањим столом играли некакву игру коцкицама с циљем да победнику припадне руковат ковиља. Ја сам седела на једном од два ниска трonoшца, очекујући да дође онај коме је био намењен други трonoжац. Колико се сећам, а мислим да се сећам добро, очекивани је у мојој представи фигурирао као поодрасли дечак који је побегао из некаквог затвора и мучи се да умакне својим гониоцима... Одједном се упалила сијалица која је са стропа висила на дугом белом гајтану и бледозеленкаста светлост обасјала је већ сумрачну собу... Дошљак је сео на трonoжац наспрам мене и наша колена су се додирнула. Одмах и без речи одмакао је столицу. Пожелела сам да привучем своју, али је он то осетио и руком ми је дао знак да останем где сам. Лице му је било бледо, а очи боје купине, крупне и сјајне. Прсти необично дуги и танки са великим чворноватим зглобовима. Почели смо некакав разговор пишући једно другом цедуљице. Саопштио ми је да има шеснаест година и да се спрема на далек пут. Осталог се не сећам... Рекла сам му отворено да ћу растанак са њим тешко поднети. Он је устао и намрштио се као да



сам га повредила... Онда ми је тутнуо у шаку згужвано парче тоалет-папира и изашао из собе. Тек тада сам приметила да соба има врата... Покушала сам да устанем, да кренем за њим, али нисам могла ни да се померим... За све то време нико од осталих није обратио пажњу на нас двоје, једино је Ева у неком моменту извукла ковиље између бутина и стала да се изазовно милује по лицу и грудима... Амбијент се нагло промени и ја се нађох на широкој и пустој пољани у прохладној месечној ноћи. Испред мене дугачка црна барака с много врата. Једна од њих, мени најближа, њихао је ветар и шарке су шкрипале да ми се кожа жежила... Ушла сам у тамну смрдљиву кабину и схватила да се налазим у нужнику. Изнад троугласте рупе висило је тело дечака обешеног за ноге о месарску куку. Сагнула сам се и установила да је обешени онај исти с којим сам домало пре седела, што сам и претпоставила. Стигли су га и обесили!... Кад пре, ко, зашто? – навирала су питања одасвуд, а одговора ниоткуд. Тек пошто сам изашла из нужника дошло ми је до свести да у руци држим онај згужвани папирћ. Развила сам га пажљиво и при јакој светлости месечине није ми било тешко да препознам црна латинична слова, крупно исписана – VAN DUNG! Шта то може да значи, питала сам се осврнувши се око себе као да тражим неког ко зна... Две сподобе су ишле к мени, вукући за собом некакав сандук. “За њега и за мене!” – помислих и стресох се од ужаса... Кад сам отворила очи, прво што сам угледала била је сијалица са лустером у облику плитког тањира, која је на дугом гајтану висила са стропа. Из кухиње је допирало ритмично кашљуцање старог сата... Бака је већ била уморна. Пресавих јастук и подбих га под главу и рамена. Срце ми је куцало убрзано и читко. Пожелех да га опипам руком, да га помазим онако како сам једног

јутра помазила кученце које је цвилело у контејнеру испред улаза у зграду... VAN DUNG!? Требало је устати и записати ту реч, нацртати је боље речено, али није ми се устајало. У ствари, била сам посве сигурна да је нећу заборавити. Хтела сам да још полежим и премотам у глави свој сан пре но што се бака врати и удари у своје устаљено јутарње звоцање... Изглед дечака представљао је прво искушење с којим сам се суочила. Негде смо се срели у за мене важном моменту, само кад и где?... Ако је то доиста тачно, о Боже, мислила сам, онда ме он ноћас уверио да постоји као човек мога живота ког сам чекала с најдубљим унутрашњим оправдањем, не знајући кога чекам. Појавио се иза завесе мог заборава као сунце иза облака и открио ми чему све могу бити изложени они који у овом *пролазном дому* не пристају на ругање с душом. Шта је у том случају мени преостало?... Ништа осим то да верујем да ћемо се наћи, ухватити за руке и, гледајући у истом правцу, наставити путем пропасти или избављења – како нам буде суђено. А ако смо се срели такође у сну, шта онда?... Зависи од тога да ли се с неким ко заиста постоји можемо срести у сну, а да се на јави никад нисмо видели. Уколико је то могуће, ствар се не мења битно, а уколико није?... Онда је дечак ког сам сањала чисти производ моје чежње, стабилизвана форма њене моћи кристализације, идеал којим треба да се руководим у трагању за правим мајстором моје душе... Али на чему та моћ стварања модела почива ако нема покрића у стварности и шта ће ми она?... Иза такве моћи могао би да стоји некакав бог за привидне радње, а ја бих хтела човека који ће с ону страну понора прихватити други крај даске чији први крај чврсто држим у рукама... “Он је тај човек, не може бити друкчије!” – реших најзад да учиним крај безбројним могућностима калкулисања. Тад сам устала и у свој

дневник, на првој корици с унутрашње стране, уписала VAN DUNG. То је било највише што сам могла да учиним с тајанственом шифром.

– VAN DUNG на немачком значи ђубриште, гнојиво – дође ми згодно да бар нешто кажем. – Никад нисте учили немачки?

– Знам, то ми је истог дана објаснила госпођа Секирица – рече она са горчином у гласу и на силу се осмехну. Дотад нисам знала ниједну немачку реч, а отад па надаље знам само ту. Толико о томе, а ви као отмен господин требало је да будете опрезнији и не кварите утисак који сте оставили на мене. Најпре, ја сам дама, а што је још важније долазим издалека и имам свој ред казивања. Сад сте ме збунили...

– Извините, поменули сте госпођу Секирицу...

– Нисам хтела сад о њој, али нека буде тако – рече она помирљиво. – Истог дана, предвече, бака ме је послала код Секирице да је замолим за мало воска, јер је била намерила да сутрадан обиђе дедин гроб и запали свећу. Нешто је и она сањала... Госпођа Секирица била је жена од шездесетак година, дугог шпицастог носа, црвене косе и длакавих ногу. Овално лице јој је било стално прекривено дебелим слојем пудера. Сваког боговетног лета проводила је по двадесетак дана у сеоској кући која јој је остала од покојног мужа, обавештајног официра. Иначе, била је рођена Београђанка – позната дорђолска пророчица. (У вези с тим о њој су колале свакојакe приче, али није моје да се у то упуштам.) Њена кућа се налазила сасвим на крају села, недалеко од цркве. Устајала је рано, у цик зоре и са оплетеним стакленим балоном од десетак литара одлазила на бунар да захвати воде, а с вечери би повела у шетњу на шареној узици Милку, сићушну и симпатичну пудлицу. Ишла је не осврћући се ни на кога и ни на шта,

укочена као да у леђима има колац уместо кичме. Такво уштогљено држање је захтевала и од Милке. Али кудраво псетанце често је застајало да осмотри пролазника или да нешто оњуши, што је много нервирало њену газдарицу. “Опет гњавиш, будало”, просиктала би госпођа Секирица и тргла узицу... Двапут недељно, по утврђеном договору, обилазио ју је неки млађи човек да јој у оближњој вароши набави што је тражила. Све сам то сазнала од баке која је, на изненађење осталих сељана, имала добре односе с том омраженом женом...

Госпођу Секирицу затекла сам испред куће како седи на клупи и четка Милку... Кад сам јој казала ко сам, ко ме шаље и зашто, климнула је главом, пустила пудлицу и позвала ме да уђем у кућу. У свеже окреченом пространом предсобљу показала ми је руком где да седнем. Онда ми је направила сок од зовиног цвета, који дотад нисам пробала, а себи је наточила чашицу неког мрког пића налик на мазут и сместила се наспрам мене. “Чула сам да си одлична ученица и да много читаш?”, рекла је. Слегла сам раменима стидљиво. Даље се распитивала које језике учим и да ли могу да читам и пишем на неком од њих. Одговорила сам да учим шпански и енглески, с тим што шпански више волим и боље знам. На то је она рекла да одлично зна немачки и помало италијански. Тад помислих да би VAN DUNG могла бити немачка реч и готово заустих да је питам, али се осетих нелагодно и уздржах се. Она је то приметила и рекла ми је да слободно изнесем што ме занима... То сам и учинила, мада дрхтавим, несигурним гласом. У ствари, рекла сам да постоји реч (или можда две речи) коју знам да напишем, али не и да прочитам. Секирица је, не устајући, дохватила оловку и парче папира и ставила на моје крило. Рука ми је подрхтавала

док сам крупним словима исписивала VAN DUNG... “Да, то је немачка реч и на српском значи – ђубриште, гнојиво”, рекла је и додала више за себе: “Свет је заиста ђубриште како се год узме”. Ћутала сам... Она се изненада наже к мени и, гледајући ме право у очи, упита мислим ли да сви људи треба да буду спашени. Рекла сам, замуцкујући, да нисам у то убеђена, али ми је опет тешко да одговорим одречно, јер је наш положај на земљи трагичан мимо наше воље... “А то што се најчешће понашамо као звери, као хуље и закрпе, или у најбољем случају као мајмуни који се играју богова – ником ништа”, примети она, опет више за себе. Обе смо ћутале као две утваре у сумраку предсобља... Помислих да је тренутак да устанем и кренем, јер ће се бака увелико бринути што сам затрајала, а госпођа Секирица, као да је шестим чулом регистровала моју намеру, просто поскочи са столице, упали светло и уђе у собу. Осврнувши се за њом угледах на зиду репродукцију Кирикове слике “Меланхолија и тајна улице”. Но ко зна, растојање је било прилично велико, а светло слабо... По повратку из собе госпођа ми пружи три дугачке воштанице умотане у жути папир, па рече: “Кажи баки да имам и воска, али згодније јој дође овако готово... Да запамтиш још и ово: свет је велико ђубриште, а ти настој да с тог ђубришта ништа не подигнеш својом руком и не присвојиш... Има заиста ствари, као год и људи, којима није место на ђубришту, али ако се по некој несрећи нађу на њему, нека их тамо где су... Чула сам причу о човеку који је на сметлишту нашао слику младе и лепе жене, подигао ју је и ставио у свој нотес. Остављам по страни зашто је то учинио, јер је овде важно нешто друго. Много година касније, стицајем околности, неки његов пословни пријатељ препознао је на тој слици своју жену... Наравно да ме разумеш... А сад право кући, не осврћи се

ни лево ни десно. Месечна ноћ има два лица, и невешту створу је лако да их побрка... Знам једног који је идући по месечини целим путем брао дивље руже, а кући није донео ни једну једину. Шта се десило? Па, он је омамљен магијом месечине помешаном с мирисом цвета брао сенке ружа а не руже саме. Зато иди право и мисли на своју добру баку”. Захвалих јој на свему и рекох погнуте главе да ћу је послушати. У том тренутку притрча Милка и ја спустих руку да је помазим, али ми домаћица то не допусти. “Има буве”, рече и одагна псетанце.

Пошто сам се растала са чудноватом госпођом Секирицом, за који минут сам се претворила у сунђер који је стао да се надима упијајући тајанствену претњу месечне ноћи... Ишла сам строго средином пута, као да идем ртом између две дубоке провалије, и мислила сам на баку. Прескакала сам сенке као да прескачем препоне... Кад сам то схватила, стала сам. Уштинула сам се за утрнули образ и упитала се јесам ли полудела. Чега се плашим?... Ја која сам много пута туда прошла, чак и као мала, и све ми је познато: свако дрво, сваки камен... сад не смем да се осврнем ни на своју сенку! Мора да је та Секирица тешка вештица и нећу опростити баки што се с њом дружи изјутра код бунара... Но ако је и вештица шта ми може... Заинат прићи ћу плоту да уберем зрелу купину... Хоћу да будем нормална, обећах себи. А ту сенку што се надигла и личи на замку нећу да прескачем, згазићу је... Уто ме нешто обгрли око врата... вриснух, осетивши бол... из руке ми испадоше свеће.... Боже, па то није била сенка но млаз купине који је у луку пресецао пут... Отпетљах се и подигох свеће. Једна беше преломљена... Огреботина на ознојеном врату палила ме је. Али ми је помогла и да се приберем... Гробље сам била прошла, висока топола је испред мене, здесна, а од ње до бунара једва да има сто

метара... Додуше, та топола је, по мом рачуну, требало да буде с леве стране, није могуће да је прешла пут... Коначно сам схватила да ми сад дође здесна оно што ми је у одласку долазило слева, и била сам на своме... Приближавајући се бунару сетих се да сам пре више од деценије, по исто оваквој ноћи, у њему угледала месец и би ми смешно и тужно у исто време. А опет нешто ме вукло да проверим јесу ли се више силе сложиле да се чудо понови... Пришла сам бунару и подигла поклопац: вода је спавала древним сном... И док сам мислила о томе како би било грехота забости канту у то огромно течно око, осетих снажан стисак преко груди и притисак нечег крупног и тешког целом дужином леђа... Крикнула сам као да сам се нашла у канцама звери!... Стисак попусти, ја се извих и угледах Мицаку, сеоског дрипца и лопужу који ме је и раније сачекивао и препадао. Стоји на корак од мене, цери се, наг до појаса и космат... “Ти, мацо, живиш у облацима”, промумла... “Гледам те синоћ, шеткаш по дворишту гола као лудача... Зна чика Мици шта је теби, треба ти оволики...” Ужаснута његовим неандерталским ликом и исто таквим мумлањем, зазвала сам баку. Она ме је чула и одазвала се: “Софија, дете, шта је с тобом?” Рекла сам јој да хитно дође до бунара. Чим је то чуо, Мицака је на брзину запалио цигарету и отиснуо се низ пут... Старица је била тек кренула к води кад сам дотрчала кући са две целе и једном поломљеном свећом у руци.

...

Бака је, по навици, отишла рано на спавање, а ја сам остала у кухињи сама са собом и с Мицакином мајмунском фацом пред очима... Много пута дотад осетила сам задовољство које ми је донела моћ буђења из мутног и ружног сна, много пута... Али сам неупоредиво више пожелела да из прљаве и кошмарне јаве избегнем у чисти и

узвишени сан, да се скућим у њему. И то ми је каткад било допуштено, мада накратко; Мицакина рука ме убрзо нађе и истера.

...

Прошле ноћи, у сну, раставила ме од друга с којим делим исти завет, а вечерас, на јави, посегла је да ме растави и од мене саме... И шта ми је преостало? Да протрчавам кроз његову замку у оба смера – из јаве у сан и из сна у јаву – докле год се замка не затегне око мог врата...

Док сам тако, опружена на канабету, иза закључаних кућних врата покушавала да у прегрејаној свести сведем рачун с Мицаком, неко покуца на вратанца једне од многих комора мог сећања... Вратанца се отворише и указа се Трцака, бездушни пристанишни клошар. Хоће да ми отме новац из руке који ми је мајка дала да купим сладолед. Треба му за ракију... Прискочи однекуд дечак с великом торбом на леђима, ошишан скоро до главе, тврда лица... Јурну бесно на Трцаку, да ме заштити. Дотад га никад нисам видела... Страховито се борио, али Трцака је био животиња: разбио му је нос и поцепао уво... “Ђубре, хоћеш да ме унаказиш”, псовао је избезумљени дечак и насртао још жешће. Трцака му је откинуо торбу с рамена и шутнуо је у шибље поред стазе... Тад је из механичарске радње истрчао Торо, крупан момак у радничком комбинезону и са гвозденом шипком у руци, па је Трцака побегао... Ја сам извукла торбу из шибља и додала је дечаку. Он ју је прихватио са чуђењем, као да није његова... “Узми и ово”, рекла сам понудивши му ситну новчаницу из руке. Он ме, онако избезумљен и крвав, прекорно погледа и строго ми заповеди: “Бежи кући!” Имала сам десет година.. Да те вечери Мицака није насрнуо на мене, ко зна кад би мој витез дошао да ми каже да је он тај који ми се



јавио у сну и тутнуо ми у руку папирић са чудном речи на мени непознатом језику, чије значење изражава душу Мицакиног царства. Јер, Мицака је збирна именица; он, Трцака и њихова братија су – једно... Они кидишу да све узму а немају шта да дају, па су као такви створени да од живота праве каљугу, живо и покретљиво ђубриште, са безброј пипака и жалаца, које се врти у празнини небеској, мењајући ритам, облик и боју, а увек остајући то што јесте – VAN DUNG... Да бих се удаљила од одвратне помисли на каљугу, од Мицаке и Трцаке, и приближила дечаку из сна, кренула сам да пустим неку плочу на грамофону, али то није било изводљиво јер бих пробудила баку. За утеху сам почела да прелиставам некакву антологију светске поезије... Задржала сам се на Јејтсовој песми *Острво на језеру Инисфри*. Песма ми је била позната и осетила сам потребу да је прочитам наглас. И то што најбоље умем, као да је читам неком другом... Прочитала сам прву од три строфе, али нисам била задовољна и вратила сам се на почетак. Опет исто: или погрешно прочитам неку реч, или ми изговор не ваља, или ми се учини да не изгледам убедљиво док читам... Одједном почех да осећам како мој претпостављени слушалац губи стрпљење. “Устаће и отићи”, побојох се и још више се ушепртљих и изгубих. Дође ми да га гласно замолим да још мало причека, биће све у реду. Али није било... Он је ту поред мене, невидљив, а ако прочитам песму без грешке – видећу га!... Чим сам поставила себи тако страшан услов, стала сам да грешим још више и скандалозније... А кад сам се помирила с непомирљивим да ме он више не слуша, нађох се на оној истој пољани преливеној месечином у прохладној ноћи на којој су зликовци обесили дечака у нужнику бараке. Само сад пољана беше пушта, а тишина језива... Испред себе угледах дугачки бели коверат, као

да је пао с неба. Посегох да га дохватим, али се он преврну и помери за корак од места на ком је био. Уочих да на њему нешто пише и успех да прочитам своје име. Слова су била доста ситна и светлуцала су бледољубичастом светлошћу... Биле су ту и неке бројке, али њих не прочитих, јер се коверат поново изврну. Опет закорачих да га дохватим, а он се опет помери за пређашњу дужину. Ни дашка ветра, ни звука... Игра се настављала: ја сам упорно скакутала за ковертом који ми је измицао у последњем тренутку. Толико сам се уморила да сам почела да посрћем као пијана, али нисам могла да одустанем; нисам могла... Подстицало ме је то што сам запазила да се коверат помера за све краће растојање. При последњем покушају само што га не дохватих, кад шикну одвратни грлени смех као да изби из некакве рупе у којој је дотле био затрпан. Тад се у страху пробудих и скочих с канабета... Била сам тужна што нисам успела да се дочепам писма, али и задовољна што сам умакла Мицаки и Трцаки, јер мора да су то били они... “Ти си тршена, нећеш да легнеш кад и нормална чељад и одмориш се, но узимаш злу ноћ, а до подне не можеш очи да распучиш... Ух – што ти је мода, ух... Само да дођу по тебе, забога... “ Тако је гласио бакин прекор. Изгледа да сам крикнула у сну па сам је пробудила и она ми је, с правом, прочитала вакелу...

Кад сам ујутру устала и погледала кроз прозор угледала сам сунцокрете попрскане бисерним капљицама росе како су жудно подигли своје крунисане главе и истакли их јутарњем сунцу. Тако је некад једна млада нимфа укопана до колена у земљу окретала своје лице богу Хелију кад је овај презрео њену љубав...

...

Отац, мајка и сестра дошли су по мене сутрадан.

– Госпођо Софија – рекох – изгледа ми да сте се у причи коначно растали са својом баком, па журићу да искористим ту паузу, јер ко зна шта ме касније чека. У прилог својој журби наводим голу истину да ми досад никад није било допуштено да се сретнем са особом која је искуствено спојила оба света, нити сам веровао да је то могуће. Али кад Милост неба хоће могуће је све, па и то. Захвалан сам и њој и вама на, по мом рачуну, ничим незаслуженој привилегији, а пошто би било дрско и помислити да се могу одужити Милости, пожелео сам да се бар малчице одужим вама тако што ћу покушати да испричам један свој сан из ког ћете сазнати нешто о мени... Наравно, свестан сам тога да ће мој сан наспрам вашег стајати као ја наспрам вас, као глогов колац наспрам коринтског стуба, али шта да радим кад је моја душа мехур од сапунице а ваша непроцењиви драгуљ, кад су моја уста напрсла кеса из које се уместо проса просипају речи, а ваша бисерна шкољка радилица... Пре но што почнем, замолићу вас да ми кратко одговорите на једно просто питање: Да ли сте икад иког посетили у затвору, на јави или у сну?

– Јесам у сну, господине... Све те мушко-женске односе у крајњој линији одликује знојни балзам на препонама, уз суздржану стрепњу да је оно у нама што сматрамо добрим заувек непостојано и сумњиво... (Да бих сачувала идеалну пројекцију љубави, одвајала сам је од свега искуственог.) Лежали смо у великој правоугаоној просторији без прозора, свако у свом уском гвозденим кревету. Било је лепо свануло. Тек смо се били пробудили и нисмо обраћали пажњу једно на друго... Службено лице у плавом оделу са црвеним ширитима ушло је у просторију и мирно нам саопштило да смо сви осуђени на смрт, сви који смо учествовали у завери! "Пресуда је донета синоћ око поноћи, али из

хуманих побуда нисмо хтели да вам је саопштимо, јер не бисте ока склопили", рекао је. Устали смо (спавали смо обучени) и кренули једно поред другог. (Тек тад сам приметила да је он свештено лице.) Док смо силазили низа степенице он је рекао: "Ми смо осуђени на смрт али од нас се тражи да пресуду сами извршимо, да ли си и ти тако разумела?" Одговорила сам потврдно, али сам додала да се мени живи и да морам нешто предузети. Он климну главом и примети да је немогуће ишта предузети кад смо им стално на оку; требало би наћи место где њихов поглед не допире, али таквог места нема... Бекства више нису могућа, не треба се заваравати." Одједном се обретосмо у мом родном месту, али ни ту се не осећамо безбедним. Настављамо пут, ударамо онако насумице, пролазимо земље и градове... На крају одлучујемо да се растанемо, нећемо ли лакше опстати појединачно. Повремено се виђамо, јер наше кретање је кружно. Кад се састанемо, једно време проведемо заједно, у покрету, па се опет растанемо. За време док смо заједно не видимо једно другом лице, препознајемо се по гласу... Толико, мада се не досећам какву то вредност може имати за вас.

– Ни сам не знам - рекох - али хвала вам у сваком случају. А сад чујте мој грешни сан... Нашао сам се у улози младог, тек заређеног свештеника који је због шпијунирања у корист некакве тајне секте допао затвора. Лежао сам у сумрачној ћелији на дасци прекривеној војничким ћебетом кад ме је у неко доба посетила девојка на коју ме ви ликом и одећом подсећате толико много да не могу чуду да се начудим... Чим је стражар за вама, односно за њом затворио врата, ја сам се померио ка зиду и девојка је без речи легла поред мене... Кроз уско и високо прозорче с решетком чуо се иронични звук далеких звона... У ћелији беше загушљиво и влажно... Изненада, мени

наклоњени ћелијски дух, ко би други, поскида крпице с нас обоје и њима затисну прозорче. “Имате на располагању три дана и три ноћи”, рече и умах нестане... Ја сам се онда са свештеничким душебрижништвом и робијашком глађу обрео на вама, односно на њој. Потонули смо једно у друго у затвореној лађи на узбурканом мору, спуштајући се и уздишући између пакла и раја, заборавивши на све изван нас и на себе саме... Кад се приближио крају дан трећи, ћелијски дух је опоменуо моју дружбеницу да је време њене посете истекло. Крпице су се нашле на нама оном истом брзином којом беху поскидане... Тад сам чуо глас: “Вечера, оче, вечера!” уз добро ми познати тресак гвоздених врата. Тргао сам се и с напором одлепио очне капке. Изнад мене светлела је мала упљувана сијалица. Кад сам се усправио угледао сам на парчету новине, поред саме кибле, чинијицу сплачина, комадић црног буђавог хлеба и прљаву кашику.... “Боже”, запитах се, “ко ми то одшкрину врата друкчијег света од овог у ком обитавам као Твој недостојни слуга, да би ми одмах потом на суров начин показао да је овај овде једини који сам заслужио?... Од тада сам чезнуо да ме Господ састави са вилом из сна, али ме је, у замену за то, ђаво саставио са Илонком, мушичавом Мађарицом из Сомбора, која, додуше, за оно што нуди још увек може набавити оно што јој фали, али... И кад се сретосмо ви, односно девојка из мог сна и ја, показа се да не припадамо истом свету. Немојте ми замерити што сам искористио погодну прилику да вам ово испричам. А сад наставите.

– Не замерам вам – зашто бих – на томе што сте рекли, но ми се не допада начин на који сте то учинили – огласи се Софија. – Ви сте, изгледа, неки литерат, да не кажем позер, који са ироничним подсмехом гледа на људску искреност. Мој говор вам се учинио одвећ

патетичним, па сте пожурили да у тај топли коктел убаците коцкицу леда. У сваком случају, ваш сан је за мене веома занимљив, а из оног што ћу сад испричати схватићете и зашто...

Ја сам доиста провела ноћ с једним богословцем, али не у затворској ћелији већ у његовој подстанарској соби која је била налична ћелији. Становао је, мада би можда то требало да прећутим, у сутерену куће чувене дорћолске пророчице и припадао је некаквој мистичној секти амбициозних градитеља пута спасења посрнулог људског рода. (Његов ћелијски дух, да одмах кажем, био је друкчије настројен од нашег, па су наше крпице, можда и противно мојој жељи, остале све време на нама). Тај риђобради четрдесетогодишњак, или нешто старији, високог чела и пегавог лица, чим смо сели понудио ме је истим онаквим соком од зовиног цвета каквим ме је пре десетак година, оне вечери у селу, понудила његова газдарица. При томе ми је у једном даху издекламовао да је сок чисто природни и врло здрав, што је реткост у овом патвореном свету у коме сваким даном охоли, лакоми и избезумљени људи откидају по све већи залогај своје зацртане будућности зарад тога у глибу свакодневице... Учинио ми се да је његов уводни коментар прекрупан за тако ситан повод, мада му се у начелу није имало шта приговорити... “Људи беже од Господа Бога у себи као од јаме безданице”, наставио је, “према ко зна каквим вештачким рајевима, хвале са заносом оно што нем баш никакве вредности, а њихове речи звекећу попут куглица у чегрталци коју ђаво држи у својим шапама... Хрле из самообмане у самообману мислећи да иду из добитка у добитак, и рутински поткрадају сами себе на дуг рок... На подстицаје изван себе одговарају по мери својих таштих жеља, а и кад реше да одмере докле су стигли и из тога извуку поуке, зграну се

пред висином и каквоћом цене коју морају да плате ако хоће да ишта битно промене... И, уз буку и ломљаву, покоравајући се средствима која су сами измислили, настављају по старом ка свеопштој рупи... Што дубље потања у материју, човек све више заборавља на душу и почиње да смрди на леш!... “ То је била његова шеста реченица по реду, а онда је застао и спорим покретом руке отерао муву зунзару са чела.

– Како сте побогу успели да све то запамтите? – упитих са чуђењем.

– Одлично памтим... Но и поред тога не могу бити сигурна да ту и тамо нисам понешто додала или одузела. Ипак, све битно је ту...

Оно што следи важније је од цепидлачења.

– Слажем се – рекох – и извиних се за упадицу.

Очекујући да скроји наредну реченицу под мистичним бројем 7, отпила сам још гутљај природног сока од зовиног цвета... Он ме је, међутим, непријатно изненадио попречним питањем да ли сам удата или и даље живим с родитељима. Рекла сам му да ми је мати умрла пре коју годину на клозетској шољи, а отац се ускоро после њене смрти за стално повукао у село. Своју трговинску радњу превео је на мене и моју млађу сестру, и сад нас две живимо у родитељској кући. А што се удаје тиче, на то и не помишљам... Интересовало га је и то како су се моји родитељи односили према цркви. Не знајући шта да одговорим на то испричала сам му да је мој отац као млад човек прошао поред неког подрума и отуд га је запахнуо мирис вина тако фатално да му више није могао одолети. То је једном признао лекару кад га је овај наговарао да смањи за своје добро. При том се позвао на речи св. Аугустина: “Пошто се човек није желео суздржати од греха кад је могао, одређен је да то не може кад жели”. Толико о оцу. А у поводу

мајке навела сам речи које је она изговорила уочи смрти: “Ако Бог постоји, онда он мора знати шта ради. А кад је већ тако, зашто будале као што сам ја шаље на земљу кад их нико не слуша?” Божји човек је учтиво сачекао да завршим, па је поново отерао муву која је овог пута шетала ртом његовог мршаваг носа... Мува је облетела стону лампу, слетела на прозорску завесу и смирила се... На столу између нас, аматерски склепаном, уз сами зид, поред некакве на изглед свете књиге стајала је руковет ковиља – сивкаста кудеља налик на прамен магле. Густо збијене нежне влати здружиле су своје стабљике у ваљкаст снопић, који је нечија вешта рука спирално увезала вуненим концем... Риђобради богословац ставио је десну руку на прашњаву књигу и обратио ми се: “Ово је збирка гностичких текстова из Египта, позната у посвећеним круговима као HERMETICUS CODEX – редак примерак”. Признала сам да о томе појма немам, премда поседујем нешто књига и имам потребу да читам. “А да ли имате потребу за спасењем, живу потребу, и размишљате ли икад о томе?”, упитао ме је. Рекла сам му да потреба за спасењем чини темељ мог живота, али да о томе нисам размишљала на књишки начин. Да је то у мом случају чисто емотивна ствар... Свог спаситеља сам упознала једном на јави а други пут у сну, мада нисам убеђена да је реч о истом лицу; хтела бих просто да верујем у то...

Кад сам га први пут у сну видела имала сам јасан осећај да је нечим дубоко повређен... Пошто је у питању прво виђење, нисам се за то могла сматрати одговорном, он је то морао знати. А била сам дете да бих могла бити оптужена као нека грешница... (Касније сам живела на два колосека, раздвојивши свакодневни живот од сна. Била сам дакле уверена да моје блудничење не може наудити мојој љубави према



њему. То је морално бедан изговор, можда...) Често бих сањала лепо умотане пакете које ми неко издалека шаље, али нигде није назначено ни ко је он ни одакле је... Одмотам пакет, али при одмотавању постајем све неспокојнија, прсти ми дрхте и коче се... Не бих хтела да одмотам пошилку сасвим (до гола), али сам нестрпљива толико да не могу да одолим. На крају ми се као на неком изанђалом екрану укаже нека од сцена сношаја с неким... Често и не сазнам с ким, но окренем главу и нагло пробијам љуску између јаве и сна - будим се. Обично оргазам изостане, а каткад сам тако близу... Мислим да сам га једном доживела силовито и осетила сам неку тешку мржњу према свом партнеру у сну, иако ми је на јави био привлачнији од многих... И што је чудно: пакети су били умотани у папире разних боја и не увек педантно... Касније су то биле обичне и ружне поливинилске кесе, а уместо финих обојених папира упишана жућкаста новинска хартија. Кад смотуљак одмотам, угледам нешто што не могу да именујем, јер не знам ни шта је ни за шта служи, или нађем шачицу песка, самлевоног угљевља или пепела, а још касније у смотуљку није било ничега. И тада сам се најбоље осећала. Кад нема ничега!... А једном сам, након серије с поливинилским кесама, сањала леп дрвени ковчежић какви могу бити они изрезбарени ковчежићи у којима се чувају драгоцености (накит и др.). Забринула сам се како да га отворим, али се он отворио сам од себе. Изнутра је био обложен црном чојом, а у њему је било нешто увијено у танки бели папир. Одмотала сам полако тајаствени предмет - то је била омалена фотографија, она иста коју ћу касније наћи код Саборне цркве. Ковчежић ми је донео човек који је личио на мог оца, само је био крупнији од њега. И одмах се изгубио! Али пошто је то било изјутра, кад сам се тргла из сна нисам била сигурна да сам

то сањала или се доиста збило, па сам се освртала и тражила погледом оно чега није било... Најзад нисам начисто да ли је он мој спаситељ или ја његов, понекад нисам ни у шта сигурна. Но како год било, дуго сам чекала да ми се јави, да се с њим сретнем и да ме он воли онолико колико ја волим њега. Желела сам да будем пронађена баш од стране тог човека, као нека ретка ствар за којом је он чезнуо и које се нипошто не би одрекао. Да иза његових наредби и забрана, захтева и упутстава стоји љубав и ништа друго. Да му отворено могу све казати без имало стрепње да ћу бити погрешно схваћена... Да ме увери да нисам узалуд рођена и да постоји нешто због чега треба да живим. Да имам осећај кад нешто радим да то радим оправдано, јер је за њега важно. Ми смо људи, што значи слаби и смртни, те док год смо живи свако од нас може постати лак плен игре случаја... Ако ми се неко подсмехне, одгурне ме или плуне на мене, добро је да има ко да ме саслуша и поверује ми да није за осуду то што сам ја урадила, већ оно што је мени урађено. Нећу натрчицу, оног који пре скочи но каже хоп. Ни уображену будалу, а то значи оног који се упорно прави виши и паметнији но је... Хоћу оног који има шта да понуди, а при томе помало сумња и у то што поседује; такав једино заслужује да му се понуди све. Хоћу безрезервну искреност, до тога је дошло... Љубав није довољна као страсна вртоглавица, јер кад прође, ако је ништа није пратило, пустињу чини широм но је била. Потребно је још нешто уз њу, јер смо у озбиљним околностима. Данашњи читаоци Жан Жака, ако иједног живог има, рађају се стари, а љубав треба да им омогући да умру млади. Један велики пилот је сматрао да права љубав, онаква каква нам је одувек била потребна, влада међу онима који гледају у истом правцу. Нису битни ни изглед, ни леви манири, ни заводљиве

лагарије, то је све шмира; важан је човек и његова гола душа, гола и чиста, која може више да поднесе но што може да каже. Замишљам упорно свет у ком је од слабе или никакве важности већи део оног за чим овде гинемо. (Некад смо га чини ми се имали, па смо га одавно изгубили.) Растеретимо животни балон сувишног товара, да се не сурвамо, ма колико нам се тај товар чинио драгоценим... Подсмевамо се стварима без којих не вреди живети, а дивимо се онима које нам раде о души. Заиста је крајње време да васкрснемо замрлу славу морнара дуге пловидбе загледаних у поларну звезду... Јер, ја чезнем да будем вољена само од оног ког сама волим, остали ме не занимају, или ме занимају мало и сасвим друкчије... Припитао ме шта значи то *друкчије*. Одговорила сам да ја нисам презирала задовољства која ми је нудио свакодневни живот, будући да сам као и друге жене створена за њих и она за мене. То је то, нужно је, дакле, али није довољно. Нама је потребно нешто потпуно и *непропадљиво*. Нешто што не можемо изгубити ма шта чинили. Та непропадљива тачка за нас је доказ да се о нама неко стара; да се нашем доласку на овај свет и одласку са света доиста поклања нека системска пажња... Ја не умем да филозофирам, али знам да постоји много жена и свака има право на човека свога живота (на неког ко је ту због ње и она због њега.) И треба да верује у то право... Иначе, како попунити ту празнину? Чиме? Нечим морамо, дакако, ако смо већ од грађе осетљиве... И дужни само да водимо рачуна о томе да у том попуњавању не срљамо, да избегавамо којекакво смеће... Други људи ме занимају као одани пријатељи, као добри саговорници, поуздани пословни партнери, или као мушкарци с којима се некад неке ствари могу обављати без нарочите преданости, с тим што потребу за спасењем наглашено везујем за човека мога

живота. Док се не сретнем с њим чезнућу за њим, а живећу у пролазном, како знам и умем. Он је приметио да то тако не иде јер ја у ствари раздвајам живот и смисао, уместо да укротим телесне изазове и потпуно се подредим смислу. Рекла сам да сам свесна тога, али морам настојати да будем нормална, будући да сам као и сва људска бића великим делом сатворена од “материје живе и распадљиве” која упорно хоће своје. Тако истовремено опстојим у топлој каљузи живота и насупротив њој - у живом противречју... А све то с надом да ћу раздвојено спојити у једној особи. Јер шта ако се, не дао Бог, на крају покаже да је та особа, човек мога живота, гола фикција? Онда сам изгубила и живот и смисао... Констатовала сам да је било тренутака кад сам у настојању да будем као и друге, "нормална", отишла предалеко... Тад бих се силно постидела, осетивши се издајицом своје душе, и стид би ми помогао да се тргнем и да с још жешћом чежњом мислим на свог спаситеља. Каткад бих у постељу легла слутећи да ће он, успут савладавши све препреке, осванути поред мене и обгрлити ме с првим блеском зоре... А доживљавала сам и стање транса с њим, које се ни са чим не може упоредити, а после бих се будила празног наручја, као напрсла чаура из које је лептир излетео... Кад сам то изговорила, већ помало уморна, испила сам до краја чашу "чаробног напитка" од зовиног цвета, похваливши му и мирис, и укус, и боју. Хтела сам, реда ради, да замолим за рецепт, али ми мој богословац није дао ни да предахнем честито. “Судећи по свему што сам од вас чуо, ви сте изабрани да будете спашени, иако тога нисте свесни”, рекао је и наставио да је неопходно да упознам уску стазу спасења и да се строго држим те стазе, одстрањујући многе заблуде, оне најзаводљивије пре свега. Јер, у изградњи луке спасења подједнако учествују и знање и

вера. Најпре морам имати на памети да је човек састављен од чисте душе као Божје еманације и грешне и трошне материје, а онда још много ствари које су томе сагласне, да бих се ослободила материјалности и припремила за духовни препород као нужан услов за спас након смрти. Наравно, ослобађање је сложен процес који подразумева посвећивање у многобројне и вишестепене тајне... А све ми то спремно нуди његова гноса.

Док сам га слушала чудећи се докле сеже моћ сазнања, он је млео и млео, покушавајући узгред да проникне шкиљавим погледом што је могуће дубље у тамни троугао који су чинили моја стиснута колена и преко њих затегнута ивица сукње која их је у благом луку надсвођивала, али ја сам се налазила у таквом положају у односу на њега да му је то било неизводљиво. Није могао да продре ни два прста, али није могао, или није хтео ни да одустане... Можда се надао да ћу се случајно померити из тог положаја и да ће се сукња подићи за прст-два, или ћу то учинити намерно из женске провокације, или из блудне жудње.

"Наше фундаменталне идеје директно потичу са божанског извора, а нису изведене из искуства како су то тврдили стари емпиричари", наставио је да би ускоро прешао на мој случај, као такав. Рекао је, најпре, да Спаситељ јесте и може бити само један – онај који проиходи из Господа. Тај који ми се јавља у сну није никакав стварни лик већ прави Спаситељ, који је преузео људска својства да бих га могла видети, чути и везати се за њега душом својом изван неутешне материјалности. Зато треба да сасвим раскрстим са очекивањем свог принца у чијем ћу загрљају премостити јаз између живота и смисла. Немогуће је једном руком брчкати по баруштини, а другом додиривати

небеса; не спаја се неспојиво... Рекла сам му да је по његовим књигама то вероватно тако, али бих најпре хтела да будем спашена у овом свету. Да овде пронађем *бисер који ће осветлити мој пролазни дом*, па тек онда... Без тог бисера боравак овде јесте несношљив, своди се на ђубриште (VAN DUNG), а ја не желим живот без смисла. Али исто тако не желим да се претворим у некакву аскетску наказу, да служим апстракцији од које се душа суши, јер не пристајем на смисао без живота. Одбацујем уску стазу, праву линију, лењир, шестар, троугао... Чезнем за спасењем у склопу чулног искуства, а не овог или оног теоријског начела. Волим спаситеља само у човеку од крви и меса, али оном који је спреман да даде све да би узео све и с којим могу гледати у истом смеру...

Хтедох још да пркосим његовом науку, али мордох да застанем јер досадна и одвратна муветина, коју сам последњи пут приметила како се вере по џомбицама његове риђе и густе браде, стреловито улете под моју сукњу и осетих је педаљ изнад колена са унутрашње стране леве бутине, тамо где је женска кожа најглађа и најспиритуалнија, како ме голица поганим ножицама...

Језа која ме проже би ми толико неиздржива да сам се у том тренутку изазовно протегнула, усправила леђа и прислонила се уз малко повијени наслон столице, а сукња ми се помери изнад колена за пола педља, а можда и за цео педаљ више но што пристојност налаже. Севнуше беле и једре бутине у сеновитој поноћи сутеренске полусобе пред лицем и погледом риђобрадог дорћолског гностика који је, не осврнувши се, и даље скрштених руку монотono низао суве и посне речи на невидљиву нит ко зна каквог смисла. Кад сам хитрим покретом руке, крајње неспретно, подигла сукњу још за пола педља, уместо да је

вратим назад, како сам потом и поступила, поново сам угледала муву на његовој бради. Он истражује Бога, зунзара истражује њега – свако ради свој посао, помислих... Али то што се изненада случило међу нама, било је довољно да противнику емпиризма застану речи у грлу а очи поприме неки врео сјај. Кад сам сукњу вратила у пријашњи положај он још није био савладао унутрашњи грч, већ се батргао да дође до даха и настави да меље о нама урођеним идејама. Најзад се тргао као да са себе отреса опасну и невидљиву твар, али је то споро, мукотрпно успостављање равнотеже морао да плати немогућношћу да настави своје прегломазно умовање. Покушавао је да се некако надовеже, а кад је схватио да не може решио је да скрене с теме... "То се, дакако, може бесконачно разматрати, али не би било лепо с моје стране да вас као домаћин замарам." Рекла сам му да може да настави, а да нисам знала зашто. Док је и даље говорио о томе да нема, нити може бити нагодбе између супротстављених начела – Бога и ђавола, чисте душе и грешне материје итд. – у средишту моје пажње опет се нађе она руковет ковиља. Овог пута у тесној вези са изазовном и кокетном Евом, мојом некадашњом другарицом, онаквом каквом сам је видела у давнашњем сну, која ми је отворено рекла да сам начисто изгубљена. (Као осмогодишње девојчице, ватрена Ева и ја, одсекле смо кикице кројачким маказама и по једну размениле у знак вечног другарства. Седам година касније, вечно другарство је коначно пукло и ја сам јој вратила њену кикицу, а узела своју. На растанку Ева ми је рекла: "Сојо, ти си начисто изгубљена.") Питала сам се шта би се десило да се преко пута богословца уместо мене нашла Ева. Она би, убеђена сам у то, поскидала све крпице са себе, зграбила руковет ковиља не тражећи допуштење, помиловала њом своје груди и трбух и

најзад је сместила међу бутине, забацивши главу на наслон столице. Она би то учинила из голог пасјалука, ако ни из чега другог. Уколико би богословац наставио своју причу, Ева би га погледала као црвоточину којој је једино преостало да се дружи с мувом зунзаром... Толико сам се уживела у слику да сам спонтано дохватила руковет и принела је лицу. Нагли сусрет паперјасте суве траве и веома нежне коже изазва у мени двогуб осећај: узнемирења и благости у исти мах. Као да то што чиним себи не чиним само ја но и неко други, мени драг и близак... И поче да ме обузима некаква фина клонулост, као да негде тонем, нестајем... То више није моја рука држала руковет, већ нечија друга... “Поспани сте”, изненади ме глас домаћина и пренух се... “Сетила сам се нечег давнашњег”, рекох... Он с несмањеним упорством настави да струже о иницијацији као плоду “дуге аскезе и унутрашњег осветљења”, о произвођењу умирања и самој смрти схваћеној “као излазак, освајање пролаза кроз капију која даје нову енергију”. А “изласку следује улазак, јер иницирати значи увести”. Промукли звук његовог говора мешао се са зунзарањем муве која је час облетала његову главу, а час стону лампу у углу... Сетих се да сам негде прочитала колико је мува гадан инсект, поготову зунзара. Највише јој прија месо које је почело да трули, мада уопште није избирљива. А толико је плодна да у четири наврата током свог кратког живота, зависно од услова, може да произведе седам до десет генерација... Уздрхтах пред тим гадним накотом који се леже из ђубришта... Богословац је већ био стигао до Сведенборгове визије Бога, који је једне ноћи у некој сумрачној лондонској крчми издиктирао свом изабранику “унутрашње значење Светог писма”. Кад је то привео крају, наставио је о жртвовању Исусовом као тријумфу светлости над



тамом, о спиритуалном свету насељеном анђелима и демонима који делују на нас а да тога нисмо свесни, и о многим другим стварима, дубоким и тешким, о којима ништа нисам знала... Кад је дошла на ред објава неког Сен Мартена о све дубљем спуштању у своје биће као једином путу којим се може допрети до Божјег срца, занесени учењак почео је да говори тихо, све тише и да се из секунда у секунд смањује... Пратила сам га док није спао на величину муве зунзаре, а онда сам умрла... У ствари, знала сам да сам жива, али то никако нисам могла да докажем. Сви који су ме окруживали понашали су се према мени као према мртвацу. То ме је у почетку чак забављало, као да учествујем у некаквој хорор-представи, али кад схватих да они заиста верују у моју смрт подуже ме језа... Но опет, рачунала сам да ћу наћи начина да их разуверим пре но што ме однесу на гробље. Јер мораће, прво, да ме окупају, па да ме обуку и тек онда метну у сандук. Видим покојну маму, тату, сестру, неколико школских другарица и другова, чујем кукњаву, напрежем се да устанем и објавим да сам жива, али не успевам ни да се покренем, нити реч да прозборим... Полажу ме, коначно, у сандук и још мало па ће ме изнети из куће!... Тако и бива. На путу за гробље све видим и чујем иако сам под поклопцем... Али опет не могу ништа да учиним. Срце ми дрхти од страха пред страшном извесношћу да ће ме живу затрпати у земљу!... Сандук је већ поред ископане раке, чека се још само да се мој тата опрости од мене... Кад је он завршио потресни опроштајни говор (из ког сам схватила колико ме је волео) и обрисао марамицом натекле сузне очи, приђоше две сподобе: једна онижа, плећата и гола до појаса, а друга кошчата и повисока у исфлеканој мајици... Плећати држи у једној руци чекић а у другој неколико ексера, док о рамену кошчатог виси дебели котур

смотаног мрког конопца... У њима препознах Мицаку и Трцаку, мада су се доста разликовали од те двојице, и рекох себи да ми нема спаса. Први стаде да закива поклопац, а други да провлачи уже испод сандука... Напрегох се из све снаге да поклопац одигнем пре него што га до краја закује, зазвах тату изгласа, али се нико не одазва нити се поклопац подиже... Изнад моје главе укипио се риђобради богословац са отвореном светом књигом у рукама... Чека да ова двојица заврше посао овде на земљи! Напрегнух се опет толико силно да или прснем у сандуку или да се спасем. Поклопац одскочи и пободе се у раку, а моји целати прућише се по земљи као покошени!... “Ђубради, шта јој радите?!” – зачух врисак и на трен блесну лице дечака који ми је, онда, тутнуо у руку згужвано парче тоалет-папира...

Кад сам се придигла и поново села на столицу с које сам била пала, требало ми је минут-два да схватим где сам и шта се то са мном збило. У сеновитој собици, боље рећи сандуку од собе – није било никог... Кроз два правоугаона прозора с решеткама пробијала се сива светлост октобарског јутра... Само да се што пре одатле изгубим, била ми је прва помисао... Кад се нађох у мрачном ходнику, упркос стрепњи да ћу се са неким срести, потражих тоалет да се колико-толико припремим за излазак... (Касније сам више пута срела човека с којим сам, случајно, провела ту дугу октобарску ноћ и сваки пут бих скренула поглед, правећи се да га нисам приметила. Не знам зашто ако не стога што сам у њему видела карикатуру себе саме... А људи мало шта мрзе као своје карикатуре.)

...

У Саборној цркви упалила сам шест свећа: три за мртве (маму, тату и баку) и три за живе (Мирку, мене и човека мога живота). На излазу из Цркве сину ми да сам направила чудну омашку: тату сам сврстала у мртве иако је за мене још био жив! Повратила сам се и његову свећу преместила тамо где је требало да стоји, али се она одмах угасила. Палила сам је још двапут и оба пута се угасила. (Истог дана, увече, примила сам тужну вест да је мој отац нађен мртав у свом кревету. Слутим да омашке није било...) Онда сам се упутила кући, да се спреим за посао... И тад се то догодило...

– Слушам вас, госпођо – рекох.

–Двојица средовечних уличних сметлара у прљавим комбинезонима плаве боје прикупљали су опало лишће на гомилу дугачким метлама од прућа... Пролазећи поред њих закачих руб гомиле и у прегршти лишћа која ми се нађе испред ногу спазих некакву сличицу, хитро се сагнух и узех је као да је мени испала... Један од сметлара, вероватно крезуб, протутоли да су ми, изгледа, очи наврх главе, а други масно добаци: “Мачко, узми и ово, требаће ти.” Успламтех од стида помешаног с бесним презиром, па пружих корак не бих ли што пре ишчезла у шароликој јутарњој вреви. На путу до куће с муком сам пригушивала нарастајућу радозналост да проверим шта сам то, као по заповести, подигла са смећа при повратку с једног неуобичајеног гостовања. У магновењу ми се учинило да је лик на фотографији млад човек, али мене је занимало много више од тога: ко тај млади човек може бити и да ли он потврђује моју плашљиву слутњу... И кад сам стигла кући наставила сам да одолевам својој радозналости, мада ми је од превеликог узбуђења зујало у ушима.

Навукла сам ролетне на прозоре, упалила стону лампу, уточила чашицу коњака и, најзад, села... Онда сам дрхтавом руком полако извукла сличицу из џепа, и упиљила се у њу... Оно што сам слутила да ћу видети, то сам и видела: дечака усудно озбиљног и тврдог као у камену исклесаног лица, кратке густе косе и тамних очију пркосна погледа. Истуррио длан десне руке као онда кад ми је дао знак да му се не приближавам... У њему су, имала сам утисак, била сједињена оба лика: лик стварног дечака који ме је једном заштитио од Трцаке и лик дечака из мог сна. Онда сам устала и извадила из витрине три фигурице од гипса. То су били моји демијуршки покушаји да се приближим оном ког сам носила у сећању као човека свога живота, и да га призовем у постојање... Ниједним од њих нисам била задовољна а ипак сам их све задржала, јер сам осећала да сваки понешто носи. Сад ми се то учинило тачним: између сваког од њих понаособ и лика на фотографији увиђала сам покоју сличност, чак и битну сличност. А опет сам опомињала себе да не смем заборавити на неизбежну разлику, често и пресудну, између ствари какве јесу и каквим их ми видимо понесени својим осећањима... Ако ми се стварни дечак јавио у сну, додуше у нешто преломљеном виду, онда је фотографија коју сам нашла његова и као таква има вредност документа највећег ранга, сакралног документа. Подигнута је с гомиле градског смећа као икона, опредмећена визија. То је било довољно да се даље не двоумим да ли она представља дечака из сна или не, што ме је ослободило нужности бдења над његовим ликом у машти, или боље рећи енергије присећања. Сад је само требало пронаћи власника фотографије, а то се исто тако морало препустити случају. Јер ако је случај одлучио да нађем ту слику, одлучиће и о томе да сретнем и оног чија је. Но ако се то доиста деси, онда тешко да

може бити речи о случају, већ о вишој вољи - о некој закономерности која се може слутити, мада се о њој не може ништа поуздано знати. Пука чињеница да сам најзад дошла до фотографије и да нисам посумњала у њен идентитет навешћује постојање те закономерности. Судбина је, дакле, написала слово А, а то обећава да ће написати и Б. Бесмилено би било да се њена рука задржи на А... Но иако та ствар не зависи од мене саме, то не значи да се смем опустити и чекати. Нужност бдења само се померила из подручја сна у подручје стварности, тако да одсад морам бдети над ликом на слици, како бих била спремна да сваког тренутка препознам прст судбине, јер визије с временом слабе, губе јасне обресе, а њихово слабљење мало по мало води непривлачној уопштености запажања, шеми. Морам првенствено одржавати струну чежње затегнутом. Спорост кочије судбине, не би никако смела да угрози моје стрпљење. Јер свако губљење стрпљења може ме навести да прст судбине препознам у нечем другом. Да погрешим богомољу и одем у туђу која толико личи на моју. Уистину, моја максимална мобилност се, у крајњој линији, може узети као ваљан доказ да заслужујем оно за чим чезнем, али то никад није било све. Све се решава ко зна где, а резултате одлуке ми овде чекамо и сазнајемо поступно, делић по делић... Онако као што бисмо разгледали неку огромну слику коју ни са једног растојања не можемо обухватити погледом.

Не доводећи у питање претпоставку да је то он, нисам губила из вида да ми поседовање његове фотографије никако не гарантује да ћу се икад срести с њим. Сигурна сам само да то желим, али не могу знати ни шта све та жеља подразумева, да ли би се стварно поклопило са жељеним у свим тачкама. Контуре жеље се не могу унапред јасно

сагледати, јер је жеља жива и покретљива, изложена је унутрашњим вибрацијама различитих смерова и јачина, тако да сви њени елементи нису ни подједнако битни ни подједнако уочљиви за оног ко иза ње стоји. Како онда могу знати шта желим? Могу само донекле... Жеља поседује унутрашњу осовину око које се намотава кудеља наше фантазије. Та осовина или кичма жељи даје чврстину, именује је, али нам не омогућаје да знамо колика и каква она јесте у појединостима. Ја сам, дакле, желела да се сретнем с њим, али нисам могла казати шта све очекујем од тог сусрета, јер се нека очекивања јављају тек са испуњењем неких других... Живети и желети је исто. Постављала сам чак и питање права на тај сусрет, чим сам га заслужила - иако сам у почетку сматрала да је то неспорно - и нисам налазила одрешит одговор. Но како је сваки самопрекор на одређеној дубини заштићен самољубљем, тако је било и са мном: говорила сам о праву а мислила сам на срећу, коју сам видела у томе да ме тај човек узме онакву каква јесам, само због тога што сам то ја и што сам таква...

Па и да се сретнемо, помишљала сам и на то, шта би вредело ако га не препознам? Ништа!... А зар је лако препознати дечака од петнаестак година у огрубелом средовечном човеку? То ме је бринуло прилично, па сам почела да проверавам моћ перцепције разгледајући породичне албуме својих пријатеља и познаника. Резултат је био завидан. Препознавала сам без напора њихове ликове на групним фотографијама из детињства. Дивили су ми се чак, али ме то није чинило спокојном будући да сам у свим тим случајевима била неутрална, па је отуда и моја моћ перцепције слободна, док сам у свом случају судбоносно заинтересована и то ме може навести да промашим. А како ћу знати да сам промашила ако ми дотична особа то

због нечег не би рекла? Никако. Остаје ми нада у Бога да ми неће потурити кривог уместо правога, јер коме је стало до правде и закона ако не њему... Мада и он зна...

Рачунала сам чак и са крајње бесмисленом могућношћу да фотографија нема везе са дечаком из сна, већ представља неког ко је већ старац. Испала му је из кесе приликом неког пресељења или ко зна којом згодом... Али шта ако је још чврст и у снази, шта да му, у том случају, нудим овако матора, презрела? Онда бих себе тешила да наш однос није од те руке... Али у тренуцима кад би ми притежало што ме трошност тела удаљава од њега, узела бих своју тинејџерску фотографију коју сам највише волела и ставила поред његове. Одговарале су једна другој. А кад је тако, природно је и да нас двоје данас одговарамо једно другоме. Све је било могуће, али не и довољно да поткопа моју веру у наклоност Провиђења. Ако је све могуће, набацивала бих лопту самој себи, онда је могуће и оно што је најповољније за мене. То ми је изгледало и највероватније, јер не бих ја ту фотографију нашла тек тако... Ово ломљење између вере и сумње потрајало је...

– И једног дана Провиђење вам посла човека који рече да је дотична фотографија његова – приметих. – И ви му поверовасте.

– Тако је било – рече она. – Пружила сам му фотографију и упитала га са стрепњом да ли можда препознаје лик који је тамо представљен, а кад је он одговорио да је у питању његов портрет, можете ли замислити како сам се осећала... Обрадовала сам се, у најмању руку, али та радост је била шкрба. Поверовала сам да се најзад испунио мој животни сан, а опет и нисам... Јер, како је могуће намах поверовати у нешто на чему је залепљена етикета - *немогуће*?

Како избрисати ту етикету? Слово по слово, да не остане траг... Један део мене је грануо, разбокорио се, а други је остао у хладовини сумње. Како спојити та два дела, да ли ће топлота једног бити довољна да угреје и други? Уз пут, док ме је пратио кући, био ми је близак само једним делом, а другим далек и опасан. Први ми је говорио да оно што је право и велико мора себи изборити место у овом свету ако је он свет за људе. А други да је све то страшна игра судбине са мношћом чији исход не могу да сагледам... Јест он и није он! Како може да јесте?... А опет, зашто не би био? Ако је то само варка и подвала, онда овај свет није прави, већ тамница у којој се опстоји по казни... Ако га одбијем, с њим одбијам и могућност да у свету поред зла и несреће може постојати и срећа, пуна срећа ружолика, а ако га прихватим не излажем ли се ризику да се извргнем руглу... Отишла сам и легла у два дела. Као да су легле две Софије, једна до друге. Преко ноћи су се састављале и растављале све до испред саме зоре. Тад су се у неком немирном грчу спојиле и утонуле као некаква целина у сан, бодљикав и тежак... сан чичак... Идеално је већ сутрадан почело да пробија у реално, сумња се завукла у *мишју рупу* мада сам и даље била свесна тога да човек поред мене може бити фалсификатор ког сам ја под неодољивом потребом да буде прави узела за право. На тај остатак трезвености била сам поносна касније кад је он почео да ми својим понашањем трује живот. Све напорније сам с њим општила. Њему је било стало да одржи привид да је и даље све као што је било, али му је то тешко и само накратко полазило за руком, брзо и лако је мењао расположење... Сумња се некако брзо извукла из "мишје рупе" и бивала је све тврђа и постојанија, а ја све уверенија да он није човек мога живота, јер да јесте до тога стања не би могло доћи.



Једног поподнева сам извадила слику и стала да је пажљиво проучавам под лупом. И одједном ми је пукло пред очима да иза тог лика дечака не стоји он, Милутин, нису то његове црте, просто ме је заварала незајажљива жеља која је помела све разлике... Пукотина у мени потајно се ширила и продубљивала. Час је то бивало толико убедљиво да сам помишљала да ствар сместа рашчистим, али бих се опет уздржала, куд ћу с толиком хаваријом. Кад ми је личио на љубоморног мужа то ми је било најсумњивије. Како може бити љубоморан неко ко је вољом судбине изабран!? И пукотина се каткад ширила, каткад стискала, зависно од тога колико је он у мојим очима још увек био он а колико неко други. Кад би се проширила променила би боју, постајала је тамна и хладна...Тад сам га презирала, а на себе сам била толико љута да се то граничило с мржњом...

– Нисте се сетили савета госпође Секирице?

– Нисам га разумела...

– А и да јесте, ништа вам не би помогао. Ви сте таква особа... Судбина се послужила вашим нестрпљењем. Обдарила вас је великом жудњом, а жудња је кумовала нестрпљењу, које је мајка погрешке.

Она је ћутала и гледала ме упорно, дуго... Као на почетку. Најзад заусти да нешто каже, али се уздржа.

– Имам утисак да нисте завршили – рекох.

– А имате ли утисак да онај који је с вама запоео разговор данас и овде личи на вас?

Нисам знао шта да кажем...

– Извините – рече она. – Хтела сам да питам да ли сте икад изгубили неку своју фотографију?

– Јесам, госпођо, – рекох. – Изгубио сам фотографију свога лика из времена кад сам имао шеснаест година... Никад је нисам прежалио. Хтео сам да он живи и да увек има толико (16) година. То сам у ствари хтео само у почетку, а после сам остао при томе да се он сведе на слику, али на слику која ће у мом животу одиграти судбоносну улогу, важнију од сваког живог створа. Јер пронаћи ће је неко ко ме, упркос свим препрекама, може по њој препознати. Нисам погрешно, или можда јесам... Чинио сам оно што сам морао.

- И ја бих исто могла рећи, али се то коси са оним да смо криви, јер морамо бити криви... Но моја је улога окончана. Ја сам желела да верујем да сам на свет дошла с неким планом, што би требало да важи за све људе, да нисам произвољно бачена у океан постојања, осуђена да плутам, мада је и то велика привилегија... Да ме неко чека, и ја неког. Као да је свет огроман мозаик господњи у ком све живо и неживо има своје место, али ми никако не можемо да то видимо, не можемо да се толико одмакнемо, мада је понекад понеком дато да тај ред наслути, па и неки рачун о томе положи... Кад сам као девојчица читала песме или приче, ја се нисам трудила да прецизно схватим шта је тамо казано, већ сам на штиво гледала као на неку врсту наркотика који подиже ниво мог духа, надахњује ме, проширује ми видик и омогућава да се нађем у том мозаику. На крају сам сусрет са својом митском половином морала да платим животом. Схватила сам кад то више нема смисла да живети значи не моћи видети и наћи, а видети и наћи значи не живети.

"Кад би ме смрт, госпа окрутна која држи реч тако тврдо да никад не опозива што једном учини, хтела уступити животу тек толико да прођем с тобом овом стазом до гробљанске капије, осетила бих се срећном као да сам успела... Постидела бих зло... Разумеш ли: кад бих

могла да идем поред тебе и говорим с тобом, осећала бих се победницом, мој празни живот би био испуњен. Овако је то само привидно, као да се дешава у нечијој уобразиљи, јер ја сам мртва и говорим као припадница света мртвих. Ја сам сен само... Кад се праг живота једном прекорачи повратка нема, то сви знају иако сви у то не верују без остатка. Рећи ћеш да је то отрцана фраза, али што год битно описује и дефинише судбину људску увек је ново. А ја сам опет од оних који не могу да верују да повратка нема, јер ако не спојимо неспојиво барем у сну, угушићемо се у властитом смраду... Кад би ме, чини ми се, ти могао пожелети стихијом која је јача од смрти, дозвоао би ме и избавио. Али ти то не можеш, ни Орфеј то није могао, нико од људских створења то не може, а то једино има смисла. Но мени би било и то довољно кад бих била сигурна да си ме препознао у самом себи као што сам ја тебе препознала на овој невидљивој црти између два света, јер се више од тога не може добити. Може се само желети тајно, плахо, стидно... Туга, огромна неизлечива туга..."

То ме дирну, па спустих поглед...

– Немојте тако - рекох. Земља вас је једном вратила...

Она се осмехну тужно и пружи руку према мени, белу и дрхтаву, као да хоће да ме помилује по лицу, па је повуче...

– Ко је Ђентиле? – упитих након краћег оклевања, ризикујући да испаднем непристојан. Али на њеном месту стајао је мој претходни саговорник: у истој ланеној кошуљи, са истим тамним наочарима, с торбицом о рамену и бамбусовим штапом у руци!

Моје индискретно питање оста да виси на граници између два света, "као звезда на хоризонту између дана и ноћи."

## 12.

– Да наставим? - рече мртав хладан...

Климнух главом у знак одобравања.

– То је била права прилика да отворим карте, али сам се уплашио да ће се извући; да ће, штоно се каже, коначно изаћи сува из воде... Да сам је у датој ситуацији упитао ко је Ђентиле, прихватио бих сваки њен одговор као неоспоран. Тако би се питање Софијиног греха засвагда скинуло са дневног реда, а моја душа би већ сутрадан изнова пала под шапу чудовишта “одвећ грозног да се каже”.

– То сте накнадно измудровали.

– Да, накнадно – потврди он – с таквим изразом лица као да се то само по себи разуме.

– А шта вас је, човече, у тренутку спречило да не паднете у искушење?

– Уплашио сам се, боље рећи постидео, при помисли да ће оно што ме мучи, кад изађе на видело, испасти једино презира достојно... И ту ми се некадашња силна обузетост фаталном сличношћу између мог покојног деде и мене наметнула као богомдан излаз... Најпре сам Софији скрушено признао да је дубоко у праву, јер се заиста у мојим мислима настанило чудовиште, али оно ни на који начин не задире у наше односе, већ се тиче само моје главе. Досад сам о томе ћутао стога што сам желео да је поштедим једне сулуде опсесије чија сам жртва постао, а да ми није било ни на крај памети у шта се то може изродити. Очигледно нисам владао ни својим речима ни својим поступцима, али шта је ту је... Онда сам јој испричао причу о мојој физичкој сличности

са дедом, који је живот окончао у својој четрдесет шестој години; у мојим тадашњим годинама. Рекао сам јој да нико ко је познавао деду из његових младих дана није могао да се начуди толикој сличности између два људска створења. Мени је то у почетку ласкало будући да је деда важио за отмена и умна човека, а уз то је умео и са женама. Једино му је замерано да је могао бити штедљивији. Касније ме је, не знам ни кад ни како, ухватио ђаво за грло, па сам на ту случајност погледао из другог угла... Кад већ толико личимо, побојао сам се да би било закономерно и да живимо једнако дуго. У том случају, рачун је чист: ја бих на земљи постојао још свега неколико месеци! Отуд и мука којом, ето, нисам желео њу да оптерећујем. Сачекаћемо та три месеца и све ће постати јасно и чисто: или ћемо се растати заувек, или ћемо наставити да живимо како смо живели у почетку... Она је на то одахнула као неко ко је, најзад, збацио тешко бреме са својих плећа. Али имао сам утисак да се одмах затим покајала што је дала и толико маха свом задовољству, па ме је бојажљиво узела за руку и прошаптала да сам ја човек њеног живота, те да има све разлоге да се осећа повређеном што своју муку нисам поделио с њом. Рекао сам, глумећи потиштеност, да су ме у томе спречиле две ствари. Прва је та што сам са стидом претпостављао да ће јој исходиште моје патње изгледати сасвим небулозно, јер повремено и мени самом тако изгледа. Друга је нешто тамније природе: замишљао сам кад у догледно време одем под земљу, она ће наћи човека с којим ће до краја делити све што је делила са мном – и то ми је било неподношљиво. Тим се, напоменуо сам, једино и може објаснити моје заједљиво и примитивно понашање према њој. ( Мислим да је ово последње најубедљивије деловало на њу.) На крају смо обоје били задовољни, свако из својих разлога: ја сам изградио

заклон иза којег сам, уз понешто обзира, неометано могао да истрајавам у свом суморном и депресивном понашању, а она је из “обрачуна” изашла још узвишенија но што је у њ ушла. Тај обострани успех прославили смо на најближем лежају...

...

– Сличност са дедом, значи, нисте измислили?

– Ништа ја, господине, не измишљаам, али и не тврдим да то неко не чини уместо мене, и то од почетка до краја, па своје измишљотине мени потура а при том се понаша као да их ја потурам њему и повремено се спори са мном. Само да не дође дотле да међусобно поделимо шамаре... А кад је реч о сличности с дедом, она ме је годинама притискала, дакако утолико више уколико сам се приближавао датуму кад је он напустио овај свет. Да бих се одупро убеђењу у фаталност те сличности, покушао сам да целу ствар опишем. Надао сам се да ћу је тако отурити од себе. Невешт у том послу, вртео сам се укруг... Ипак, мој труд није био сасвим јалов. Писао сам глупости, нема сумње, али сам истовремено разблаживао страх од претпостављене неумитности судбине, а с њим и жалост за собом... С вечери, уочи датума кад ћу се по годинама старости изједначити с мојим претком у трену његове смрти, отишао сам у шетњу обалом Саве. Могао сам да одем у кафану, коцкарницу, позориште, зоо-врт, или да се обесим само зато да би испало по мојој слободној вољи, али сам се одлучио за шетњу поред реке... Климајући песковитом обалом у смеру речног тока, без јасна разлога реших да променим правац – да ударим против струје!... Нисам направио ни десетак корака кад у тој спонтаној промени правца кретања препознах симболични протест

против неумитности која је, најзад, стигла до тачке испуњења. На ум ми је пала проста и истинита констатација да то што изгледом личим на деду није ваљан доказ да ће ме неизоставно стићи и његова судбина. Штавише, није никакав доказ ако се има у виду да се мој животни ток (*curicullum vitae*) умногоме разликује од његовог. Он је храбро погинуо у једном праведном рату, а у овом часу рат је далеко од мене. Он се трипут женио, а ја још ниједном. Из три брака имао је једно дете, мога оца, а ја сам зацртао да останем бездетан. Он је продавао оно што је наследио и само га је смрт спречила да не прода све. А ја сам сачувао мршаву имовину која ми је остала од оца. Он је извесно време провео у Трсту, а ја сам видео Трст једино на разгледници. Деда је био, уз све то, човек углађен – кицош, говорило се – док сам ја у погледу одевања доста немаран, чак нагињем неукусу и алкавости. Ове разлике (заједно са још неким, мање упечатљивим, али можда не мање битним) колико год да сам настојао да задржим у свести, тањиле су се пред оним што ми прети, али и такве какве су помогле су ми. Сликвито речено, оне су представљале пречке на лествама уз које сам настојао да се извучем из јаме чија се дубина не мери метрима. То сам најјаче осетио кад сам се из шетње вратио кући и за собом закључао тешка храстова врата са гвозденим рамом... Пожелео сам да позовем у помоћ и гузату Виолету, не би ли ме “превезла” преко узбурканог океана ноћи, као и толико пута пре, али сам уздрхтао пред могућношћу смрти у седлу... Најбоље ће бити, дође ми на ум, да ноћ проведем за писаћим столом у склапању какве будалаштине под видом откровења. Међутим, чим сам сео за сто и налактио се попут неког од древних пророка или савремених државника, сетих се једне мучне реченице Андреја Платонова, која упућује на то да је човек постао од црва јер му је, као год и црву,

суштина – помрчина. После тога ми се више није седело за столом, поготову не с оловком у руци и свеском испред себе; никако ми се није седело... Ноћ сам пребродило час лежећи наузрак на отоману или на поду и буљећи у лелујаво прамење паучине које је местимично висило с плафона, час шеткајући од собе до кухиње и псујући онај део намештаја о који бих се, расејан, спотакао. Пред зору сам клонуо и заспао, обучен, а пробудио сам се кад се разданило, згужван и споља и изнутра. Није ли ме то из трбуха избљувала неман каква, питао се неко у мени, или се ја сада то питам – не знам. Скупио сам тек толико храбрости да изађем на улицу и купим новине и штогод за јело.

Ово се десило пуних пет година пре но што ћу упознати Софију.

– Лукаво сте то искористили, задивљујуће лукаво – похвалих свог нововаскрслог саговорника. Он ме прекрсти сумњичавим погледом, почеша се по темену и настави:

– Морам признати да сам и сам био задовољан, али то моје задовољство нажалост не потраја. Већ наредни дан га је до краја испио...

– Зар ваш заклон није издржао више од једне ноћи?

– Нисам ја издржао... Заклон је, без сумње, био више него добар, али не за мене но за Софију. Кад сам се сутрадан пробудио и схватио да нисам видео даље од носа, жестоко сам осетио колико глупост може да заболи... Шта да радим након три месеца, јер сам само за толико времена могао да се без приговора рвем са Ђентилеом у себи?... Све до приче о фаталној сличности с дедом, неизвесност у погледу порекла моје муке није дала мира ни њеној души, а онда је ствар решена: Ђентиле је нестао као да га није ни било, иако је разгледница непорециво указивала на његово постојање.



– А Софија је “изашла сува из воде” – приметих.

– Тако испада – рече он. Тачније речено, поверовала је да сам је ослободио сваке сумње... Три месеца бринуће моју измишљену бригу, а онда ће, нормално, очекивати да моје држање према њој поново поприми првобитну чистоту и ведрину. А мени ће бити још теже но што ми је било.

– И шта сте решили?

– Решио сам да док траје моје покриће нешто изнађем како бих вратио ствар у стање које је претходило Софијиној исповести и њу, Софију, изнова увукао у игру.

– Какву сте сад параду смислили?

– Велику, врли господине!... Одлучио сам да јој напишем писмо у којем ћу изнети на видело своју мрачну и дуго скривану тајну, са образложењем да сам то морао учинити услед све неподношљивије гриже савести што ни најмање не заслужујем срећу коју делим с њом. Доста сам времена и труда уложио у то писмо, јер сам на њ много полагао.

– Софија, љубави моја, прва и последња – тако сте почели?

– Не сећам се дословно ни почетка писма нити његовог даљег тока, али потрудићу се да вам што више приближим његов садржај. Најпре сам високопарно констатовао да истинску љубав између двоје људи, као што је наша, и сама помисао неког од њих на прикривање и најмање ситнице тешко понижава, а камоли прикривање само. А шта при том да се каже о човеку који од самог почетка скрива од вољене особе тајну толико мучну да би и црног ђавола могла посрамити... Тај човек сам ја лично, рекао сам, а ово писмо је обелодањење тајне чији терет више нисам могао да издржим. Тако сам, отприлике, започео а

онда сам изложио, детаљно, једну морбидну измишљотину о томе како сам, где и зашто убио своју прву жену, коју због нискости душе дотад никад нисам ни поменуо... Казао сам, наиме, да се моја покојна супруга, госпођа Евица, интензивно бавила куповином и препродајом најразличитије робе коју је набављала у Венецији и Трсту, лично или посредством своје пријатељице Вере из Котора. Зарађивала је лепо и ми смо почели да се кућимо, намерни да ускоро и децу изродимо. Али једног дана недана... ах, да га је Господ избрисао из свих календара!... Тог дана кренух да у нашој скромној библиотеци потражим Шекспировог *Отела*, да га по ко зна који пут прочитам и, сходно својим моћима, испитам да ли је ту реч о трагедији љубоморе, мешовитог брака или недопустиво наивног схватања врлине, или пак о свим тим појавама заједно. Док сам прелиставао ту демонску књижицу, исклизну из ње некаква разгледница... Прелетео сам погледом текст и схватио да се то мојој жени својевремено јавила Вера. Ништа ту не би било вредно пажње да у додатку није стајало: “Поздравља те твој брбљиви Федерико!... Будући да сам волео своју жену, није ми Федериков поздрав лако пао. Запитао сам се ко може бити тај Федерико о ком ми Евица ни реч није рекла. И уместо да о томе уљудно потражим објашњење од саме Евице, ћутао сам из глупаве сујете да не будем жигосан као љубоморни простак и, самим тим, изложен унутрашњем и тајном презрењу с њене стране. Изабрао сам, дакле, да се у себи прикривено рвем са Федериком.... Али једном (не)згодом, кад сам мало више попио, неуспешно изигравајући раскомоћеног веселјака, упитао сам Евицу ко јој је тај слинави Федерико. Баш тако...

– У ствари, ви сте посредно питали Софију о оном о чему нисте смели да је питате директно – приметих.

– Не само то, већ сам и претпоставио њен одговор. Изнео сам како се Евица најпре правила да не разуме питање, а кад сам јој показао разгледницу, осмехнула се и рекла да је Федерико Верин ортак, уистину момак и по, дометнувши да ваљда имам поверење у њен, Евичин, укус. Ја сам потом настојао да ме с том ствари подробније упозна, без икаквог зазора, јер као што и сама зна нисам некакав љубоморни шмокљан. А ако пак сматра да не заслужујем да са мном подели своју тајну, поставља се питање ко сам ја у њеном животу. Она се на то поново осмехнула, устала и рекла: “Баш ти не пристаје кад више попијеш”. То ме је веома повредило, па сам се понео и за самог себе необично. Казао сам, задржавајући бес, да моја ретка спремност да разумем другога има и своју тамну страну за коју не бих желео да икад избије на видело. Евица ме је онда погледала попреко, с неком намештеном озбиљношћу и дрско наставила да је Федерико још није “смувао”, али биће времена за то... Е, тада сам пожелео да је убијем! Тачније, то је била жеља непознатог човека у мени који није могао да поднесе толико понижење.

...Отишли смо за викенд у село, тамо где нас двоје редовно идемо, писао сам даље Софији. То недељно поподне, у августу, било је уобичајено мирно и топло. Евица је припремила уштипке са сиром и парадајзом – и ручали смо... Онда смо поседали у дрвене наслоњаче под великим орахом. Ја сам узео да читам Бредлијев напис о *Отелу* објављен у једном часопису, тој по његовом уверењу “најболнијој и најужаснијој” Шекспировој трагедији, а Евица је лагано прелиставала најновији примерак ревије “Наш дом”, тражећи решење које бисмо

могли применити у преуређењу наше породичне куће... Кад јој је часопис исклизнуо из руке и пао на ледину поред ње, тргао сам се.... Већ је била заспала. Стао сам да је посматрам пажљиво као да је одавно нисам видео. Обле груди су јој се надимале испод беле провидне блузе... Ноге благо пресавијене у коленима и малко размакнуте... На левој бутини жућкаста флекуца, стара највише десетак дана, колико је и прошло откад се вратила од Вере. Федериков жиг, каза ми се само по себи, и видех у машти Вериног ортака како својски изгара на мојој Евици... А опет чудно сам се зашто ту флекуцу нисам одмах приметио... Уто одједном налете кратки талас ђаволски врућег ветра, витлајући некаквим кудељоликим бусенчићем да би га, најзад, протерао између Евице и мене и оставио поред ограде... Док сам пратио ту игру ветра са бусеном, спазих стару јасенову обрамицу уз баштенску ограду... То мрко, тврдо, жилаво дрво које је толико терета поднело, толико рамена нажуљало, сад је стајало прислоњено уз ограду - одбачено... Као да је однекуд долетело да само за то послужи! Кад поново свратих поглед на Евицу, мува слете на њено чело, она жмирну, набра обрве и мува побеже... Евичино тело се напе, укрути, задрхта и одједном се опусти и потону у некакав блажени и дубоки мир.... Ограда уз коју је стајала обрамица била је од мене удаљена петнаестак корака!... Да ми је то криво дрво било малопре с руке, помислих, могао сам убити и њу и Федерика у њој, и то у моменту док су у преступној сласти чинили једно! Љут што сам пропустио прилику која ми се више неће указати, устадох да је задавим голим рукама... Онај непознати у мени побуни се против тога и поново ми скрену пажњу на обрамицу... “Дављење је одвратан посао”, рече он. “Жртва се отима, кркља, бацака се, гребе ноктима, уједа – то треба издржати. Силовит ударац

обрамицом решава све за трен..." Полако, да не пробудим Евицу, отиснуо сам се стопу по стопу до баштенске ограде, узео мрку обрамицу, осмотрио је, а онда сам је натеглао свом снагом преко колена и уверио се да је доиста тврда. Кад сам се вратио и пришао Евици с подигнутом обрамицом у шакама, она је већ била отворила очи... "Шта ћеш с тим?... Господе, не дај ме", завапила је. Ехо "не дај ме" замало ме не разоружа, али жућкаста флека на њеном стегну стаде на моју страну и ја одлучно рекох: "Не прима ти Господ молбу, а Федерико је далеко". Она изнова завапи: "Милутине, Мићо, дозови се... који Федерико" и подиже обе руке к мени као да хоће да ме загрли... Уследио је муњевит ударац по глави, па други... Она се преврну заједно са столицом и паде потрбушке на земљу мумлајући тупо и болно... И кад сам помислио да је крај ту, она се придиже на лактове, дохвати се столице, забаци главу и изложи своје крвљу заливено лице мом погледу... "Удри још једном!" заповеди ми онај у мени, али га не послушах... Изненадни налет ветра подиже белу кухињску крпу са баштенског сточића, отресе је од мрва које су остале иза ручка и прекри њом Евичино лице... Она испусти столицу и смири се занавек... Сунце је било тек зашло. Чекао сам још само да згасне његов румени одсјај на крову куће и да све утоне у тамни мир: и кућа и орах и мртва Евица и њен живи убица... Онда сам ушао у кућу и упалио осветљење да потражим флашу с ракијом, али кад сам угледао развезану врећу са брашном – застао сам... То је она правила уштипке за ручак, па је заборавила да завеже врећу, сетих се... и захватих прегршт сипљиве беличасте масе, па се њом посух по глави... Свидело ми се, те исто понових. А кад сам трећи пут захватио пуну прегршт, предомислио сам се и вратио брашно у врећу... Потом сам изашао из куће с флашом ракије у руци и сео у наслоњачу поред

оног што је било Евица... Седео сам тако и пио све док није изгрејао месец. А онда сам, “у зноју лица свог”, ископао раку и Евичино тело предао земљи. (Док сам је држао у наручју изнад раке, понадао сам се да се претвара, те да ће коначно отворити очи и видевши ме онако брашњавог – прснути у смех... Али грешке није било – представа је савршено успела.

– И све сте то написали Софији? – упитах. – Имам утисак да сте успут измишљали.

– Не могу тачно знати шта сам написао, причам по сећању; вероватно сам понешто додао. Сад је то непроверљиво, јер сам писмо уништио чим сам га повукао.

– Зашто сте га повукли?

–У почетку сам био презадовољан том гломазном конструкцијом, понајвише оним деловима који ме представљају у најружнијем светлу. Поверовао сам да ћу баш тим убедити Софију да нисам никакав препредењак ни бедно њушкало, и да ће ме она за толику отвореност свесрдно наградити истинитим извештајем о свом Ђентилеу. Међутим, писмо није ни преноћило у Софијиној торби а ја сам сагледао његову другу страну и на време га повукао. Било ми је јасно да сам отишао предалеко: из претеране потребе да овладам њеном тајном унео сам такве детаље који су могли у Софији изазвати нешто друго, па и сасвим супротно од онога што сам желео да постигнем. А то би ме онда сабило аршин дубље у блато у ком сам се већ налазио. Под условом да поверује у моју искреност, Софија ће – зашто да не – у мени видети чудовиште с којим је ризично остати насамо и минут, а камоли провести ноћ. Или, што је много горе, она целу ту конструкцију може схватити на прави начин: као бедасто склепану “мишоловку” у коју сам

хтео да уловим њену савест. Осећај да ће тако и бити прогонио ме је док сам писао писмо, а поготову кад сам га завршио. Стога сам се у додатку (*post scriptumu*) и потрудио да ту напуклину добро замажем, јер ми је више одговарало да у њеним очима испаднем било ко и било какав само не то што сам заиста био – лажов, и то гнусан лажов... Рекао сам јој, колико се сећам, следеће: "Софија, љубави моја, кад ово прочиташ тврдо верујем да ме нећеш удостојити ни погледа. Али спреман сам да платим и толику цену, јер нисам више могао да живим са свешћу да о мени не знаш оно што си као биће најдраже мом срцу обавезно морала знати. Ниси, дакле, ни слутити могла да сам убица, и то убица из кухне љубоморе. Сад сам пред тобом го као велики грешник-покајник пред Господом!... Наравно да разумеш – ти све разумеш – да је моја прича о сличности са дедом, мада истинита од почетка до краја, била преварантски покушај да платим у бакрењацима оно што се златом плаћа – да се на јевтин начин покријем. Сад ми више није преостао ни педаљ тајног поседа на који бих могао отпузити. Ни педаљ више... На овоме настојим поглавито стога не бих ли разобличио општеприхваћену и тривијалну шему по којој људска бића нису кадра да се слободно и до краја исповеде ни другу, ни пријатељу, ни оцу, ни свецу, па ни самом Господу. Чак и кад имају плаху потребу за тим. Та шема, ма колико била тачна, опасна је као и свака шема јер у начелу не оставља шансу никоме да изађе из њеног оквира. А таквих има; ретко, али их има. Шта њима преостаје ако су други склони и спремни да у њиховој најискренијој исповести обавезно виде пуко одстрањивање пажње од битних ствари, полазећи од предрасуде да уколико је страшније оно *исказано*, утолико је драгоценije *прећутано*. Не тражим опроштај, немам на то право, нити желим ишта осим да ми

верујеш да сам у признању недела чист бар онолико колико сам у самом недељу био гнусан..."

– Није лоше – рекох. – Показали сте да умете да трошите папир и онда кад то нема никакве сврхе... И онај зубар ком се деси да извади погрешан зуб уме да вади зубе... Но можда сам вас прекинуо.

– Додао сам још да се понекад не кајем што сам убио Евицу. Зашто је била толико тврдоглава? Лепо је могла да ми каже ко је тај баксузни Федерико. Ако је он био епизода у њеном животу, ништа страшно. Ако пак није, наћи ћемо и за то лека. Уместо тога, она ми се још и ругала.... Најзад сам рекао да је и то зло, као и многа зла, крунисано добром – љубављу нашом.

– И тим сте завршили?

– Не... Завршио сам ефектније, сасвим романтично, у стилу гимназијских споменара из времена моје младости. Написао сам и подвукао: "Овај горки цветак искуства који прилажем на олтар наше љубави помириши пре но што га бациш у блато заједно с његовим прилагачем."

– Ни то није помогло...

– Јесте, али да одустанем... На ту блувотину сам прво помислио кад сам посумњао у писмо. Посумњао, то је премало речено. Згадило ми се... Зар ти, бедниче, прекоревао сам самог себе, немаш важнијег посла на земљи но да копаш по прошлости једне лепе и племените жене, да њушиш њен љубавни траг?... Зар је најбитнија ствар за тебе ко је некакав Ђентиле, колики му је и хоће ли га твоја Софија памтити до гроба? Да ли му се опирала и, ако јесте, колико дуго? Пред овим питањима згрчио сам се од стида. Тај несносни стид постао је још несноснији кад сам се сетио колико ми је пажње поклањала док сам,



глумећи страх, чекао датум дедине смрти. Зар њено нежно и брижно држање није било довољан доказ да сам јој важнији од тог Ђентилеа који, можда, и не постоји нити је постојао у својству у ком сам га ја замислио? Кад је тај датум прошао, она је била буквално срећна. “Хвала Богу, јутрос си старији од свог деде за један дан”, рекла је. Онда смо уз добар ручак и флашу архивске барбере прославили моје подлаштво.

– И ту је ствар с Ђентилеом коначно изгубила смисао?

– Тако би било да се Случај – тај "велики комедијант" – није поиграо са мном... То је толико чудно да неко с мање искуства од вас не би могао да поверује.

Тих дана стигао је из Венеције у Београд, на позив Народног музеја, један угледни историчар уметности. Био је то човек четрдесетих година, висок, отменог држања и леполик. Звао се Ђентиле Павезе! (Одмах се испоставило да је наш гост блиски сродник Чезара Павезеа, писца чијим сам *Разговорима са Леуком* и дневничким забелешкама био својевремено дубоко импресиониран.) Дошао је у својству оглашеног познаваоца оне врло уске области модерног сликарства коју у његовој земљи, а и у свету, најупечатљивије представља Ђорђо де Кирико... А Народни музеј, установа у којој сам радио, имао је у програму да уприличи изложбу Кирикових дела. (План никад није остварен из више разлога од којих ниједан није од важности за ову причу.) Као управник музејске библиотеке позван сам на заједничку вечеру са шармантним Италијаном. Обраћао сам му се на француском, будући да његов матерњи језик нисам знао. Он је француски говорио сасвим добро, али се ипак нисам постидео пред његовим знањем. Из разговора сам закључио да је врли г. Павезе не само пријатељ Срба већ

и солидан познавалац српске средњовековне уметности, а знао је и покоју српску реч. У једном моменту, невезано са главним током разговора, рекао сам цењеном госту да моја жена, иначе трговац антиквитетима често путује у Венецију код своје пријатељице, извесне Ђиневре, која се тамо бави сличним послом. Он се осмехнуо и рекао да добро зна госпу Ђиневру која држи ланац продавница близу Цркве св. Марије, али ко зна да ли је у питању иста особа. Узгред је поменуо да је дотична госпођа и његова пријатељица и да повремено свраћа код ње. За мене је то било више но довољно да поверујем у невероватно: мој љубазни саговорник је главом и брадом човек који ми је задао толико јада! И да би мој јад био потпун, безизвидан, док сам слушао и гледао Ђентилеа чинило ми се сасвим природним што му Софија није одолела. Она која ме, наравно, воли и свесрдно брине о мени, али... На расстанку смо разменили адресе и он ми је при том рекао да ми стоји на располагању ако ми затреба нешто до чега се код нас тешко долази. А пошто већ моја жена често путује у Венецију, најједноставније је да га потражи преко Ђиневре. Сложио сам се с њим да је то заиста најједноставније и захвалио му на толикој усрдности...

Кад сам стигао кући, запрепастио сам госпу Софију својим изгледом... Рекла је да ме никад до тада није видела тако бледог, утученог, с очима пуним неког влажног мрака да је од тога хвата страх... Одговорио сам јој да се осећам скоро нормално, мада сам подоста попио. Онда сам наставио причу о Ђентилеу и његовом пријатељству с Ђиневром, не штедећи комплименте... На крају разговора сам јој предложио да га потражи првом приликом кад се нађе у Венецији, јер јој може бити од користи. Она је то примила сасвим

обично, као нешто што се не мора имати у виду, али није згорега да се има.

– А шта сте ви очекивали?

– Не знам – рече он. – Могла је да каже бар толико да се упознала с њим и да ју је једном поздравио на Ћиневриној разгледници. Али ни те једне реченице није ме удостојила... Тад сам помислио да бисмо ускоро могли остати без ње: и ја и Ћиневра и Ћентиле... Једино би ми жао било Мирке.

– Тад сте помислили да је убијете, ако вас добро разумем – рекох.

– Помислио сам да би се то могло десити, али нисам донео никакву одлуку. Након тога смо чак провели три викенда у селу, три подношљива викенда... Одлука је пала изненада, после једног телефонског разговора чији сам део случајно чуо.

- С Ћиневром, с Ћентилеом?

– Ушао сам у радњу усред њеног разговора с Ћиневром, чуо сам: “Је ли Ћентиле научио још коју псовку откако га нисам видела?” Онда сам изашао не сачекавши да разговор заврши.

– Тад је одлука пала?

– Могло би се рећи. Одједном ми се отворило да то што она и ја живимо није прави живот већ театар (мали театар у великом театру, замка у замци). Само ми је још фалило да знам ко је тај комад смислио и како сам у њега стрпан. То ме је тако посрамило да сам себи изгледао много јадан и бедан, беднији од најбеднијег створа, и излаз сам једино видео у томе да комедију претворим у трагедију. У трагикомедију с обрисима фарсе, тачније речено... Да како-тако покажем слободну вољу и избегнем сплетку.

Двадесетак дана након тога отишли смо нас двоје на последњи љубавни викенд. Спремајући се за тај одлазак, Софија је отворила велики старински сандук у дуборезу где је стајала њена летња гардероба и отуд ме запахнуо мирис лаванде... Постајала је за тренутак, а онда је почела да вади једну по једну ствар, тражећи нешто што би јој било згодно да обуче. При самом дну сандука угледала је сребрну кутијицу, узела је у руку с особитом пажњом и поставила на оближњи сточић. Кренула је даље, али ју је сачекало ново изненађење: правоугаона картонска кутија, једна од оних коју добијате у свакој продавници кад купите кошуљу. У њој је било лепо сложено нешто као дечја блузица на цветиће. Софија је извукла и кутију, ставила је на сточић, онда је устала и села на фотељу за истим сточићем. Шта се налазило у кутијама? Слутила је само... Прво је отворила ону велику, картонску, противно захтеву своје радозналости која по правилу трчи тамо где је загонетност већа, али и сагласно потреби да се та загонетност максимално увећа, како би се извукло што више задовољства из њеног разрешења... Из правоугаоне плитке картонске кутијетине извадила је хаљиницу коју јој је мајка купила за четврти рођендан, који су прославили у селу код баке. Приликом куповине, мајка се двоумила да ли да купи сасвим белу или шарену истог кроја, и пошто није могла да се одлучи купила је обе и понела их са собом у село... На Софијин рођендан, мама је обукла девојчици белу хаљину. Мала се толико обрадовала да је отрчала да се похвали сеоској деци која су се играла у башти испред куће. У башти је било много цвећа и Софија је пожалила што је њена хаљина бела а не на цветиће као њихове. То је рекла двома другарицама, девојчицама из комшилука, а ове су то једва дочекале, нарочито старија од њих која је имала преко

шест година и била је приметно врљава... Успеле су да увере Софију да се то може постићи тако што ће набрати много цветних круница различите боје, па ће те крунице размазати по хаљини, а после ће то тако и остати... Девојчица која се Софијиној жалби више обрадовала отрчала је кући по посуду у коју ће заједно набрати крунице пре него што отпочну са бојењем... Креација је окончана траљаво, тако што су обе девојчице, кад су виделе своје дело, побегле оставивши малу "странкињу". Софија је осетила да нешто није како треба, па је почела да јеца и да зове маму, која је одмах дотрчала. Док је прилазила детету била је сасвим збуњена и уплашена, али кад је из Софијине приче разабрала шта се збило, синило јој је да ће друга хаљиница, она на цветиће, све решити. Уверила је малу да су њене другаруце биле у праву и да ће то сутра видети...

Софија је касно отишла на спавање и то са жељом да јој ноћ што брже прође...

Мама је стрпала хаљину тамо где је бака држала крпе за брисање пода и намештаја, а сутрадан, кад је Софија устала, чекала ју је нова хаљина - на цветиће.

Како су се осећале и шта су помислиле две девојчице кад су из свог дворишта, преко ограде, угледале раздрагану Софију како скакуће у новој хаљини?

Дошла је на ред мала сребрна кутија. У њој је био сиви пластични каишић на ком је писало име њене мајке и назив пола детета које је родила. То дете је била она (Софија).

Кад сам све то видео и чуо лично од Софије ово што сам вам испричао, осећао сам се потпуно разоружаним, голоруким, постићеним

и требало ми је доста снаге да угасим самилост у души и спроведем своју страшну замисао.

– Убили сте је управо онако како сте описали у писму?

– С тим што је она у последњем тренутку викнула да ће ме одати котрљан, не би ли ме поколебала...

– Ништа више?

– Издишући погледала ме је “стакленим” очима и рекла обративши се Господу: “Зар је могуће да то није он?” Или: “... Па то није он?” – Нисам више сигуран.

– Ко зна шта би се десило да сте послали писмо? – рекох. – Овако је испало најгоре могуће...

– Овако сам остао насамо с њим... Уништио сам га споља, али сам подлегао његовом унутрашњем захтеву – да буде испуњено...

– Рам тражи слику, кавез птицу, ражањ зеца...

– То је добро речено.

– Ђентиле је ипак постојао, били сте у праву.

– Ваљда јесте, али не као Ђентиле Павезе.

– Ко је он онда?

– Ја вам то не могу рећи пре но што је предвиђено... Тако ми улога заповеда. Но све ми се чини да сте ви нестрпљиви намерно, из тактичких разлога. А у том случају ваше нестрпљење није ништа друго до саставни део игре.

– Човече, ако сте човек, уморио сам се од толике приче.

– Ја свој део већ приводем крају, а онда ћу вас оставити да размислите о свему што сте данас видели и чули... Кад сам закопао Софију, осетио сам мукли тутањ у срцу, онда сам принео дрвену наслоњачу и сео поред њене свеже раке под будним оком месеца,

небеског полицајца... Пред зору сам заспао и сањао да улазим у некакав храм у тренутку кад је свештеник опојавао неку жену. Чим сам ушао лакнуло је свима присутним којих није било много. Показало се да су ме нестрпљиво чекали... Онда ми је пришао некакав кепец с лептир-машном и показао кажипрстом где треба да потпишем, и ја сам потписао не знајући шта потписујем... Свештеник ми је захвалио и упитао ме зашто сам убио дотичну госпођу. Одговорио сам му мирно да сам је убио зато што ме је преварила са Касиом, а то није хтела да призна... Присутни су се згледали и остали неми... Свештеник је климнуо главом и рекао да ме разуме и да ће ми бити опроштено али морам да платим одговарајућу цену. И платио сам...

– Коју цену?

– Да се стасом и обличјем заменим с кепецом и заузмем његово место у служби а он да буде ослобођен... Нисам имао избора.

– И?

– Сутрадан сам се вратио у град с намером да се пријавим полицији. Али сам код куће затекао Мирку и испричао јој да сам Софију испратио на воз за Венецију! (По договору са Ђиневром требало је тог дана да крене).

– Тад сте одустали – рекох.

– Мирку сам затекао како наглас чита Рилкеову песму "Растанак". (И Софија је волела ту песму.) Мало се зачудила што њена сестра претходно није свратила кући, али је ствар мирно примила. Онда је дохватила с полице Ђиневрино писмо које је у међувремену стигло и пружио ми га. Отворио сам га пред њом и наглас прочитао. Текст сасвим конвенционалан, али у коверти је била и Ђиневрина слика са папагајем на рамену...

- Са Ђентилеом на рамену? – упитах.
- Господине, хтео сам да кажем само толико да се Мирка одушевила фотографијом. Ваша дрска игра са мном преко курве Ђиневре испала је на њено задовољство. Благо нишчима духом...
- И?
- Јадни мали Милутин...
- И даље, шта је било даље?
- Ја сам се истог дана вратио у село, да на миру сведем рачун са собом.
- Зар се то Мирки није могло учинити сумњивим?
- Објаснио сам јој да морам нешто да поправим у кући и да сам се вратио заједно са Софијом само зато што нисам имао одговарајући алат при себи. Учинило ми се да сам био убедљив.
- Кад вас је месец, полицајац небески, пријавио земаљској полицији?
- Трећег дана дошла су двојица из месне полиције, једног сам одавно познавао. Као омладинци играли смо шах у истом клубу...
- Наишли онако узгред...
- Изговорили су се некако у том стилу, мада их ја ништа нисам питао. Није било моје да их питам, већ да их лепо дочекам. Послужио сам их домаћом ракијом и кафом. Држали су се комотно, опуштено. Мој познаник се поиздаље распитивао о Софији. Рекао сам му исто што и Мирки. “Ако јој се превише не допадне, вратиће се за недељу дана”, додао сам уз осмех. “Свака је заменљива”, приметио је онај други и спретно ми намигнуо... “Још по једну, па да кренемо”, рече мој познаник... Док сам наливао ракију у чаше, подуну онај исти топли ветар из мог писма и завитла котрљан баштом. А кад га дотера до



Софијиног гроба, заврте га укруг попут велике и незграпне чигре!... Ја сам то пратио испотиха, да бих најзад устао под изговором да спремим штогод за мезе. Рекли су углас да не треба, немају времена да се задржавају. Помирих се с тим и, као успут, шутнух котрљан. Али, чим седох ветар га врати на исто место и поново заврте... “Као да нас изазива”, приметих и устадох да га опет шутнем, али га промаших”... Њих двојица се згледаше и мој познаник ме упита: “Имаш ли у кући мотику, крамп, ашов – било какав алат за копање?” Рекох му да имам све то, али не разумем шта ће му. “Да ову досадну травуљину закопам ту где је, да се не натежемо с њом”, рече он. “Иначе јој друкчије не можемо доакати”, додаде онај други... Мој шаховски пријатељ устаде, ухвати ме за лакат и стиште на свој пријатељски начин, па преко рамена добаци свом колеги да наспе по једну, а нас двојица одосмо по алат... Кад смо ушли у кућу, пришапну ми да они морају да заврше посао, али ће ми бити с руке колико се могне... Ћутао сам правећи се да га не разумем. Он ме онда боцну прстом у груди и, гледајући ме право у очи, упита: “Јеси ли заборавио ону опасну замку на Ц4 у сицилијанки?”

... Било је око десет сати пре подне, сунце је пекло и ја сам се купао у зноју...

– Колико си провео на робији? – упитах.

– Ни дана – рече он. – Удешено је за јавност да је Софија, наша суграђанка, несрећним случајем изгубила живот на путу за Венецију, а ја сам стављен на располагање Служби!... "Повремене сараднике на деликатним пословима!", како сте цинично изволели написати. Савест ми, наравно, није мирна, али споља гледано не живим тако лоше...

Уосталом, време савести је увелико прошло, голи интерес је надвладао све обзире.

...

Пошто је мој саговорник, напоскон, окончао своју више но мутну приповест, поново осетих преку потребу да се позабавим његовим идентитетом, или сам хтео да проверим јесам ли полудео?... Не знам шта је по среди, тек упитао сам га по ко зна који пут:

– Ко сте ви уистину?

Он посагну главу и поче да шара штапом по прабини...

Не знам – рече и окрену се пут мене, а лице му поприми такав израз да нисам могао бити сигуран да ли ће се насмејати или заплакати.... А једно хоће...

– Било би исправније да ја вас о томе питам – примети крајње лежерно, равним гласом и са спокојним изразом лица. – Нисте ваљда заборавили да сам се пред вама обрео по вашој најдубљој жељи, а вољом *Милости уобличења* која се према вама благонаклоно понела: испунила вам је жељу, држећи се ваше *квргаве жуте свеске*, мог места настанка и вишеструког понижења. А то што сам вас својим казивањем понекад нервирао и чак доводио до беса може се објанити тиме што ви унапред нисте знали шта све у свесци стоји и како изгледа. Сами сте признали да никад нисте прошли кроз свеску као читалац. А и у годинама сте кад човек почиње да брка и дане у недељи. Сад сте ваљда јасно увидели какву сте сплеткицу смислили, учествујући у њој истовремено.

– Хоћете да кажете да сам ја творац *комада за игру* и суиграч у њему?

– Да, управо то. И у том комаду равноправан сам с вама. Као суиграч... Или ви са мном...

– Али ја и даље нисам начисто - и то понављам као папагај - да ви не постојите и изван игре, боље рећи да ваше постојање не надилази вашу улогу у мом *комаду за игру*. Можда сте нека опсенарска протува (постмодерни *Georgius Sabelicus*) која у граду игра мог двојника и увесељава раскалашне пријатеље, сумњиве некоговиће и несумњиве никоговиће, те њихове бледуњаве дружбенице у време ноћних седељки, пошто сте претходно установили да недопустиво личите на мене. Ако то чините из забаве ни по јада, али ако чините плански, још и у договору с неким тајним кружоком, онда се ту крије нешто врло нечисто. Или није све у реду са мном? Највероватније је у питању и једно и друго. Јер, што се лично мене тиче, доиста не препознајем себе у свим својим поступцима, само их узимам као своје, потписујем их по навици, а касније се дуго, врло дуго у мраку разрачунавам с њима. То значи да себе не знам, те самим тим не знам ни на шта све могу бити спреман. Завидим саможивима који су болећиви према себи. Ма шта рђаво учинили, потражиће, и наћи, кривца у *другом* или у пуком стицају околности... Најмаркантнији међу њима освајају неосвојиве тврђаве, добијају изгубљене битке, док ја бдим над собом и гледам на оно што сам двапут заслужио као на криво стечено...

– Да ли постојим и на неки други начин? - то вам не да мира, видим. – Ако сам вас у то убедио, онда и постојим. – Свако постоји у оној мери у којој је неког у то убедио и на начин на који је то учинио, свесно или несвесно - свеједно. Зар није тако?... Ја много полажем на убеђење. Ако би читалац или гледалац ваше сплетке изашао из ње

убеђен у моје постојање и мимо моје улоге у њој, могу да кажем само толико да бих му био захвалан, свеједно што та врста убеђености једино може да почива на беди од Бога створеног света. Јер сама чињеница да ме ико може помешати са стварним људима најбоље говори о њима и о њиховом фаличном свету.

– Можда би било боље рећи "на беди обезбоженог света", на беди света који је одвојивши се од Бога исплићао... Он и даље поседује нужну онтолошку густину, али је његова духовна и морална стварност на нижем нивоу и непоузданија но што је била... Анонимна створења у људском облику, одевена у шарене крпице или скоро нага, која безглаво промичу улицама блиставих светских метропола - па и овом нашем поприлично ружном - рађају се, живе и умиру мало кога убедивши у своје постојање. О њима се углавном не зна ништа или готово ништа осим то да учествују у проширивању појма стварности, нити је пак важно да се сазна... Ја идем улицом, рецимо, и морам да пазим да успут неког не очешем, о коме иначе ништа не знам, нити хоћу да знам; чак заборављам и на физичку сличност с тим светом, као год и на цео регистар својстава која делим с њим, али се ипак бојим да неког не додирнем и то баш зато што знам да је тај могући додир, уз очекивану реакцију, најубедљивији доказ да тај неко постоји. Дакле, угрозио сам га!... С друге стране, док читам Сервантеса или Толстоја ја о њиховим јунацима сазнајем многе важне појединости, само ни за живу главу не могу ниједног да додирнем, што недвојбено говори о онтолошкој мањкавости књижевног света... Али и о томе да је Бог присутан и у чину сваког ваљаног уметничког стварања, па и књижевног, мада то изгледа отрцано, старомодно. Кад не би било тако, сви би се огледали у том послу с једнаким успехом, дакле рђаво.

– Баш лепо... Ко буде читао ваш *квргави* роман, сазнаће о мени много тога, али никако неће моћи да ме додирне због моје онтолошке мањкавости. Нешто ми се ту свиђа... Зашто би нека дртина морала да ми одвали раме или потплека ногу да би се уверила да постојим. (Смеје се...)

– Значи ли то да сте ипак задовољни својом улогом у мом комаду?

– Ја задовољан! Нимало доиста. Како могу бити?... Па, све сте учинили да не будем задовољан... Уместо што сам обмануо једну предивну жену и након тога је из "болесне љубоморе свирепо лишио живота", да бих после свега постао резервни убица за потребе власти, која се одвајкада башкари у сенци злочина, могао сам на хиљаду начина бар нешто боље да прођем. Али писци и уопште уметници одувек су у својим делима мање-више истеривали властите бесове и затрпавали скривене поноре, не питајући се на прави начин о смислу тога што чине. (Кад би се питали, можда не би ни чинили...) Ни у циркусу ме, рецимо, нисте послали са Софијом док смо нас двоје били у љубави, а толико волим циркус... Ако је то сврха уметности, онда је она у најмању руку проблематична... Уметници, судећи по томе, не желе да поправљају свет, већ да га псују и да пљују по њему, да му се свете као пасторчад злој маћехи за повреде које им наноси. "Свет припада моћнима, онима који се њим поигравају, па зашто бих ја онда плевио туђу башту?" чуо сам од једног песника...

– Ви се жалите и замерате ми да сам створио монструма и оптужујете писце и уопште уметнике да немају друга посла до да подривају божји свет, преносећи сопствене злочиначке пориве на друге, које у ту сврху мање или више успешно конструишу. Као да је

стварање негативних књижевних ликова нешто недопустиво, морално проблематично. Многи аутори су - наставих одлучно - такорећи до јуче приказивали и анђеле па их данас не чита нико, а и кад су их читали и јавно хвалили, обично нису то чинили искрено већ из претворства које им је из више разлога одговарало. Идеолошка мода је, рецимо, од њих праволинијски тражила да лажу ако желе да добро прођу. Оне ретке који су то одбијали, сматрам својим правим пријатељима. Но, бриго моја, да се ми вратимо нашем разговору. Сви рђави имају шансу да буду добри, ја им ту шансу не укидам, јер зашто бих то чинио. А све и кад бих хтео, не бих могао. Хтео бих да верујем да сам казао оно што сам осећао и што сам сматрао да треба да кажем, на свој начин... Књижевност није *rapasea*, наравно, али може да помогне онима који је стварају и можда донекле онима који је воле. Ја вас нисам могао наградити за оно што сте учинили, али нисам ни завиривао у вашу спаваћу собу; само једном и то стидљиво.

– Нисте зато што сте лично стидљив човек, а не да бисте ме поштедели бламаже. А у том погледу вам је на путу стајала и Софија, јер сам собу с њом делио, а њу се нисте усудили да повредите, она је ваша икона... И шта сте још могли да сте хтели? Да ме учините ћоравим или ми нос прикажете као бабуру? Ни то нисте могли, јер како бих као такав могао завести Софију. Али то спада у ограничења вашег алхемијског заната за која можете бити криви једино ако их не поштујете.

– У књигама је ипак сигурније но у такозваном стварном свету, нема накнадних изненађења и ломова: ја вас, рецимо, нисам оставио без хлеба а не можете ни изгубити своје радно место ако пропадне држава, дочим ја могу.

– Нисте ме оставили, али мислим да знам и зашто нисте. Проценили сте да живим у таквом свету у ком човек може урадити то што сам ја урадио а да не буде кажњен, већ штавише награђен. То је, морално гледано, црно и прецрно, али вам је добродошло... Испоручили сте ме Служби и она ми је опростила злочин, што, без сумње, значи да се са злочинцима увек може направити добра нагодба... Добар човек - добрица - у поређењу са злочинцем је грех бојји; тако испада.

– Читалац је тај који ће пресудити шта сам учинио, он је и мој и ваш судија о истом трошку. Он ће, дакле – данас, сутра – одмерити моћ кључева (*potestas clavium*) која ће ме, напоскон, одвести у рај или ме изложити огњу и леду пакла, а вас препоручити памћењу потомства или дубоком заборава... А ви и ја говоримо о стварима за које је читалац надлежан само зато што он још није ступио на сцену. Тек са његовим ступањем почиње да се одвија ваше постојање као јунака књиге. Ми брбљамо или, потпуније речено, грубо конструишемо претекст за Њ.В. Читаоца, који је неопходан и мени и вама... Но колико ја познајем данашње читаоце, верујем да ће мнозина бити на вашој страни, а то аутоматски значи да ће вам бити наклоњенији од самог писца оптерећеног старовремским предрасудама. Браниће вас од мене...

– Бојим се да неће - рече он. - Људе највише плени невиност других. Стога они, по правилу, не стају на страну грешника, чији би грех иначе били спремни да почине. Највећи грабежљивац или развратник показаће више разумевања за неког шоњавог сањара или лудицу која сеје паре идући улицом но за неког себи сличног.

– Остала је реч да се сличан сличноме радује.

– Да, ако им се интереси не укрштају.

– У сваком случају кад овај спис изађе из мојих руку, ја више нећу имати никакве озбиљније надлежности над њим. Све ће бити препуштено читаоцу. Он моје становиште не зна, а и кад би га знао оно га не мора обавезивати. Критички настројен читалац, професионалац, може сматрати да у мојој причи има нешто што измиче разумевању, а ја држим да не мора бити баш све објашњено: довољно је изазвати чуђење код читалаца и понукати их да сами потраже објашњење. Но и ту је потребно увести додатно ограничење: једно је кад писац хоће да намерно буде мистериозан, а друго је кад такав испадне услед сложености теме и вештине њене обраде или смисла за чарање. У првом случају, он оно што јасно види покрива некаквим веловима, гура га у сенку поради ефекта загонетности. У другом случају, сложеност визије, коју неће да жртвује по цену што веће јасноће, обавезује га да ту и тамо не иде даље од наговештаја... А сад морам рећи нешто *pro domo sua*. Једна древна пијаница, која је успут писала ваљане романе, одлучно тврди да нам роман омогућује да људско биће буде виђено као нешто знатно веће од милијардитог дела милијарде. С тог гледишта за ваш углед сам много учинио. Свако ко од неког чује за вас, може узети књигу у руке и упознати се с вама. На крају крајева, омогућио сам вам и да потанко искажете своје замерке мом учинку кад је ваш лик у питању. Шта ћете више. Е, једино не могу да вас напишем и поново напишем; то ни по коју цену не могу. Јер, то више не бисте били ви...

– Хтели сте да сугеришете читаоцу да свет у коме се не могу срести двоје које, према митском узору, чине једно - нема вишег смисла. То сте хтели, реците да лажем ако нисте... Није значи реч о ведром и полетном величању љубави, већ о тамној потреби за



немогућим. А та и таква потреба, као неутажив унутрашњи захтев, праћена је презиром према васколиком крутом свету, према свему што је на поглед стварно и оперативно... У *Тајној историји Монгола* стоји да је Џингис-кан побио много људи да би утажио своју тугу за вољеном девојком... Она је припадала суседном племену које је исповедало нешто другачију веру од његовог, па јој је он додељивао пратњу кад је требало да обавља свој верски ритуал. Једном таквом приликом, док је пролазила кроз омању шуму нападну је разбојници и убију заједно с целом пратњом. Кан пошаље казнену експедицију од две хиљаде људи да похвата разбојнике, запали шуму и у њој буквално уништи све што је живо. Кад се експедиција вратила, Велики господар се машио ата и отишао да лично провери да ли је поступљено по наређењу. Док се кретао по згаришту спазио је једног пољског миша, да би по повратку наредио да се сви који су учествовали у експедицији погубе, јер нису обавили посао како је заповеђено - нису, наиме, уништили све што је живо! За вас то, претпостављам, може бити химна љубави... а за мене је мрски злочин.

– Сметнули сте с ума да сте ви убица – рекох. – Ја сам хтео само да подвучем да митске половине не би смеле престати да се траже... због себе самих, а не стога да би показале како је свет у ком обитавамо ништаван. – Јер искрена потреба за вишим смислом, **за нечим неуништивим у себи**, и даље постоји а сасвим је друга ствар што се она на апсурдан и каткад наказан начин задовољава... Реч је, дакле, о неопходности тражења... Стога, нека свако на свом огњишту упорно и неуморно разгрће пепео у потрази за живом, дубоко запретеном искром. Чак је боље – наставих – да то наше тражење поприми и сасвим апсурдне видове но да се угаси. А та прича о Џингис-кану је

доиста монструозна, али нисам сигуран да се налази у *Тајној историји Монгола*. Одвећ је провидна да би тамо нашла место... Али не инсистирам на томе...

– Испада да сам ја та *нечиста сила* која је у овом случају *великом идеалу* стала на пут, искористивши његову крхкост – рече он. – Мени је криво што сам означен као толики злотвор, дубоко се кајем због оног што сам учинио... Но можда је и Јуда платио ни крив ни дужан. Створен је да за мале паре одигра кључну улогу издајнице у хришћанској визији спасења, која нам је задата с највишег места, као што сам ја измишљен да омогућим став да је за сваки виши смисао неопходна илузија... Сан који сам сањао другу или трећу ноћ после злочина упућује на моје кајање, премда ја не умем са сновима... А сањао сам да чепркам по Софијином гробу... Указује се мрка, глатка плоча... Од чега је састављена не знам, и не питам се, само под прстима осећам да је равна, глатка и тврда, јако тврда!... Опипавам је врховима прстију, опипавам... и подилази ме у таласима нека болна језа. Открива ми се задатак и примам га као хитан налог: да плочу извучем тако што ћу је до бесвести стрпљивим и опрезним опицавањем коначно натерати да се скружи, преобликује у куглу, а онда ћу је тријумфално узети у руку као драгоцен трофеј. Опицавам, увежбавам истанчаност опицавања; штимама нерве, у ствари... Неко, осећам то јасно, стоји иза мојих леђа, ја клечим, радим... "То је одвећ грубо и брзо, мораш још поради на том граничном покрету... Утуви, човече, да све зависи од саме вештине опицавања и силине вере да ћеш успети у послу. И још нешто: плоча мора да осети да ти неодољиво желиш да се она улопти, тако неодољиво као што желиш да живиш... Кад је у то увериш савршенством опицавања, почеће да ти се подаје једва осетно,

толико да ћеш бити начисто да си на правом путу... Тај посао нећеш завршити ни данас, ни сутра, ни прексутра, вероватно никад, али опипавати мораш..."

– То је већ велики помак... Неко ко ми показује да сам био у праву увек ће се наћи као год и неко ко ми показује да сам у криву. У овом случају то је иста особа, пре и после кајања... Ја не мислим да сте ви лично оваплоћење зла овог света, нити то може бити иједан појединац. Напротив, свако је поправљив, али док се не поправи и не прихвати прави пут он је тај.

– А који је пут прави?

– Прави су сви путеви који воде к Њему, стоји у светим књигама... Један мој мудри и уважени пријатељ, чувени психолог и професор *Увода у смисао живота*, записао је да је Исус Назарећанин, син божји, понудио човечанству *пројекат* какав му нико није понудио ни пре ни после. Тај спасоносни пројекат, како он сам вели, подразумева одлучујућу унутрашњу револуцију; у ствари, истински преображај у сасвим нову твар, насупротив свим спољним преображајима под старатељством цркве као трошне институције или, још трошније, неке световне идеологије. Као што видимо, тај унутрашњи преображај *није успео*, а за његов неуспех у доброј мери је крива установљена црква, трошна зидина земаљска (јер земаљско је све што на земљи стоји а небу не стреми), због свог мање-више рђавог и недоличног деловања током историје. Мој мудри професор саветује да би, ипак, у стварност тог пројекта требало и даље веровати само зато што га је Христ понудио. (Ја, међутим, полазећи од *антиапостолског* става Достојевског, да је човек знатно горе биће но што је Христ о њему

мислио, хтео да мисли, склон сам да сматрам дотични пројект немогућим, али не и бескорисним... То никако.)

– А ако човек по својој природи није у стању да га прихвати?... (А мени се чини да ви мислите да није, само се застирете програмом; у ствари, не верујете да верујете у моју поправљивост. Ако верујете, зашто ме нисте послали на исповед у Цркву – и такву каква је – него сте ме изручили људима мрској Служби?...) )

– Кад већ то питате, доказујете да сте за исповед спремни. А што мој рад на вама тиме престаје, у складу је с природом мога посла... Јунак се наљутио на писца незадовољан што га није створио бољим и што му није доделио лепшу и часнију улогу, па се окренуо добру - што је права ствар! Могли сте да изнесете у своје оправдање да ниједан човек није потпуно добар, само неки има среће да избегне околности које људе принуђују на зло. Један аскет је сматрао да добро постоји увек, а зло постоји само онда кад се догађа. И ја каткад тако мислим, а ако нисам убедљив кад о томе говорим, онда је то стога што се зло превише често догађа. Уосталом, можда се може веровати из све снаге у лепоту и добро, а при том грешити и чинити зло – то је питање... За мене је и вера у смисао који се на делу не показује јасно – такође стварност.

– Свет ће изгледа тек онда бити спасен кад јунаци из романа буду читали романе, па их и сами писали... Јер божје људе, пошто одрасту (оне које можда погрешно зовемо стварним, заборављајући да сваки од њих виси о танкој нити нечег нестварног) књиге не занимају превише, осим приручника који нуде пречицу до неког јасно зацртаног циља, рецимо кад је реч о лову, кулинарству и сл. Зато на делу и имамо тај досадни репетицио... У сваком случају, ова ваша књига је авантура, у

њој сте радили што сте хтели, чак сте и овај разговор са мном уприличили. Наравно не стога да мени учините, но из неких стратешких разлога, којих ви као писац и не морате бити свесни, али ће их сваки истанчан читалац открити. Пристајем да човек нити је могао нити може без фикција. Кад бисмо коначно раскрстили са свим фикцијама, живот би постао сув, тежак и незанимљив, поред свег блага овоземаљског. Шта подупире моћне и богате? Па, фикција! Кад моћ и богатство - адуте којима располажу - не би умаkali у маглу неке фикције, много скромније би мислили о себи, а ми бисмо се боље и комотније осећали поред њих. (Историја, непрегледна мешавина стварности и фикције, на сваком кораку сведочи о томе. Црни Фјодор - ваш драги аутор - се једном толико разгневио на историју да је констатовао како се о њој може све рећи осим једно - да је разумна.)

Ви писци сте тешко схватљив свет. Свагда нешто чарате у сумраку, снујете, мотате и размотавате, мерите, кројите и прекрајате, додајете, одузимате, спајате спојиво и неспојиво, растављате нерастављиво, а ретко се питате, или се не питате уопште о сврси свега тога. И онда кад се питате, то углавном чините ритуално, понављате сто пута поновљено само да бисте се уписали у регистар оних који се питају о нечем врло важном. Али Бог је тако хтео кад су у питању најбољи међу вама. Поред сулуде жеље да чине то што чине, дао им је и стрпљења да у послу истрају, слободу да раде по својој вољи, па чак и њему насупрот. А шта ви у том погледу дајете онима које стварате? Стегу, само стегу! Може ли да искупи неки свој грех ако сте ви одлучили да то буде грех без искупљења? Наравно да не може, јер је до краја одређен потезима вашег пера. Једина права слобода за нас садржана је у вашој немоћи да изнудите једнозначност за оно што

говорите. Јер, ретко да би неки од вас који се језиком и писмом служите могао препознати своју властиту књижевну децу кад би ова изашла пред њега као ја малопре пред вас. Управо је та немогућност препознавања, та неухватљивост у мреже језика главни извор вашег чуђења и збуњености, а нама оставља слободу као чисту могућност која се мери дубином и опсегом читаочеве сарадње. Дакле, моја слобода и независност зависе од тога колико ви као писац, свесно или несвесно, допуштате својим читаоцима да учествују у вашој креацији. Читаоци се наравно разликују међу собом и сваки ће сарађивати на свој начин, па ће и резултати сарадње бити битно различити. Али, најпре морају располагати могућношћу за сарадњу. С тог гледишта узев, постоје ствараоци који у читаоцу виде пасивног и ревносног потрошача, као год и они, либералнији, који увелико рачунају на читаочеву имагинацију...

Што се нас двојице тиче, имам утисак да ме мрзите само зато што сами себи недостајете. Мрзите себе у мени... Зашто бисте, иначе, пресекли љубав између Софије и мене? Нисте ли хтели да се на неком осветите судбини стављајући му до знања да не може имати оно за чим истински чезне. Ко је тај на коме се светите ако не ви сами? Ви сте - понављам - хтели доказ за то да се ништа битно *овде* не може остварити. Сваки покрет који крене са дна душе завршава преко или изнад света... Потрудили сте се, дакле, да покаже како сан који сте будни сањали није ништа више од узбудљиве бесмислице, несувисле побуне једног нихилисте који руши нешто што му је најдраже и тако показује да људској несрећи нема лека. Могу да вас морално оптужим стога и устврдим да нико нема право да разлоге за своју коб искључиво види у поступцима других, не водећи рачуна о природи својих

очекивања. Ви као писац не бисте смели да се тако комотно препуштате ђудима маште, барем у зрелим годинама, кад се човеку лакше ограничити на могуће, проверљиво и пропадљиво.

– Песник је рекао да "нема дана који ми желимо, нит` блаженства за којим чезнемо", али то нас не може спречити да и даље желимо и чезнемо. Такви смо...

– Тај кобни несклад је људски усуд, није спорно, али је вама, чини се, драже што је тако но кад би било обрнуто: кад би се они који се траже доиста нашли. Ви чезнете за нечим изванредним, потпуним, а као да се плашите да се ваша чежња којим случајем не оствари. Јер куд бисте онда с њом, с толиком пуноћом? Куд бисте заиста? Ваш посао би глатко изгубио смисао, јер се не може недопуњавати нешто што је већ пуно. И сад сам ја испао Јуда... Ако сам онај ког се свако клони, вама би барем требало да будем драг, јер сам обавио за вас важан задатак. Ви свакако знате, требало би да знате, зашто сам ја такав какав сам... А опет се, барем наизглед, чудите некој мојој недоследности у поступцима! Ја за ту недоследност, наравно, не могу бити крив. Кад год искочим из колосека, имам оправдање за то у оним деловима (замислима) које нисте успели да уклопите у основни рукопис, или то нисте учинили на најбољи начин. (А можда сте баш тако хтели, само се правите невешти, ко то зна.) У сваком случају, док писци сањају о савршеном делу, књижевни јунаци каткад траже спаса у њиховим погрешкама и недореченостима.

– Нисам сигуран да сам вас најбоље разумео, али добро. Ви сте замишљени као обичан човек, реалан и разуман, и били сте у праву кад сте рекли да би велика већина на вашем месту поступила као ви кад би имала ваше разлоге, барем кад је о фотографији реч. А слободни сте у

мери у којој не противречите представи коју сам о вама изнео у *жутој свесци*, ма каква била та представа. То је највише што се од човека вашег онтолошког статуса може очекивати...)

– Али ја сам убио, значи нисам обичан...

– То је, рекао бих, својеврстан и уз то неуспео покушај успињања изнад људског просека. Трагичан покушај да се насиљем покида замка. Ви сте морали убити. Речено је да болесно љубоморан човек има само две могућности: "или да купи револвер, или да буде Шекспир."

– Ви, дочим радите то што радите, морате да осећате *терет постојања*. Стога је природно да сањате о неком бољем свету у ком људи тај терет не осећају и да такве светове креирате. А насупрот томе показујете да су они немогући. Већ сам рекао шта о томе мислим. Могу само да закључим да сами себе распињете на крст...

– Мени можда и није потребан бољи свет осим као далека чежња, важнија ми је убедљива потврда да овај овде не ваља; и ту бих се могао условно сложити с вама. Прокужили сте ме, такорећи; нагнао сам вас да ме прокужите... "Уметност је за уметника патња путем које себе ослобађа за нову патњу", рекао је један од највећих међу уметницима. Но ако накнадно доконам да у тој озбиљној игри ослобађања нисам успео због лудачке склоности ка експерименту, избрисаћу вас без милости ђачком гумицом, или једним кликом на тастер компјутера. Само да знате... Ако вас не могу расписати и изнова написати, могу вас избрисати.

...

На десетак метара од места где сам седео, између два бела споменика, спазих женске ноге у црвеним сандалама подигнуте увис!...



Пресавијене у коленима обе су се равномерно клатиле, што је упућивало на ритмичко јединство радње... "Живи заиста још увек имају разлога да не завиде мртвима", прошаптах, али респектујући место на ком сам се налазио окренух главу од тог опсценог чина, кад овамо мој саговорник, не обазирјући се на мене, извади из торбице некакво клупко и малко га откотрља... Онда ми окрену леђа и оде без поздрава. Осврнух се да погледом потражим клупко, али њега не беше тамо где се зауставило... "Ако та сподоба доиста не постоји ни на који начин осим као књижевна фикција, морала се вратити у *квргаву жуту свеску* из које је и изашла", помислих.

Из високог и мрког фабричког димњака, тамо на северном делу градске периферије, сукљао је густе беличасти дим... што се могло појмити и као убедљив показатељ да будућност грађана, и поред свих њихових лудорија, почива на сигурним темељима...

У бледом предвечерњем сумраку сенке оближњег дрвећа и надгробних споменика су се међусобно стопиле и згуснуле у велику сенку која је прекрила цело Гробље, чинећи тишину и дубљом и речитијом. Све што ме окруживало беше истовремено и оно што заиста јесте само по себи и нешто друго, нејасније и чудесније... *Мајстор таме* је стрпљиво и неумољиво навлачио вечерњи покров на ужегли град, припремајући његове житеље, увек изнова, за још једну ноћ – за неког прву, за неког богме потоњу... како је сам Бог рекао.

## 13.

Устадох и утрнулих ногу, као на штакама, кренух стазом ка главном излазу из Гробља – импресивног "складишта мртвих" – са непријатном помишљу на оно што ме тек чека. Та вражја изложба!... Мора да се време отварања примакло, ако већ нисам и закаснио. Уосталом, сасвим је свеједно кад већ немам ништа припремљено. Стога би било паметно ухватити пут право кући и Илонки надокнадити

оно што сам јој данас ускратио. Да након рвања са химерама пригрлим нешто живо... Утолико пре што је, можда, и та изложба нечија пакосна игра са мном. Но ако је и тако, закључих, нема одступања: обећао сам незнанцу и морам бити спреман на игру до краја... Смислићу штогод у ходу, а ако не смислим ништа испричаћу присутнима једну ноћну мору коју досад ником нисам испричао, нити сам је игде записао. То ћу, дакако, учинити тешка срца, али морам водити рачуна о свом угледу...

...

*– Нећу убудуће да видим Дору у твом друштву, је л' ти јасно?*

*– А твој Маџо је као бољи од ње... Зато што вози белог голфа, а? Пувација невиђени... Смотао би ме док трепнем, а прави ти се пријатељ.*

*– Белог голфа!... Нисам ни сео у њега, иако ме толико пута звао. А ти, изгледа, прижељкујеш да те смота. Што се мене тиче не бих дозволио Дори ни јаја да ми промеша. Курвештија... Не можеш да се одлепиш од ње као да сте сијамске близнакиње. Исте сте...*

*– Завежи, молим те... Мало пре сам ти била добра, свињо! Стид ме пред човеком који је све видео... Ви сте исти, сви сте у длаку исти, фалократи бедни.*

*Удари јој шамар...*

*– Сад плачи, иди код ње и јебите се... За прву помоћ набавите клип кукуруза.*

*Она потрча, спаде јој сандала, сагну се и узео је, па настави да трчи. Дуга коса прамињала јој је низ леђа... Он је стиже, зграби је за косу и стаде да је смирује. Она се отимала, беснела... "Мозак ме заболоо од тебе", рече...*

*На крају обу сандалу и умакоше загрљени...*

*То је сигурно пар на који ми је скренуо пажњу онај вампир, присетих се, али ме чуди да нисам приметио како су се нашли испред мене...*

...

- Нису они једини, драги господине, добро би било да јесу. Препуно их је гробље, особито ноћу... Срамота!... Ово је свето место, али таквима ништа није свето. Разваљују тарабу и увлаче се да пуше дрогу и јашу једно друго до зоре, а ја после скупљам згужване и прљаве новине, кутије од цигарета, празне конзерве од кока-коле, омоте од чоколада и шта све не... а човек сам инвалид. Све вам је јасно... Видео сам како се секирате, мало-мало па почнете да гранате рукама, а дошли сте да поседите поред неког свог који овде почива у миру божјем... Душа је душа, вуче пуста, ух!...

- Извините...

- Извините ви, нисам се ни представио. Ја сам некад био гробар, а одскора сам чувар гробља. Плаћен сам пристојно, оно нисам ђаво да ми је мало, а не могу да обављам свој посао како би требало... Старином сам из Херцеговине, иначе...

- Разумем вас, али...

- Не тражим ја помоћ, честити господине, само бих хтео да ме пожалите као човек виђен и на свом месту. А томе врагу не могу да стану на крај ни општинске власти, или неће, ко зна... Имају преча посла, зар. Е па, кад узмем мислит, ово није моје приватно гробље!... Неки и псе доводе, па пси раде своје, а они своје... да не кажем шта. Ишао сам и у полицију, не једном. "Видећемо", кажу, а кад ме смакну с очију спрдају се са мношћом... И отворено, богме. Неки Живан пегави, полицај – зову га мазга – вели ми отојич: "Чувај ти, Марјане, свој тур",

а куцка прстом у онај грб на прсима... Да се разумемо, добри човече, ја нисам никакав Марјан ни Даворјан, крштен сам као Вукале, а зову ме Вуко, понеко Вукојица. И он то фино зна, зевзек. Дошло је његово, прејео се...

– Тежак посао, али частан – рекох.

– Не кукам ја на посао као посао, ту су ствари чисте, само да није те марве... Мој брат, млађи, ради у Градској библиотеци, па ми збори да су наши послови слични, само је његов чистији од мога. А ја мислим обрнуто, да је чистији мој. У библиотеци је склопито и загушљиво, књиге скупљају прашину и паучину, док је гробље изложено сунцу, киши и ветру, па ту не може бити ништа нечисто. Само...

– И још нешто вама у прилог: у књигама може све и овако и онако, а овде се тачно зна како ствари стоје.

– Слажем се с једне стране, у погледу тела, али душа ме брине... О томе се пишу књиге.

– Књиге се пишу и о души и о телу, па што је коме по вољи – рекох. – А што се тиче те младежи, нека их док могу... Важно је да не раскопавају гробове и не ломе споменике, да не краду бисте...

– Ма раде и то, свашта раде... али, видим, журите.

– Журим а не знам где журим... Срећемо се.

– Код Герасима... Тамо сам вас виђао, рекао бих.

Изашли смо заједно на улицу. Он рутински пребра џепове, од блузе, вртну главом и рече:

– Ето ти де... Нема ни оне полуистрешене... Та трава, а јес ђавоља, жива ме поједе, али без ње не могу одатле дотле... Ви сигурно не димите...

– Давно сам оставио, правилније речено дуван је оставио мене.

– Исправно!... И ја сам га много пута остављао, али ме он опет нађе и залепи се за мене као губа... Трафика преко пута још ради ... кад бисте изволели ону најпростију кутијицу. Срамота је што чиним, знам... Ако вам не вратим, вратиће вам драги Бог.

Дадох му више но што је тражио. Он ми у знак захвалности грчевито стиште руку, па рече: "Господин је господин, нема да фали. А сад ћу да вам испричам нешто везано за ово, један мој сан... Нећу вас дуго гњавити, премда ми се прича...

Елем снивам ја како на ливади игра коло - врти се, не престаје... У неко доба ноћи издвоји се један мршавко и уложи да посматра шта раде други. Нико се њим не бави, баш нико, а он се као уинат бави свим и свачим... Прилази му други, нижи растом од њега, кога зову Пропалица и пита га пуши ли. Мршавко се нервозно осмехну, рече да не пуши, да никад није пушио и да не зна шта људи налазе у том вражјем праху у чијем се димену, гаравосивом, по читави дан гуше. Пропалица рече да ни он не разуме, али воли да пуши до изнемоглости и накашља се из дубине некако. Па додаде: *Мислио сам да имаш упаљач, мрчо, а ти си ми неки усукани пропагатор... Само да ми је знат колико те плаћају.* Заступник непушења одговори да га нико не плаћа ни паре, но му властита савест налаже да помаже сиротим људима који су на разне начине заблудели, да их саветима одвикава од свакога зла и напасти. *Батали ту дрвену филозофију, да те замолим,* рече пушач, *теже ми пада но мука кад немам дувана. Ето те као да цијелу недељу дана ниси потрошио ни кашику слане воде, а овамо оћеш мене да подучиш. Коначно, ко си ти?* - *Ја сам Смисао,* рече бледолики. – *Онда знам зашто ми је тако како ми је* – рече Пропалица и ухвати ме испод руке. И ко зна где би ме одвукао да се не пробудих... А пуши

ми се, као што ми се мало пре пушило. И вас је ето Бог посла... да мени грешном муке скрати... Знам ја да ће ми Он то дебело наплатит, Његова је потоња, али нека ће..."

Уто наиђоше три тешка камиона наткривена шаторима! Учини ми се да у кабини првог камиона седе исти они који су утоваривали сандуке на тргу...

– Иза границе се увелико ратује, изгледа - рекох.

– То ви боље знате, виђате се и чујете с важним људима, пратите телевизију, читате новине... А ја се држим гробља - рече он. - Оно да се ратује, ратује се. Код нас ти је вазда било ко ће кога, а велики свет то једва чека... Замути, па чека... Проклети рат, сваки иште своје... Час превозе разну опрему и тајин, час сандуке с муницијом, а час живу силу од којих већину враћају у шкрињама. Грдна је то попара... Рус је пао на колена, Немац је поново дигао главу, а Американац више не бренује никога но суди и пресуђује. Политика никад није имала много образа, ви то знате сто пута боље од мене. Данас га нема ни за нокат.

– А с ким уистину ратујемо?

– На мој конат вазда ратујемо противу Турака, а што се они зову данас овако, сјутра онако, ја у то нећу и не могу да улазим; човек сам прост.

– Добро... А јесте ли ви сигурни да превозе и муницију? – припитах.

– Шта би друго превозили у сандуке?... О томе се пре два сата причало код Герасима. Тамо се све сазна, и лоше и добро, али добра је мало. Док сте на Гробљу бринули своју бригу, ја сам скокнуо да попијем љуту, једну. Седох за астал код старог ортака и он ми исприча да су данас у рано поподне двојица пресрела неку девојчицу на

бициклу, скопали је, увукли у ауто и одвезли ко зна где... Отац јој је по прилици угледан и богат, па ће од њега да извуку откуп. То се чини свуда и одавно, али сад је и до нас дошло. А зло кад овде дође, допадне му се, па уме да заседне као нигде... Жалосно, дете ни криво ни дужно, кукало... Дај, Боже, да остане жива и здрава... Но ја много причам, а не знам ни откуд сам шупаљ. Шта ћете, ретко трэфим на отмена човека, а кад трэфим – удавим га. Хвала још једном и пазите се, код мене се има кад...

Гледам га: уста му крива, с лева на десно један подужи прорез, тачније казано искошена напрслина која се у десном углу завршавала омањим проширењем у ком му је стајала цигарета, коју изгледа није вадио све док не догори до усана, а онда би је увежбаним покретом испљунуо. Преко цигарете је и причао - промукло, врскаво... Кад би повукао дим, десно око би затворио, а лево би му се широм отворило и указао би се пепељастим кликерчић, усађен у беоњачу, проткану љубичастим жилицама. Нос би му се некако сузио а бркови малко накостршили... Све у свему, изгледао је као нека митолошка прилика чије се време настанка не може одредити.

...

"Еденски врт", осветљен и бео, изгледао је као аветињски брод усидрен у пристаништу - место где се тајно припремају сви ови несхватљиви преображаји!...

Ко би уистину могао бити тај Герасим, његов главни човек? Вештац из Тесалије, грчко-цинцарска кафецијска кајла или и још нешто уз то? Далеко од тога да га сумњичим за некакав подземни рад. Ако је шпијун, он је то у корист оних сила чије присуство једва да слутимо. "Машина је све, а црни човек је сасвим поробљен", присећам



се нашег разговора отпре који месец. – "Наше је да се одупремо колико год можемо", приметио сам са своје стране, "али мало можемо." – "А и то што можемо, пријатељу, погрешно чинимо", додао је он скрушено... Тад сам констатовао исто што сам данас поновио Тагису: да се заиста све догађа као у театру, да постоје они који стварно постоје и они који постоје тако што жонглирају, изигравају нечије постојање, мењају улоге. Ко ће да разликује једне од других? И ствари су прихватиле људски говор, што у општем метежу увећава забуну. – "Изгледа не глуме једино они који су осуђени на патњу, који искрено и дубоко пате, јер патња не допушта човеку да лаже, да се много и дуго претвара", допунио ме је Герасим. "Зато људи листом зазиру од самосвојних, чворноватих и искошених особа, јер такви отворено показују да имају душу, и то ону старинску, *трпилицу, посудницу туге*, а не као неки берзански шпекулант, рецимо, чија је душа налик не тениску лоптицу - ону углачану од употребе. Друго је питање да ли је то оправдано и даље звати душом... Чим се одвеже од свога творца и стане да скитара и купи труње по земљи, душица је у опасности да брзо постане мајсторица за све врсте шпекулација, па и берзанску." Герасим се при том позвао на свог деду који је често упозоравао да кад идеш међу људе, поготово ако нешто тражиш, можеш да се понашаш како хоћеш, али ако пропустиш да накачиш осмех не надај се ничему. Није при томе битно у каквом је стању тај осмех, колико је излизан, лажан... важно је да ти лебди на уснама" – "Али, кир Герасиме", рекох, "све што је засновано на лажи у крајњој линији је неодрживо, то ваљда не оспоравате." – "То ваљда нико не оспорава", рече он. "Али ја знам да је и најистинољубивији човек у крајњој линији неодржив. Крајња линија

је више ствар теорије. Ови млади не воле да им говорите о томе." Био је у праву тај стари лисац.

Да се не бих поново нашао испред његовог улаза и, што је лако могуће, срео с неким од старих познаника, пободох уском и стрмом улицом, иза леђа Герасимовог раја. У почетку сам имао осећај да ћу галерију лако пронаћи, јер она је негде ту уз пут, чак ми се чинило да сам много пута у њој био. Али што сам дуже ишао улицама, то ме је тај утисак полако напуштао. Као да се град у међувремену изменио док сам ја био на гробљу. Као да је наступио тренутак велике спремачине, размештаја улица и кућа и та спремачина још није завршена. Почиње да ме хвата паника да се нећу снаћи; не само да нећу стићи на време у галерију но нећу успети ни да нађем пут до стана... Морам пожурити... Али све ми изгледа страшно. Све се пред мојим очима претвара у нешто друго, друкчије - и објекти и људи. Толико сам збуњен да не могу ни да се упитам шта то може да значи. Само гледам и чуду се препуштам... идем куда ме ноге носе... Енигма се очито неће разрешити тако лако како ми је то изгледало пре неколико сати док решење није било у првом плану...

Што сам се више удаљавао од *"Еденског врта"* у трагању за галеријом, осећао сам се као неки војни стратег који је мртав од умора уочи одлучујуће битке задремао над топографском картом у којој му је све било јасно уцртано... Кад се, међутим, пробудио угледао је пред собом сасвим другу карту на којој ништа није стајало тамо где је очекивао да стоји. Или као човек који је ујутро изашао из свог стана да се снабде неопходним намирницама, дуваном и дневном штампом, а обрео се у улици сасвим непознатој у којој нема никакве трговачке радње.

"Свет се", помислих, "више не може подвести ни под какав наслов. До јуче је у њему владао релативно стабилан ред ствари, а већ данас то је свет без наслова, с људима без презимена... У таквом свету наравно да је све могуће, па и то да једног дана осведочено жив човек уђе у лифт испред стана у ком годинама станује и после неуобичајено дуге вожње обрете се у неком другом граду, међу људима друге боје коже и друкчије одевеним или, што је још далеко ужасније, у неком надреалном амбијенту у ком, чим је ступио на тло, почиње да сусреће особе које су давно отишле са земље. И сад не може знати да ли су се поново вратиле или је он, без свесне намере и ненајављен, дошао код њих... (Један постарији човек беле пути и у снежно белом руху, који се представио као Пер Лагерквист, шапнуо му је на уво да од смрти нема такорећи ништа, да су тешко преварени, те да се горко каје што се икад потужио на живот ма какав да је...)

Паде ми на памет да се из прве телефонске говорнице на коју најћем јавим неком од старих познаника и распитам се за ту проклету галерију. Куцнух се по цепу да проверим јесам ли понео мали телефонски именик и баш у том тренутку сустиже ме друга онеспокојавајућа мисао - да ми уписани бројеви у околностима у којима сам се обрео не могу бити ни од какве помоћи, јер не поседујем ни поуздан доказ да сам жив...Мој именик у који сам се својевремено уздао као у Божју милост ако се наћем у невољи, није имао никакве вредности више од било каквог регистра имена и бројева телефона који сам могао наћи у неком од квартава Београда, Шангаја, Чикага или Бујенос-Ајреса ... (Онда се сетих приче о неком лудом Гигу коју сам чуо пре више од двадесет година. Тај Гиго је полудео док је служио војни рок, никад се није сазнало због чега. Касније се лечио где год је,

јадан, стигао и није се излечио. Добио је као накнаду штете војну инвалиднину, после много мука и провера и скрасио се у селу код родитеља као доброћудна луда, а главни извор забаве био му је телефонски именик града Београда... Не знам јамачно како је дошао до тог именика, причало се да га је украо у пошти кад је био на војној комисији. По повратку кући отац га је питао откуд му и шта ће му та књижурина, а он је нешто смрсио у стилу да је добро да се таква књига нађе дома, јер ће и њима кад-тад увести телефон. Отац се после жалио пријатељима и рођацима да није ни слутио да његов син има толики проблем.)

Пошто ми се указа да је и мој проблем можда већи но што мени изгледа, чак по нечем сличан Гиговом, у глави ми блесну отржењујућа помисао да би било најбоље да одустанем од даљег тражења галерије, јер и да је коначно нађем договорено време је прошло... Погледах на сат, да проверим: казаљке се врте, јуре једна другу... Наставих да корачам као да се ништа није десило и убрзо се обретох на истом месту на ком ме је легитимисао дрски и приглупи чувар закона... Старетинарница беше затворена, а око округле фонтане с лепом бронзаном нимфом начетила се група дечака: ваде новчиће које су богобојазни грађани убацили током дана... Помислих на девојчицу и њену худу судбину, ако је прича чувара гробља истинита, па с гађењем закључих да је залудно покушавати да се ишта разуме, већ једноставно, као што је то давно решио Иван Карамазов, *треба остати при чињеници*. Али и поред фаталне неоспорности таквог закључка осетих како ми у души, у жижи њеној, дрхтури пламичак несхватљиве вере да би девојчица стигла своје дому да сам онај вражји ситниш убацио у фонтану на тргу тамо испред старетинарнице!... О томе ћу, помислих,

нешто више чути на изложби од добро обавештених људи и наставих пут као у лакој бунилу... Тек кад наиђох испред зграде Завода за осигурање и реосигурање, схватих да идем у правцу Великог парка. Осврнух се, застадох да осмотрим ту установу смешног назива, и спазих неколицину момака како на предизборне плакате једног од председничких кандидата, којима је била облепљена трећина лица зграде, налепљују друге с ликом свог романтичног фаворита. Чим ме приметише, један се издвоји и жустро пође к мени вукући за собом своју дугу сенку... Не бих ли га предухитрио у његовој намери, наизглед нимало пријатељској, рекох му што сам смерније могао да тражим ликовну галерију под називом "Кирка". Он стаде, поћута, па испружи руку у правцу оближње цркве и рече да, колико је њему познато, та галерија мора бити ту негде. Приметих да се и мени тако чини, захвалих му и упутих се ка цркви. Велики позлаћени крст на њеном високом торњу сјао је остављајући утисак да ни на шта није ослоњен!... "Овај и овакав свет из темеља презиремо, ми пробуђени!" – изрони ми из сећања објава шефа Похорске секте и насмејох се у себи помисливши на његов славни и дијаболски кабинет, али се нагло уозбиљих јер ме испотаја проврзе ледени срх сумње да је тај позив за отварање изложбе скуван у његовој кухињи... Ипак кренух даље, убеђен да је галерија која носи име древне чаробнице одмах ту. Кад зађох иза првог угла, умало се не сударих с човеком који ме толико много подсети на Герасима да му се обратих: "Ви сте, кир Герасиме!... Он се окрену и рече: "Не, нисам, ја сам његов пробни примерак... Господине, кад је Бог пустио у промет прву верзију људског рода, видео је да то не функционише, па се одлучио за репетицију. Опозвао је рђаво створено, али су неки примерци остали, били су се завукли где

који да каке. Ја сам један од тих пробних примерака. Постоје и књиге о томе, али их ја нисам читао; нисам их ни видео. Миле Кепец, чувени професор психологије из Маринкове баре, рекао ми је да су кепеци старији и од нас из прве верзије. Али ко је њих створио, није ми рекао." Онда увуче два прста у уста и извади зуб!... "Мене кошта равно десет динара, додај још два", рече. – "Потпуно је здрав; оћеш, нећеш? Одбих трговину и потрчах низ калдрмисану улицицу... На метар испред мене протутња трамвај и ја увидех да сам се нашао надомак бедема испод Великог парка. С леве стране, лепа старинска зграда са заставом изнад улазних врата и јако осветљеним грбом испод ње. Знао сам да је ту смештено нечије посланство, те да не може бити говора ни о каквој галерији. Здесна, испод самог бедема тврђаве, згучила се невелика барака. Испред ње протезао се конопац за сушење веша, једним крајем причвршћен за зид бараке, а другим омотан око стуба електровода с којег су две жице бараку напајале струјом. Кад се, одолевајући страху, сасвим приближих улазу у бараку, угледах два пара каљача: један огроман као за цина и други тужно мален као за дете од десетак година! Поред њих дотрајала четвртаста канта, до половине наливена некакавом црном стврднутом масом, вероватно катраном, из које је штрчала дебела мотка. Десно од улаза гвоздена клупа с наслоном, а поред ње гајба испуњена празним пивским флашама. На самим вратима стајаше налепљен плакат с ликом актуелног председника републике. Где сам то, јадан, зашао и по каквом налогу?... Тамо где сам одавно желео да свратим, али нисам имао храбрости за то!...

(О самој тврђави, као средишњем и најинтригантнијем делу Великог парка, ваљда због многобројних и мање–више скровитих улаза подно њених стрмих зидина, који су водили ко зна где, имао сам

узбудљиво застрашујућу представу као о неком лавиринту из древних књига мага, са езотеријских илустрација и надреалистичких гравира, који је изукрштан узаним, кривудавам и мрачним ходницима између многобројних одаја, различитих облика, намена и величина, распоређених на више нивоа и међусобно повезаних завојитим и опасно стрмим степеништима с каменим оградама у чијим су кружним, ромбоидним или пак троугаоним отворима уграђени цветолики орнаменти од кованог жељеза... Замишљао сам чак да је то некада била - да је извесно морала бити - некаква стравична мучионица која се састојала из три главна дела: сале препуне разних справа за стезање мишића и крвних жила, ломљење удова и несносну масажу главе, те нажимања можданих ћелија у циљу истеривања нечистих сила; превијалишта за оне који су ревидирали своје јеретичке ставове и посебног, најгрознијег одељка за прикупљање лешева посусталих мученика који нису одолели вештини и упорству својих добро увежбаних мучитеља... Понекад, док сам пролазио стазама око бедема тврђаве, ако бих био сам и докон, завирио бих у неки од њених бочних улаза, тек онако, ничим посебно не понукан. Знао сам да зађем и неколико корака, докле је и допирало дање светло. Дубље се и није могло, није се видело баш ништа, а не мању препреку од невиделице представљао је мемљив и киселкасто-смрадан задах који је био из "трбуха тврђаве"... Све у свему то се наметало као довољан разлог да човек, обичан пролазник, неопремљен светиљком и ненаоружан уз то, дубље не залази. А ни светиљка и оружје нису му гарантовали да би се отуд извукао.

Чуо сам већ да је на уређењу "лабиринта", као туристичког објекта, нешто урађено, а сад ми се сасвим неочекивано пружио

прилика да се и непосредно уверим у то... да видим да ли су обновитељи отишли даље од улаза и колико-толико омогућили радозналима да се суоче са нечим што је, пошто је изгубило своју првобитну сврху, било препуштено "зубу времена" који је, стрпљиво глођући и мрвећи у густој тами и влази и "камен и дрво", учинио унутрашњост тврђаве издивљалим и неприступачним местом за људе, али зато правим и сигурним азилом за све врсте "нижег накота" који бауља и лази, и чије се царство брзо и полетно уздиже тамо где се наше, људско, руши и пропада. А опет се причало да тамо, у том мраку, има бескућника који живе као кртице и зими и лети... Понеко је особно сведочио да је видео неко од тих чудовишта које је пожелело да се протегне на сунцу, а касније су и новине ту и тамо доносиле веродостојне извештаје о чудним хоминоидним бићима захваћеним процесом инволуције... За тренутак бих се запитао како човек може да опстане у таквим условима, али би све на самом питању и остајало... Осећање тешке нелагоде, најблаже речено, које би сама помисао на те човеколике несрећнике изазивала у мени, није ми допуштало да ту ствар продубљујем и машти препуштам онолико колико сам то желео. Том осећању придруживало се и предубеђење да су они, ако не сви а оно многи, сами криви за свој зао удес, јер су уз нешто труда могли да одрже свој живот на прихватљивијем нивоу. Није требало да очекују да им друштво пружи руку спасења... јер оно - друштво! - највише готиви оне своје врле чланове који од њега ништа не траже него све сами узимају.)

Пожелео сам да уђем у бараку (отео ми се корак ка улазу). Махинално сам повукао за масивну кваку и не слутећи да врата бараке могу бити закључана. Обрео сам се, збуњен и зачуђен, у пригушено



осветљеној просторији од неких седам-осам квадрата у којој се, поред импровизованог лежаја од дрвених сандука разних величина, налазило најнужније покућство. Просторија се завршавала одшкринутим тешким вратима, окованим гвозденим решетком, која су водила у тврђаву... Кад сам дошао до улаза, спазио сам огромног жућкастог вучјака који је лежао десно од врата савијен у колут, и дремуцкао... Пас је нагло подигао главу, начуљио уши и погано зарежао! У истом трену правоугаони застакљени отвор, усечен у средину горњег дела врата, засијао је као да је тв екран у питању и указала се крупна проћелава глава човека средњих година, грубог лица и строга погледа... Врата су се широм отворила и отуд је ступила висока и чврсто склепана људескара у изношеном радничком костиму, кораком спорим и неумитним као судњи дан. На први поглед видело се да с њим нема шале, да није случајно постављен на место на ком се налази... Извиних му се, гласом дрхтавим, што сам га узнемирио, а потом га упитах да ли могу да му објасним зашто сам се и како обрео тамо где ми очито није место, и то још у глуво доба ноћи. Он зину као да сам га извукао из првог круга сна, па полако склопи раље не рекавши ни речи... Брзо и неубедљиво кренух да му полажем нетражени рачун, не бих ли му што пре показао да сам чист. Трућао сам, трућао, а кад он виде да сам се сасвим запleo, рече: "И тако даље, пријатељу... Добро си чуо да је у току уређење подземних просторија градске тврђаве, али ти радови ће потрајати, да знаш. Засад је тамо мрак, нема шта да се види... Нема пара, комшо, ни крајцера, прошло је Титино време кад смо јели чајну за доручак... Ја сам ти овде чувар, немам другог стана осим овога, пошто сам породичну кућу срушио до темеља, циглу по циглу, како не би доспела у посед оних који су с нестрпљењем чекали мој крај (чак су

покушали да ме отрују) и спреман сам да сваког оладим и псу бацам за гозбу ко би покушао да ми отме ово од чега живим заједно с једном малом скитницом о којој сам решио да бринем до задњег часа... Речено ми је да унутра могу да гајим и помало печурки, да се испомогнем, мада писмено допуштење још нисам добио... Иначе, спреман сам да за малу накнаду учиним услугу свима који имају и *шта* и *чиме* а немају где. Постељину уредно мењам... Ово ти говорим за сваки случај, мада ми се по твојој причи чини да си шенуо или си попио. А можда си *срчани*, од оних сметењака који ноћу шпартају стазама Великог парка - да мало продуже...

"Ко може бити човек који ту ради и живи?", питао сам се одлазећи. "Пуки сиромах без икакве стручне спреме, који је ко зна како био наморан да сруши свој дом, да раскопа своје огњиште, а сад се мучи да прехрани себе и дете које је покупио на улици, или маскирани зли чаробњак који је једне давнашње ноћи пресрео једног малог месечара док је његов црвени петао спавао у ракљама великог ораха, не давши му да одрасте?... А шта ако он тамо гаји печурке а то му служи као пука маска за неку тајну радњу? Та претпоставка отвара широко поље могућности. Паде ми на памет агенција *Како ви кажете*, о којој случајно понешто знам...Њен програм је, могло би се рећи, дијаметрално супротан програму *Похорске секте*. Док похорци са неумољивим Барбом на челу настоје да раскринкају сваку подвалу, сваку лаж, јавну пре свега, да оборе сваки фалсификат, дотична агенција доследно спроводи програм да ствари никад не треба изгонити на чистину, од чистине се не живи. Све је роба и има своју цену. Ако је неко – далеко било – незадовољан својим физичким изгледом и жели да га поправи, може се обратити надлежној служби

агенције и биће услужен по устаљеном принципу "колико пара толико музике". По истој логици људи могу бити, а каткад и јесу, незадовољни понечим од оног што су диљем живота чинили из ко зна каквих мотива, а што је уписано у којекакве картотеке, па је исто тако нормално да желе да се ослободе тог терета и припреме за нове подвиге или, ако за то немају више ни времена ни снаге, да барем оставе прихватљиву маску потомству под којом ће оно, захвално, крцкати плодове њиховог греха, тако што ће свој лик опрати у две, три или девет вода, зависно од степена његове нагрђености и од дебљине буђелара. Конкретно, ако је Жиле некад припадао некој организацији чија је делатност касније оцењена као погрешна и морално проблематична, тај Жиле би сад хтео да се те "тетоваже" ослободи. (Својевремено је на томе добро профитирао, а сад му то може сметати...) Или ако је господин Никанор криминалним потезом напречац дошао до знатног богатства, па би сад хтео да смањи или сасвим избегне одговорност за то и покаже да је све "чисто" – агенција му стоји на располагању, уз претходну напомену да су такве операције папрено скупе. Фалсификовање пасоша, разних диплома и којекаквих уверења, куповина радних места, уносних јавних признања, дозвола за све могуће опсцене радње, комплетна репарација биографија за жене које су одлучиле да промене стил живота и стартују од нуле – све то и штошта друго спада у делокруг послова ове код нас јединствене агенције. Даље, дотична агенција корисницима својих услуга гарантује ажурност и висок степен квалитета, а и у погледу цена и начина плаћања могући су договори. (Агенција је, ако се добро сећам, регистрована за продају и транспорт некретнина. Њен оснивач и директор П. Колашинац је мој другар из војске, кога сам пре коју

годину случајно срео а он ме позвао на пиће. Тад ми је и рекао све ово, уверен да ће ствар зацело остати међу нама. "А и да не остане", помислио сам, "он има много начина да се заштити од мене." Рекао ми је да добро зна Барбу, да га много поштује, иако га сматра огорченим противником који свој посао ради из уверења, те га је отуда немогуће корумпирати. Но то није ни неопходно, будући да та његова претензија на радикалну моралну обнову делује сасвим сулудо.) Агенција *Како ви кажете* има своје "подземне" офисе по целој земљи - можда чак и у градској тврђави - а неколико и у иноземству. Речено ми је да би се нашло места и за мене ако то пожелим...

...

Протутња и други трамвај, уз шкрипу и звоњаву, нацифран рекламама безвезних фирми...

Седох, мртав уморан, на клупу без имало воље да и даље трагам за мистериозном адресом. "То је нема сумње тешка подвала, некакава подла и вешто сплетена замка у коју се упетљавам све више и безнадежније што упорније и енергичније настојим да је се ослободим, да је смакнем с врата. (Знате како то већ иде у бајкама и разним магијским причама: жртва се заробљава у уверењу да се са сваким кораком приближава правом путу.) Свака промена стратегије само је још један колут на спирали ропства. Човеку је то просто писано... Притиснут тим осећањем, прилепих своја мршава леђа уз наслон тако предано и поверљиво да осетих како ми умор отиче из тела..."Каква вражја изложба и трице", помислих, "мало ћу поседети да осетим свежину ноћи, а онда право кући... (Ово *право кући* врати ме много година уназад, у време кад би ме мајка сажалјиво помиловала по

глави уколико би ме видела плачљивог и тужног због нечег што ми је недостајало а она ми није могла помоћи... Тако заваљен раширих ноге и десну забацих у страну не бих ли се што више раскомотио, па се почешах између ногу и не помишљајући да ли сам неком на оку ... Поглед ми се заустави на високом димњаку из ког су уз покоји рој варница излазили пакетићи беличастог дима, које сам видео као пакетиће дневне штампе што их разносачи сваког јутра растурају по киосцима. Одједном помислих да то можда и јесте сутрашња порција новина коју ће грађани сходно свом апетиту да прогутају, уз разне сирупе, кардиотонике и друге еликсире. Зашто уосталом не би било тако? Можда ће у неким од тих новина бити штогод забележено и о мојој вечерашњој авантури, не бих се нипошто смео заклети да неће. (... "Изложба није отворена, јер човек који је позван да је отвори није стигао, а аутор изложених слика је онда отварање одложио држећи да изложбу не може отворити нико други" – рецимо.)

Устадох и направих неколико неспретних ситних корака, попут болесника који подуже није устајао из постеље, али се сетих торбе коју сам био окачио о угао наслона клупе, узех је и окачих о лево раме... При томе помислих да сам је могао заборавити и лецнух се...

Напустих бараку и кренух најпречим путем ка центру града, решен да одустанем од даљег тражења галерије. Човеку који ми је упутио позив објаснићу све потанко, уколико такав уопште постоји и, наравно, ако буде лично затражио објашњење... У ствари, нисам озбиљно ни помишљао на њу, јер тражење није више имало никаквог практичног смисла. Ипак, још дуго сам се мотао улицама, по инерцији... Нисам могао тачно да одредим ни где се налазим, у ком делу града; све ми је изгледало некако познато, али испремештано.

Рецимо: видим пред собом зграду управе водовода, то чак и пише на табли изнад улазних врата у зграду, али ме збуњује откуд она ту, јер се у мојој представи налази на другом крају града, у другој улици. Помислио сам да питам неког од ретких пролазника где сам то ја, али ме било срамота; рећи ће да сам пијан као летва, или луд. (То је стајаћи изговор за све што не разумемо у поступцима других.) А и сами пролазници су се углавном чудно понашали, убрзали би корак док би пролазили поред мене, погледавши ме некако испод ока, понеко би чак претрчао на другу стране улице само да се не би сусрео са мном... Климатајући тако почех да се бринем како ћу доћи до стана и присетих се човека који ме је пре неки дан замолио да му покажем излаз из главне улице. Он је био добрано пијан, то се јасно видело, дочим ја нисам много попио... Уосталом, протекло је доста времена откад сам отишао од Герасима...

Поноћ је прошла, закључујем, пролазника је све мање и изгледају све сумњивије; нека подмукла и злокобна тишина ми говори да је сваки следећи корак ризичан... Наилазим поред високе зграде, позната ми је из неког другог града у ком сам давно био, а сад не знам ни како се зове, ни где се налази. Около зграде широка калдрма сивкасте боје, осветљена... Мало постранце од главних (улазних) врата од тесаног камена, која су се завршавала великим луком као код црквеног портала, види се крупна мрка мрља. Прилазим опрезно, стопу по стопу, можда је то нека замка спремљена за мене... Шта видим? Као да је неко бацио одозго врећу меса и костију која се приликом пада распрсла и месо које је местимично куљнуло из ње залепило се за калдрму. Три кости су штрчале... Грозно видети, помало и гадно. Ма ко био тај сабрат који се на ово одлучио, вукао би своју муку и даље,

ћутећи, кад би само могао видети шта је постигао. Лева нога у раскопчаној сандали и испружена десна рука нудиле су се погледу као једини делови тела који су задржали првобитну форму, док је остало била згрушана, безоблична маса... И баш та сандала на левој ноzi била је налик на моју, толико налик да свратих поглед на своју леву сандалу и опипах је - да потврдим да сам то ја, да сам жив... Одједном почеше полако да прилазе ретки и сумњиви пролазници. Имао сам утисак да су они туда прошли пре мене више пута, а сад чекају да ја приђем први, јер слуте, или су чак уверени, да то има битне везе са мном... Прилазе ми опрезно и понашају се као да ја знам шта се одиграло, каква се тајна ту распртила. Један носоња посматра ме испод ока, сумњичаво, по свој прилици спреман да у мени види кривца за *преступ*. Пожелех да се што пре удаљим, али се побојах да човек не викне за мном – "Држите га!.. – "Кад сте стигли?", упита ме ситна седокоса и мршава дама. – "Управо пре пет-шест минута", рекох. – "Нисте видели перформанс, наравно?" – "Нисам", потврдих, не разумевши њено питање. Она некако зловољно одмахну руком и одлазећи рече: "Скок је, господине, једино вредело видети, висина је велика." – "Можда је био пијан, обично је човек у пијаном стању склон таквој глупости", рече крупан и дебео старац с качкетом натученим на чело и малко помереним удесно. – "А можда је био несрећан", чу се промукли глас иза леђа дебелог. – "То не значи ништа одређено", промрси дебелко мрзовољно, "сви су људи несрећни на свој начин, па не скачу са солитера." – "Осим кад препију", чу се исти промукли глас. Дебели хтеде нешто да одговори, али се умах предомисли и отресе руком... Окупљена група стаде да се разилази, чим се иза угла појавише две фигуре у тамноплавој униформи. Оде и носоња, и при одласку ми намигну, стављајући ми

ваљда до знања да сам као главни сведок дужан да сачекам надлежне и дам изјаву, те да му је драго што није у мојој кожи. Са мношћом остаде један господин зализане косе, средњих година, елегантно одевен, који дотад није ни речи изговорио. Приђе ми на корак и рече: "Неће више гледати ни сунца ни месеца, такав је закон. За њега се може рећи да је заокружио..." Ћутао сам, неспреман за разговор. Он настави: "То, знате, битно мења ствар – доскора је био само смртан као ви и ја, а сад је несумњиво мртав. Доказао је оно што нипошто није требало доказивати, што би се испоставило само по себи као тачно. Није имао стрпљења да чека. И ја се тога бојим, те стога упорно вежбавам стрпљење. Моји најближи су отишли негде око шездесете, ја терам седамдесету, знате, а коронарац сам тешки и метеоропата приде.

Уследио је кратак разговор с униформисаним фигурама, након чега су они позвали хитну здравствену службу да склони *то што је лежало на плочнику*. Полицајац који је пријављивао случај рече да доктор није ни потребан, јер је ствар савршено чиста: потребно је само склонити покојника са плочника, али процедура захтева... Други полицајац замоли за личне исправе мене и човека зализане косе, такође процедуре ради... Преписа наше податке у нотес и рече да смо што се њега тиче слободни. Човек зализане косе, коронарац, и ја кренусмо заједно до прве попречне улице. Растајући се са мношћом он хтеде да ми пружи руку, али се због нечег предомисли и само примети: "Морам рећи да ми је све ово деловало као инцидент, а вама?..." Док сам смишљао одговор, он одмахну руком и додаде: "Није важно, хтео сам само да вас упозорим да не бисте направили какву глупост; видим, осетљив сте човек... Касније сам у неколико наврата размишљао о самоубиству на понешто нарочит начин. Не као о чину да се живот



насилно оконча, не уопште као о окончању, већ као о одлагању беде! Човеку који одлучи да раскрсти са животом једноставно се није допао тренутак у ком му је пало у део да живи, као што се ни мом оцу није допао... Стога се, револтиран тим наглим потезом (за који је потребно веома много беса и љутње на свет) он враћа у препостојање као голубица у Нојеву барку, да би (можда) поново био одаслат у извидницу кад капетан Ноје" процени. Зато није искључено да се сваки самоубица поново враћа у свет из ког се, условно говорећи, својеволјно склонио - само у другом обличју и под другим именом. На то се оправдано може гледати као на привилегију коју је Господ резервисао специјално за људе који су несрећни услед нестрпљења. Кад народ каже за неког да је mudar као да је "старио па се подмладио", мислио је на оне који су се учили мудрости од мудрих. А ко, за бога милога, може бити мудрији од оног ко је већ био на белом свету!?

(Кад сам за ову забелешку, најпре исписану графитном оловком у плавој свесци, нашао места у *квргавој жутој* - мом главном рукопису - обележио сам је црвеним крстићем... јер нисам био сигуран да ли сам ово што сам забележио сањао или се тако стварно збило. Али знам да сам се једном пео на врх зграде са које је дотични сабрат потражио излаз и, лежећи потрбушке, налакћен, с брадом ослоњеном на плитку ограду, готово пола сата буљио доле у сиву калдрму... Како је то изгледало? Осећај дубине је био страшан, пролазници су ми се чинили као патуљци, аутомобили као играчке, а кретње и једних и других бесмислено забавне... Замислих себе како ћу изгледати пошто се сручим на калдрму, напрежући уобразиљу до крајњих граница... И из тамне гомилице мяса и костију наједном севну светла фигура човека у којој препознадох себе и – нестаде! Уздрхтах као приликом лакшег

струјног удара, а онда ме проже нека чилост тако да ми се учини да кад бих се бацио у празнину не бих пао, већ слетео... Неколико најближих патуљака, налик на пингвине, скупише се око гомилице, видео сам покрете њихових ручица... Стадоше да прилазе и остали, да се тискају међусобно... Гледајући све то у својој напрегнутој машти, дође ми некако увредљиво да се било чија, поготово моја, судбина одлучује тамо доле, где ме не би чак ни удостојили пажње као неког ко је поставио важно питање, не би за то нашли времена. Не да живот...

А шта ако је онај блесак био превара, просто рефлексна чежња тела, лажни осмех неуништиве смрти, ништа више? То питање је поставио изненада надошли страх у мени, плима страха... од ког сам се згрчио и толико смањило да сам се изнова вратио у стање детета које тражи пружену руку. То смањивање било је праћено болном самилошћу... И док сам се повлачио ка степеништу осећао сам се као да сам утекао немани из шапа. Некој пранемани којој не одговара никакав облик ни мера...

Силазећи низа степениште, прошао сам поред жене која је брисала врата свог стана великим плавим сунђером, умоченим у некакав раствор. Поздравих је љубазно и топло. Она ме зачуђено погледа и мало се уплаши... Притискох дугме за лифт, али жена прилично хладно рече да лифт већ два дана не ради. Пожурих, ношен осећањем страха и кривице заједно, само да што пре изађем из зграде.)

...

Док сам шпартао улицама, тражећи пут најпре до галерије а потом до зграде у којој станујем, у мени је све неодољивије нарастао чудан утисак да се у граду десило нешто важно, и да ћу о томе сутра

сазнати из новина. Много сам *спољашњих знакова* имао за то, као онда у време посете великог трансатлантског председника који је дошао да нас на време обавести о судбоносним одлукама које се тичу наше најближе будућности. Ако се не варам, тада су ме ухапсили и привели, јер су проценили да ме будућност још помало интересује, или сам се случајно затекао на месту где хапсе, што се неопрезнима дешава. Али није то важно, већ нешто испод тога. (Увек је најважније оно испод...) Трансатлантског високог госта - и људи и куће - дочекали су с почастима. (Ако неко у овоме види велико претеривање, нека пође од претпоставке да ће добродошлица коју један град исказује овлашћеном креатору судбуне својих грађана, свом уваженом госту, бити убедљивија ако у њој учествују не само његови житељи већ и њихови кућни љубимци, предмети за личну употребу којима се они мање-више служе: штапови, кишобрани, штаке, оклагје и сл. - па и саме куће у којима станују.) Куће су тога пута додуше остале у месту, јер је тако било предвиђено строгим протоколом, али су зато, дрхтећи од узбуђења, махале прозорским крилима из све снаге, као да ће да узлете - како су ми причали неки који су исто били попили као и ја, али су уживали знатно веће поверење у полицији од мене. (После се рашчуло да је било кућерина које се нису укључиле у процедуру, већ су остале равнодушне, укрућене као бандере, са забрављеним прозорима, па је високи гост на њих погледао испод трансатлантског ока. Није то било чудно ако се пође од става да град који је неколико деценија екстатично лутао по врлетима и беспућима омраженог комунистичког интернационализма то није смео себи да дозволи у време свођења биланса, па су те кућерине листом пописане. Високи гост, додуше, није на томе настојао, само је узгред припитнуо у које време су оне грађене.

А кад су му одговорили да су грађене педесетих година прошлог века, махнуо је важно главом и констатовао да је тако нешто и претпостављао. Неко је из његове најуже пратње осионо истакао да би све те вештачке пећине требало порушити, па изградити нешто посве ново и хумано. Председник га је погледао с прекором, уз кратак дипломатски коментар да се није препоручљиво мешати у туђи посао тамо где њихов државни интерес није угрожен; поготову није упутно превише обећавати. О томе ће - обећао је господин председник лично - бити говора у склопу свеопште стратегије оздрављења овог дела (не)света, јер није лако ни једног јединог заблуделог човека који се годинама и деценијама хранио паролама преусмерити са погрешног јеловника на прави, а камоли један древни народ. И док тај најављени стратешки разговор на највишем нивоу не уследи, пркосним и тврдокорним, шематски наслаганим бетоњеркама од стране наших полетних планера и програмера ускраћено је увођење трофазне струје и парног грејања, које је ускоро требало да започне. И сад се, господо, ставите у ситуацију човека који је однекуд мртав трезан бануо, или се припит затекао на улици. Наравно, врло тешко му је да се снађе... Или је изненада откривена нека дуго припремана завера чији је циљ био минирање старе зграде парламента или ликвидација неке важне политичке личности која такорећи држи цео град на свом длану, као што на средњовековној фресци краљ Милутин држи своју задужбину манастир Грачаницу. Или је правдољубиво оријентисана "Похорска секта" с непоткупљивим Барбом на челу и његовим идеологом др Олујићем изашла, коначно, у јавност са својом дуго и крајње брижљиво прикупљаном документацијом о *криминалној* страни делатности разних креатора наше стварности откад наша стварност

постоји. Или је то, најзад, ова изложба коју сам прихватио да отворим, а да нисам ни свестан шта ме од тога може снаћи. Или пак ништа од свега претпостављеног, већ је уистину реч о пуком уображењу човека који је годинама покушавао да испуни рупу што се у њему отворила оног тренутка кад му је глас у сну открио да се налази на списку људи чији су путеви занавек запречени и издиктирао му имена главних састављача тог списка. Онда је уображење био и сам утисак који сам стекао кад сам се случајно осврнуо за собом испред старетинарнице - да се град престројава... Но како год било, мука жива с тим ванредним стањима!...

...Башта испред кафића преко пута моје зграде беше опрана шмрком, столице подигнуте на столове који су били поређани поред оградe, четири велика сунцобрана, склопљена, штрчала су као копља из четири ћошка... На средини баштенског простора један једини сто, за њим седе четири човека, једнако одевена - ћуте, можда нешто спремају или неког чекају. Или су га управо дочекали?... Застадох, уморан и печен жедан, те пожелех да попијем штогод хладно. Они не обратише никакву пажњу на мене... Осмелих се и упитах ради ли башта. Учиних то превише гласно за време и место на ком сам се нашао и уплаших се...

*Представа је завршена!*, чух храпав глас који као да је долазио из неког невидљивог звучника. *Дуго смо вас чекали... Вашим кашњењем чекање је мало-помало губило смисао, да би га садашњим вашим доласком сасвим изгубило. Немојте да се љутите, господине Маркони...*

У истом трену, као по команди, они иза стола устадоше и један за другим прекорачише ограду. Тек тада запазих да су сви одевени као

онај од јутрос... (Свако од нас је, без сумње, створен у неколико примерака.) Однекуд изби и за њима одскакута Герасимов кудрави црни псић...

На великом часовнику Војног дома откуца поноћ.

...

Кад сам се уверио да је адреса коју сам тражио у ствари моја, прво што осетих беше страх, нарочита врста страха коју раније нисам познавао; мирни страх помешан са чуђењем. Како се могло десити то што се десило? Није ли то опомена, ко зна од кога и у чије име, да се озбиљно замислим над самим собом и евентуално потражим помоћ? Но мораћу најпре проверити шта сам записао на цедуљи... И кад руком ухватих за металну кваку, опазих да се отуд, из тмине, приближава крупна силуэта мушкарца који ми се према одсјају уличног осветљења учини познатим... Спустих руку са кваке и померих се уназад за корак два од врата. Непознати, мушкарац средњег раста и гојазан, изви се зачуђујуће хитро и при излазу ме одмери кратким и брзим погледом, чак ми и намигну. То је онај што је пре подне седео у кафићу, помислих, за ког ми се неодољиво чинило да личи на мене... Човек пређе улицу, прође кроз башту кафића, и настави пут узаном улицом која је водила ка згради Ректората. У датом моменту нисам био сигуран ко је наставио пут узаном улицом – ја или он...

На стапеништу није било светла, аутомат је у квару. Док сам се трудно успињао опхрва ме помисао да ћу морати о свему подробно размислити, како се даље не бих спотицао о фикције као тужна луда. Но није сигурно да ћу у томе успети, јер не знам с каквим противником имам посла. Но ма ко он био, смислио је по мене најгори начин да ми

пакости, да ми се можда свети за нешто чега нисам свестан... Или су неки зловни и докони људи изабрали као добру форму забаве то да излуђују друге. По нечему карактеристичном су ме запазили током тих мојих вечерњих шетњи, и видели у мени захвалан објект за игру. А штогод су о мени могли и сазнати, јер сам ипак познат у једном делу јавности, иако се држим повучено... Можда је то смислио неки мој добротвор, да би ме уплашио и подстакао да потражим помоћ лекара? Или ме полиција припрема да ми повери неки задатак (од тога сам понајвише страховао). Просто хоће да ме натера да од ње (полиције) затражим помоћ, а она ће ми за указану помоћ испоставити цену. А можда сам и стварно сишао с ума; не сасвим, већ сам само озбиљно уздрман... Размишљајући тако промашио сам спрат и кренуо да откључавам врата стана који се налази изнад мога. Одшкринула је средовечна жена, уздајући се у сигурносни ланац, и тргла се видевши ме. Но чим ме је препознала примирила се, чак ме брижно упитала да ли ми се десило нешто рђаво, приметивши да сам веома блед... Рекао сам да ми је добро и извинио се богзна како... Успут сам се нешто замислио, а и спарно је напољу, много. "Све је у реду, господине Кривокапићу, дешава се", приметила је комшинка, и пожелела ми лаку ноћ. Ја се осмехнух и рекох јој да се тако презива човек који живи на деветом спрату, али свеједно, нека поздрави мужића и наговори га да сврати код мене на пиће, ако већ сам неће. (То сам казао а не знам ни сам зашто, јер ми до општења с тим билмезом није било ни најмање стало ни док је био жив а камоли сада кад почива у гробу. Она није сматрала за потребно да ме исправља, већ је климнула главом и без речи затворила врата.)

Силазећи низа степенице ка свом стану-сандуку, присетих се да јој је муж, поткупљиви тржишни инспектор, преминуо прошле године у мају. Одмах после његове смрти она је смотала неког пропалог коцоша за ког је Илонка рекла да убедљиво личи на покојног инспектора. Упознала га је у кафани преко пута и то познанство је добродошло и њему и њој... Утолико стигох и пред своја врата, нервозним покретом руке извукох кључ из десног цепа и откључах. Кад сам ушао уденух кључ у браву, једном га окренух, па одхукнух као да сам скинуо тешко бреме с рамена. Задовољан што сам решио тајну сличности, заборавих да кесу с рукавицама одмах одложим и наставих да се с њом вртим по стану у ком је било неподношљиво спарно... Тек кад се сетих да би требало да подигнем завесу и отворим једно прозорско крило, засмета ми кеса и заврљачих је на отоман. Напољу је било ипак свежије, али с том свежином уђе и сенка сумње да је у мом случају ишта решено. А са уласком сумње, бреме које бејох збацио поново ме притисну...)

...

Сад ме ево у свом стану, седим за столом поред упаљене лампе, после свега... Закључао сам обе браве и придодао ланац. Навукао сам ролетну и на ону осветљену половину прозора изнад мога узглавља. Тако сам се нашао у огромном сеновитом сандуку заједно са стварима које су ми служиле до изнемоглости, спреман за селидбу... Само где и када, то још не знам. Из кожне торбице извадих рукавице од црвене гуме, Ширеову књигу и моју жуту бележницу. Рукавице и књигу положих на нахткасну, а бележницу због нечег задржах... Упалих портабл телевизор, да отворим прозор у свет...



*Млада жена седи на дрвеној клупи, свезаних руку... Хаљина на њој избуцана, влажна; она дрхти... Око очију руменомодри колутови, али очи су још ту, у очним дупљама; она гледа.... Неко у људском обличју и војничкој униформи вади из ножнице иза појаса нож са мат црном дршком и блештавосјајном оштрицом! Чворноватим палцем отипава му брид, клима главом и изговара речи: "Фирма је фирма!" Креће ка сићушном трогодишњем или још млађем дечаку, синчићу свезане... Она се трза, отвара уста, али гласа не пушта... Дете, на корак-два удаљено од ње, лежи потрбушке и почиње да пузи... Таман да се увуче под клупу на којој лежи његова мама, а целат га кратким и оштрим шутом врати тамо где је домало пре било. Оно јаукну, склупча се од бола и покри очи длановима... У том положају налазило се још пре рођења, па му се сад показује најсигурнијим!? Целат длакавих руку нагло подиже ножурду с тешком цокулом изнад главе детета, али одустаде од своје изненадне намере и послужи се већ припремљеним ножем са црном дршком!... На крају је олизао нож и вратио га у ножницу за појасом... Остала тројица су локали ракију из винских чаша, пушили томпусе, пљували...*

*"Сад сам ја на реду код ње!", рече дебела момчина обријане главе и устаде...*

Гасим телевизор, јер ништа не разумем... кад неко залупа на врата с таквим поуздањем као да је сигуран да сам ту и да ће ме обрадовати својом појавом. Прилазим вратима на прстима, вирим кроз шпијунку... Илонка у већ познатом кућном огртачу, рукама намешта косу!... Отварам. Она улази, смешка се подмукло, гледа ме...

– Нешто си ми блед, која те то тако исцедила?

– Уморан сам, није ми ни до чега – прогунђах – У твојим годинама не сме се претеривати, половњаче су незасите... Знам по себи.

– Зато их и избегавам – рекох.

– Гле!... Није ваљда чича прешао на пилетину.

– Вероватно ти треба аспирин, или...

– Данас ми је био и те како потребан, али те не нађох; избегаваш ме... Где си само био по онаквој жези?...

– С ђаволом сам тикве садио, а сад ми се о главу ломе...

– Све је то законито, драги мој – рече она и стаде да се поиграва кључем у брави: закључа па откључа и тако наизменице неколико пута, док најзад не подиже руку с кључа и затражи од мене да погађам јесу ли врата закључана или не.

– Не измотавај се – рекох и замолих је да седне.

Она се догега до отомана, леже на леђа, протегну се лењо и уздахну... Лабаво привезани појас на њеном огртачу распусти се. Испод појаса није имала ни крпице на себи...

– Нисам знала да гајиш бубашвабе...

– Где видиш бубашвабу?

– Ено је, одакле ли је само стигла, мајку јој њену погану, канализациону -рече она.

– Јуче сам је видео како извирује иза Кафкиног портрета. То је, верујем, та иста - рекох. - Морам јој доћи главе...

Буба је кренула десно ка великој витрини, али ју је опрезна Илонка предухитрила и отуд вратила решеткастом лопатицом за муве од које се није раздвајала од почетка јуна до краја септембра. Изненађена и збуњена, црна буба је за тренутак застала и то је замало није стало живота, јер сам за који милиметар пропустио да је

згазим..."За длаку!", приметих љут на себе што ми се није дало да од ње направим постисторијску флеку и заспим блаженим сном заслужног ловца на бубашвабе, док Илонка буде доводила у ред мој персијанер. Буба је већ била близу отомана под којим се налазила гомила прашњавих новина, тако да би је одатле тешко истерала и професионално припремана операција неке уигране инсектицидне екипе. Али Илонка је била на висини задатка и својом лопатицом опет ју је вратила на поприште борбе, чак је мало и окрзнула... "Маркони, бре, јеси л` ћорав, ето ти је поред леве ноге!", оштро ме опоменула. Буба је изненадно променила правац и кренула је ка кухињи, тако да се сад наша с моје десне стране. Стратешки, ту је вишеструко погрешила, јер ми је лева нога доста неспретнија од десне, а и пут до кухиње био је предуг. Но можда би она и поред тога упловила у луку спасења да светло у кухињи није било упаљено, па је цео простор којим се кретала био јако осветљен. То ми је помогло да у одлучујућем тренутку приметим ловачки шеширић на малом пластичном чивилуку, да га у трену смакнем и поклопих њим од страха слуђеног инсекта. Да би оверила ствар, Илонка је пришла и свом снагом згазила на качкет, добацивши ми узгред: "Ти ћеш га чистити кад си толико спетљан." Поносан на то што је лов успео, нисам је добро чуо... Одахнух као да сам се носио с Антејем и замолих врлу дружбеницу да ми наточи једну лозовачу, а може и себи ако хоће, и спустих се нагло у масивну фотељу с високим лучним наслоном, која је деловала моћно као да је прављена за Петра Великог након његове победе на Полтави над опасним Карлом XII.

Пошто ме послужила, Илонка је опрезно пружиала руку да подигне качкет, али је застала пред замишљеном сликом оног што ће

видети и замолила ме да тај део посла обавим уместо ње. Ја сам нагло подигао капу, а буба је јурнула као суманута и завукла се испод кауча. Упутио сам Илонки дуг и прекоран поглед, али нисам рекао ништа. Она се осетила бог зна како стешњеном, јер уместо да тријумфује испала је наивна, чак смешна. Али будући да је она била особа која је са високом виспреношћу за своје кривице често оптуживала друге, рекла је: "Нисам знала колику главу имаш, човече! Па под твојом капом промашила бих пацова а не ситну бубу..."

Обоје смо ћутали.

– Баш је спарно у овој твојој комори – рече. – Одшкрини бар једно крило.

– ...

– Бојиш се да нас неко не види, као и увек – настави она, па подиже главу, налакти се и окрену к мени.

– Немам шта да покажем – одговорих у њеном стилу.

– Досад није било тако, можда ти га је маца појела... Али шта то видим? Није ваљда... Коначно дођох до рукавица, још си и боју погодио; то ценим... Молим човека данима да ми набави најлонске рукавице за заштиту од детерџената, јер ми се по овом времену не излази у град, и он се, ето, сетио.

– То значи да је човек мислио на тебе – рекох помало подругљиво.

– Мислила сам ја на себе – рече она и опет се протегну и подмукло осмехну... Готово сам био сигуран да је ту игру са мном она започела, али тренутно не нађох ништа утешније од тога да легнем поред ње...

Кад сам се пробудио увелико је било свануло. Осврнуо сам се на ту знојаву жуту жену тешких, подбулих и шминком умрљаних капака очних, која је полуотворених уста са скорелим уснама лежала на леђима. Гола, малко надувена трбуха и рамакнутих ногу са уфрћканим, чађавим бусеном између... Дисала је тешко, неуједначено, хрипаво - од дувана. Није ми било јасно како сам уопште могао да икад ишта поделим с њом, овосветском утопљеницом. Извукох се полако из кревета као из каквог брлога само да будем подаље од ње, такве. И са жељом да ту удаљеност осетим што јаче, посматрао сам је из фотеље наспрам лежаја... Завеса на прозорском крилу била је уздигнута, а ствари у соби су изгледале као да су преливене лавираним црним тушем. Одједном се на зиду, лево од прозора, створи светао правоугаоник величине средњег телевизијског екрана. Светао и румен... Погледах кроз прозор, та фина румен је преливала и кров суседне зграде. А долазила је од тек пробуђеног јутарњег сунца... "Добро јутро, Сунце", рекох, "хвала ти!"

Спремих се, изађох на улицу и упутих се брзим ходом ка Великом парку да затекнем јутарњу маглу над ушћем. Помислих успут на Илонку коју сам оставио у загушљивом стану онако распаковану и стресох се...

## 14.

Илонка ме је заиста више пута подсећала кад кренем у шетњу да јој купим гумене рукавице. Ја бих на то увек изнова заборављао... Она је, врло вероватно, смишљала како да ме казни и смислила је фамозно отварање изложбе! И то баш изложбе варијација на Де Кирикове теме, знајући да ми тај сликар много значи, те да је сликао чак и гумене рукавице. Замолила је неког од својих познаника да одигра улогу излагача. При том је рачунала на моју расејаност и отпор који сам осећао према сваком тражењу услуге која би се сводила на писање по нарудби или јавно говорење. Пре бих, далеко пре, пристао да неком

три дана тестеришем дрва него да му напишем неку молбу или говор. У том погледу сам одговорно приступао само оним пословима које бих сам себи задао. Илонка је била убеђена да ћу записати адресу на парчету папира, јер сам пред њом више пута слично поступио; и папирић ћу гурнути у ланицу, а нећу знати да сам записао своју адресу. А то што ће ми адреса звучати познато учиниће да се њом више не бавим. Ја сам и записао адресу више под притиском оног који ме је позвао но што сам то нашао за потребно... Уверен да се све овако збило, још једном замислих Илонку како гола и знојава лежи на леђима, полуотворених уста и поднадута трбуха, и стресох се...

(Док сам лутао тражећи галерију једног трена сам уистину помислио да сам записао на цедуљи своју адресу, а опет ту лудост нисам хтео да узмем здраво за готово, па сам пребрао цепове и новчаник, да проверим, али никакве цедуље није било. И онда ми ништа друго није преостало до да се распитам код неког од пролазника где се налази дотична галерија, сматрајући да ми то неће представљати неку тешкоћу, поготову што ми је излагач *рекао* да је галерија у мом кварту.)

Илонка никад није признала своје (не)дело. Рекла је да ме је сам Господ казнио што сам се према њој мање-више понашао с ниподаштавањем. Ја сам био убеђен да Илонка лаже, јер сам знао да се погрешке чије су последице далеко превазишле намеру починитеља тешко признају или се уопште не признају. Себе самог сам окривљавао што сам ствар нагло уозбиљио, јер да сам проценио њену подвалу као нешто безазлено, чак добро смишљено, она би се друкчије понела...

...

Два дана касније окренуо сам задњу корицу једне од мојих свезака, сходно навици да све што је укоричено прелиставам од краја ка почетку. Испод мудрог и ироничног Лецовог афоризма "Путокази стоје у месту", који је био забележен при врху корице црвеним фломастером, запазио сам нешто најврљано графитном оловком. С напором сам прочитао назив галерије, датум и време отварања изложбе, а адреса – беше моја!

Илонки сам поновио да таква галерија не постоји и да бих јако волео да знам ко ме је насамарио. Ако пак не успем да сазнам, једино што могу да учиним је то да одсад у цркви једном још живом створу палим свећу на месту предвиђеном за мртве...

## 15.

Разместило сам намештај у стану из темеља: ништа није остало тамо где је било. Усисао тепих, опајао зидове. Отворио сам широм прозоре, да све то Сунце види... кад уз пут наиђе... Портрете мојих родитеља, који су висили у предсобљу, окачио сам на зид наспрам кревета. Рађени су мешовитом техником на лесониту, малко су избледели, што значи да "пропадамо и као слике" - помислих, и то ме растужи. *Пропадамо и као слике и као прилике...*

Урадио их је исти уметник, пре тридесетак година. Они нису седели једно поред другог док их је преводио из стварног света у свет слике, јер да је тако био би, морао би бити, *ухваћен* и онај неисказиви флуид који је сједињавао њихове душе. Портретисани су понаособ, а



накнадно су стављени у исти блиндирани рам; делила их је вертикална линија, јасна као да је повучена врхом ножа... Таворили су, дакле, свако за себе, попут особа које је пуки случај саставио да на клупи у некој провинцијској станици заједно чекају *"транскосмички воз"* за неки небески велеград у ком је сваки кутак светао и чист... Али иза тог једноставног механичког спајања две људским ликовима настањене површине могло се, ипак, наслутити нешто што дотичне ликове здружује на веке векова. Тако сам их бар ја видео, или сам хтео да их видим. Као да су сликани заједно!... Свако други видео их је друкчије.

Једног дана пало ми је на памет да портрете раздвојим, да их ставим у два рама и удаљим један од другог. Одмах сам се суочио са великим изненађењем - тако удаљени, они су на мене деловали као да су још више заједно. Нисам могао гледати у очев лик а да не видим и мајчин поред њега и обрнуто. Један је призивао други. Опет сам их саставио, уверен да све што је заједно треба да тако и остане... А опет нисам стао на томе. Наставио сам, због нечег, да их састављам и растављам, све чешће. То састављање и растављање постало ми је неодољива потреба, нека форма смирења, и за мене самог проблематична. Што ми је живот више тамнео, игра с портретима ме је све више привлачила, да би напослетку попримила мистично обележје....

Раније је по зидовима висило више слика, али сам их с временом све посклањао. Тако сам, може се рећи, живео у породичном кругу на два нивоа: ја човек од крви и меса, а они ликови од боје и терпентина.

Помислио сам да су они живи и да могу да говоре, али неће, боје се да у том случају не би остали где су, а они хоће да ме гледају. (Понашају се као да су мртви само да би ме гледали!) Док бих читао при светлости лампе понекад бих осетио притисак њихових погледа и

не бих могао да читам даље. Морао сам да се преселим у трпезарију, да им не будем на оку. (Последња књига коју сам прочитао пред њима, лежећи на каучу, била је *Смрт Ивана Иљича*, по седми пут.) Али ни у трпезарији се нисам осећао спокојним. Чим бих помислио на њих, нисам могао ни реч даље. Понављао бих једну те исту реченицу не разумевајући њен смисао.)

Други пут сам се толико наљутио на њих да сам их окренуо лицем ка зиду; казнио сам, мада нисам знао зашто. Целу ноћ нисам заспао ни трена стога, али нисам хтео да попустим...

...

"Не смеш бити дрзак према њима, немој их плашити", каже ми преко телефона сестра која живи далеко... И она, дакле, верује да су они живи, да живе као слике. Написала ми је дуго писмо у ком ме је, прво, укорила због неразумевања родитељске туге, а пасус касније рекла је да сам честит човек. "Ја знам да си ти честит, поздравим маму, тату и мацу... Твоја сестра Јелисавета." (Она је мислила да ја држим мачку, јер смо држали пуно мачака некад, у детињству.)

Каткад бих помислио да ме муче, да ми се свете, јер сам ја мучио њих, а да тога нисам био свестан. А после бих то порицао, сматрајући да би ми опростили и највећу кривицу само да буду ту где су. Праштање је њихова улазница у свет живих – да би ме гледали...

...

У то време све ређе сам одлазио у шетњу, понашао сам се као да нимало не верујем у сутрашњицу. Понешто сам, ипак, планирао – не много и на дуг рок, али мало и накратко јесам. Промена се очитовала још у нечему: док сам избивао из куће трудио сам се да се ни са ким не сретнем. А ако већ не могу избећи сусрет, настојао сам да он траје што

краће... А кад бих се нашао сам у стану, поступао бих обрнуто - прсио сам се пред самим собом, понекад сам и уживао у својој важности.

Са Илонком сам раскрстио... Дружио сам се помало с књигама: прочитао бих страницу-две пред спавање из књиге која би ми тог трена запела за око. И, што је најчудније, почео сам да присно другујем са стварима, придајући им својства живих бића. Помазио бих нахткасну, рецимо, као да је задуго нећу видети..

Једном сам се вратио из шетње у чудном расположењу. Пре уласка у стан, покушао сам да марамицом очистим невидљиве флеке које су се уз пут залепиле за мене; барем оне нјгрубље... "Ах те мрље! Толико сам се чувао њих да их нисам могао избећи", рекао сам као да говори неко други. ("Кад се претерано чуваш нечега, то дође на тебе", пише у једној древној књизи.) Чишћење невидљивих флека је тежак, чак немогућ, посао који се увек завршава самозаваравањем", помислио сам. "Чистиш, чистиш до изнемоглости, и да не би полудео – пристанеш да си чист пред собом."

Кад сам, најзад, ушао у стан упалио сам осветљење у ходнику, скинуо мантил и окачио га на вешалицу. Онда сам ушао у собу, окренуо се ликовима на зиду и почео да говорим театрално: "Драги моји створитељи, опростите ми, вечерас сам се малчице испрљао. Жив сам човек још, шта могу, за разлику од вас чији је живот заокружен; ви ћете то разумети." Хтедох сам да додам и опростити, али ме у томе пресече промукли и тајанствени кикот. Помислих да је неко у стану и препадох се, нисам био наоружан - никад нисам носио никакво оружје, а наравно да је требало. Кад се кикот понови, бацих поглед на портрете... Они задрхташе на трен у својим рамовима, попут слике на екрану кад задрхти, да би се убрзо смирили...

Како би било, помислих, да упалим сва светла и претражим стан, али ми се та намера учини не само бесмисленом, већ и опасном. Ако је доиста неко у стану, боље би било да одмах побегнем но да претражујем... Ако није, а то се буде понављало, шта ме тек чека? Зар ми није било довољно што већ поодавно проверавам да ли сам при изласку из стана закључао врата, но сад да се увалим још и у ту невољу. И те вечери сам се одупро, а ујутру сам био задовољан собом што нисам прекорачио црту, премда нисам био сасвим начисто какву сам то црту могао прекорачити.

Дан касније, док сам се враћао из последње шетње, избегао сам једну познаницу за длаку, с којом би се најмање двадесетак минута морао задржати у разговору, а можда ме је чекало и нешто много горе. И био сам срећан кад сам ушао у стан као да сам побегао од бесног пса. Одмах сам закључао врата, за сваки случај... Прозори су били затворени, ролетне спуштене. Али уместо да се осетим сигурним, поново сам зачуо онај промукли кикот... Осврнуо сам се и учинило ми се да је распоред ствари у соби у мом одсуству нешто измењен. Пружио сам руку да помилујем столицу на којој је седела моја сестра кад је била мала, али то нисам учинио...

"Доста ми је више целог окрсног света, време је за селидбу", рекох гласно као да неког цитирам.

Кад сам се ујутру пробудио и отворио очи, окренуо сам се, с напором, на леву страну и угледао ликове родитеља у раму. У исти мах, они се размакоше и направише ми место у средини...

*(Овде се рукопис прекида.)*

## УМЕСТО ЕПИЛОГА

*Рукопис се прекида у моменту кад се има утисак да је крај близу, иза две-три реченичне кривине. Покушавао сам много пута да га реконструишем, узалуд. Никад нисам био задовољан оним што бих постигао. Да је почем жив Живаљ млинар, пријатељ мог оца, рекао би: "Засуо си више, бојим се, но што млин може да изамеље, али што је ту је." Нека свако, према свом нахођењу, дочита оно што недостаје.*

*Јануара 2006. године*

*у Београду*

## АДРЕСА БЕШЕ МОЈА

Драгиша Калезић,  
„Филип Вишњић“,  
Београд, 2007.

Са издавачке траке издвајамо изванредно писан роман Драгише Калезића *Адреса беше моја*. Да бисмо га у најкраћем представили читаоцима, наводимо неколико реченица из поговора Јовице Аћина.

„Сан и јава се овде прожимају... Измишљени ликови постају стварни, а стварни више нису сигурни ко су – творевине сна или људи од крви и меса. Овако или онако, већина ликова у овом роману здружује онострану и онострану свет. Писац се сусреће са тим ликовима, који су опет тек одблесак њега самог, путокази у његовим самопонирањима...

Мешања бајколиког и митског, фантазмагоричног, ониричког, овај роман приближавају својеврсном магичном реализму; *рецимо магичном реализму у Калезићевом кључу*. Па кад саберемо и одузмемо, схватимо да је пред нама, у ствари, дело у чијем првом, мада невидљивом плану стоји само приповедање...

Ко воли фантастику, која је у Калезићевом кључу увек вишеслојна, и уз то воли однеговани језик приповедања, пробрану лексику, синтаксу која држи до ритма, може да се радује овом делу.

Рекао бих још да од досадашњих Калезићевих романа овај најдаље добацује, јер сеже преко границе која дели видело од невидела. Заправо, у њему се све време крећемо опасном цртом која разлучује таму од светла, незнан од докучивог света свакодневног живота.“

Б. Р.

## БИО-БИБЛИОГРАФИЈА

Драгиша Калезић је рођен 30. априла 1938. године у селу Бријестову код Даниловграда. Основно школовање (четири разреда) започео је и окончао у месту рођења, а три разреда ниже гимназије завршио је Даниловграду. Четири разреда више реалне гимназије полагао је приватно у Титограду (Подгорици), будући да родитељи нису могли да му обезбеде даље регуларно школовање, јер је то подразумевало издатке које они нису могли да поднесу.

По завршетку седмог разреда, отиснуо се у печалбу у Босну (Вареш). Обављао је разне физичке и полуфизичке послове у *Железничком грађевинском предузећу*, па је стога био принуђен да и осми разред и матуру полаже приватно, овог пута у Сарајеву.

Општу књижевност са теоријом књижевности студирао је у Београду код проф. др Војислава Ђурића и његових (тадашњих) сарадника (проф. Рашка Димитријевића, др Николе Милошевића, др Ива Тартаље и др.).

Књижевним радом Драгиша Калезић почео је да се бави као студент, објављивао је понешто у „Сусретима“ и „Стварању“, титоградским часописима, и у београдским листовима „Студенту“ и „Четвртог јулу“, а први запажен текст штампа у универзитетском месечнику „Видици“, подужи есеј под насловом „Парадокс о самоубици“. (Први читалац овог текста проф. Љуба Тадић, доцнији академик, није штедео речи похвале... што је за аутора било страшно важно.) Седам година касније, поменути есеј, под насловом „Метафизика самоће“, наћи ће места у збирци *Еденски врт лажу*, која је изашла у издању Дома омладине Београд. Кад је књигу прочитао, песник Миодраг Павловић је пожелео да упозна њеног аутора, што овај и дан-данас сматра својом првом књижевном наградом!

У „Видицима“, угледном часопису, кроз који је прошао претежан део српске књижевне елите (од Петра Цацића, Николе Милошевића, Данила Киша, Љубомира Симовића, Бранислава Петровића и др., Калезић ће провести четири године у својству уредника за есејистику – од 1966. до 1969. године. ( Ваља истаћи

да су „Видици“ били не само веома плодна духовна платформа, већ и добра школа за „брушење“ младих књижевних талената.)

Године 1971. Драгиша калезић је примљен у Удружење књижевника Србије.

Седамнаест година је ћутао и пунио роковнике забелешкама. За те године је касније изјавио да представљају време у којем му нишу ишли за руком ни живот ни књижевност. Није било сасвим тако.

#### До сада је објавио:

збирку есеја *ЕДЕНСКИ ВРТ ЛАЖИ*, Дом омладине Београд, 1973. године;

Роман *ЈОШ САМ ОВДЕ*, Рад, Београд, 1990. године;

збирку приповедака *ТОЛСТОЈ И ГУШТЕР*, СКЗ, Београд, 1996. године;

роман *ПРОЛАЗНИ ДОМ*, Филип Вишњић, Београд, 1997. године;

роман *ИНТЕГРАЛНА ИСТОРИЈА*, Дерета, Београд, 1999. године;

збирку есеја *СВОЈСТВА МОЋИ*, Диоген, Сурчин (Београд), 2004. године;

роман *БЕЗДАНИЦА*, Диоген, Сурчин (Београд), 2004. године;

збирку приповедака *ЉУДИ, СЕНКЕ*, Панорама, Београд, 2005. године;

роман *АДРЕСА БЕШЕ МОЈА*, Филип Вишњић, Београд, 2007. године

Приредио је *БЕСЕДЕ НОБЕЛОВАЦА* (избор из свечаних говора добитника Нобелове награде за књижевност) у сарадњи са Зораном Перишићем, у свечаном издању КУД «Диоген» Сурчин (Београд) 2001. године.

#### БИБЛИОГРАФИЈА О ПИСЦУ И ДЕЛУ

1. Јосиф Вишњић Мирослав: „Ка аутентичном постојању“, „Око“, Загреб, 29. VIII 1973, I, 20 (Драгиша Калезић: Еденски врт лажи)
2. Шварц, Бенедиктус: „Драгише Калезића трагање за смислом“, Видици, бр. 155 – 156, Београд, 1973.
3. Вуковић, Ђорђе: „Самом себи“, Књижевне новине, Београд, 463, 1974.



4. Петровић, др Милоје: „Разобличавање егзистенције“, Политика, Београд, 29. XI 1973. (Драгиша Калезић: *Еденски врт лажу*)
5. Мусабеговић, Јасмина: „Аутентично постојање и свакодневица“, Израз, књ. XXXV, Сарајево, 1974. (Драгиша Калезић: *Еденски врт лажу*)
6. Протић, Предраг: *Еденски врт лажу* Драгише Калезића, Књижевност, књ. L VIII, Београд, 1974, стр. 441 – 442
7. Стојановић, Душан Т: „Смисленост животних тренутака“, Савременик, бр. 2, 1975. (Драгиша Калезић: *Еденски врт лажу*)
8. Ђургус, Велимир Казимир: „Године прилагођавања“, Политика, 16. феб. 1991. (Драгиша Калезић: *Још сам овде*)
9. Крагујевић, Тања: „За клупком душе“, Књижевна реч, бр. 337 – 338, Београд, јуни 1991. (Драгиша Калезић: *Још сам овде*)
10. Недић, Марко: „Парабола о бићу и ништавилу“, Књижевне новине, Београд, 15. септембар, 1991. (Драгиша Калезић: *Још сам овде*)
11. Недић, Марко: „Раслојавање света и раслојавање свести“ (предговор за Ободово издање романа *Још сам овде*, у склопу пројекта двадест најбољих романа писаца пореклом из Црне Горе)
12. Игњатовић, Срба: „Атипично штиво“ (осврт на роман *Још сам овде*), НИН, Београд, 19. VI 1991.
13. Кордић, Радоман: „Једини дом“ (поговор за роман *Пролазни дом*), Филип Вишњић, Београд, 1997.
14. Радуловић, др Милан: „Милост уобличења“, Летопис Матице српске, октобар, 1998. (Драгиша Калезић: *Пролазни дом*)
15. Томашевић, Саша: „Хроника замишљеног приповедача“, Београдске новине, бр. 129, фебруар, 2000. (Осврт на роман *Интегрална историја*)
16. Божић, Снежана: „О дубинама бездана“ ( Драгиша Калезић: *Безданица*. „Диоген“, Сурчин, Београд, 2004. Књижевни лист, 1. јануар 2006.
17. Путник, Радомир: „Јама као метафора“ (Драгиша Калезић: *Безданица*, КУД „Диоген“, Сурчин, Београд, 2004.
18. Дамјановић, Ратомир: „Нема дна“ (Драгиша Калезић: *Безданица*, КУД „Диоген“, Сурчин.

19. Аћин Јовица: „Изгубљено и нађено у писању“ (поговор за роман Драгише Калезића: *Адреса беше моја*, Филип Вишњић, Београд, 2007.)
20. Тартаља Иво: Нова „интегрална историја“ (Драгиша Калезић: *Адреса беше моја*“, Филип Вишњић, Београд, 2007.

